กระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงฟื้นฟูที่อยู่อาศัยและชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ในย่านเมืองเก่ากรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย

นางสาวมนสิชา ศรีบุญเพ็ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย
The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเคหพัฒนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัยและอสังหาริมทรัพย์ ภาควิชาเคหการ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2560
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

The participation process to study resident's needs for housing and rehabilitation of Crown Property Bureau in Bangkok Old Town: Case study Si Yak Mansri community, Pomprapsattrupai.

Miss Monsicha Sriboonpeng

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Housing Development Program in Housing and Real Estate Development
Department of Housing
Faculty of Architecture
Chulalongkorn University
Academic Year 2017

Copyright of Chulalongkorn University

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	กระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงฟื้นฟูที่อยู่อาศัยและชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ในย่านเมืองเก่ากรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย
โดย	นางสาวมนสิชา ศรีบุญเพ็ง
สาขาวิชา	การพัฒนาที่อยู่อาศัยและอสังหาริมทรัพย์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.กุณฑลทิพย พานิชภักดิ์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนัษฐิติ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉวีวรรณ เด่นไพบูลย์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.กุณฑลทิพย พานิชภักดิ์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษรา โพวาทอง)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(นาย พิชิตศักดิ์ มีมาก)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(นาง ภาวิณี ธีรสวัสดิ์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

มนสิชา ศรีบุญเพ็ง : กระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงฟื้นฟูที่อยู่อาศัยและชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ในย่านเมืองเก่ากรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย (The participation process to study resident's needs for housing and rehabilitation of Crown Property Bureau in Bangkok Old Town: Case study Si Yak Mansri community, Pomprapsattrupai.) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร.กุณฑลทิพย พานิชภักดิ์, 170 หน้า.

กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นเป็นหนึ่งในกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่มีความสำคัญช่วยให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่มาจากชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา สนง.ทรัพย์สินฯและชาวชุมชนนั้นมีเห็นความสำคัญของการศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงฟื้นฟูที่อยู่อาศัยและชุมชนในงานวิจัยนี้ ดำเนินการด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมโดยการประยุกต์แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR)และการวางแผนเชิงปฏิบัติการ (Action Planning, AP)โดยการมีส่วนร่วมจากผู้อยู่อาศัยในชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง ในชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี ซึ่งเจ้าของที่ดินคือ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้กำหนดให้เป็นชุมชนนำร่องการพัฒนาด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในย่านเมืองเก่า กระบวนการประกอบด้วย การออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วม และการนำกระบวนการไปปฏิบัติการในชุมชน ศึกษาและวิเคราะห์ผล คือ ความต้องการของชุมชนฯ ที่ได้จากกระบวนการ ไปเทียบเคียงกับผลที่ได้จากกระบวนการที่ได้มีการดำเนินการมาก่อนหน้า เพื่อเสนอแนะแนวทางการดำเนินการ ต่อไปในอนาคต

กระบวนในการศึกษาความต้องการฯแบบมีส่วนร่วมนี้ มีการดำเนินการ ทั้งหมด 3 ระยะ 7 ขั้นตอนในช่วงระยะเวลา พฤศจิกายน 2560 - พฤษภาคม 2561 คือ 1) การวางแผนก่อนปฏิบัติการ 2) การสร้างความสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจในชุมชน 3)การร่วมสำรวจและเก็บข้อมูล 4)การจัดลำดับและสรุปข้อมูล นำเสนอข้อมูลต่อชุมชนและภาคีโดย ได้มีการรวบรวมความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัยจากการเสนอและจัดลำดับปัญหา พร้อมทั้งร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนออกมาเป็นผังเพื่อการปรับปรุงชุมชนในเบื้องต้น การดำเนินการได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ภาคีที่เกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญ 5)การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลการสำรวจชุมชน 6) การวางแผนและผังการพัฒนาที่อยู่อาศัย 7)เสนอแนะแนวทางการวางผังเบื้องต้นและการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการ

ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัจจุบันนโยบายของสำนักงานทรัพย์สินฯ นั้นมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมความเข้มแข็ง ศักยภาพ และพลังของชุมชน ในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนของตนเอง จากความพร้อมและความต้องการที่แท้จริง และมีแนวคิดในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่ของสำนักงานฯ ในย่านเมืองเก่า โดยประยุกต์จากกระบวนการบ้านมั่นคง ขับเคลื่อนแนวคิดชุมชนจัดการตนเองและตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) ผลที่ได้จากจากกระบวนการตามแนวคิด PARและ AP ในงานวิจัยนี้ ทำให้ชาวชุมชนได้เข้ามาร่วมรับรู้ สามารถคิด วิเคราะห์แยกแยะปัญหา และระบุความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยออกมาอย่างเป็นรูปธรรมโดยได้ร่วมวางผังแนวคิดเบื้องต้นในการปรับปรุงชุมชน 3) ความต้องการของชุมชนที่ได้จากกระบวนการPAR ได้ผลที่แตกต่างจากดำเนินงานก่อนหน้า คือ ชาวชุมชนต้องการที่จะปรับปรุงที่พักอาศัยของตนโดยครอบคลุมทั้ง 3 มิติ คือ 1. ด้านกายภาพ ชาวชุมชนต้องการปรับปรุงอาคารให้มีสภาพดีขึ้นและร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ศักยภาพชุมชน และมีการร่วมวางแผนผังเบื้องต้นเพื่อ การปรับปรุงด้านกายภาพที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาในอนาคต 2. ด้านเศรษฐกิจ ชาวชุมชนร่วมกันตระหนักถึงแหล่งเงินทุนในการสนับสนุนการปรับปรุงที่พักอาศัย จึงมีการวิเคราะห์พื้นที่เพื่อทำการค้า การปรับปรุงอาคารให้เป็นโฮสเทล เป็นต้น 3.ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีการร่วมคิดให้เกิดการฟื้นฟูอาชีพดั้งเดิมและอาคารเก่าที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินการก่อนหน้าที่ชาวชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนผังปรับปรุงชุมชนน้อย ผลที่ได้จากการศึกษานั้นเป็นที่ยอมรับของชาวชุมชนมากกว่าผลจากกระบวนการเดิม และกระบวนการการมีส่วนร่วมในครั้งนี้ยังเป็นตัวจุดประกายให้ชุมชนลุกขึ้นริเริ่ม รวมกลุ่มเพื่อจะจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์อีกด้วย

แม้ว่ากระบวนการปฏิบัติการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม PAR ต้องใช้ระยะเวลาและความร่วมมือจากหลายฝ่าย แต่ให้ประโยชน์ในทั้ง 3 มิติ คือ กายภาพ เศรษฐกิจและสังคม สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จึงควรพิจารณานำไปใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับปรุงชุมชนต่อไปในอนาคต

ภาควิชา เคหการ ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา การพัฒนาที่อยู่อาศัยและอสังหาริมทรัพย์ ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

ปีการศึกษา 2560

5973308625 : MAJOR HOUSING AND REAL ESTATE DEVELOPMENT
KEYWORDS:

MONSICHA SRIBOONPENG: The participation process to study resident's needs for housing and rehabilitation of Crown Property Bureau in Bangkok Old Town: Case study Si Yak Mansri community, Pomprapsattrupai.. ADVISOR: ASSOC. PROF. KUNDOLDIBYA PANITCHPAKDI, Ph.D., 170 pp.

The objective of this study was to explore the needs for improving the residence and community of the residents in the Si Yak Mansri community. Participatory action research (PAR) and action planning (AP) were applied. The sample comprised residents and related parties. The land where the community is located belongs to the Crown Property Bureau. The Si Yak Mansri community was designated as a pilot community using the participation process in the old city area. In this study, the whole process consisted of designing the participatory process and implementing the process in the community. The results revealed the needs of the community. These results were then compared with those obtained from earlier studies so that they can be used as guidelines for improving other communities.

There were 3 phases comprising 7 steps of participation process in this study conducted from November 2017 to May 2018. The seven steps comprised: 1) planning the process, 2) establishment of relationship with the residents in the community and the study orientation, 3) joint survey and data collection, 4) arrangement and summary of the data, 5) exchange of information obtained from the survey, 6) preparation of residential development, and 7) proposal of guidelines for initial community planning and survey about the participation process. When arranged and summarized, the data about residential development were presented to the community and related parties. The data included suggestions on residential development, problems about residence and community and analysis of community potential so that initial community planning could be drawn up. The arrangement and summary of the data were supported by the Crown Property Bureau, related parties and authorities in town planning.

The findings revealed that 1) the Crown Property Bureau is determined to promote the community development plans proposed by the community residents based on the sufficiency economy concept. 2) With the application of PAR and AP in this study, the residents had a chance to share and discuss their ideas about how to improve their residence as well as participate in drawing up a plan to improve it. 3) The results of need analysis based on PAR covered more aspects of development than other methods. The application of PAR reflected complete aspects of development: physical, economic and social and cultural. As for the physical aspect, since the community residents would like to improve their residence and other structures in the community, they discussed the problems, analyzed their potential and prepared an initial development plan in line with their present and projected needs. As for the economic aspect, they discussed how to raise funds for the development and modified some buildings into shops and hostels. As for the social and cultural aspect, they decided to revive the local profession and preserve some old buildings. While the other methods did not require the participation of the residents, the PAR encouraged the residents to participate in the development from the first to the last step and this made the residents more willing to accept the results. The PAR also stimulated the residents to set up their own savings and credit cooperatives.

Although participatory action research is time-consuming and requires cooperation from various sectors, it provides complete aspects of development – physical, economic, social and cultural. The Crown Property Bureau, therefore, should adopt this method as a major tool to devise a plan for community development.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

Department: Housing Student's Signature .....
Field of Study: Housing and Real Estate Development Advisor's Signature .....
Academic Year: 2017

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงฟื้นฟูที่อยู่อาศัยและชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ในย่านเมืองเก่ากรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย” นั้น สำเร็จลุล่วงได้เนื่องด้วยได้รับความกรุณาและความอนุเคราะห์จากบุคคล และองค์กรที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณทุกท่านดังนี้

ขอขอบพระคุณรองศาตราจารย์ ดร.กุณฑลทิพย พานิชภักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักที่คอยให้คำปรึกษา คำแนะนำ แนะนำแนวทางแก้ไขปัญหาอีกทั้งกำลังใจอันมีค่าและการสนับสนุนตลอดระยะเวลาการดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ อันได้แก่ คุณพิชิตศักดิ์ มีมาก คุณเมธาวี ฐานกุล และบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้องที่ให้ความอนุเคราะห์ให้คำปรึกษา การสนับสนุนและสละเวลาอันมีค่าที่คอยให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ขอบขอบพระคุณผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วม ได้แก่ อาจารย์ปฐมา หรุ่นรักวิทย์ อาจารย์ศรินพร พุ่มมณี ผู้อำนวยการโครงการย่านจีนถิ่นบางกอกและผู้จัดการโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง อาจารย์อภิชาต โมลีชาติ และคุณณรงค์ กฤดิขจรกรกุล ผู้ชำนาญการสำนักส่งเสริมและพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ผู้ให้ความเมตตาในการชี้แนะและคำปรึกษาด้านการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมอีกทั้ง แบ่งปันประสบการณ์การทำงานให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงการศึกษาร่วมกับชาวชุมชนได้เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณชาวชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรีทุกท่านที่เข้าร่วมกระบวนการ ที่เต็มใจให้ความร่วมมือและคอยดูแลตลอดช่วงการเข้าไปลงสำรวจชุมชนตลอดมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณนรารักษ์ กุลนิวัฒเจริญ ประธานชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี รวมทั้งคณะกรรมการชุมชนทุกท่าน

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณพ่อ แม่ พี่น้อง มิ้น พี่ปอ และเพื่อนๆทุกคนที่ให้กำลังใจและความช่วยเหลือที่ดีตลอดมา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ

กิตติกรรมประกาศ ..... ฉ

สารบัญ ..... ช

สารบัญรูปภาพ ..... ญ

สารบัญตาราง ..... ฎ

สารบัญแผนภูมิ ..... ฐ

สารบัญแผนผัง ..... ฑ

สารบัญแผนผัง ..... ฒ

บทที่ 1 บทนำ 1

1.1. ความเป็นมาและความสำคัญ 1

1.2. คำถามในงานวิจัย 5

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย 6

1.4. นิยามศัพท์เฉพาะ 6

1.5.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 7

บทที่2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 8

2.1.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 8

2.1.1.แนวคิดการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) 9

2.1.2.แนวคิดเรื่องวางแผนปฏิบัติการ(Action Planning) 14

2.1.3. แนวคิดเกี่ยวกับอาคารพักอาศัย 17

2.1.5. แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง 22

2.1.6. แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่านประวัติศาสตร์ 22

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

หน้า

2.1.7. สรุปตัวชี้วัดการศึกษาหาความต้องการอย่างมีส่วนร่วมในการปรับปรุงที่อยู่อาศัย และ ชุมชนแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน....24
2.2. วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง....26
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย....28
3.1.กรอบแนวคิดในการวิจัย....28
3.2.ขอบเขตการศึกษา....29
3.3. ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย....32
3.4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย....35
3.5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล....36
3.6. ข้อจำกัดในการศึกษา....36
บทที่ 4 ลักษณะ และองค์ประกอบชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี....42
4.1. อาณาเขตและทำเลที่ตั้งของชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี....44
4.2. สภาพแวดล้อมและบริบทโดยรอบชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี....44
4.3. สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี....49
4.4. ลักษณะสภาพของผู้อยู่อาศัย....62
4.5. สภาพเศรษฐกิจของชุมชน....65
4.6. สภาพทางสังคมในชุมชน....68
4.7. สภาพปัญหาด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชน....70
4.8. ความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชน....72
บทที่ 5 กระบวนการศึกษาความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัยในชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี....73
5.1. นโยบายการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรีของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์....73
5.2. กระบวนการวางแผนปฏิบัติการศึกษาความต้องการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี....80

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

5.2.1.การปฏิบัติการศึกษาความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัยแลชุมชนอย่างมีส่วนร่วม 80

5.3.สรุปการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาหาความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี 135

5.3.1.ความสำคัญของการพัฒนาปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี 135

5.3.2. ปัญหาและข้อจำกัดในการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน 135

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 138

6.1. สรุปผลการศึกษา 138

6.1.1. นโยบายและแนวคิดในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์กรณีศึกษาชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายกรุงเทพฯ 139

6.1.2. ผลความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนด้วยกระบวนการ มีส่วนร่วมภายใต้แนวคิดทฤษฎี Participatory Action Research 141

6.1.3. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของการนำกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้แนวคิดทฤษฎีPAR กับการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนจากสำนักงานทรัพย์สินได้เคยดำเนินงานมาก่อนหน้า 144

6.3. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา 149

6.3.1.การปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม 149

6.3.2. ข้อเสนอแนะต่อกระบวนการทำงานของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในอนาคต 149

6.4. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป 150

รายการอ้างอิง 151

ภาคผนวก 154

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์ 170

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่ 1. 1 การเปลี่ยนแปลงเมืองของกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 1
ภาพที่ 1. 2 ชุมชนในเขตปกครองกรุงเทพฯของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 3
ภาพที่ 1. 3 ที่ตั้งชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี และพื้นที่โดยรอบ 4
ภาพที่ 3. 1 สภาพโดยรวมของชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี 30
ภาพที่ 4. 1 สภาพอาคารปัจจุบันภายในชุมชน 55
ภาพที่ 5. 1 กิจกรรมที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2552 77
ภาพที่ 5. 2 การสำรวจพื้นที่เบื้องต้น 81
ภาพที่ 5. 3 การเข้าร่วมการประชุมและสำรวจพื้นที่กับเจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินฯ 88
ภาพที่ 5. 4 กิจกรรมการประชุมประจำเดือน ม.ค. 2561 93
ภาพที่ 5. 5 กิจกรรมการประชุมประจำเดือน ก.พ. 2561 104
ภาพที่ 5. 6 กิจกรรมการประชุมKey participants ก่อนการประชุมประจำเดือน 108
ภาพที่ 5. 7 แผนการปรับปรุงพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี 110
ภาพที่ 5. 8 กิจกรรมการประชุมประจำเดือน เม.ย. 2561 118
ภาพที่ 5. 9 กิจกรรมการประชุมประจำเดือน พ.ค. 2561 122

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญตาราง

ตารางที่ 2. 1เปรียบเทียบกระบวนการวางแผนแบบเดิมและการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม 11
ตารางที่ 2. 2 ระดับการมีส่วนร่วมที่สัมพันธ์ระหว่างบทบาทของชุมชนและบุคคลภายนอก 13
ตารางที่ 2. 3 เปรียบเทียบกระบวนการวางแผนแบบเดิมและการวางแผนแบบใหม่..... 14
ตารางที่ 2. 4 สรุปงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง 26
ตารางที่ 2. **5** สรุปงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง (ต่อ) 27
ตารางที่ 3. 1 สรุปการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์การศึกษา 37
ตารางที่ 4. 1 สภาพอาคารภายในชุมชน 54
ตารางที่ 4. 2 รูปแบบและประเภทอาคารภายในชุมชน..... 55
ตารางที่ 4. 3 สรุปข้อมูลประชากร 62
ตารางที่ 4. 4 สถานะการเช่า 63
ตารางที่ 4. 5 ระยะการอยู่อาศัย 64
ตารางที่ 4. 6 รายได้ต่อครัวเรือน 65
ตารางที่ 4. 7 รายจ่ายค่าที่พักอาศัยต่อครัวเรือน..... 66
ตารางที่ 4. 8 ภาระหนี้สิน..... 67
ตารางที่ 4. 9 สรุปสภาพปัญหาด้านกายภาพ..... 70
ตารางที่ 5. 1 สรุปนโยบายและกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินฯ .. 78
ตารางที่ 5. 2 สรุปนโยบายและกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินฯ .. 79
ตารางที่ 5. 3 การวางแผนกิจกรรมก่อนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม 83
ตารางที่ 5. 4 การวิเคราะห์ความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชน 97
ตารางที่ 5. 5 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่1/7) 125
ตารางที่ 5. 6 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่2/7) 126
ตารางที่ 5. 7 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่3/7) 127

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 5. 8 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่4/7) 128
ตารางที่ 5. 9 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่5/7) 129
ตารางที่ 5. 10 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่6/7)..... 130
ตารางที่ 5. 11 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่7/7)..... 131
ตารางที่ 5. 12 สรุปแผนการดำเนินการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม..... 132
ตารางที่ 5. 13 สรุปปัญหาและข้อจำกัดในการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน..... 135
ตารางที่ 5. 14 ความต้องการพัฒนาที่อยู่อาศัย 136
ตารางที่ 5. 15 ความต้องการพัฒนาชุมชน..... 137
ตารางที่ 6. 1 สรุปผลความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชน 141
ตารางที่ 6. 2 ความแตกต่างจากผลของกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับการดำเนินการก่อนหน้าของCPB..... 144
ตารางที่ 6. 3 การอภิปรายผลการศึกษา..... 146

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 2. 1 องค์ประกอบของแนวคิด Participatory action research 9
แผนภูมิที่ 2. 2 สรุปขั้นตอนการดำเนินการ Participatory action research..... 11
แผนภูมิที่ 3. 1 กรอบแนวคิดในงานวิจัย..... 28
แผนภูมิที่ 3. 2 สรุปขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย..... 39
แผนภูมิที่ 4. 1 สรุปความเป็นมาและสำคัญของย่านโดยรอบและชุมชนวัดสระเกศ..... 43
แผนภูมิที่ 5. 1 ขั้นตอนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม..... 73
แผนภูมิที่ 5. 2 สรุปการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงโดยสำนักงานทรัพย์สินฯ..... 77
แผนภูมิที่ 5. 3 วงจรกระบวนการวางแผนปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมด้วยแนวคิด PAR..... 85
แผนภูมิที่ 5. 4 แนวทางการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประจำเดือน ม.ค. 2561 89
แผนภูมิที่ 5. 5 แนวทางการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประจำเดือน ก.พ.61 94
แผนภูมิที่ 5. 6 แนวทางการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประจำเดือน มี.ค.61 105
แผนภูมิที่ 5. 7 แนวทางการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประจำเดือน เม.ย. 61..... 114
แผนภูมิที่ 5. 8 สรุปขั้นตอนและข้อค้นพบจากการศึกษา 134

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่ 4. 1 ความสัมพันธ์ของย่านและพื้นที่โดยรอบโครงการ 43
แผนผังที่ 4. 2 ทำเลที่ตั้งและเส้นทางการคมนาคม 44
แผนผังที่ 4. 3 ภูมิทัศน์ของย่านและพื้นที่โดยรอบโครงการ 45
แผนผังที่ 4. 4 สภาพที่อยู่อาศัยภายในชุมชนและสถานที่รอบชุมชนวัดสระเกศ 46
แผนผังที่ 4. 5 เส้นทางรถไฟฟ้าบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์และพื้นที่ต่อเนื่อง 48
แผนผังที่ 4. 6 เส้นทางการสัญจรภายในชุมชนวัดสระเกศ 49
แผนผังที่ 4. 7 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการรอบชุมชน 50
แผนผังที่ 4. 8 การใช้ประโยชน์อาคารในปัจจุบันของชุมชนวัดสระเกศ 51
แผนผังที่ 4. 9 อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมชุมชน 52
แผนผังที่ 4. 10 สภาพอาคารปัจจุบันภายในชุมชน 54
แผนผังที่ 4. 11 ตัวอย่างที่ 1 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยอาคารอนุรักษ์ 56
แผนผังที่ 4. 12 ตัวอย่างที่ 2 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยอาคารอนุรักษ์ 57
แผนผังที่ 4. 13 ตัวอย่างที่ 2 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยอาคารอนุรักษ์ 57
แผนผังที่ 4. 14 ตัวอย่างที่ 1 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยรูปแบบตึกแถว 59
แผนผังที่ 4. 15 ตัวอย่างที่ 1 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยรูปแบบบ้านทั่วไป 60
แผนผังที่ 4. 16 ตัวอย่างที่ 2 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยรูปแบบบ้านทั่วไป 60
แผนผังที่ 4. 17 ตัวอย่างที่ 3 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยรูปแบบบ้านทั่วไป 61
แผนผังที่ 4. 18 ตัวอย่างที่ 2 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยรูปแบบบ้านทั่วไป 61
แผนผังที่ 4. 19 ตัวอย่างที่ 2 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยรูปแบบบ้านทั่วไป 62
แผนผังที่ 4. 20 สถานะภาพเช่าภายในชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี 64

Chulalongkorn University

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่ 5. 1 การแบ่งโซนตามการอยู่อาศัยภายในชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี 95
แผนผังที่ 5. 2 แนวความคิดการปรับปรุงและพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนเบื้องต้น 111
แผนผังที่ 5. 3 แนวความคิดการปรับปรุงและพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนเบื้องต้น 119

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความเป็นมาและความสำคัญ

นับตั้งแต่การสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีอายุมากกว่า 200 ปี เป็นต้นมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก โดยการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนั้นเกิดขึ้นเมื่อครั้งรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บ้านเมืองและชุมชนเกือบทั้งกรุงเทพมหานครและพื้นที่ใกล้เคียงได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่การเป็นเมืองแบบตะวันตก มีการสร้างบ้านเรือนขึ้นมากมายจนเกิดเป็นชุมชนและย่าน หลังการเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา เมืองเริ่มมีการขยายใหญ่และออกไปทุกทิศทางอย่างรวดเร็ว กรุงเทพมหานครได้กลายมาเป็นศูนย์รวมของการปกครอง ระบบราชการ ธุรกิจการค้าความทันสมัย (ดูภาพที่ 1.1. ประกอบ)

พื้นที่ในกรุงเทพมหานครที่เคยเป็นพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์หรือย่านเมืองเก่านั้นกลายเป็นย่านที่พักอาศัยดั้งเดิมที่มีคนรุ่นเก่าอาศัยอยู่ไม่มากนัก การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม มีการย้ายถิ่นฐานขนานใหญ่ไม่เว้นแต่ชุมชนเก่าในกรุงเทพมหานคร ผู้คนส่วนใหญ่ย้ายออกไปจากบ้านที่เคยอาศัย จนทำให้บ้านเรือนเก่าเปลี่ยนสภาพเป็นบ้านเช่า คนจากท้องถิ่นอื่นย้ายเข้ามาแทนที่เพื่ออยู่อาศัยและประกอบอาชีพ ชุมชนดั้งเดิมและอาคารภายในย่านเมืองเก่าทั้งหลายกลายเป็นพื้นที่ทรุดโทรม ขาดการดูแล พัฒนาและอนุรักษ์ด้วยความเข้าใจบริบทพื้นที่ ดังนั้นสภาพแวดล้อมในย่านเมืองเก่าของกรุงเทพมหานครจึงเกิดการพัฒนาเฉพาะงานสถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่เห็นได้ชัดเจน แต่ในทางกลับกันนั้นได้ละเลยมรดกวัฒนธรรมด้านอื่นๆควบคู่กันไป (ศรีศักร วัลลิโภดม, วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, & และคณะ, 2559b)

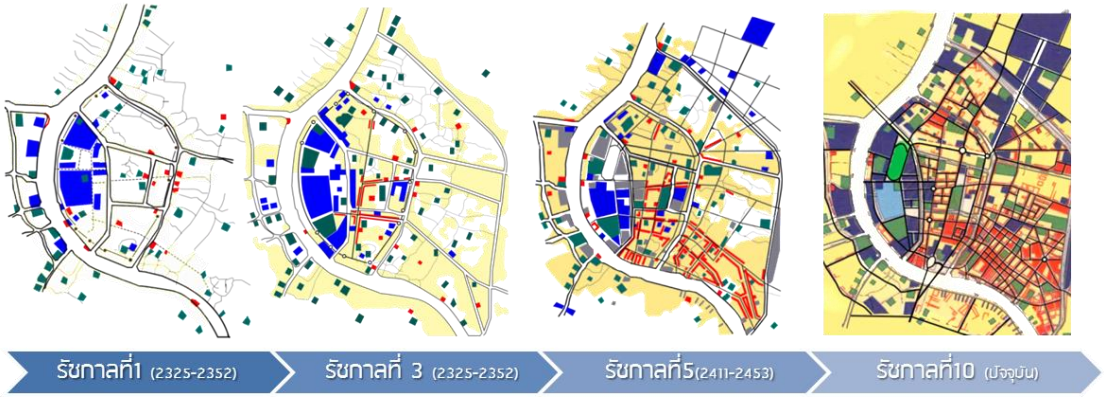

ภาพที่ 1. 1 การเปลี่ยนแปลงเมืองของกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การวางแผนปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้นเป็นแนวทางการวางแผนที่ให้ความสำคัญแก่คนในชุมชนให้ที่เปิดโอกาสให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่ 12 มุ่งเน้นให้ “เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา”(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2560a)

กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นเป็นหนึ่งในวิธีการที่มีความสำคัญในการเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม ด้วยวิธีการและกระบวนการที่เหมาะสมที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆและเกิดเปลี่ยนแปลงพัฒนาสิ่งต่างๆไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยวิวัฒนาการของการวางแผนปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้น โดยในปี1964 Koenisgberger ได้เสนอทางเลือกใหม่แทนการวางแผนแบบดั้งเดิม เนื่องจากการวางแผนแบบดั้งเดิมนั้นไม่สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาจากการวิจัยมาใช้ได้จริงด้วยรูปแบบการพัฒนาแบบบนลงล่าง (Top-Down)ที่ทำให้คนขาดบทบาทและความสามารถที่จะพัฒนาสิ่งต่างๆด้วยตนเอง จึงมีการปรับปรุงวิธีการให้เน้นประชาชนเป็นหลัก หรือมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นโดยเป็นรู้แบบการพัฒนาแบบล่างขึ้นบน (Bottom-Up) ที่ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนจนนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนและมีความเข้มแข็งมากขึ้น (ชอบ เข็มกลัดและ โกวิทย์ พวงงาม, 2547)

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ.2560 มีฐานะเป็นนิติบุคคล เป็นหน่วยงานในพระมหากษัตริย์ มีหน้าที่จัดการดูแลรักษา จัดหาผลประโยชน์ และดำเนินการอื่นใดเกี่ยวกับทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ ตามที่จะทรงมอบหมาย ปัจจุบันทรัพย์สินในความดูแลประกอบด้วย (1) อสังหาริมทรัพย์ เป็นการบริหารจัดการอสังหาริมทรัพย์ที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมและ (2) การลงทุนในหลักทรัพย์ เป็นการลงทุนในบริษัทที่มีธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้ และสร้างคุณค่าให้แก่สังคมโดยรวม (กองโครงการชุมชน 3 ฝ่ายบริหารงานชุมชนสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2560) ทั้งนี้อสังหาริมทรัพย์ในย่านเมืองเก่าพื้นที่เขตพระนคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย และเขตสัมพันธ์วงศ์ส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนภายใต้ความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ประกอบกับผู้เช่าที่เป็นชุมชน และผู้เช่ารายย่อยเพื่ออยู่อาศัย เป็นกลุ่มผู้เช่าที่มีจำนวนมากที่สุด ส่วนมากมีฐานะปานกลางจนถึงผู้มีรายได้น้อย อัตราค่าเช่าตั้งแต่อดีตจึงเป็นอัตราที่ค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับทำเลและศักยภาพของพื้นที่เช่า แต่จากประสบการณ์ทำให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เรียนรู้ว่าการคิดค่าเช่าในอัตราที่ต่ำมากไม่ได้ให้ประโยชน์ต่อผู้เช่าเสมอไป หากแต่คือการสร้างคุณค่าให้กับสถานที่เช่าด้วยการผสมผสานความร่วมมือกับ ผู้เช่าแต่ละราย รวมทั้งการสร้างความสามัคคีในกลุ่มผู้เช่าทั้งบริเวณเพื่อร่วมกันปรับปรุง ทั้งภายในและภายนอกสถานที่เช่าให้มีสภาพที่ดีอยู่เสมอ จะเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มและเสริมคุณภาพชีวิตของผู้เช่าได้อย่างยั่งยืน สำนักงานทรัพย์สินส่วน

พระมหากษัตริย์จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางกายภาพของสถานที่เช่า การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับผู้เช่า(ดูภาพที่ 1.2. ประกอบ)

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้มุ่งการดำเนินงานให้สอดคล้องกับ การพัฒนาเมือง และให้ความสำคัญกับการปรับปรุงพัฒนา ในทางกายภาพและคุณภาพชีวิตของผู้เช่าในพื้นที่ของสำคัญกับอาคารที่มีความทรุดโทรมมากเป็นอันดับแรก ซึ่งต้องมีการปรับปรุงเร่งด่วนเพื่อความปลอดภัยทั้งต่อตัว ผู้เช่าและประชาชนทั่วไป โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและผู้เช่า อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์มีมาตรการต่าง ๆ เพื่อช่วยสนับสนุนผู้เช่าให้ได้รับประโยชน์และผลกระทบน้อยที่สุด เช่น โครงการปรับปรุงพัฒนาอสังหาริมทรัพย์(อาคารที่ทรุดโทรม)ด้วยเครื่องมือทางผังเมืองคือ Urban Renewal และ Urban conservation ให้อาคารที่มีความเก่าแก่และมาคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมต่างๆนั้นอยู่ในสภาพดี มีความเรียบร้อย มั่นคง มีสุขอนามัยที่ดี รวมถึงปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความสวยงาม ด้วยหลักคิดที่ว่า “ชุมชน” คือ รากฐานของสังคม และนับวันจะทวีบทบาทการเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ สำนักงานทรัพย์สินฯ จึงมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมความเข้มแข็ง ศักยภาพ และพลังของชุมชน ในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนของตนเอง จากความพร้อมและความต้องการที่แท้จริง (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2560)

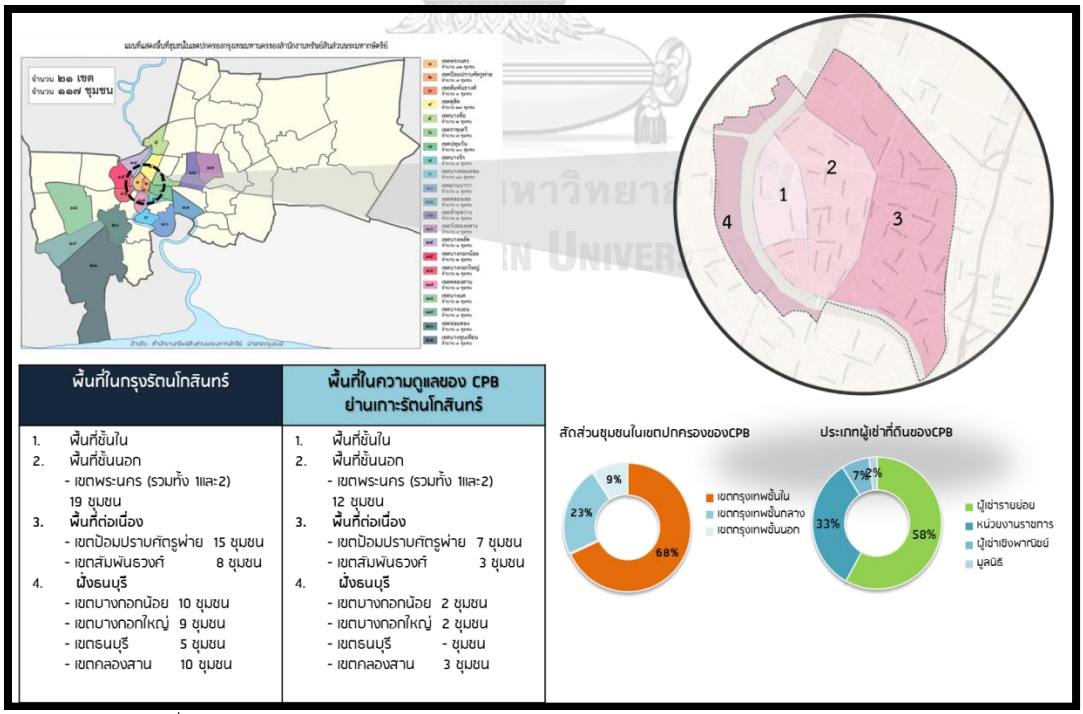

ภาพที่ 1. 2 ชุมชนในเขตปกครองกรุงเทพฯของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ที่มา: จาก กองโครงการชุมชน 3 ฝ่ายบริหารงานชุมชนสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2560

ดังนั้น จึงได้มีแนวคิดในการพัฒนาย่านเมืองเก่าบนพื้นที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ภายใต้โครงการบ้านมั่นคง จำนวนทั้งสิ้น 8 ชุมชนในพื้นที่ 2 เขตการปกครอง ได้แก่ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย และเขตพระนคร ประกอบด้วย ชุมชนวัดสระเกศ ชุมชนวัดสุนทรธรรมทาน ชุมชนจักรพรรดิพงษ์ ชุมชนสิตาราม ชุมชนบ้านบาตรชุมชนวังกรมพระสมมตอมรพันธ์ ชุมชนหลังวัดราชนัดดา และชุมชนท่าวัง โดยทุกชุมชนนั้นจะมีแนวคิดการพัฒนาชุมชนจัดการตนเองและแผนแม่บท

ภาพที่ 1. 3 ที่ตั้งชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี และพื้นที่โดยรอบ

Chulalongkorn University

ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี เป็นหนึ่งในชุมชนเป้าหมายการขับเคลื่อนแนวคิดชุมชนจัดการตนเอง โดยตั้งอยู่ริมถนนบำรุงเมือง และถนนจักรพรรดิพงษ์ บริเวณสี่แยกแม้นศรี ลักษณะทางกายภาพด้านหน้าเป็นอาคารตึกแถวอนุรักษ์ 1 ชั้น และ 2 ชั้นติดริมถนน และมีบ้านพักอาศัยแออัดด้านหลังชุมชนถูกปล่อยทิ้งร้าง เกิดความเสื่อมโทรม บ้างก็รื้อถอนอาคารเก่าแก่โดยไม่ได้รับอนุญาต บ้างก็ต่อเติมรุกล้ำพื้นที่ไม่เป็นระเบียบ บ้างก็เปิดให้เช่าช่วงส่งผลให้เกิดความทรุดโทรมแออัดแต่ด้วยทำเลที่ตั้งอยู่ในย่านการค้าสำคัญ ได้แก่ คลองถม และวรจักร อีกทั้งในอนาคตจะมีโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน 2 สาย คือ สายสีส้มบริเวณสถานีหลานหลวง และสายสีน้ำเงิน บริเวณสถานีวังบูรพา ทำให้พื้นที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นเดือนกรกฎาคม 2552 ชุมชนจึงได้รวมตัว จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยตามโครงการบ้านมั่นคง แต่สภาพทางกายภาพส่วนใหญ่เป็นตึกแถวอนุรักษ์และเป็นกรรมสิทธิ์ของสำนักงานทรัพย์สินฯ ทำให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ไม่สามารถ

สนับสนุนสินเชื่อเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยในปี พ.ศ. 2557 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จึงได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารทดแทนอาคารอนุรักษ์ที่ถูกรื้อถอน จำนวน 3 คูหา โดยออกแบบอาคารเพื่อเป็นอาคารต้นแบบอาคารอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ คนรุ่นใหม่ และการพาณิชย์ รวมทั้ง บูรณะส่วนภายนอกอาคาร จำนวน 51 คูหา เพื่อปรับปรุงรูปแบบสถาปัตยกรรมให้กลับมาสวยงามเหมือนครั้งเริ่มก่อสร้าง ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เช่าและผู้อยู่อาศัยในชุมชนตั้งแต่กระบวนการสร้างความเข้าใจและตระหนักถึง “คุณค่า” และ “ความสำคัญ” ของสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของเมือง จนแล้วเสร็จในเดือนกุมภาพันธ์ 2561 แต่เนื่องด้วยพื้นที่ชุมชนเดิมมีสภาพทางกายภาพปัจจุบันมีอาคารตึกแถวอีกทั้งเศรษฐกิจและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ แต่อยู่ในสภาพทรุดโทรม และในอนาคตจะได้รับผลจากการพัฒนารถไฟฟ้าสายสีส้มและสีน้ำเงินที่จะวิ่งผ่านเข้ามาในย่านเมืองเก่า อีกทั้งนโยบายการพัฒนาผังแม่บทเกาะรัตนโกสินทร์ที่จะเป็นทั้งข้อกำหนดและโอกาสในการพัฒนาแก่ชุมชนในย่านอนุรักษ์ (ดูภาพ 1.3. ประกอบ)

ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจในการศึกษาด้านการวางแผนปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Participatory action research มาประยุกต์ใช้ภายในพื้นที่กรณีศึกษา ซึ่งอยู่ในช่วงศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยด้านการวางแผนปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมก่อนเข้าสู่ขั้นตอนการออกแบบร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของพื้นที่ในการปรับปรุงพัฒนาที่พักอาศัยและชุมชน นำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนได้ด้วยตนเองโดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยรัชกาลที่ 9 มาปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรม มีระยะเวลาการศึกษาทั้งสิ้น 7 เดือน 7 ขั้นตอน ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาดังกล่าวจะสามารถเป็นประโยชน์ต่อการนำไปสู่แนวทางการหาของการออกแบบการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนที่เกิดจากความต้องการของผู้อยู่อาศัยอย่างมีส่วนร่วม อีกทั้งนำไปกระบวนการไปปรับปรุงและขยายผลในการพัฒนากับชุมชนอื่นๆภายใต้การดูและของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ต่อไป

1.2. คำถามในงานวิจัย

การศึกษาหาความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้แนวคิดทฤษฎี Participatory Action Research นั้นผลที่ได้มีความแตกต่างจากการวางแผนแบบดั้งเดิมอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.ศึกษานโยบายและแนวคิดในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์กรณีศึกษาชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

2.ศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้แนวคิดทฤษฎี คือ Participatory Action Research

3.ศึกษาและวิเคราะห์ผลที่ได้จากการเรียนรู้ เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของการนำกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้แนวคิดทฤษฎี คือ Participatory Action Research มาใช้ในการศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชน กับระดับการมีส่วนร่วมในการนำกระบวนการบ้านมั่นคงไปใช้ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนจากสำนักงานทรัพย์สินได้เคยดำเนินงานมาก่อนหน้า

4.เพื่อเสนอแนะแนวทาง ในการปรับปรุงพื้นที่อยู่อาศัยและชุมชนที่เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรีให้กับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในอนาคต

1.4. นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี คือ (1) กลุ่มคนที่รวมตัวเป็นกลุ่มออมทรัพย์สี่แยกแม้นศรี (2)อาคาร สถานที่และองค์ประกอบที่ตั้งอยู่บนแปลงที่ดิน 547 แขวงบ้านบาตร บนที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

ความต้องการในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชน คือ ความต้องการในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยทั้ง 3 ด้าน คือ กายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ

กระบวนการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ชาวชุมชนวัดสระเกศ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้วิจัย โดยร่วมกันทำกิจกรรมเป็นขั้นตอนเพื่อร่วมเรียนรู้และวิเคราะห์ปัญหา ศักยภาพและความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมในงานวิจัยครั้งนี้จะเป็นการบูรณาการของแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วน(PAR) และการวางแผนเชิงปฏิบัติการ (Action Planning) มาเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานวิจัย

1.การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วน(PAR) คือ แนวทางการที่ให้ชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาหาความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ไขหรือส่งเสริม โดยเป็นการนำกระบวนการส่วนหนึ่งจากแนวคิด PAR 3 ระยะ ได้แก่

ระยะ 1 การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ระยะ 2 ขั้นตอนดำเนินการ ระยะ3 การวิเคราะห์และการเผยแพร่ (Karen Hacker, 2013)

2.การวางแผนเชิงปฏิบัติการ (Action Planning) คือ การวางแผนปฏิบัติการที่มีรากฐานจากปัญหาและโอกาสเป็นตัวผลักดัน ประกอบด้วยการมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์สมานฉันท์ ไม่ขึ้นอยู่กับความครบถ้วนของข้อมูล มีรากฐานบนชุมชนที่มีขนาดเล็ก เป็นความรวดเร็วและไม่ร้อนรนและเป็นกระบวนการที่มีการปรับเปลี่ยนได้อยู่เสมอ

1.5.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อนำผลการศึกษาด้านความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชน ไปประยุกต์และต่อยอดการดำเนินการด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัยในชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

2. เพื่อให้ชาวชุมชนเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชน อีกทั้งมีความพร้อมที่จะร่วมดำเนินการในขั้นตอนการออกแบบวางผังอย่างมีส่วนร่วมกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

3. เพื่อเป็นแนวทางของกระบวนการในขั้นตอนการศึกษาความต้องการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนอันสอดคล้องกับเป้าหมายที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ให้ชุมชนชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี (ชุมชนวัดสระเกศ) เป็นชุมชนนำร่องในการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องความต้องการปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยในอาคารพักอาศัยและพื้นที่โดยรอบในชุมชนย่านอนุรักษ์เพื่อการปรับปรุงชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร โดยมีการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สอดคล้องกับการศึกษาความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยและกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมาใช้ในการศึกษา ดังนั้นมีแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

2.1.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1. แนวคิดการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

2.1.2. แนวคิดการวางแผนเชิงปฏิบัติการ (Action Planning)

2.1.3. แนวคิดเกี่ยวกับอาคารพักอาศัย

2.1.4. แนวคิดด้านการพัฒนาชุมชน

2.1.5. แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

2.1.6. แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่านประวัติศาสตร์

2.1.7. สรุปตัวชี้วัดการศึกษาความต้องการอย่างมีส่วนร่วมในการปรับปรุงที่อยู่อาศัย

2.2.งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.2.1.การวางแผนปฏิบัติการพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบมีส่วนร่วมในชุมชนท่าน้ำสามเสน กรุงเทพมหานคร (ศศิกาญจน์ ศรีโสภณ, 2548)

2.2.2.การประยุกต์แนวคิดโครงการบ้านมั่นคงในการพัฒนาชุมชนของทรัพย์สินฯ เขตวังทองหลาง (ถิรวัฒน์ พิมพ์เวิน, 2558)

2.2.3.กระบวนการจัดการทารายละเอียดโครงการและบริหารจัดการโครงการศูนย์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน บึงพระราม 9 (ปรางโชสุก สุพรรณนานา, 2554)

2.2.4.ศักยภาพในการพัฒนาที่อยู่อาศัยย่านเมืองเก่า ชุมชนนางเลิ้ง (สมชาย เกตุรัตนมาลี, 2552)

2.2.5.การติดตามผลการดาเนินโครงการปรับปรุงฟื้นฟูอาคารอนุรักษ์ประเภทอาคารพาณิชย์พักอาศัย (วนิดา นาสูงชน, 2554)

2.1.1.แนวคิดการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

แนวคิด Participatory action research (Jacques M. Chevalier and Daniel J. Buckles., 2013; Karen Hacker, 2013) นอกจากนี้คำว่า Participatory action research บางครั้งยังเรียก Community-based participatory research , Action research , Participatory research หรือ Street science

แนวคิดนี้นั้นเริ่มขึ้นจาก Kurt Lewin and Tavistock Institute ในปี 1940s ได้ให้คำจำกัดความของ Action research โดยค้นพบการแก้ไขปัญหา ในทางปฏิบัติโดยใช้การวิจัยที่เป็นวงจรเกี่ยวข้องกับการวางแผน การดำเนินการและการตรวจสอบผลของการดำเนินการ กระบวนการทำซ้ำนี้เป็นการจับคู่กันระหว่างนักวิจัยกับสมาชิกในชุมชนมาในกระบวนการตรวจสอบผลการดำเนินงาน

ในปี 1970 นักศึกษาศาสตร์ชาวบราซิล Pualo Freire ได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดโดยการอธิบายดังนี้คือ หน้าที่ของผู้วิจัยทำหน้าที่แค่วิจัยแต่ให้เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator)และผู้ตัวเร่งกระบวนการ (Catalyst) แทนที่จะเป็นผู้สั่งการ ความรู้นั้นไม่เพียงแค่เกิดจากผู้เรียนเท่านั้นแต่บุคคลหรือประชาชนนั้นสามารถสร้างและก่อให้เกิดความรู้ได้เช่นกัน ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนมุมมองของการวิจัยจากการที่ชุมชนเป็นเพียงแค่ห้องปฏิบัติการสำหรับการดำเนินการ กล่าวคือPARนั้นเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ศึกษาและชุมชน

ความหมายของการวางแผนปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

ความหมายของการวางแผนปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม คือ การวิจัย ค้นคว้า หาความรู้ตามหลักการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์แบบดั้งเดิม เพียงต่างกันที่ว่า PARนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขปัญหา พัฒนา และเป็นการวิจัยที่ดำเนินไปด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ร่วมงาน รวมทั้งกระบวนการวิจัยและในการมีหุ้นส่วนใช้ประโยชน์ของการวิจัย (กมล สุดประเสริฐ, 2540)

Participatory action research นั้นประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้ คือ การมีส่วนร่วม (Participatory) การทำกิจกรรม (Action) และ การวิจัย (Research)

แผนภูมิที่ 2. 1 องค์ประกอบของแนวคิด Participatory action research

(Jacques M. Chevalier and Daniel J. Buckles., 2013)

ขั้นตอนการดำเนินการด้วยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หรือ PAR นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง (Karen Hacker, 2013) (ดูแผนภูมิที่ 2.2. ประกอบ)

1. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Community Engagement)

1.1.ชุมชน (Community) ผู้วิจัยควรทำความเข้าใจชุมชนโดยผู้วิจัยควรเป็นผู้พิจารณาและตัดสินใจทั้งระยะก่อน ระหว่างและหลังของกระบวนการทำวิจัยเพื่อเป็นการกำหนดทิศทางการวิจัย และจำแนกความสนใจของชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน กำหนดผู้เข้าร่วมหรือผู้มีส่วนร่วม และหาศักยภาพของผู้เข้าร่วมอีกทั้งทำความเข้าใจบริบทของชุมชน

1.2. สร้างความสัมพันธ์ (Engagement) เพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นกับชาวชุมชนและผู้เข้าร่วม โดยความร่วมมือเหล่านี้นั้นจะขึ้นอยู่กับความสนใจร่วมกันและสร้างมนุษยสัมพันธ์เพื่อสร้างความไว้วางใจและแบ่งปันอำนาจ นักวิจัยควรถามว่าประเด็นสำคัญที่ชาวชุมชนหรือผู้เข้าร่วมเผชิญอยู่ และผลลัพธ์ที่ต้องการทราบ อีกทั้งผู้วิจัยทำให้ชาวชุมชนเห็นถึงคุณค่าในตัวเองต่อชุมชนอีกด้วย

1.3. ตั้งคำถาม (Question) ควรมุ่งเน้นและตั้งคำถามให้สอดคล้องกับกระบวนการวิจัย เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญซึ่งจะเป็นการดึงความรู้ของชุมชนและทักษะของผู้วิจัยออกมา หลังจากได้คำถามในงานวิจัยแล้วกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และผู้วิจัยควรเป็นผู้ตั้งคำถามให้ชาวชุมชนคิดต่อยอด เช่น ปัญหาเกิดขึ้นได้อย่างไร วิธีการดำเนินการหรือจัดการ ศักยภาพในการดำเนินงาน เป็นต้น

2. ขั้นตอนดำเนินการ (Methods)

2.1. ออกแบบการวิธีการและการวิจัย (Research method and design) เพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบและบรรลุเป้าหมายในการศึกษาวิจัยและเป็นที่ยอมรับระหว่างชุมชนและผู้วิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.2. ดำเนินการวิจัย (Action) โดยผู้วิจัยเป็นผู้สร้างความชัดเจน กำหนดและมอบหมายหน้าที่แก่ผู้เข้าร่วมก่อนการดำเนินการ ต้องมีความเป็นผู้นำภายในชุมชนเพื่อให้มั่นใจว่าการดำเนินการนั้นจะเสร็จสิ้นตามกำหนด ผู้วิจัยจะเป็นผู้ตั้งคำถามให้กับชุมชนคิดต่อยอดถึงการดำเนินการ ผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม หรือสิ่งที่ชุมชนต้องการรู้เพิ่มเติม

3. การวิเคราะห์และการเผยแพร่ (Analysis and Dissemination)

3.1. การวิเคราะห์และการอธิบาย (Analysis and Interpretation) การวิเคราะห์นั้นผู้วิจัยจะเป็นผู้วิเคราะห์เชิงปริมาณและกระตุ้นให้ชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปรายสิ่งที่ได้จากการดำเนินการ ซึ่งขั้นตอนนี้จะได้มาซึ่งประโยชน์ที่มีคุณค่าเป็นอย่างสูงจากกระบวนการ PAR กล่าวคือข้อมูลที่ได้จากการอธิบายของชุมชนจะเป็นการเผยให้เห็นถึงมุมมองและสะท้อนถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

3.2. การเผยแพร่ (Dissemination) เมื่อกระบวนการเสร็จสิ้นและสามารถเผยแพร่ ผู้วิจัยนั้นควรที่จะร่วมกับชาวชุมชนและผู้มีส่วนร่วมเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางในการเผยแพร่ หรือเผยแพร่ต่อใคร ที่ใดเป็นต้น

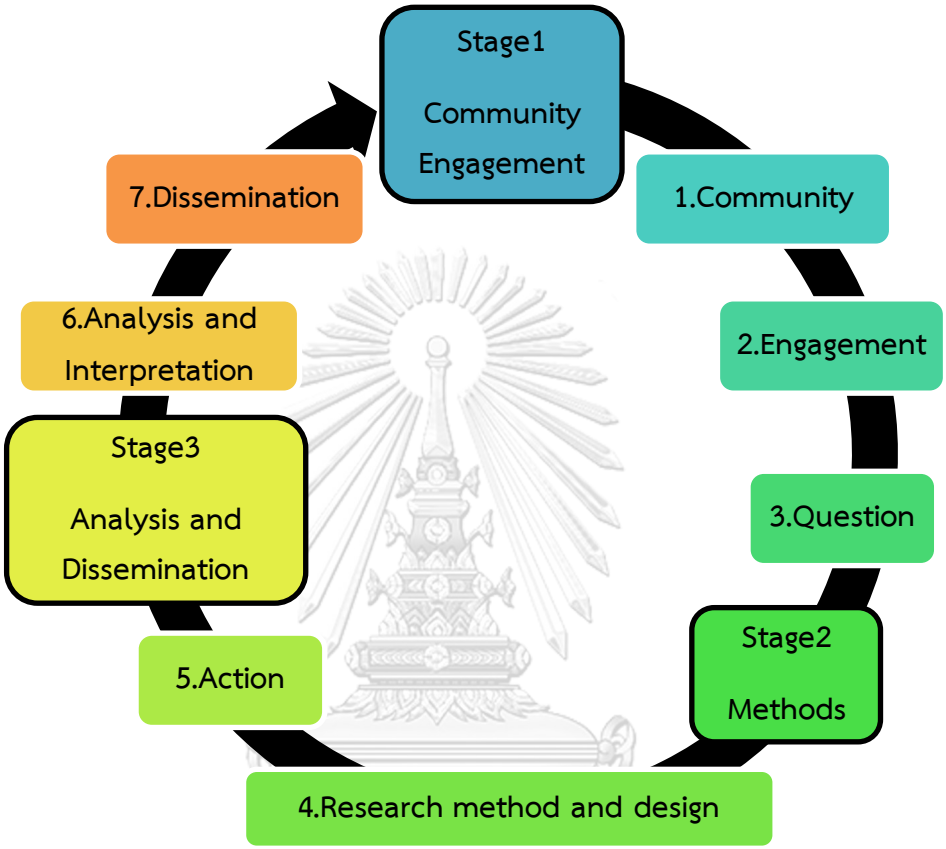

แผนภูมิที่ 2. 2 สรุปขั้นตอนการดำเนินการ Participatory action research (Karen Hacker, 2013).

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ความแตกต่างระหว่างการวิจัยแบบดั้งเดิมกับการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม	
การวิจัยแบบเดิม	**การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม**
1. ผู้วิจัยเป็นคนปรับแก้ปัญหา	1.ชุมชนเป็นคนแยกปัญหากับผู้วิจัยเพื่อปรับแก้ปัญหา
2. ประชาชนเป็นเพียงผู้อยู่ใต้ปกครอง	2.ประชาชนเป็นผู้มีส่วนร่วม
3.องค์กรชุมชนเป็นผู้ช่วยเหลือ	3.องค์กรชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมกับผู้วิจัย
4.ผู้วิจัยได้รับทักษะและความรู้ใหม่ๆ	4.ผู้วิจัยและชาวชุมชนทำงานร่วมกับเพื่อสร้างความสามารถ
5.ผู้วิจัยควบคุมกระบวนการ ทรัพยากร และข้อมูล	5.ผู้วิจัยและชาวชุมชนแบ่งปันการควบคุมเท่าๆกัน
6.ผู้วิจัยครอบครองข้อมูลและควบคุมการทำงานและการเผยแพร่	6.ข้อมูลถูกแบ่งปัน ผู้วิจัยและชาวชุมชนร่วมกันคิดแนวทางการเผยแพร่

ตารางที่ 2. 1เปรียบเทียบกระบวนการวางแผนแบบเดิมและการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Karen Hacker, 2013)

ประโยชน์ของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

1. ชาวบ้าน ประชาชน ผู้ด้อยโอกาสจะตื่นตัว ได้รับการศึกษามากขึ้นสามารถคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ได้รับการเรียนรู้ ได้ลงมือทำเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง มีการกระจายความรู้อย่างทั่วถึง

2. ประชาชนได้รับการแก้ไขปัญหา ผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสมากขึ้น การจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ มีการกระจายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

3. ผู้วิจัยได้เรียนรู้ชุมชน ทั้งในด้านวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ ได้รับประสบการณ์จากการทำงานร่วมกับชุมชน

การมีส่วนร่วม

ความหมายและลักษณะการมีสวนรวม

การมีสวนรวม ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการวางแผนปฏิบัติการ หมายถึง การที่ผู้มีสวนได สวนเสียต้องยอมรับข้อจำกัดต่างๆ เพื่อนำไปสู่มติร่วมกันในการนี้ชุมชนต้องลดหรือขจัดความไม เท่าเทียมกันทั้งในเรื่องอำนาจ ความไม เท่าเทียมทางเพศและอื่นๆ ที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินการกระบวนการมีสวนรวม(ศศิกาญจน์ ศรีโสภณ, 2548)

ลักษณะของการมีสวนรวม

Cohen and uphoff (1980: 213 – 218) กล่าวถึง ลักษณะการมีสวนร่วมไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วมนั้นเป็นการเข้ามามีสวนรวมของประชาชนในงานพัฒนา โดยทั่วไปนั้นประชาชนอาจเข้าร่วมในขั้นตอนกระบวนการตัดสินใจ ว่าจะทำอะไร เข้าร่วมกันปฏิบัติโดยเสียสละทรัพยากรต่าง ๆ เช น แรงงาน วัสดุ เงิน หรือรวมมือในองค์กร หรือกิจกรรมเฉพาะด้านเข้าร่วมในผลประโยชนที่เกิดจากการพัฒนาและเข้าร่วมในการประเมินผลโครงการ โดย ลักษณะการมีสวนรวมสามารถสรุปไดดังนี้

1. การมีสวนรวมของชุมชนในการตัดสินใจ
2. การมีสวนรวมของชุมชนในการดำเนินการ
3. การมีสวนรวมของชุมชนในผลประโยชน
4.การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ระดับการมีส่วนร่วม นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ระดับดังนี้(Nabeel Hamdi and Reinhard Goethert, 1997)

1. ระดับที่ 1 ไม่มีส่วนร่วม กล่าวคือ ชาวชุมชนนั้นไม่มีการรับรู้และมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยการดำเนินหลักเป็นของหน่วยงานภายนอกที่เป็นผู้ตัดสินใจและเป็นตัวแทนชุมชน

2. ระดับที่ 2 มีส่วนร่วมทางอ้อม กล่าวคือ ชาวชุมชนเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาททางอ้อม เช่น การให้สัมภาษณ์ การให้ข้อมูลสอบถาม แต่การดำเนินงานนั้นหน่วยงานภายนอกยังเป็นผู้ดำเนินการและตัดสินใจ

3. ระดับที่ 3 ร่วมปรึกษาหารือ กล่าวคือ หน่วยงานภายนอกนั้นมีหน้าที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนชาวชุมชนให้บรรลุผล อีกทั้งชาวชุมชนมีส่วนร่วมและรับรู้ว่าตนเป็นผู้มีส่วนในผลประโยชน์

4. ระดับที่ 4 ควบคุมร่วมกัน กล่าวคือ หน่วยงานภายนอกนั้นลดบทบาทของตนโดยมีการบูรณาการการดำเนินงาน และชาวชุมชนนั้นเข้ามามีบทบาทในการควบคุมมากขึ้นอีกทั้งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันกับหน่วยงานภายนอกในผลประโยชน์

5. ระดับที่ 5 ลดและควบคุมอย่างเต็มที่ กล่าวคือ เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างชาวชุมชนและหน่วยงานภายนอก โดยชาวชุมชนมีบทบาทเป็นหลักในการควบคุมและหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกจะเป็นเพียงทรัพยากรของการดำเนินงานที่คอยให้การสนับสนุนและช่วยเหลือ

ระดับการมีส่วนร่วม	บทบาทของชุมชน		บทบาทของคนนอก	
1.ไม่มีส่วนร่วม				เป็นตัวแทน
2.มีส่วนร่วมทางอ้อม				
3.ร่วมปรึกษา	กลุ่มผลประโยชน์			สนับสนุน
4.ควบคุมร่วมกัน	มีส่วนได้ส่วนเสีย			มีส่วนได้ส่วนเสีย
5.ควบคุมอย่างเต็มที่	ผู้เป็นแกนหลัก			ทรัพยากร

ตารางที่ 2. 2 ระดับการมีส่วนร่วมที่สัมพันธ์ระหว่างบทบาทของชุมชนและบุคคลภายนอก

(Nabeel Hamdi and Reinhard Goethert, 1997)

2.1.2.แนวคิดเรื่องวางแผนปฏิบัติการ(Action Planning)

เมื่อการวางแผนแบบดั้งเดิมนั้นไม่สามารถตอบสนองการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเมืองได้ โดยการวางแผนแบบดั้งเดิมนั้นมุ่งเน้นแค่เงินลงทุน การใช้เทคโนโลยีและการศึกษามักละเลยการแก้ปัญหาคนยากจน ส่งผลให้สังคมและเศรษฐกิจเกิดความเหลื่อมล้ำจนเป็นสาเหตุสำคัญของการด้อยพัฒนาที่มักจะใช้เพียง 2 วิธี คือ ความช่วยเหลือด้านวัตถุและเทคนิคการบริหารจัดการ และจากข้อโต้แย้งที่ไม่เห็นด้วยกับการวางแผนแบบด้านวัตถุและเทคนิคการบริหารจัดการและจากข้อโต้แย้งที่ไม่เห็นด้วยกับการวางแผนแบบดั้งเดิมมีความหลากหลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (Hayter, 1981 and 1989,Clark 1988, Rahman1991 and 1995, Schrijvers 1993,Seabrook 1993 และ Sachs 1995) ว่าต่อไปการวางแผนแบบดั้งเดิมที่ส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีจะได้รับความล้มเหลวและผลประโยชน์ไปได้ไม่ถึงคนที่ยากจนและส่งผลต่อความรุนแรงด้านการพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อมเป็นไม่ส่งเสริมความเป็นมืออาชีพ ค่านิยมและทัศนคติจากการถือครองผลประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนา

กระบวนการวิจัยแบบดั้งเดิม	กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม
1. เป็นรูปแบบที่กำหนดให้ และกำหนดโดยนักวิจัยองค์กร	1. เน้นกระบวนการที่ปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์และกำหนดโดยประชาชน
2. ไม่ผูกพันและทำเพื่อให้ได้ข้อมูลมาตอบปัญหาการวิจัย	2. มีพันธะระหว่างผู้วัยและชาวบ้านที่จะร่วมต่อสู้เพื่อสิทธิ
3.เน้นวัตถุ และการสร้างสิ่งของ	3. เน้นคนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มคุณค่าและสร้างความภูมิใจ
4. เน้นการวางแผนที่อ้างว่าชาวบ้านไม่สามารถวางแผนเองได้	4. เน้นการมีส่วนร่วม เชื่อมั่นในความสามารถ และการเรียนรู้ของชาวบ้าน
5. เข้มงวด รัดกุม เน้นเชิงปริมาณ มองมิติชุมชนเฉพาะที่ศึกษา	5. เรียบง่าย ใช้วิธีการที่ชาวบ้านถนัด มองชุมชุมเป็นองค์รวม
6. เป็นมาตรฐานสากล	6. เป็นมาตรฐานเฉพาะพื้นที่และมีความหลากหลาย
7. เน้นแบบศูนย์รวมและเผด็จการ	7. กระจายอำนาจให้ท้องที่ตัดสินใจเองตามความต้องการ
8. ชี้นำและให้แรงจูงใจเป็นวัตถุ เน้นทำตามแผน ส่งเสริมการพึ่งพาและพึ่งพิง	8. สร้างกำลังและอำนาจความคิดในการต่อรอง เน้นการพึ่งพาตนเอง
9. เป็นผู้รับประโยชน์จากความสำเร็จโครงการ	9. เป็นผู้ทำประโยชน์ เป็นผู้ลงมือและเป็นผู้มีส่วนร่วมให้โครงการสำเร็จ
10.เน้นวัตถุเป็นผลผลิตของโครงการ	10. เน้นความสามารถของชุมชน เพิ่มการเรียนรู้ สร้างกำลังและแรงใจชุมชน

ตารางที่ 2. 3 เปรียบเทียบกระบวนการวางแผนแบบเดิมและการวางแผนแบบใหม่

(ชอบ เข็มกลัดและ โกวิทย์ พวงงาม, 2547)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ลักษณะต่างๆของการวางแผนปฏิบัติการ(Characteristics)

Nabeel Hamdi (1997) ได้กำหนดลักษณะของการวางแผนปฏิบัติการไว้ 10 ประการดังนี้

1. มีรากฐานจากปัญหาและมีโอกาสเป็นตัวผลักดัน
2. มีฐานอยู่บนกระบวนกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถปฏิบัติให้ลุล่วงได้
3. ประกอบด้วยการมีส่วนร่วมการมีความสัมพันธ์แบบสมานฉันท์และการเป็นหุ้นส่วนกัน
4. อาศัยความรู้ความชำนาญพื้นถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสม
5. ไม่ขึ้นอยู่กับความครบถ้วนสมบูรณ์แบบของข้อมูล
6. มีรากฐานบนชุมชน มีขนาดเล็ก
7. มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปมากกว่าการเป็นการวางแผนแบบสมบูรณ์เบ็ดเสร็จ
8. เป็นจุดเริ่มต้นหลายๆ จุดมากกว่าการเป็นผลสุดท้าย
9. เป็นความรวดเร็วแต่ไม่ใช่การร้อนรน
10. มีผลที่สามารถมองเห็นได้เป็นรูปธรรม

รายการปฏิบัติการ ตามแนวทาง การวางแผนปฏิบัติการ (Action Planning Menu)

1. การสังเกตโดยตรง
2. การสัมภาษณ์ แบบกึ่งมีโครงสร้างคำถาม
3. การวัด การเรียนรู้สภาพปัจจุบัน
4. การสำรวจทรัพยากร
5. การจัดลำดับความสำคัญ
6. การระดมสมอง
7. การเขียนแผนภูมิ
8. การทำแผนที่และการสร้างแบบจำลอง
9. การจำลองบทบาทและการลองเล่น
10. การทำงานกลุ่มและการผสานระหว่างกลุ่ม

การวางแผนปฏิบัติการและกระบวนการ (Action Planning and Process)

1. ปัญหาและโอกาส
2. เป้าหมายและลำดับความสำคัญ
3. ทางเลือก และ ผลได้ผลเสีย
4. ทรัพยากรและข้อจำกัด
5. ทีมงานโครงการและงานที่ต้องทำ
6. การดำเนินการและการตรวจสอบ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แนวความคิดการวางแผนปฏิบัติการ

จากการค้นคว้าข้อมูลและงานวิจัยต่างๆ พบว่ามีพัฒนาการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาหลายแนวทางดวยกัน เริ่มตั้งแตการสรางแฟลตและสร้างที่อยูอาศัยแบบสำเร็จรูปซึ่งรับเอาแนวทางมาจากต่างประเทศต่อมาปรับเปลี่ยนแนวทางใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากแนวทางดังกลาวมีการลงทุนสูง ไมสอดคลองกับวิถีชีวิตและไมทันกับปัญหาคนจนในเมืองที่ขยายตัวเร็วกว่า ต่อมามีการพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย ด้วยวิธีการปรับปรุงชุมชนในที่เดิม (Slum Upgrading) การก่อสร้างบางส่วน (Site & services) และรูปแบบที่เรียกว่าการประสานประโยชนที่ดิน (Land Sharing) โดยแนวทางดังกลาวไมสามารถตอบสนองความต้องการการของคนในชุมชนไดตรงประเด็นและอาจไมมีประสิทธิภาพมากพอในการใช้พัฒนาที่อยู่อาศัยกับชุมชน ปจจุบันมีการวางแผนในแนวทางใหม่ที่เรียกว่า การวางแผนปฏิบัติการมุ่งเน้นให้คนในชุมชนมีสวนรวมในการดำเนินการพัฒนาชุมชนของตน (กุณฑลทิพย พานิชภักดิ์และ ปฐมา หรุ่นรักวิทย์, 2557)

“การวางแผนปฏิบัติการ” จึงหมายถึงการวางแผนที่มีรากฐานบนความจริง ไมมีการกำหนดเป็นขั้นตอนตายตัว ไม่ยึดติดอยู่กับความสมบูรณแบบ (Comprehensiveness) เปนกระบวนการที่มีการปรับเปลี่ยนไดโดยมีการปฏิบัติการและประสบการณที่ไดจากการปฏิบัติการเป็นรากฐานและแนวทาง

จากตัวอย่างการวางแผนปฏิบัติการในหลายพื้นที่พบว่าปัญหาเป็นตัวผลักดันให้เกิดโอกาสต่าง ๆ ขึ้นมากมาย เชน การไลรื้อชุมชนกระตุ้นให้เกิดการคิดหาทางแกปัญหาโดยชุมชนเองและกลุ่มภาคีที่เกี่ยวของทำใหเกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาสร้างโอกาสในการเกิดโครงโครงสร้างองค์กร เนื่องจากการกำหนดเปาหมายต่าง ๆ โดยคำนึงถึงการดำเนินงานให้ลุล่วงเป็นสำคัญ ทำให้เกิดการคนพบกระบวนการและวิธีการทำงานรูปแบบใหม่ที่ไมตองอาศัยข้อมูลสมบูรณ์และครบถ้วน หากแต่เป็นการทำงานโดยคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างคุ่มค่าภายใต้สภาวะการทำงานและข้อจำกัดที่มีอยู่จริง อีกทั้งเริ่มดำเนินการได้ทุกเมื่อ ไม่ต้องรอให้พร้อมที่สุด ให้ความสำคัญและอาศัยความรู้ความชำนาญพื้นถิ่น การเริ่มต้นจะเป็นเรื่องเล็กๆ บนรากฐานของชุมชนทั้งที่โครงงานทั้งหมดอาจจะกว้างขวางมากโดยจะดำเนินงานแบบค่อยเป็นค่อยไป (Incremental) ผ่านโครงการยอย ๆ ขนาดเล็กและร้อยเรียงประสานกันและสอดคลองกับนโยบายระดับกลยุทธ์ (Strategic Policy) การเสริมสรางเทคโนโลยีพื้นถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสม หมายความไปถึง การดำเนินการจนทำใหผู้ที่ทำการค้าในท้องถิ่นเปลี่ยนจากการเป็นเพียงผูนำเขาสินค้าและบริการสูชุมชนเพียงอย่างเดียวไปสูการเป็นผู้สงออกสินค้าและบริการจากชุมชนด้วย

ในการเป็นจุดเริ่มต้นหลาย ๆ จุด ไมใช่การเป็นผลขั้นสุดท้ายนั้น ผูเชี่ยวชาญจะมีบทบาทมากในฐานะเป็นผู้จุดประกาย แนะนำวิธีการและเทคนิคต่างๆที่จำเป็น เสนอแนะความคิดที่ไดจากประสบการณการทำงานที่ผ่านมา จะเป็นการช่วยชี้ให เห็นช่องทางหรือโอกาสที่จะปฏิบัติการ

ชวยกำจัดข้อกฎหมาย กฎระเบียบและอื่น ๆ ที่เปนอุปสรรคในการดำเนินการ และหลายครั้งที่ต้องช่วยสรางความถูกต้องทางการเมืองใหแกชุมชน

การวางแผนปฏิบัติการเป็นการประสานความร่วมมือตั้งแต่การริเริ่มต้นโครงการ การประสานงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนระหว่างหน่วยงานที่มีเป้าหมายเฉพาะหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญแตกต่างกัน ในการประชุมเชิงปฏิบัติการอันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวางแผนปฏิบัติการ ชาวชุมชนมีมีการเสนอแนะการพัฒนาแก่ข้าราชการทองถิ่น และทางท้องถิ่นเองก็อาจจะตอบรับเพื่อใหสาธารณชนพึงพอใจโดยไมคำนึงถึงความเป็นจริงและข้อจำกัดทางเทคนิค ทางการเงินและทางการบริหาร ในบางครั้งการที่มีข้าราชการระดับสูงเข้าร่วมในการประชุมจะทำใหชาวชุมชนรู้สึกด้อยทางชนชั้น และมักเสนอในสิ่งที่คิดว่าน่าจะทำใหราชการพอใจ เพื่อที่จะได ใหหรืออนุมัติตามที่ขอจนบางครั้งทำให้เกิดการละเลยปัญหาที่แท้จริงของชุมชน

2.1.3. แนวคิดเกี่ยวกับอาคารพักอาศัย

แนวคิดเกี่ยวกับรายได้ที่มีผลต่อกายภาพของอาคารพักอาศัย

เมื่อประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นนั้นจะมีแนวโน้มที่มีความต้องการอาคารพื้นที่พักอาศัยที่ใหญ่ขึ้นและสภาพแวดล้อมของแหล่งที่พักอาศัยดีกว่าเดิม เช่น อยู่ในทำเลที่เข้าถึงสะดวก มีสภาพแวดล้อมและสังคมที่ดีกว่า **(**Richard F. Muth, **1974)**

Brain Googal, Brian J.l. Berry and Frank E. Honton (1975) กล่าวถึง เกณฑ์การเลือกที่พักอาศัยโดยผู้พักอาศัยนักจะพิจารณาคุณสมบัติที่อยู่อาศัย 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1) ลักษณะบ้าน ได้แก่ ขนาดของบ้านที่เหมาะสมกับขนาดครอบครัว สภาพบ้าน และองค์ประกอบภายในบ้าน

2) ลักษณะชุมชน โดยจะเลือกบริเวณที่มีความเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เหมาะกับตนเอง

3) ความสัมพันธ์ของที่ตั้งกับบริบท คือ สะดวกในการไปแหล่งงาน ใกล้กับย่าน การค้า หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้อยู่อาศัย

ปัจจัยพื้นฐานที่กำหนดการเลือกที่พักอาศัย 3 ประการ ดังนี้

1) ราคา หรือค่าเช่าที่อยู่อาศัย

2) ชนิดหรือรูปแบบที่อยู่อาศัย

3) ทำเลที่ของที่อยู่อาศัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แนวคิดเกี่ยวกับอาคารพักอาศัยและสภาพแวดล้อม

ความหมายของอาคารพักอาศัย คือ พื้นที่อาคารสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและการตอบสองของผู้อยู่อาศัย โดยการกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นการแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์และพฤติกรรมของคนที่มีต่อสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ (Andrew Baum and Stuart Valins, 1977)

การกำหนดเนื้อที่ภายในอาคารนั้น การจัดพื้นที่อยู่อาศัยนั้นต้องคำนึงถึงการแสดงออกของบรรยากาศภายในต่อผู้อยู่และผู้มาเยือน ดังนั้นห้องภายในที่พักอาศัยควรสะท้อนความรู้สึกเป็นส่วนตัวของผู้อยู่อาศัยกับสภาพสังคมภายนอก และพื้นที่ควรเหมาะสมต่อการจัดวางตำแหน่งเฟอร์นิเจอร์และคำนึงถึงที่ว่างที่ต้องการของบุคคลเพื่อสร้างความเป็นสัดส่วน (Robert Summer, 1974a)

ลักษณะของเนื้อที่ภายในอาคารแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลักดังต่อไปนี้ คือ

1. เนื้อที่เพื่อกิจกรรมส่วนบุคคล
2. เนื้อที่เพื่อการทำงานภายในบ้าน
3. เนื้อที่เพื่อการสันนาการ

ประโยชน์ของอาคารสถาปัตยกรรม (Clare Cooper Marcus, 1971)นั้นสรุปได้ดังนี้

1. ความปลอดภัย
2. ความสะดวกสบายในการใช้สอย
3. ความสบายทางกายและใจ
4. ตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านความงานและการแสดงออกต่อสังคม

ความต้องการพื้นฐาน ความเป็นสัดส่วนของมนุษย์ นั้นทำได้ 3 ประการ (**Kira Alexander,** 1976**a)** ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ได้เห็นแต่ไม่ได้ยิน
2. ได้ยินแต่ไม่เห็น
3. ไม่เห็นและไม่ได้ยิน

ความต้องการพื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แบ่งออกได้เป็น

1.ความต้องการเชิงกายภาพ คือ ความต้องการแสง เสียง ความร้อนและสุขอนามัย

2. ความต้องการเชิงจิตวิทยา

กล่าวคือพฤติกรรมดังกล่าวนั้นเป็นผลทางจิตวิทยาด้านการรับรู้ โดยมนุษย์มีแนวโน้มที่จะรับรู้ได้อย่างสมบูรณ์ต่อเมื่อรับรู้ทั้งภาพและเสียงและนำไปสู่การสร้างความเข้าใจต่อการรับรู้หรือการแปลความหมาย หากขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไปจะทำให้การรับรู้ไม่สมบูรณ์ ขาดความ

กระจ่าง โดยความเป็นสัดส่วนนี้นั้นจะเกิดขึ้นและมีผลต่อการจัดวางผัง จัดวางตำแหน่งห้อง หน้าต่าง ประตู เฟอร์นิเจอร์หรืออื่นๆภายในห้องหรือพื้นที่พักอาศัยของตน

แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชน

สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร ได้ระบุความหมายของ “การพัฒนาชุมชน” คือ การเปลี่ยนแปลงในส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ คือเป็นการจงใจ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่างๆ ในชุมชนจากสภาพที่ไม่พึงปารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ ดังนั้น “การพัฒนาชุมชน” จึงรวมไว้ซึ่งหลักการ ปรัชญาและวิธีการพัฒนาชุมชนที่สำคัญ คือ หลักในความพยายามช่วยเหลือตัวเองของประชาชน หลักการในส่วนร่วมในโครงการของประชาชน หลักการระดมทรัพยากรชุมชนและหลักการได้รับความช่วยเหลือทางด้านเทคนิค ส่วนวิธีการพัฒนาชุมชนที่เป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชนคือ วิธีการแก้ปัญหาร่วมกันของชุมชน ต้องเริ่มด้วยการค้นหาปัญหาความต้องการอันแท้จริงของประชาชนโดยประชาชน โดยคำนึงถึงทรัพยากรที่สำคัญและจำเป็นในการดำเนินงานพัฒนาด้านต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ โดยมีแนวความคิดพื้นฐานการพัฒนาชุมชน ดังนี้

1.ความร่วมมือระหว่างชุมชนและรัฐ

2.การช่วยเหลือตนเอง

3.ความคิดริเริ่มของชุมชน

4.ความต้องการของชุมชน

5.ความสมดุลในการพัฒนา

6.การศึกษาตลอดชีวิต

7.การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ

ดังนั้น งานพัฒนาชุมชนจึงมุ่งเน้นวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนฝึกปฏิบัติจริง หรือการให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ และมีประสบการณ์ตรงจนมีทักษะสามารถช่วยแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเองในที่สุด

เป้าหมายของการพัฒนา

การพัฒนานั้นมี 2 เป้าหมายคือ การพัฒนาตัวคน และการพัฒนาชุมชนอันเป็นที่อยู่ของคน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2544)

1. การพัฒนาตัวคน คือ คนมีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถโดยวัดได้จาก

1) ประสิทธิภาพของการปฏิบัติหน้าที่

2) สุขภาพอนามัย

3) การมีส่วนร่วมทางการเมือง

2. การพัฒนาชุมชนอันเป็นที่อยู่ของคน ที่เป็นลักษณะของชุมชนเข้มแข็งนั้นมีลักษณะ 4 ประการดังนี้

1) เป็นชุมชนเรียนรู้ คือ สมาชิกชุมชนช่วยกันเรียนรู้ ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาต่อความเป็นไปของโลก

2) เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตัวเอง การจัดการประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวน การลงมือดำเนินงานตามแผนและการประเมิน

3) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ การมีจิตวิญญาณของชุมชนอาจแสดงได้หลายอย่างเช่น การมีความผูกพันกันในชุมชน หวงแหนชุมชน มีที่ยึดเหนี่ยวร่วมกัน

4) เป็นชุมขนที่มีสันติภาพ หมายถึง ภาพรวมของคนมีความสันติสุข อาจแสดงออกได้หลายทางเช่น การมีความสามัคคีปรองดองกัน มีการทำงานเพื่อส่วนรวม

แนวความคิดการพัฒนาชุมชนแบบจัดการ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2512) กล่าวถึง หลักการพัฒนาชุมชนแบบจัดการ ไว้ดังนี้

1.หลักการช่วยคิด หมายถึง การพัฒนาที่เจ้าหน้าที่พัฒนาประชาชน และหรือหน่วยงานอื่น เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรธุรกิจเอกชนบางประเภทที่ค้ากำไร แต่ก็ทำงานพัฒนาร่วมกับประชาชน และผู้เกี่ยวข้องร่วมกันพัฒนาชุมชน ซึ่งหลักการนี้เป็นส่วนหนึ่งของ PAR (Participatory Action Research)

2.หลักการพึ่งตนเอง หลักการนี้เป็นหลักการใหญ่อีกอย่างหนึ่ง หลักการนี้รวมถึงหลักการใกล้เคียงกันอีกอย่างหนึ่งคือ การช่วยเหลือตัวเอง เพราะจะทำให้ตัวเองพึ่งตนเองได้ ก็จะต้องการช่วยตัวเองอย่างน้อยส่วนใดก็ส่วนหนึ่ง การที่คนก็ดี ชุมชนก็ดี จะพึ่งตนเองได้นั้นจะต้องมีปัจจัย 5 ตัวด้วยกันเรียกว่า TERMS (Technology, Economic, Resource, Mental and Socio cultural) นั้นจะต้องพึ่งพาตนเองได้ทางเทคโนโลยี รายได้พออยู่พอกิน มีทรัพยากรธรรมชาติ รู้จักพอในผลของความพยายาม และปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคม

3.หลักการ BAN (Balance, Ability and Networking) หลักการ BAN ประกอบด้วยสาระ 3 ประการดังนี้

1) การรักษาสมดุล

2) การสร้างความสามารถ

3) การสร้างเครือข่าย หรือการมี

4. หลักการจัดการ การจัดการพัฒนาเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญในสังคมสมัยใหม่ กาพัฒนาชุมชนแบบจัดการ มีหลักการดังนี้

1) การรู้จักตนเอง

2) การส่งเสริมการศึกษาและอบรวม

3) การสร้างกลุ่มช่วยเหลือตัวเอง

5. หลักการอื่นๆที่จะช่วยเป็นแนวให้บรรลุเป้าหมายของพัฒนาชุมชนแบบจัดการได้

1) หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน

2) หลักการใช้ผู้นำท้องถิ่น

3) หลักการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่น

การพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร กล่าวถึง การพัฒนาโดยการมีส่วนรวมของประชาชนไว้ดังนี้ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชนโดยเป็นผู้ร่วมตัดสินใจด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนนั้นเกิดความสนใจและความต้องการที่จะเรียนรู้ในการพัฒนาตนเองและชุมชน หลักการและแนวทางที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 5 ประการดังนี้

1.ความต้องการในการแก้ปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่มต้น และประชาชนจะต้องเป็นหลักในการแก้ไขชุมชน

2.กิจกรรมการพัฒนาแนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนอกจากจะเริ่มต้นจากประชาชนแล้วยังต้องมีการทำงานเป็นกลุ่มและอาศัยผู้นำชุมชนด้วย

3.การรับรู้การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีการกระจายข่าวสาร ข้อมูลเพื่อให้ประชาชนทราบโดยทั่วไป

4.แนวทางการพัฒนาต้องพิจารณาจากขีดความสามารถของชุมชนที่ทำให้มีการดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ต้องพึ่งพาภายนอกและกิจกรรมจะต้องสอดคล้องกับความพร้อมของชุมชน

5.ขั้นตอนการปฏิบัติจะต้องเริ่มต้นจากการแสวงหาข้อเท็จจริง ปัญหา เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์ การวางแผน และการปฏิบัติ การติดตามผลการดำเนินการเหล่านี้ถือเป็นภารกิจของประชาชนและชุมชน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.1.5. แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) ให้ความหมายของชุมชนว่า การที่ประชาชนในชุมชนมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กร โดยมีการร่วมเรียนรู้ จัดการและแก้ไขปัญหาชุมชนหรือเกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมภายในชุมชน โดยกระบวนการสร้างเสริมความเข้มแข็งแก่ชุมชนนั้นต้องเป็นการดำเนินงานร่วมคิดร่วมทำ ร่วมเรียนรู้เพื่อช่วยซึ่งกันและกันให้นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ความเข้มแข็งของชุมชนในอีกนัยยะหนึ่งนั้น หมายถึง การจัดระเบียบชุมชนแบบหนึ่งที่เน้นแนวทางการพัฒนาความเป็นชุมชน ให้ชุมชนเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าในตนเองไม่ใช่พื้นที่สะสมอำนาจ อีกทั้งเป็นการสร้างและรักษาความเป็นชุมชนโดยเน้นกิจกรรมจากคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชน โดยกระบวนการชุมชนมี 5 ขั้นตอนดังนี้ คือ การวิเคราะห์ชุมชน การเรียนรู้และตัดสินใจของชุมชน การดำเนินกิจกรรมชุมชนและการประเมินผลการดำเนินงานของชุมชน(ขนิฏฐา กาญจนรังษีนนท์, 2555)

ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยังยืน สามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้ในด้านต่างๆดังนี้

1. ด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ และเทคโนโลยีวิชาการ
2. ด้านเศรษฐกิจ ฐานะทางการเงิน การประกอบอาชีพ
3. ด้านการปกครองดูแลตัวเอง ด้านความปลอดภัย ด้ายความสุขอื่นๆ
4. ด้านสาธารณะสุข
5. ด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการพื้นฐาน
6. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
7. ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี จริยธรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กล่าวสรุปได้คือ ชุมชนเข้มแข็งนั้นมีลักษณะดังนี้ คือ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ รู้เท่าทันสังคมการเมืองและการเพิ่มความรู้ให้แก่คนในชุมชนอย่างเสมอ เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเองด้วยระบบการบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ จิตสำนึก มีความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชนและเป็นชุมชนที่มีความสงบสุข มีคุณภาพและคุณธรรม

2.1.6. แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่านประวัติศาสตร์

ย่านประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่เมืองหรือชนบทที่กำหนดขอบเขตทางภูมิศาสตร์ได้ ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญที่รวมเชื่อมโยง หรือแสดงความต่อเนื่องของที่ตั้ง โครงสร้าง หรือวัตถุที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในแง่ประวัติศาสตร์ หรือสุนทรียภาพ อันเกิดจากการวางแผนหรือพัฒนาทางกายภาพ

กฎบัตรสากลว่าด้วยการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่านประวัติศาสตร์ในเมือง (International Charter for the Conservation of Historic Town and Urban Area) มีใจความสำคัญดังนี้ (ธนวรรธน์ สายเชื้อ, 2541:58)

1. ทุกชุมชนเมือง ไม่ว่าชุมชนนั้นจะค่อยๆพัฒนาตามกาลเวลา หรือจงใจที่จะสร้างขึ้นมาล้วนเป็นการแสดงให้เห็นถึงสังคมที่แตกต่างกันไปตามประวัติศาสตร์ของชุมชนนั้น

2. กฎบัตรนี้จะเกี่ยวพันถึงย่านประวัติศาสตร์ต่อพื้นที่ในเมือง ทั้งเมืองเล็กและเมืองใหญ่ และย่านประวัติศาสตร์ใจกลางเมือง หรือเพียงส่วนหนึ่งของเมืองที่รวมกับพื้นที่แวดล้อมโดยธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งให้คุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนหรือเมืองด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม

กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กำหนดแนวทางการสรางมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการดูแลรักษาอาคาร และบริเวณที่ควรแกการอนุรักษ์ โดยมีกลยุทธ์ในการดูแล 2 ประการ ไดแกการใช้กลไกการควบคุม และการสร้างแรงจูงใจ

สำหรับมาตรการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยการสร้างแรงจูงใจประกอบด้วย 5 มาตรการดังนี้

1. มาตรการทางการเงิน (Financial Instruments) มาตรการทางการเงิน หมายถึง แรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่หนวยงานภาครัฐระดับชาติระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่น มาใช้เป็นแรงจูงใจแก่เจ้าของอาคารในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ในหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

1) เงินช่วยเหลือและเงินใหยืม

2) ระบบภาษี

3) การโอนสิทธิ์ในการพัฒนาที่ดินและอาคาร

2. การยกย่องให้รางวัล นั้นมี 2 ลักษณะคือ การให้รางวัลยกย่องตัวบุคคล และการให้รางวัลสถานที่

3. การมีสวนรวมของประชาชน การมีสวนรวมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

4. การฝึกอบรม การใหการฝึกอบรมและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารถือการสร้างแรงจูงใจที่สำคัญและเป็นการส่งผลทางเศรษฐกิจต่อชุมชนโดยตรง คือเป็นกาสร้างโอกาส ความรู้ ทักษะและรายได้ให้กับชุมชน จะทำใหกิจกรรมการอนุรักษ์ที่ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้เกิดขึ้นไดจริง

5. การใหการศึกษาแกชุมชน เป็นแนวทางที่จะทำใหกระบวนการอนุรักษ์บรรลุผลสำเร็จในระยะยาว เนื่องจากหากชุมชนมีประชาชนที่สนใจ และมีความตั้งใจที่ จะดำเนินการอนุรักษ์เมื่อมีการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ริเริ่มโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีความต้องการให้ โครงการนั้นๆเกิดผลในทางปฏิบัติได้จริง

2.1.7. สรุปตัวชี้วัดการศึกษาหาความต้องการอย่างมีส่วนร่วมในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน

จากการศึกษาแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดความต้องการในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชน ได้ว่า เป็นการปรับปรุง ฟื้นฟูที่อยู่อาศัยและชุมชนให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมภายในชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ โดยการวิจัยครั้งนี้สามารถแบ่งการชี้วัดได้ดังนี้

1. ความต้องการด้านกายภาพ
2. ความต้องการด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
3. ความเข้มแข็งของชุมชน
4. ด้านการมีส่วนร่วม

1.ความต้องการด้านกายภาพ ได้กำหนดตัวชี้วัดที่สร้างเสริมความเป็นอยู่ภายในที่อยู่อาศัยและชุมชนดังต่อไปนี้

1.1. ที่อยู่อาศัยที่มีความสวยงาม ส่งเสริมเอกลักษณ์ของชุมชนที่เหมาะแก่การอยู่อาศัย

1.2. ที่อยู่อาศัยมีความมั่นคง แข็งแรงแก่การพักอาศัย

1.3. อาคารมีที่คุณค่าทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและเอกลักษณ์

2.ความต้องการด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

2.1. มีรายได้เพียงพอต่อรายจ่ายและมีเงินออมไว้ซ่อมแซมปรับปรุงที่อยู่อาศัย

2.2. มีการออม จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์เคหะสถานภายในชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการปรับปรุงฟื้นฟูที่พักอาศัยและชุมชน

2.3. มีการรวมกลุ่มจัดตั้งเศรษฐกิจชุมชน

2.3. มีความรักและสามัคคีภายในชุมชน

2.4. มีการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

2.5. มีระบบความสัมพันธ์ในชุมชนทั้งความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และมีความรักความคุ้นเคยกันภายในชุมชน

2.6. มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาในชุมชนในด้านต่างๆที่เป็นเอกลักษณ์ เพื่อสนับสนุนและเผยแพร่การเรียนรู้ อีกทั้งเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3. ความเข้มแข็งของชุมชน

3.1.เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเองด้วยระบบการบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ จิตสำนึก มีความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน และเป็นชุมชนที่มีความสงบสุข มีคุณภาพและคุณธรรม

3.2.ผู้นำมีความสามารถในการบริหาร จัดการจนก่อให้เกิดความร่วมมือภายในชุมชน

3.3.การแสวงหาความร่วมมือและช่วยเหลือจากทั้งภายในและภายนอกชุมชน และสามารถจัดการตนเองได้

4. การมีส่วนร่วม

4.1. ระดับการมีส่วนร่วมใช้เกณฑ์ตามแนวคิดทฤษฎีของ Nabeel Hamdi (1975)

4.2. มีการรวมกลุ่มกันซึ่งก่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมและสังคม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ชื่อ	ศศิกาญจน์ ศรีโสภณ (2548)	ปรางโชสุก สุพรรณนานา (2554)	วนิดา นาสูงชน(2554)	ถิรวัฒน์ พิมพ์เวิน(2554)	สมชาย รัตนมาลี (2552)
งานวิจัย	การวางแผนปฏิบัติการพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบมีส่วนร่วม ชุมชนท่าน้ำสามเสน	กระบวนการจัดการทำรายละเอียดโครงการและบริหารจัดการโครงการศูนย์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน บึงพระราม 9	การติดตามผลการดำเนินงานโครงการปรับปรุงฟื้นฟูอาคารอนุรักษ์ ประเภทพาณิชย์พักอาศัย ของสำนักงานทรัพย์สินฯ ในเขตพระนคร กทม.	การประยุกต์แนวคิดโครงการบ้านมั่นคงในการพัฒนาชุมชนของทรัพย์สินฯเขตวังทองหลาง	ศักยภาพในการพัฒนาที่อยู่อาศัยย่านเมืองเก่า ชุมชนนางเลิ้ง
วัตถุประสงค์	-ศึกษานโยบายของสำนักงานทรัพย์สินฯ - ศึกษาศักยภาพของพื้นที่และโอกาสในการพัฒนาด้านอสังหาริมทรัพย์ - ทัศนคติที่มีต่อการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ - วิเคราะห์หาแนวทาง ในการพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐและรองรับกิจกรรมด้านสังคมและเศรษฐกิจในอนาคต	ศึกษาชุมชนและวางแผนกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม -ดำเนินการกระบวนการ วิเคราะห์วางแผนการบริหารจัดการโครงการศูนย์ชุมชนที่ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วมที่จะนำสู่ความยั่งยืน	นโยบาย+เป้าหมายการปรับปรุงฟื้นฟูอาคาร -ขั้นตอนดำเนินโครงการปรับปรุงฟื้นฟูอาคาร -ผลการดำเนินการ+การวิเคราะห์ -เสนอแนวทางในการปรับปรุงเพื่อใช้กำหนดนโยบายทรัพย์สิน	-ศึกษานโยบายและเป้าหมายของทรัพย์สิน -การดำเนินงานในการประยุกต์แนวคิดบ้านมั่นคง -การติดตามผล เสนอแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานประยุกต์	- ศึกษาสภาพที่อยู่อาศัยชุมชนนางเลิ้ง -ศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม ความจำเป็นและความต้องการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน -ศึกษาปัญหาด้านการอยู่อาศัยและทัศนคติการแก้ไขพัฒนาที่อยู่อาศัย -วิเคราะห์ศักยภาพของผู้อยู่อาศัยในชุมชน
กลุ่มประชากร	-ผู้สนใจเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชน 1831 คน -สถาปนิกชุมชน(Case) -สนง.ทรัพย์สินฯ -พอช.	- ผู้อยู่อาศัยในชุมชนนางเลิ้ง จำนวน 135 ครัวเรือน -ผู้นำชุมชน	แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม 1.ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2.กลุ่มผู้เช่า 30%ของประชากรแต่ละโครงการรวม 41 คน 3.กลุ่มผู้ออกแบบ 4.กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านงานอนุรักษ์ของสำนักงานทรัพย์สินฯ	กลุ่มประชากรจากทั้งหมด 3 ชุมชน ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างของ ยามาเน่ โดยจะเป็นทั้งหมด 97 คน -หัวหน้าและผู้เชี่ยวชาญจากสำนักงานทรัพย์สินฯ -ผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับบ้านมั่นคง	- ผู้อยู่อาศัยในชุมชนนางเลิ้ง จำนวน 135 ครัวเรือน -ผู้นำชุมชน

ตารางที่ **2.** 4 สรุปงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

วิธีการวิจัย	- ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากงานวิจัยและการสำรวจชุมชนเบื้องต้น -การปฏิบัติการร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง -วิเคราะห์ สรุปและเสนอแนะผลการศึกษา	-การสำรวจสังเกต ลงพื้นที่ -วางแผนปฏิบัติการอย่างมีส่วนรวมพร้อมนำกระบวนการไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ อีกทั้งศึกษาความต้องการของชุมชน - นำไปสรุปและจัดทำข้อมูลศึกษาความเป็นไปได้เพื่อจัดทำแผนกับชุมชน	- ติดตามนโยบาย ขั้นตอน การดำเนินงาน และผลการดำเนินงาน เพื่อวิเคราะห์ประเมินผลถึงความเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ - วิเคราะห์ ข้อดี ข้อเสีย ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินโครงการ	- สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและสำรวจพื้นที่ - นำข้อมูลไปปรึกษาและรายงานผลต่อผู้เชียวชาญเพื่อขอข้อเสนอแนะ	- รวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยและการสำรวจสังเกต - แบบสัมภาษณ์โดยทดสอบสัมภาษณ์ 2 ครั้ง -การเก็บข้อมูลจริง กลุ่มตัวแทน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ตรวจสอบข้อมูลและสรุปผลงานวิจัย
สิ่งที่นำมาใช้	• นำวิธีศึกษาข้อมูลมาเป็นแนวทาง • วิธีการวางแผนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมาเป็นแนวทาง • (แบบมีส่วนร่วม)	• แนวทางการจัดทำกระบวนการดำเนินโครงการอย่างมีส่วนร่วม • แนวคิดและทฤษฎี • (แบบมีส่วนร่วม)	• แนวทางการการศึกษานโยบายการพัฒนาของสำนักงานทรัพย์สินในอดีตจนถึงปัจจุบัน • (แบบไม่มีส่วนร่วม)	• แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง • แนวทางการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและวิเคราะห์ • (แบบไม่มีส่วนร่วม)	• ตัวแปรการเก็บข้อมูลด้านความต้องการและศักยภาพของผู้อยู่อาศัย • (แบบไม่มีส่วนร่วม)

ตารางที่ 2. **5** สรุปงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง (ต่อ)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความต้องการในการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนโดยรอบเพื่อเตรียมการปรับปรุงชุมชนในย่านอนุรักษ์ กรณีศึกษา ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ด้วยกระบวนการ Participatory Action Research ซึ่งในการมีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล และจัดทำโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยในบทบาทการเป็นผู้ศึกษา ผู้สนับสนุนและผู้ให้คำแนะนำ โดยจะมีการดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1.กรอบแนวคิดในการวิจัย

มีการศึกษาสภาพปัจจุบันของชุมชนกรณีศึกษาทั้งเชิงกายภาพ สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ลักษณะครัวเรือน ระดับการมีส่วนร่วมความต้องการการใช้สอยพื้นที่ในอนาคตเพื่อที่จะนำไปสู่การศึกษาความเป็นไปได้ทางการพัฒนา อีกทั้งศึกษานโยบายรวมไปถึงการออกแบบที่พักอาศัยในพื้นที่ย่านอนุรักษ์ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่เคยมีมานำไปเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ความต้องการเชิงพื้นที่ให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนตามแนวคิดการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เพื่อสรุปและเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานโครงการปรับปรุงพื้นที่อยู่อาศัยและชุมชนในย่านเมืองเก่าในพื้นที่รอบข้างต่อไป

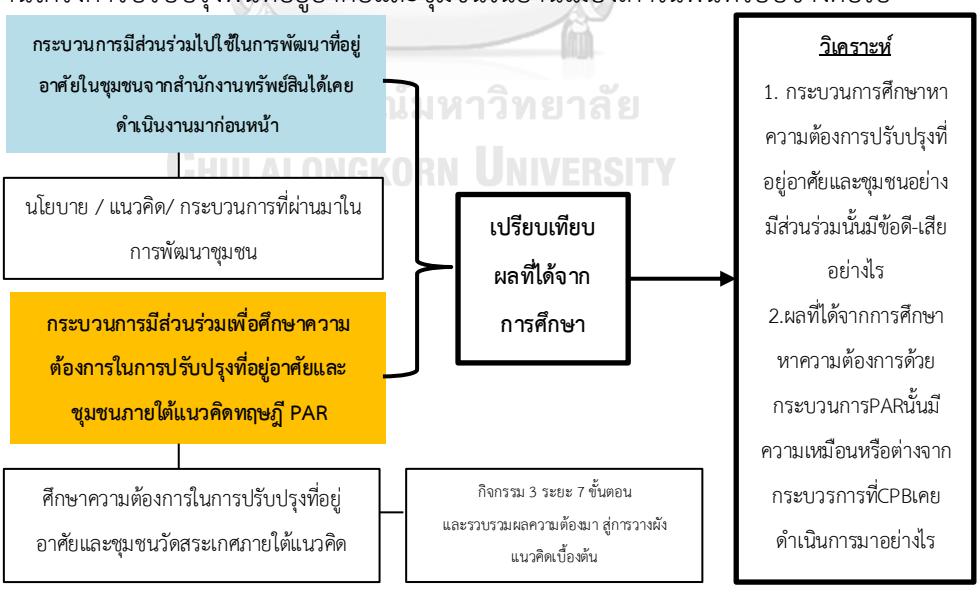

แผนภูมิที่ 3. 1 กรอบแนวคิดในงานวิจัย

3.2.ขอบเขตการศึกษา

3.2.1.ขอบเขตด้านพื้นที่

1. พื้นที่ศึกษา : ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี ตั้งอยู่ในซอยคลองถมวัดสระเกศ ติดกับโรงเรียนวัดสระเกศ ถนนจักรพรรดิพงศ์ แขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายกรุงเทพมหานครฯ

ขนาดพื้นที่ **:** 3 ไร่ 1 งาน 36 ตารางวา 84 ครัวเรือน จำนวนประชากร 234 คน

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ : ซอยคลองถมวัดสระเกศ

ทิศใต้ : ถนนบำรุงเมือง

ทิศตะวันออก : ซอยบำรุงเมือง

ทิศตะวันตก : ถนนจักรพรรดิพงศ์

2. พื้นที่โครงการประกอบด้วยอาคาร 3 ประเภท อาคารชั้นเดียว จำนวน 10 ห้อง อยู่บริเวณในตรอกเซี่ยงไฮ้ อาคารริมถนน 2 ชั้น จำนวน 41 คูหา ซึ่งมีอาคาร 3 คูหาที่ถูกรื้อถอนไปโดยผู้เช่าเดิมและถูกระงับการก่อสร้างจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้อาคารข้างเคียงเกิดความเสียหายตามมาอาคารเก่าภายในชุมชน

จุดเด่นโครงการ

1. มีอาคารเก่าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มีกลุ่มคนที่มีความเข้มแข็ง (ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ)
2. มีช่างฝีมือไม้ที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. มีวังหัสดินทร์วังไม้เก่าแก่สมัยรัชกาลที่ ๔ มีประวัติศาสตร์พื้นที่ยาวนานและบุคคลสำคัญ
4. มีหน่วยงานภาคีให้ความสำคัญและร่วมศึกษาพื้นที่จำนวนมาก(จากการสำรวจของผู้วิจัย)
5. พื้นที่โครงการอยู่ใกล้เคียงกับสัญลักษณ์ของเมืองที่สำคัญ คือ ภูเขาทอง วัดสระเกศ ใกล้กับย่านการค้าที่สำคัญ คือ ย่านคลองถม วรจักร
6.ในอนาคตจะมีโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน 2 สาย คือสายสีส้มสถานีหลานหลวง และสายสีน้ำเงิน สถานีวังบูรพา

สภาพปัจจุบันและปัญหา อาคารที่ใช้งานมายาวนานจนมีสภาพเสื่อมโทรม ผู้เช่าได้ทำการซ่อมแซมตามสภาพโดยมีการเปลี่ยนสภาพและองค์ประกอบของอาคารไป จนเกิดเป็นการต่อเติมที่ผิดกฎหมายและผิดหลัก พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

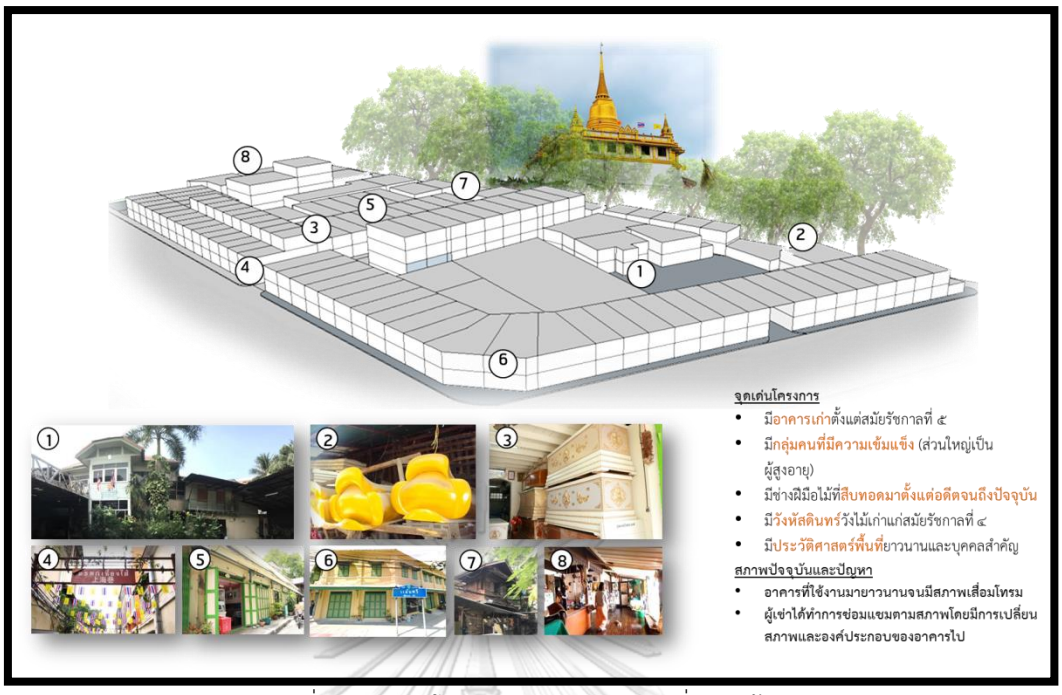

ภาพที่ 3. 1 สภาพโดยรวมของชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

3.2.2.ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่

2.ลักษณะทางกายภาพ และการใช้สอยพื้นที่ภายในอาคารและในชุมชน

3.ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจของผู้อยู่อาศัยในชุมชนวัดสระเกศ

4.ศึกษาการออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ในช่วงระยะเก็บข้อมูลความต้องการจนถึงช่วงก่อนการออกแบบวางผังชุมชน

5.ศึกษาผลที่ได้จากกระบวนการการมีส่วนร่วมเพื่อให้ได้มาซึ่งแผนพัฒนาเบื้องต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

3.2.3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บข้อมูลจะเก็บจากผู้เช่าตรงและผู้เช่าช่วงกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่มีความสนใจเข้าร่วมการประชุมในการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม มีการสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างจำนวน 80 ครัวเรือน โดยรายละเอียดดังนี้

1). ชาวชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

1.1. ชาวชุมชนทั้ง 80 ครัวเรือน คนโดยจะสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวเพื่อให้ได้ซึ่งข้อมูลด้านลักษณะกายภาพ สังคม เศรษฐกิจพื้นฐาน

1.2. กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 20 ครัวเรือน เพื่อทำการศึกษาข้อมูลด้านกายภาพ ขนาดพื้นที่ ลักษณะที่อยู่อาศัย ให้ครอบคลุมทุกรูปแบบการอยู่อาศัย

1.3. ผู้สนใจเข้าร่วมการบวนการปฏิบัติการอย่ามีส่วนร่วม (Focus Group) เพื่อทำกิจกรรมทั้ง 7 ขั้นตอน ให้ได้มาซึ่งความต้องการที่แท้จริงและข้อมูลเชิงลึกจากผู้เข้าร่วม

2). ตัวแทนหรือผู้มีส่วนร่วมหลัก (Key Participants) ทั้งหมด 6 คน เป็นผู้มีความเป็นผู้นำและมีความรู้ความสามารถที่เป็นที่ยอมรับของชาวชุมชน มีดังต่อไปนี้

2.1. คุณนรารักษ์ กุลนิวัฒเจริญ (ประธานชุมชนและกลุ่มกุลนิวัฒเจริญ) เป็นผู้นำชาวชุมชนที่เข้มแข็งและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวชุมชนและ สำนักงานทรัพย์สิน อีกทั้งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมายาวนาน

2.2. คุณนราพร กุลนิวัฒเจริญ (เลขานุการ) เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับทั้งประธานชุมชน ชาวชุมชน และสำนักงานทรัพย์สิน อีกทั้งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมายาวนาน

2.3. คุณญัตติชัย ญาโนทัย (กลุ่มญาโนทัย) เป็นผู้ที่มีความสามารถและความรู้ด้านการเงินอีกมีความผูกพันกับชุมชนมายาวนาน

2.4. คุณสมพิศ เหล่าสุวรรณพงษ์ (กรรการชุมชนและกลุ่มเหล่าสุวรรณพงษ์) เป็นแกนนำอาวุโสของชุมชน อีกทั้งกลุ่มสุวรรณพงษ์นั้นมีอยู่มาก โดยอาศัยอยู่อย่างเป็นเครือญาติทำให้ง่ายต่อการประชาสัมพันธ์ต่างๆและการเข้าร่วมกิจกรรม

2.5. คุณพัฒนศักดิ์ ฮุ่นตระกูล (สมาชิกชุมชนและเจ้าของไท้เฮง) เจ้าของไท้เฮงผู้เป็นเจ้าของสถานที่สำหรับจัดประชุมชุมชนและเป็นผู้ที่มีความผูกพันและผู้คนให้ความเคารพกับชุมชนมายาวนาน

2.6. คุณวีรพจน์ คงตระกูลพิทักษ์ (กรรมการชุมชน)

3). หน่วยงานภายนอก ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรีอีกทั้งให้ความช่วยเหลือทั้งด้านความรู้และให้ความสนับสนุนในการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนมีดังต่อไปนี้ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารงานชุมชน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ เจ้าหน้าที่ชำนาญการจากสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ(สช.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) ผู้เชี่ยวชาญด้านอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น

4). ฝ่ายวิชาการ

4.1. รศ.ดร.กุณฑลทิพย พานิชภักดิ์ (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์)

มีบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้วิจัยเรื่องของกระบวนการการมีส่วนร่วม และเป็นผู้ก่อให้เกิดการบูรณาการร่วมกับทางสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และผู้ที่เกี่ยวข้อง

4.2. อาจารย์ปฐมา หรุ่นรักวิทย์ (สถาปนิกและที่ปรึกษาด้านกระบวนการมีส่วนร่วม)

เป็นผู้ให้คำแนะนำ และส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจด้านกระบวนการมีส่วนร่วมแก่ผู้วิจัย

4.3. อาจารย์ ศรินพร พุ่มมณี (ผู้อำนวยการโครงการย่านจีนถิ่นบางกอก และผู้จัดการโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง) เป็นผู้ให้คำแนะนำและสร้างความเข้าใจการทำกระบวนมีส่วนร่วมของชุมชนย่านเมืองเก่ากรุงรัตนโกสินทร์

4.4. ผู้วิจัย ร่วมดำเนินการและวางแผนในการจัดทำกระบวนการการมส่วนร่วมเพื่อการศึกษาหาความต้องการในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนครั้งนี้ ซึ่งครอบคลุมการดำเนินงานในการวางแผนก่อนเข้าสู่ขั้นตอนการออกแบบ โดยจะส่งต่อข้อมูลให้กับชาวชุมชนและสำนักงานทรัพย์สินฯดำเนินงานต่อไป

3.3. ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

3.3.1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

1.แบบปฐมภูมิ

1.1. จากการสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่กรณีศึกษา เพื่อสังเกตและบันทึกลักษณะทางกายภาพ ลักษณะสังคม สภาพความเป็นอยู่และการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1.1.1. ศึกษาลักษณะทางกายภาพของชุมชนโดยการสุ่มตัวอย่างทั้งหมด 20 หลังคาเรือน เก็บข้อมูลด้านแผนผังบ้าน การใช้สอยพื้นที่ เป็นต้น

1.1.2. ศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม โดยการสำรวจและสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยในชุมชนทั้ง 80 ครัวเรือน เช่น ลักษณะผู้อยู่อาศัย ลักษณะทางเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือน ความสัมพันธ์ในสังคม เป็นต้น

1.1.3. ศึกษาความต้องการผู้อยู่อาศัย โดยการสำรวจและสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยในชุมชน

1.2. การสอบถาม ความต้องการใช้สอยพื้นที่และความพึงพอใจของผู้เช่าแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงชุมชนในย่านเมืองเก่า เพื่อนำไปวิเคราะห์หาปัญหา ความต้องการข้อดี -ข้อด้อย

1.3. การสัมภาษณ์ ประธานชุมชน กรรมการชุมชน ผู้เชี่ยวชาญ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.แบบทุติยภูมิ

2.1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี บทความ และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการวิเคราะห์และเป็นกรอบในการวิจัย

2.2. ศึกษาจากเอกสารทางวิชาการที่นโยบายของทางทรัพย์สินฯและรัฐ แผนที่ รูปภาพ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ทางด้านความต้องการในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนในอนาคต

3.3.2. กำหนดปัญหาในงานวิจัย คัดเลือกกรณีศึกษาและกำหนดวัตถุประสงค์

3.3.3. การศึกษาชุมชน

1.ศึกษาความเป็นมาจาก 2 กลุ่มคือ 1). ฝ่ายชุมชน สำนักงานทรัพย์สินฯ 2). ชาวชุมชน โดยทำความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนของชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรีและศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่จากอดีต จนถึงปัจจุบันซึ่งประกอบด้วยเอกสารอ้างอิงของหน่วยงานต่างๆดังนี้

1.1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลของโครงการปรับปรุงชุมชนจากรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาและวิจัยพัฒนาการในการดำเนินโครงการอสังหาริมทรัพย์ ชุมชนและที่อยู่อาศัยของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2558

1.2. ศึกษานโยบายจากรายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาและวิจัยพัฒนาการในการดำเนินโครงการอสังหาริมทรัพย์ ชุมชนและที่อยู่อาศัยของสำนักงานทรัพย์สินส่วน พระมหากษัตริย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2558 รายงานประจำปีของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และรายงานประกอบอื่นๆของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

1.3. ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนที่เกี่ยวข้องจากรายงานโครงการวิจัยการศึกษาแบบมี ส่วนร่วม “สร้างประวัติศาสตร์สังคมย่านเมืองเก่ากรุงเทพฯ”

1.4. ศึกษาข้อมูลการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัยและผู้อยู่อาศัยในพื้นที่จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่บริหารงานชุมชน พนักงานปฏิบัติงานชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และชาวชุมชน

- ทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและนำข้อทูลที่ได้ข้างต้นมากำหนดกรอบในการวิจัย

3.3.4. การสำรวจแบบไม่มีส่วนร่วม

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

2. สำรวจชุมชนคนเดียวด้วยการ สังเกตการณ์และสัมภาษณ์

เป็นการสำรวจชุมชนก่อนที่จะเลือกพื้นที่ศึกษา โดยการสำรวจพื้นที่ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรีของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และพื้นที่โดยรอบ พบว่าเป็นพื้นที่ที่มีขนาดเล็กและมีอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ อีกทั้งยังคงการประกอบอาชีพดั้งเดิมจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ผนวกเข้ากับผู้วิจัยได้เคยศึกษาพื้นที่ย่านวัดสระเกศในระดับปริญญาตรี ที่เป็นส่วนหนึ่งของวิชา Studio Urban design ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาก่อนหน้า

ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจและเลือกศึกษาเฉพาะบริเวณพื้นที่ดังกล่าว โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากกองโครงการชุมชน 3 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ได้เป็นผู้แนะนำ ตลอดจนให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ชุมชนเบื้องต้น

3.3.5. การสำรวจแบบมีส่วนร่วม โดยการเข้าร่วมประชุมกลุ่มและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

3.3.6. สำรวจกับชาวชุมชน โดยการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล , การสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion)

3.3.7. วางแผนกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.3.8. การสร้างการมีส่วนร่วม ด้วยการประชาสัมพันธ์ กระตุ้นการรวมกลุ่ม

3.3.9. ทดลองประสานงาน โดยทำงานร่วมกับหัวหน้ากลุ่มแต่ละกลุ่ม หัวหน้าชาวชุมชน หัวหน้าฝ่ายชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เพื่อปรับปรุงกระบวนการมีส่วนร่วม

3.3.10 .จัดกิจกรรมและทดสอบการมีส่วนร่วม

3.3.11.รวบรวมความต้องการ จากการสัมภาษณ์ กิจกรรมกลุ่ม การร่วมกันออกแบบผังความคิด

3.3.12. สนทนากลุ่มกับกรรมการชุมชน หัวหน้าชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้เชี่ยวชาญ และสถาปนิกและปรับปรุงกระบวนการการมีส่วนร่วม

3.3.13. ร่วมกันวางผังแนวคิดการพัฒนาในอนาคตกับชาวชุมชน

3.3.14. วิเคราะห์ผลและปรับปรุงกระบวนการการมีส่วนร่วม แล้วนำไปสรุปผลที่ได้จากการศึกษา

3.4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีทั้งการใช้แบบสัมภาษณ์ การสังเกต การสำรวจ และการทำกิจกรรมได้ดังนี้

1. การสำรวจและการสังเกต ใช้กับประชากรที่มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของที่อยู่อาศัยในภาพรวมของพื้นที่โดยการทำสำรวจบ้านทั้งหมด 84 หลังคาเรือน เพื่อเก็บข้อมูลจากสภาพพื้นที่อยู่อาศัยตลอดจนการใช้พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยและการทำกิจกรรมต่างๆของชาวชุมชน โดยนำมาประกอบกับข้อมูลจากสำนักงานทรัพยสินสวนพระมหากษัตริย

2. การสังเกตแบบมีสวนรวม (Participatory Observation) ผูวิจัยไดเข้าร่วมปฏิบัติการและเข้าร่วมประชุมในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชน ในลักษณะการทำงานร่วมกันระหว่าง ชาวบ้านและหนวยงานที่เกี่ยวข้อง ผูวิจัยไดทำการจดบันทึกการประชุมในแต่ละครั้ง

3. การสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจง เพื่อใช้ในการศึกษาสภาพที่อยู่อาศัยและการใช้สอยภายในที่พักอาศัย ร่วมไปถึงการต่อเติม และความคิดเห็นในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยโดยเก็บข้อมูลทั้งหมด 20 หลังคาเรือน

3.1.คุณนารักษ์ กุลนิวัฒเจริญ (ประธานชุมชนและกลุ่มกุลนิวัฒเจริญ) โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน แนวความคิดในการพัฒนาชุมชน และกระบวนการปรับปรุงที่อยู่อาศัยอย่างมีส่วนร่วม

3.2เจ้าหน้าที่และหัวหน้าฝ่ายบริหารงานชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ สัมภาษณ์เกี่ยวกับนโยบาย แนวคิดการพัฒนาชุมชน แนวทางการพัฒนาชุมชนในอนาคต และกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

3.3.ผู้เชี่ยวชาญ โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นและโครงการฟื้นฟูชุมชนในย่านเกาะรัตนโกสินทร์ที่เคยดำเนินการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนในการดำเนินการศึกษา

4. การถ่ายภาพผูวิจัยไดทำการถ่ายภาพเพื่อประกอบการวิจัย ดังนี้

4.1. สภาพพื้นที่และที่อยู่อาศัยปัจจุบัน

4.2. ลักษณะการใช้สอยพื้นที่และการทำกิจกรรมต่างๆภายในที่พักอาศัยของคนในชุมชน

4.3. ทรัพยากรและวัสดุที่ใช้สร้างที่อยู่อาศัยในชุมชน

4.4.สภาพความเป็นอยู่ภายในชุมชนการประชุมเพื่อการวางแผนการทำงานและปฏิบัติการการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบไมมีโครงสร่าง (Unstructured interview) และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร่าง (Structured Interview) โดยเป็นลักษณะสัมภาษณ์แบบกลุ่มและรายบุคคล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

5. แผนผังที่ชุมชนและแผนผังสำรวจชุมชน

5.1. นำแผนผังชุมชนจากสำนักงานทรัพย์สินมาทำการสำรวจพื้นที่ชุมชนโดยมีชาวชุมชนเป็นผู้ร่วมการสำรวจ

6. การจัดกลุ่มแบ่งชาวชุมชนเพื่อทำกิจกรรมกระบวนการการมีส่วนร่วม

7. โมเดลหรือหุ่นจำลองบ้านและหุ่นจำลองชุมชน

3.5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์จำแนกตามวัตถุประสงค์งานวิจัย โดยนำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาร่วมในการหาความสัมพันธ์ปัจจัยต่างๆตามขั้นตอนดังนี้

1.จัดหมวดหมู่ จำแนกข้อมูลตามประเภทกลุ่มตัวอย่างและนำมาแจกแจงข้อมูลเป็นตาราง ประกอบการใช้ข้อมูลพื้นฐานนำมาแสดงการเปลี่ยนแปลงที่พักอาศัยที่เกิดขึ้นโดยคิดค่าสถิติเป็นร้อยละ วิเคราะห์ขั้นต้นหาความสัมพันธ์ระหว่างกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เข้ากับความต้องการทั้งทางด้านอุปสงค์(เจ้าของที่ดิน) และอุปทาน(ผู้เช่า) เพื่อนำมาสู่รูปแบบความต้องการใช้สอยพื้นที่พักอาศัยในอนาคตที่ได้จากการร่วมเสนอความคิดเห็นจากการประชุมของชาวชุมชนและภาคี

3.นำรูปแบบการจัดทำกระบวนการการมีส่วนร่วมมาเปรียบเทียบถึงข้อดี ข้อด้อยจากการดำเนินการด้วยชุมชนเอง และจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ได้ดำเนินการผ่านมา

4.นำข้อมูลที่ได้จากการทำกระบวนการการมีส่วนร่วมมาวิเคราะห์และอภิปรายโดยใช้แนวคิดและทฤษฎีด้านการทำParticipatory action planning มาประกอบการอภิปราย

5.นำข้อมูลด้านความต้องการที่ได้จากการทำกิจกรรมและการประชุมกลุ่มออกมาสู่การออกแบบวางทางเลือกให้เป็นรูปธรรมเบื้องต้นโดยทำร่วมกับชุมชน

6.การสรุปผลจากการรวบรวมข้อมูล แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจนเกิดองค์ความรู้หรือทางเลือกในการพัฒนาที่พักอาศัยตามความต้องการใช้สอยพื้นที่โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมกับการใช้แนวคิดและทฤษฎีจากการศึกษามาในขั้นต้น

3.6. ข้อจำกัดในการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาความต้องการที่อยู่อาศัยและชุมชนของชุมชนวัดสระเกศนั้น ด้านกระบวนการมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งต้องอาศัยทั้งระยะเวลาในการดำเนินงานที่มากและความร่วมมือจากคนหมู่มากทั้งชาวชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อที่จะให้บรรลุผล โดยผู้วิจัยจำกัดขอบเขตการศึกษาซึ่งอยู่ในช่วงการศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยก่อนเข้าสู่กระบวนการออกแบบเป็นเวลา 7 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2560-พฤษภาคม 2561 การดำเนินการวิจัยจึงเป็นการศึกษาหาความต้องการในเบื้องต้นเท่านั้น ซึ่งยังคงต้องมีกระบวนการในการดำเนินการศึกษาแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ได้ความต้องการที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 3. 1 สรุปการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์การศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย				
วัตถุประสงค์	**ประเด็น**	**กลุ่มประชากร**	**เครื่องมือ**	**ผลที่คาดว่าจะได้รับ**
1. ศึกษานโยบายและแนวคิดในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของ สนง. ทรัพย์สินฯ กรณีศึกษาชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี	1.นโยบายของ CPB 2.กระบวนการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัย 3.แนวคิดการพัฒนาชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี	สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (CPB)	1. สัมภาษณ์ 2. เอกสาร	1. การดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนอย่างมีส่วนร่วมที่ผ่านมาด้วย
	4.ข้อมูลชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี		1. ข้อมูล - เอกสารชุมชน 2. สำรวจชุมชน	1. ข้อมูลพื้นฐานชุมชนด้านกายภาพ สังคมและเศรษฐกิจ
2. ศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้แนวคิดทฤษฎี PAR	1. ด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม	1. ชาวชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี (234คน)	1. สำรวจแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม 2. แบบสอบถาม 3. สัมภาษณ์ทั่วไปและแบบเจาะจง 4. แผนผัง 5. รูปถ่าย	1. ลักษณะกายภาพ สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน
	2. การศึกษาความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนด้วยการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม	2. ชาวชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี (ผู้ประสงค์เข้าร่วมการประชุมและทำกิจกรรม) 3. หน่วยงานหรือภาคีที่เกี่ยวข้อง	1. กิจกรรม 7 ขั้นตอน 2. การประชุมกลุ่มย่อย 3. การทำกิจกรรมกลุ่ม 4. การระดมสมอง 5. โมเดล 6. แผนภูมิ	1. ข้อมูลด้านความต้องการทั้ง 3 มิติ 2. สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น 3. ศักยภาพชุมชน 4. การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน 5. แผนงานในการปรับปรุงในอนาคต
3. ศึกษาและวิเคราะห์ผลที่ได้จากการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมระหว่างการนำกระบวนการมีส่วนร่วม	1. เปรียบเทียบระดับความมีส่วนร่วมของการดำเนินงานระหว่างการดำเนินงานภายในแนวคิด PARกับ	-	1. นำผลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิด/กระบวนการของ CPB ที่เคย	1. ระดับการมีส่วนร่วมระหว่างการดำเนินงานทั้ง 2 แบบ 2. ความเหมือนหรือความแตกต่างระหว่าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY

วัตถุประสงค์	ประเด็น	กลุ่มประชากร	เครื่องมือ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
PAR กับการนำกระบวนการบ้านมั่นคงไปใช้ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนจากสำนักงานทรัพย์สินได้เคยดำเนินงานมาก่อนหน้า	การดำเนินงานมาก่อนหน้า	-	ดำเนินการก่อนหน้า	การดำเนินงานทั้ง 2 แบบ
3. ศึกษาและวิเคราะห์ผลที่ได้จากการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมระหว่างการนำกระบวนการมีส่วนร่วม PAR กับการนำกระบวนการบ้านมั่นคงไปใช้ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนจากสำนักงานทรัพย์สินได้เคยดำเนินงานมาก่อนหน้า	2. วิเคราะห์ผลที่ได้จากการศึกษาหาความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชน	-	1. แผนผัง 2. การเปรียบเทียบและวิเคราะห์ผลร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	1. ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน 2. ความเข้มแข็งของชุมชน 3. ปัจจัยและสาเหตุของผังการปรับปรุงชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป
4.เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่อยู่อาศัยและชุมชนที่เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรีให้กับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในอนาคต	1. ข้อเสนอแนะที่ค้นพบจากงานวิจัย	-	1. ผลที่ได้จากการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม 2. ผลการวิเคราะห์ 3. การสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้อง	1. แนวทางการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนที่ควรนำไปพัฒนาต่อยอดในอนาคต 2. แนวทางเกี่ยวการการนำการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1. การดำเนินการครั้งที่ 1

ขั้นตอน การศึกษาแนวคิด ปฏิบัติการด้วย Action Planning เพื่อนำมาเป็นกรอบในการวางแผนการดำเนินการ ต่อมาออกแบบกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการเพื่อนำไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและนำไปใช้ในการดำเนินการ

แผนภูมิที่ 3. 2 สรุปขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

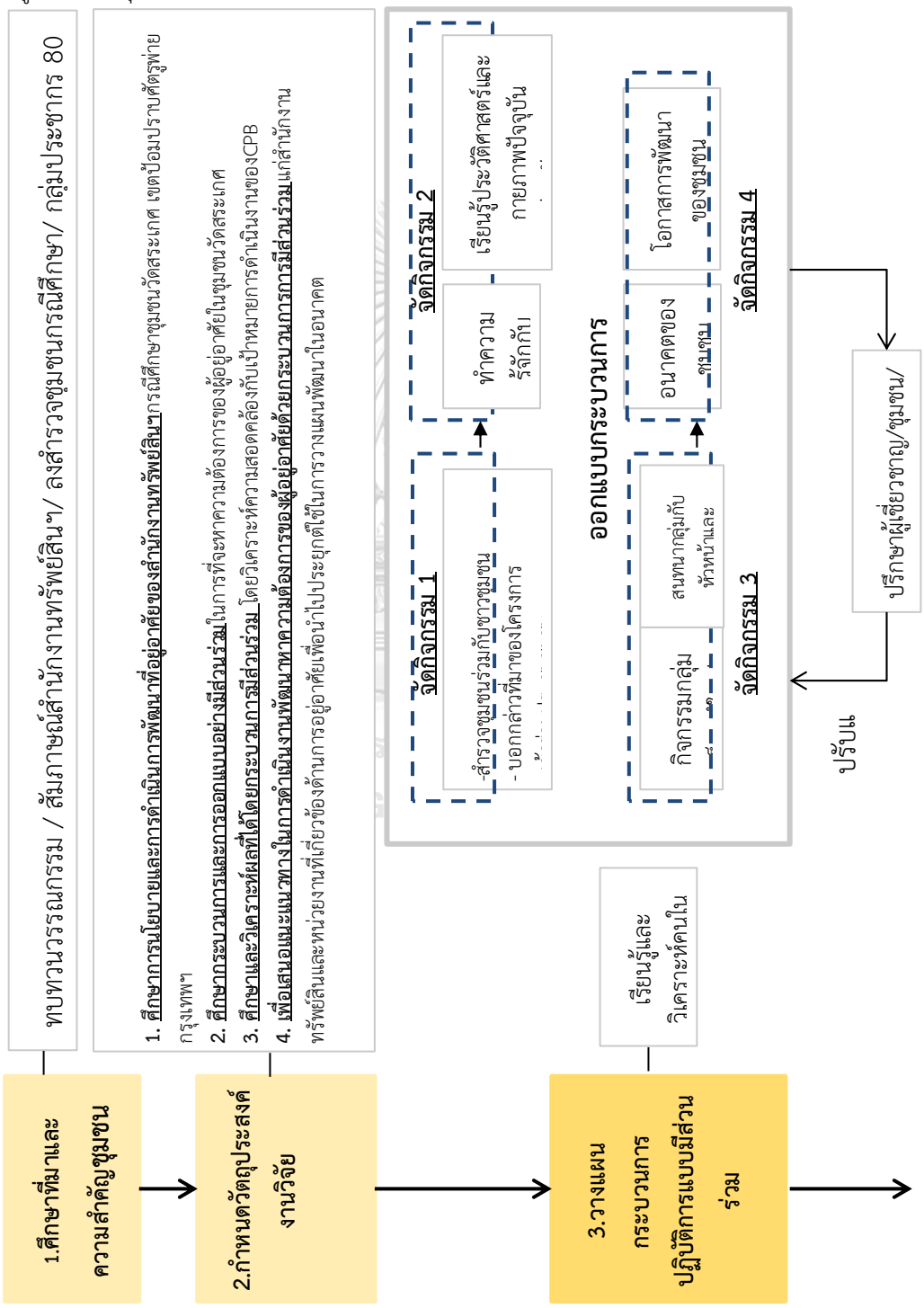

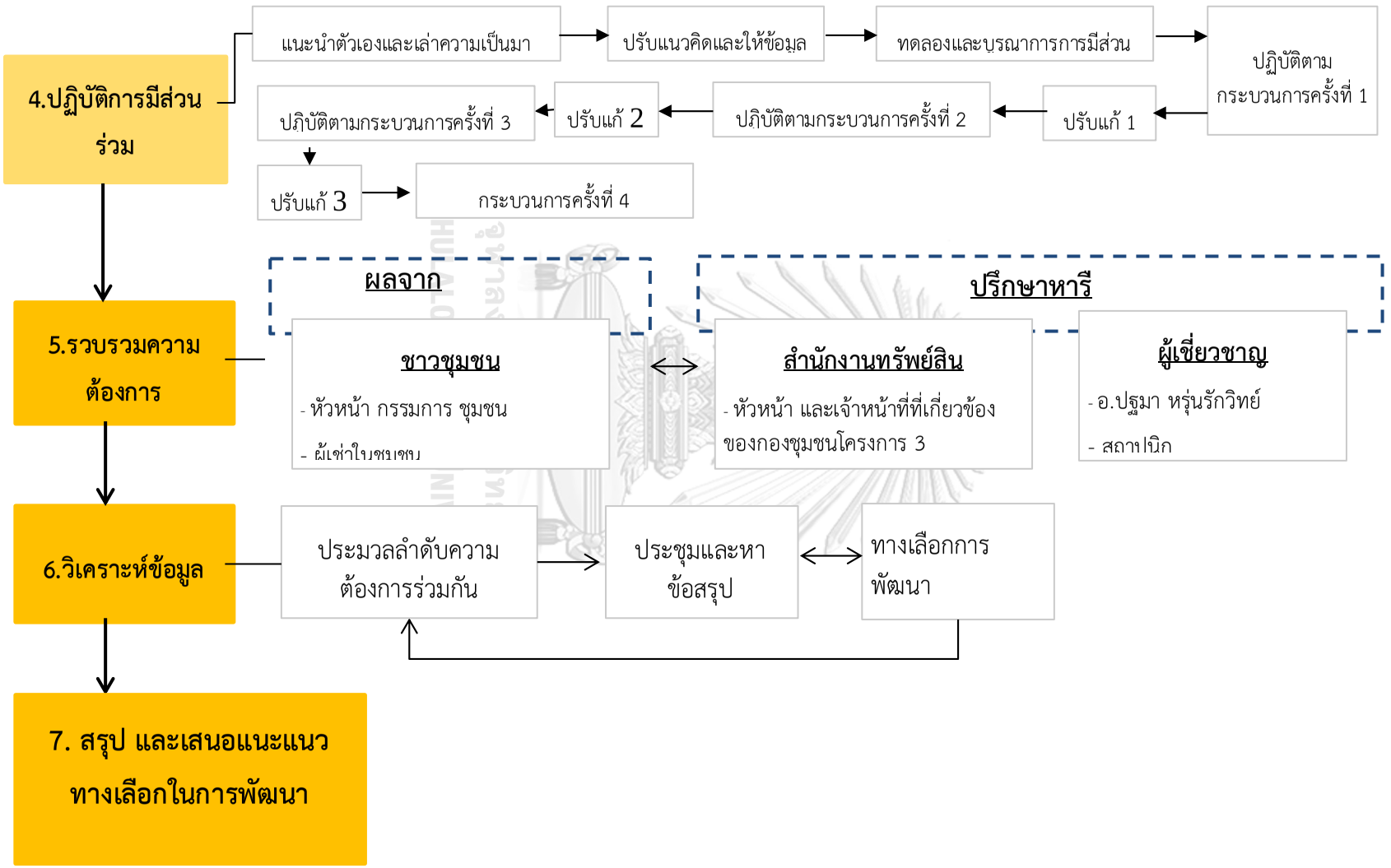
4.ปฏิบัติการมีส่วนร่วม
แนะนำตัวเองและเล่าความเป็นมา
ปรับแนวคิดและให้ข้อมูล
ทดลองและบูรณาการการมีส่วน
ปฏิบัติตามกระบวนการครั้งที่ 1
ปรับแก้ 1
ปฏิบัติตามกระบวนการครั้งที่ 2
ปรับแก้ 2
ปฏิบัติตามกระบวนการครั้งที่ 3
ปรับแก้ 3
กระบวนการครั้งที่ 4
ผลจาก
ปรึกษาหารือ
5.รวบรวมความต้องการ
ชาวชุมชน
- หัวหน้า กรรมการ ชุมชน
- ผู้เช่าในชุมชน
สำนักงานทรัพย์สิน
- หัวหน้า และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของกองชุมชนโครงการ 3
ผู้เชี่ยวชาญ
- อ.ปฐมา หรุ่นรักวิทย์
- สถาปนิก
6.วิเคราะห์ข้อมูล
ประมวลลำดับความต้องการร่วมกัน
ประชุมและหาข้อสรุป
ทางเลือกการพัฒนา
7. สรุป และเสนอแนะแนวทางเลือกในการพัฒนา

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

1.การนำขั้นตอนแนวคิดAction planning มาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานนั้น มีข้อจำกัดของระยะเวลาในการดำเนินการและข้อจำกัดทรัพยากรบุคคลที่ต้องใช้ระยะเวลานาน และจำนวนบุคลากรในการร่วมศึกษาที่เยอะ จึงมีการปรับขั้นตอนการดำเนินงานมาเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) มาใช้ในขั้นตอนที่ 3 และ 4

2. กิจกรรมที่วางแผนไว้นั้น ยังคงมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการอยู่เสมอเพื่อให้เป็นไปตามสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นตามแนวคิด Action planning ที่ว่าเป็นกระบวนการไม่ตายตัว และมีความยืดหยุ่นอยู่เสมอ

2. การดำเนินการครั้งที่ 2

ขั้นตอน มีการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการปฏิบัติการแบบ Participatory action research (Karen Hacker, 2013) นำมาเป็นกรอบในการดำเนินการศึกษา เนื่องด้วยจำกัดด้วยระยะเวลาในการศึกษา โดยดำเนินการแบ่งเป็น 3 ระยะคือ ประกอบไปด้วยทั้งหมด 7 ขั้นตอน (รายละเอียดนั้นดูใน บทที่ 5)

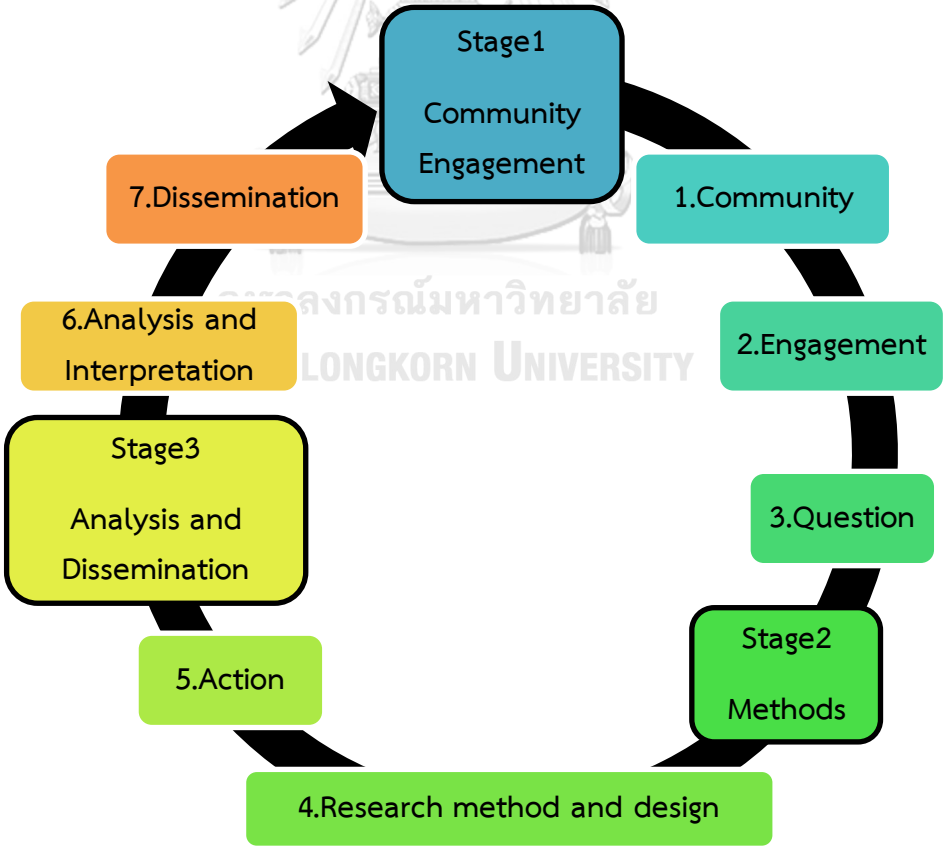

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 4

ลักษณะ และองค์ประกอบชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ย่านเกาะรัตนโกสินทร์และพื้นที่ต่อเนื่องนั้นมีมายาวนานกว่า 200 ปี มีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมือง คือ พระบรมหาราชวัง วัด สถานที่ราชการและชุมชนเก่าอยู่มากมาย ลักษณะการตั้งถิ่นฐานนั้นเกิดขึ้นตามแนวถนน ตรอก ซอกโดยมีทั้งอาคารที่พักอาศัยตึกแถวสองชั้น อาคารพาณิชกรรม และบ้านหลากหลายรูปแบบ ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี (ชุมชนวัดสระเกศ)เป็นหนึ่งในชุมชนภายในพื้นที่ย่านเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์ ความเป็นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นย่านค้าไม้ และทำโลงศพที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในอดีต

การศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานั้นประกอบด้วยเอกสารข้อมูลการสำรวจชุมชนซึ่งจัดทำโดยสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เอกสารโครงการวิจัยการศึกษาแบบมีส่วนร่วม “สร้างประวัติศาสตร์สังคมย่านเมืองเก่ากรุงเทพฯ” และการสำรวจข้อมูลด้วยตัวผู้วิจัยในปี 2560 โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

พื้นที่กรุงเทพชั้นในนั้นเต็มไปด้วยสถานที่สำคัญระดับย่านและเมือง เช่น วัดวาอาราม พระราชวัง และสถานที่ราชการต่างๆ นอกจากนี้พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์และพื้นที่ต่อเนื่องนั้นเต็มไปด้วยรากเหง้าและประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมเป็นอย่างมากของประเทศไทย มีชุมชนเก่าที่มีความแออัดอยู่ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์เป็นส่วนมากของผู้คนหลากหลายเชื้อชาติที่เข้ามาตั้งรกราก ทำมาหากินเป็นเวลายาวนานจนเกิดวัฒนธรรมเอกลักษณ์มากมายภายในพื้นที่ ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงชุมชนเมืองอย่างรวดเร็วของชุมชนเมืองทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการอยู่อาศัยของคนในย่านเมืองเก่านี้เป็นอย่างมาก

พื้นที่ย่านในเกาะรัตนโกสินทร์และพื้นที่ต่อเนื่องนั้นมีมากมายหลากหลายแบบ ดังนี้ พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในนั้นเป็นย่านประวัติศาสตร์ที่สำคัญของเมืองประกอบไปด้วย พระบรมหาราชวัง วัด สถานที่ราชการและบ้านเรือนมากมาย พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกนั้นเป็นย่านการค้า สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ พื้นที่ต่อเนื่องนั้นเป็นพื้นเปลี่ยนถ่ายระหว่างพื้นที่ย่านเมืองเก่าและพื้นที่เมืองใหม่ ส่วนมากจะเป็นย่านพาณิชกรรมขนาดย่อม มีหลากหลายย่านสำคัญ เช่น ย่านสะพานเหล็ก ย่านสำเพ็ง เยาวราช เป็นต้น อีกทั้งมีสถานที่ราชการที่สำคัญบริเวณราชดำเนินและเทเวศร์ (ดูแผนผังที่ 4.1. ประกอบ)

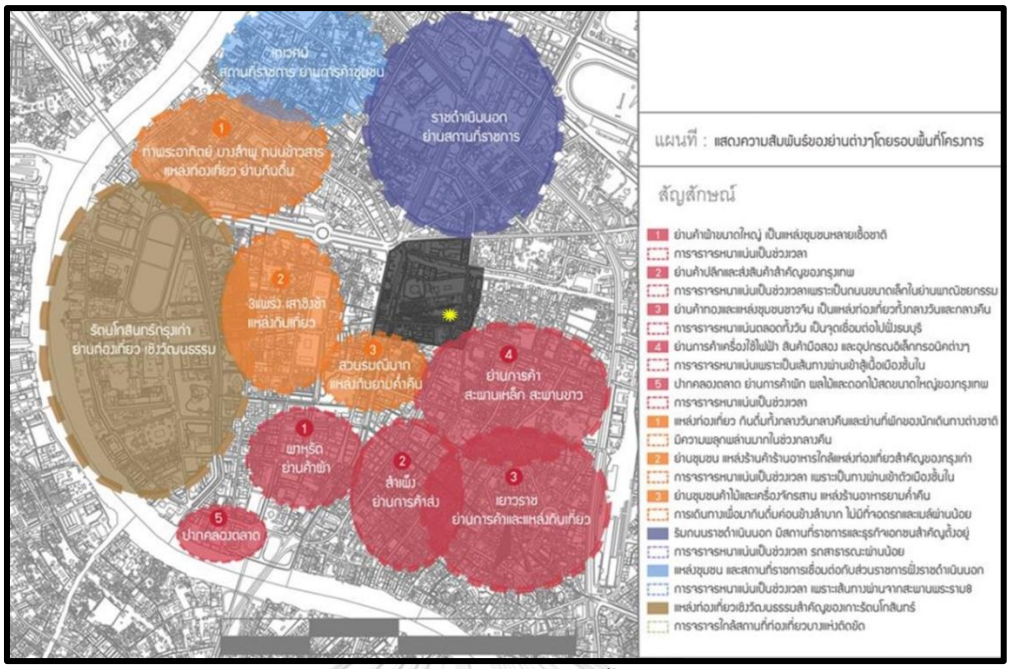

แผนผังที่ 4. 1 ความสัมพันธ์ของย่านและพื้นที่โดยรอบโครงการ

ที่มา : ผู้วิจัย

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้น พบว่า สภาพแวดล้อมโดยรอบและบริเวณใกล้เคียงชุมชนวัดสระเกศนั้นเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในย่านเมืองเก่ากรุงรัตนโกสินทร์ที่มีคุณค่าทั้งเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม รวมไปถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อเมือง โดยย่านเมืองเก่านั้นประกอบได้ด้วยพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก และพื้นที่ต่อเนื่อง โดยพื้นที่ต่อเนื่องนี้เปรียบเสมือนพื้นที่เปลี่ยนถ่ายของการพัฒนาระหว่างเมืองเก่าสู่เมืองใหม่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าชุมชนวัดสระเกศนั้นถือได้ว่าเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของชุมชนเมืองอีกชุมชนหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีความสำคัญทั้งการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจของเมือง วิถีชีวิต อีกทั้งมีประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ของเมืองอีกด้วย (ดูแผนภูมิที่ 4.1.ประกอบ)

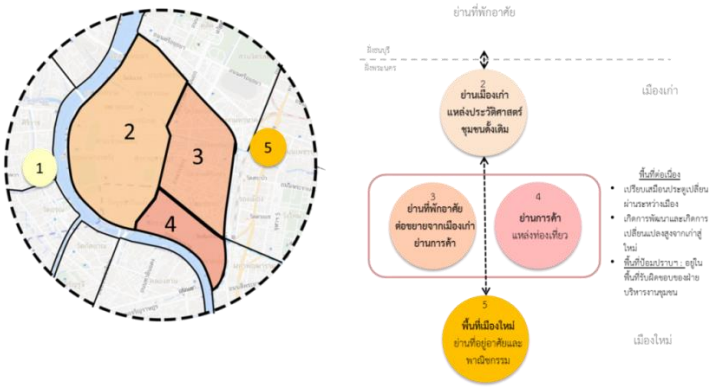

แผนภูมิที่ 4. 1สรุปความเป็นมาและสำคัญของย่านโดยรอบและชุมชนวัดสระเกศ

4.1. อาณาเขตและทำเลที่ตั้งของชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ : ซอยคลองถมวัดสระเกศ

ทิศใต้ : ถนนบำรุงเมือง

ทิศตะวันออก : ถนนจักรพรรดิพงษ์

ทิศตะวันตก : ซอยบำรุงเมือง

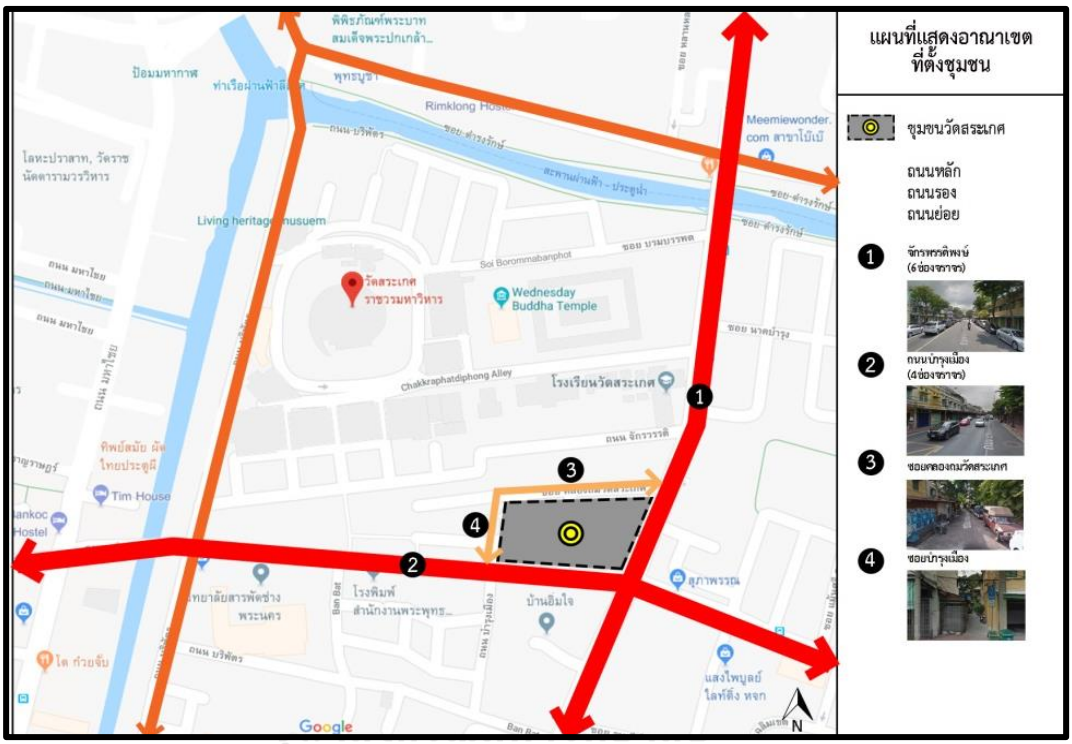

แผนผังที่ 4. 2 ทำเลที่ตั้งและเส้นทางการคมนาคม

ที่มา : ผู้วิจัยจากการสำรวจปี 2560

4.2. สภาพแวดล้อมและบริบทโดยรอบชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

บริเวณโดยรอบชุมชนวัดสระเกศนั้นประกอบด้วยสถานที่สำคัญที่เป็นภูมิวัฒนธรรมของเมือง โดยแบ่งได้เป็น 3 ระดับคือ 1) ภูมิสัญลักษณ์ระดับเมือง ประกอบด้วย ภูเขาทองวัดสระเกศ โลหะปราสาท 2) ภูมิสัญลักษณ์ระดับย่านประกอบด้วย พิพิธภัณฑ์รัชกาลที่ 7 ป้อมมหากาฬ โรงเรียนวัดราชนัดดา โรงเรียนวัดสระเกศ การประปาแม้นศรี(เก่า) และวัดสระเกชราชวรมหาวิหาร 3)ภูมิลักษณ์ระดับชุมชน ประกอบด้วย ซุ้มประตูชุมชนบ้านบาตร ซุ้มประตูวัดสระเกศ และซุ้มประตูชุมชนตรอกเชี่ยงไฮ้ ซึ่งภูมิทัศน์ต่างๆเหล่านี้ถือเป็นเอกลักษณ์และภาพจำของเมือง (ดูแผนผังที่ 4.3 และ 4.4. ประกอบ)

ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี (ศรีศักร วัลลิโภดม และวลัยลักษณ์ ทรงศิริและคณะ) เป็นหนึ่งในพื้นที่ย่านประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ต่อเนื่องของกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นย่านเมืองเก่าพื้นที่ใจกลางเมืองส่วนมากจะประกอบอาชีพค้าขาย การค้าที่สำคัญของย่านนี้คือการค้าไม้และโรงเลื่อยซึ่งปัจจุบันมีการกำหนดการใช้ที่ดินไม่ให้มีโรงงานอยู่ภายในเขตพื้นที่เมืองเก่าทำให้โรงเลื่อยต้องย้ายออกไปด้านนอก ชุมชนค้าไม้ของย่านวัดสระเกศนั้นมีอยู่ 2 บริเวณคือ บริเวณริมถนนบริพัตร และ “ตรอกเซี่ยงไฮ้” ซึ่งเมื่อประมาณ 70-80 ปี ก่อนบริเวณนี้นิยมทำเฟอร์นิเจอร์ วงกบ บ้านหน้าต่าง และร้านประกอบโรงศพ ซึ่งตั้งร้านค้ากันในแถบนี้เกินกว่า 50- 60 ปี จนทำให้บริเวณถนนบำรุงเมืองนั้นเป็นย่านทำเฟอร์นิเจอร์ที่มีชื่อเสียงมากในอดีต เช่น ย่านสะพานดำ แม้นศรีและสวนมะลิ ผู้ที่ทำงานไม้ งานเฟอร์นิเจอร์นั้นเป็นช่างไม้จากเมืองจีน เป็นชาวจีนเซี่ยงไฮ้ แต้จิ๋ว และกวางตุ้งเป็นจำนวนมาก จึงเป็นที่มาของชื่อ “ตรอกเซี่ยงไฮ้” ในปัจจุบัน

แผนผังที่ 4. 3 ภูมิทัศน์ของย่านและพื้นที่โดยรอบโครงการ

ที่มา : ผู้วิจัยจากการสำรวจปี 2560

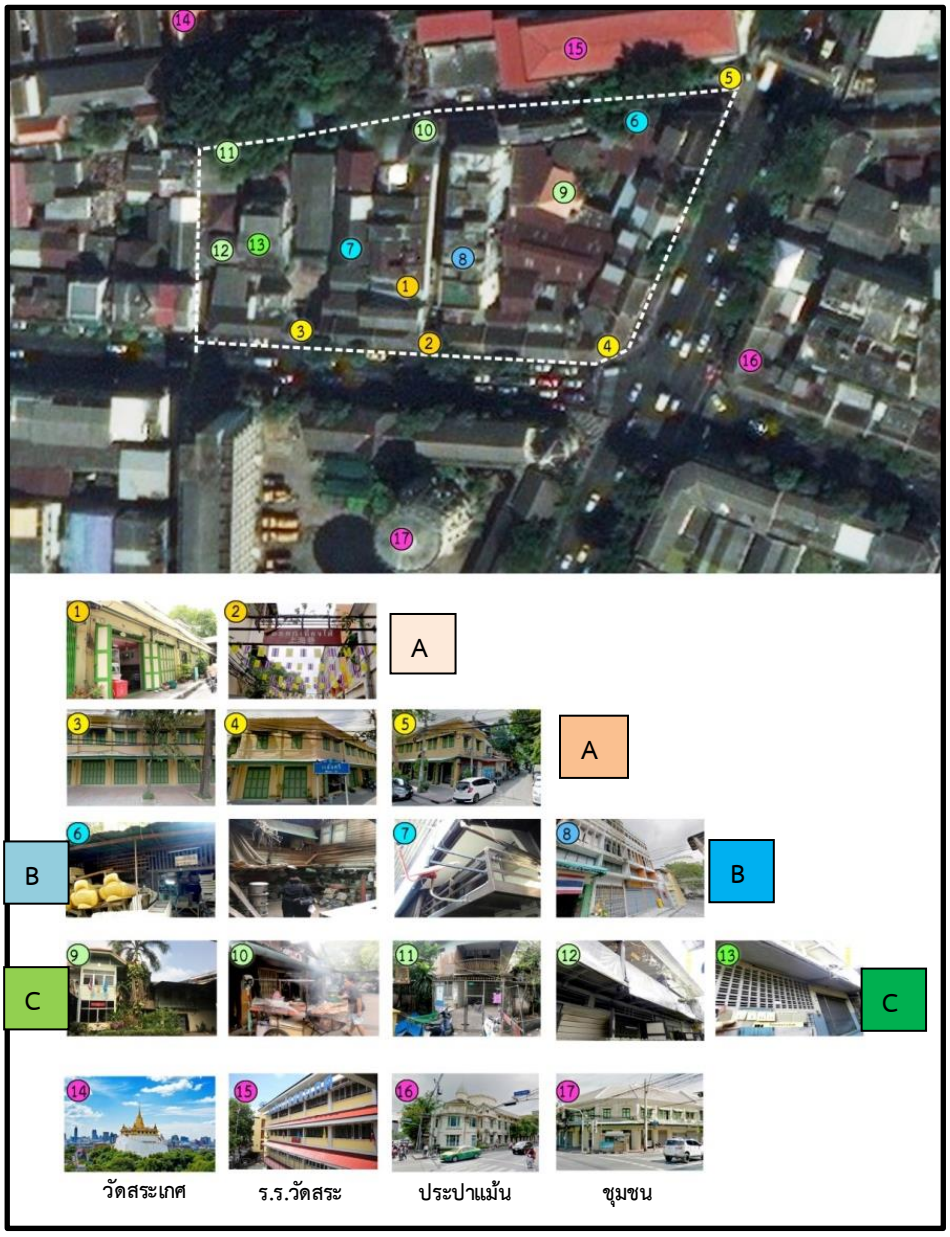

แผนผังที่ 4. 4 สภาพที่อยู่อาศัยภายในชุมชนและสถานที่รอบชุมชนวัดสระเกศ
ที่มา : ผู้วิจัยจากการสำรวจปี 2561

ช่วงแรก(สมัยรัชกาลที่5) ชุมชนวัดสระเกศเป็นชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีมายาวนาน ชุมชนวัดสระเกศซึ่งตั้งอยู่บริเวณซอยคลองถมวัดสระเกศติดโรงเรียนวัดสระเกศ ถนนบำรุงเมือง อีกทั้งยังมีวังเก่าที่เคยเป็นที่ตั้งของ **“วังหัสดินทร์”** ซึ่งเป็นพระตำหนักของพระเจ้าราชวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าหัสดินทร์กรม

หมื่นบริรักษ์นรินทรฤทธิ์เป็นพระราชโอรสพระองค์ที่19ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเจ้าจอมมารดาหนูแต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นที่ตั้งของ “โรงกลึงไท้เฮง”

ชุมชนนี้นั้นมีความผูกพันกับ ศาสนสถานที่สำคัญของประเทศคือวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร เป็นวัดเก่าแก่ เดิมเรียกชื่อว่า วัดสะแก มีตำนาน เนื่องในพงศาวดารเมื่อปีขาลจัตวาศกจุลศักราช 1144 พุทธศักราช 2325 ปัจจุบันเป็นพระอารามหลวงชั้นโทชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่แขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายกรุงเทพมหานคร ชุมชนวัดสระเกศยังไม่มีหลักฐานปรากฏว่ามีการอาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่สมัยใด เดิมชุมชนมีจำนวนผู้อยู่อาศัยน้อยใช้การสัญจรโดยทางน้ำเป็นหลัก เนื่องจากพื้นที่โดยรอบชุมชนเป็นคลอง เช่น คลองมหานาค คลองโอ่งอ่าง คลองแสนแสบ จนกระทั่งราวปี 2406 ได้มีการสร้างถนนบำรุงเมืองขึ้นเพื่อขยายเส้นทางคมนาคมในเขตพระนคร เริ่มมีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยหนาแน่นมากขึ้นและเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญๆ และที่อยู่ของบุคคลสำคัญ

ช่วงที่สอง(ปีพ.ศ. 2440) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ตราพระราชกำหนดสุขาภิบาล และให้กรมสุขาภิบาลจัดตั้ง “วอเตอร์เวิก”(การประปา) เพื่อคอยจัดหาน้ำสะอาดมาใช้บริโภคภายในพระนคร ด้วยพระองค์ทรงเห็นภัยของน้ำสกปรกมีเชื้อโรคซึ่งเป็นเหตุให้ราษฎรที่บริโภคเข้าไปเจ็บป่วย ติดโรคระบาด ล้มตาย เป็นอันมาก การจัดหาน้ำสะอาดหรือวอเตอร์เวิกจึงมีความจำเป็นนับแต่นั้นเป็นต้นมา ช่วงที่ประปาแม้นศรียังเปิดทำการอยู่นั้นมีผู้คนได้เข้ามาพักอาศัยในชุมชนเพิ่มขึ้น อีกทั้งกิจการค้าเจริญรุ่งเรืองมาก มีร้านค้า ร้านอาหาร ผู้คนคึกคัก (นรารักษ์ กุลนิวัฒเจริญ,สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2560)

ช่วงที่สาม(ปีพ.ศ. 2448) นอกจากนั้นในอดีตมีกลุ่มชาวจีนจากเซี่ยงไฮ้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ยังชุมชนแห่งนี้พร้อมนำวิชาช่างไม้ติดตัวมาด้วยตรอกเซี่ยงไฮ้เข้ามารุ่นเดียวกับโรงเลื่อยไม้แถวบางโพ (จีนไหหลำ) จนเกิดเป็น **ตรอกเซี่ยงไฮ้** ซึ่งเป็นคำที่ลูกค้าเรียกกันเป็นแหล่งค้าขายไม้เฟอร์นิเจอร์ต่างๆ ทั้งซอย จนกลายเป็นแหล่งค้าไม้และทำงานช่างไม้แหล่งใหญ่แห่งหนึ่งของเมืองซึ่งรวมไปถึงชุมชนฝั่งวัดสระเกศ นอกจากนี้ยังเกิดกิจการทำโลงศพของตรอกเซี่ยงไฮ้ที่ประยุกต์มาจากการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้และสืบทอดกิจการกันมาแล้วสามรุ่นส่วนมากทำเกี่ยวกับโลงศพทั้งของไทยและจีน อีกทั้งร้านที่ต่อโรงศพ “ฮกเชี้ยงเส็ง” ตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังคงดำเนินกิจการในอาชีพนี้เป็นหลักมาโดยตลอดและลูกหลานได้รับไม้ต่อสืบทอดเป็นช่วงต่อมา

ช่วงที่สี่ (ปีพ.ศ.2552 ถึงปัจจุบัน) เนื่องด้วยสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปรวมไปถึงแต่ในเวลาต่อมาเมื่อประปาแม้นศรีปิดตัวส่งผลให้จากเดิมพื้นที่ที่เคยรุ่งเรืองก็มาถึงจุดซบเซา จึงทำให้กิจการช่างไม้ให้ละแวกนี้เริ่มปิดกิจการลงแต่ยังคงเหลืออยู่ประมาณ 2 ร้านที่ยังสืบทอดกิจการจาก

บรรพบุรุษ ปัจจุบันรุ่นลูกหลานส่วนใหญ่หันไปทำงานเป็นพนักงานบริษัทหรือรับราชการและทำกิจการส่วนตัว ชาวชุมชนเดิมบ้างมีการย้ายออกและมีผู้เช่ารายใหม่เข้ามาในพื้นที่จึงทำให้สภาพสังคมในชุมชนแปรเปลี่ยนไป ในช่วงปี 2552 ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี เป็นหนึ่งในชุมชนเป้าหมายการขับเคลื่อนแนวคิดชุมชนจัดการตนเอง ลักษณะทางกายภาพด้านหน้าเป็นอาคารตึกแถวอนุรักษ์ 1ชั้นและ 2 ชั้นติดริมถนน และมีบ้านพักอาศัยแออัดด้านหลังชุมชนถูกปล่อยทิ้งร้าง เกิดความเสื่อมโทรม บ้างก็รื้อถอนอาคารเก่าแก่โดยไม่ได้รับอนุญาต บ้างก็ต่อเติมรุกล้ำพื้นที่ไม่เป็นระเบียบ บ้างก็เปิดให้เช่าช่วงส่งผลให้เกิดความทรุดโทรมแออัด

แต่ด้วยทำเลที่ตั้งอยู่ในย่านการค้าสำคัญ ได้แก่ คลองถม และวรจักร อีกทั้งในอนาคตจะมีโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน ๒ สาย คือ สายสีส้มบริเวณสถานีหลานหลวง และสายสีน้ำเงิน บริเวณสถานีวังบูรพา (ดูแผนผังที่ 4.5. ประกอบ) ทำให้พื้นที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นเดือนกรกฎาคม 2552 ชุมชนจึงได้รวมตัว จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยตามโครงการบ้านมั่นคง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้เริ่มเข้ามาจัดทำกระบวนการปรับปรุงพัฒนาชุมชนตามหลักแนวคิด “บวร” ในการประสานความร่วมมือร่วมใจกันในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยการนำแนวคิดปรับปรุงที่อยู่อาศัยของโครงการบ้านมั่นคงเข้ามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาปัจจุบันอยู่ในช่วงการพิจารณาสิทธิ(ส่วนที่เหลือ) ทำกระบวนการออกแบบและปรับปรุงอาคารอนุรักษ์ ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และจัดตั้งสหกรณ์ (กองโครงการชุมชน 2 ฝ่ายโครงการพิเศษ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2556)

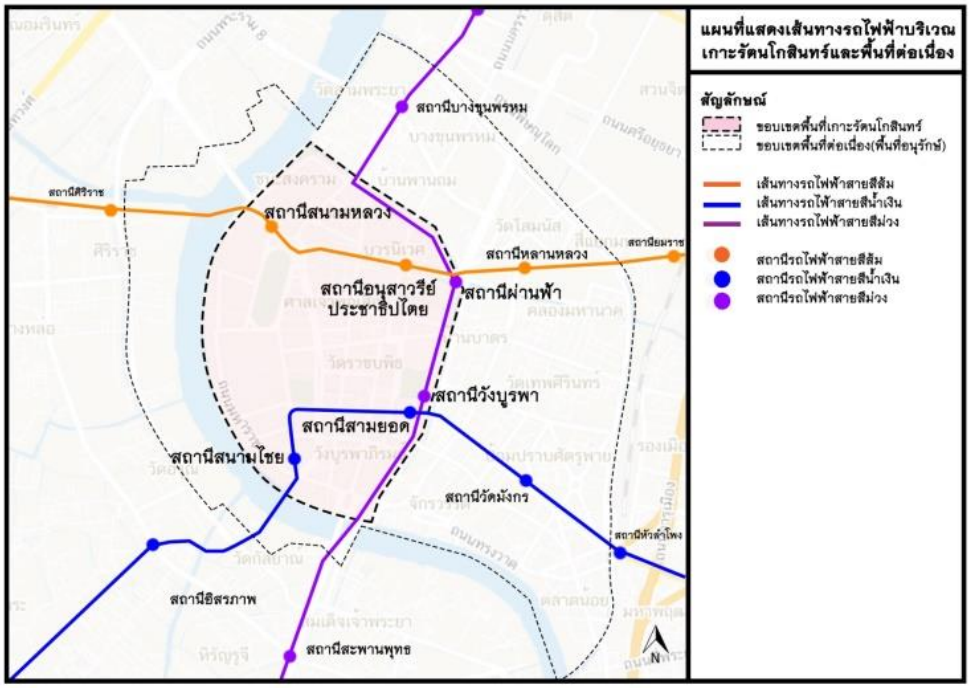

แผนผังที่ 4. 5 เส้นทางรถไฟฟ้าบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์และพื้นที่ต่อเนื่อง

ที่มา : ผู้วิจัยจากการสำรวจปี 2560

4.3. สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

4.3.1.ขนาดที่ดินและกรรมสิทธิ์

ชุมชน : ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

ที่ตั้ง : แขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

ขนาดที่ดิน : 3 ไร่ 1 งาน 36 ตารางวา (1336 ตารางวา)

กรรมสิทธิ์ : สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

จำนวนที่พักอาศัย: 84 หลังคาเรือน (63 แปลง 80 ครัวเรือน)

4.3.2.. เส้นทางคมนาคมในชุมชน

1. การเข้าถึงพื้นที่โครงการ

ชุมชนวัดสระเกศนั้นสามารถเข้าถึงได้ 2 เส้นทางหลักคือ ถนนจักรพรรดิพงษ์ (6 ช่องจราจร) และถนนบำรุงเมือง (4 ช่องจราจร) เข้าถึงได้โดยทางรถ รถประจำทาง เป็นต้น สภาพเส้นทางภายในชุมชนนั้นส่วนมากเป็นซอยขนาด 2 -3 เมตร สัญจรด้วยเท้าและจักรยานยนต์ โดยเส้นทางจะเป็นแนวคูคลองเดิมและตามแนวอาคารซึ่งเชื่อมถึงกันเกือบทั้งโครงการ และมีถนนขนาด 6 เมตรที่รถสามารถสัญจรได้ 2 เส้นคือ ตรอกเชี่ยงไฮ้และซอยคลองถมวัดสระเกศแต่ไม่เชื่อมต่อกัน (ดูแผนผังที่ 4.6. ประกอบ)

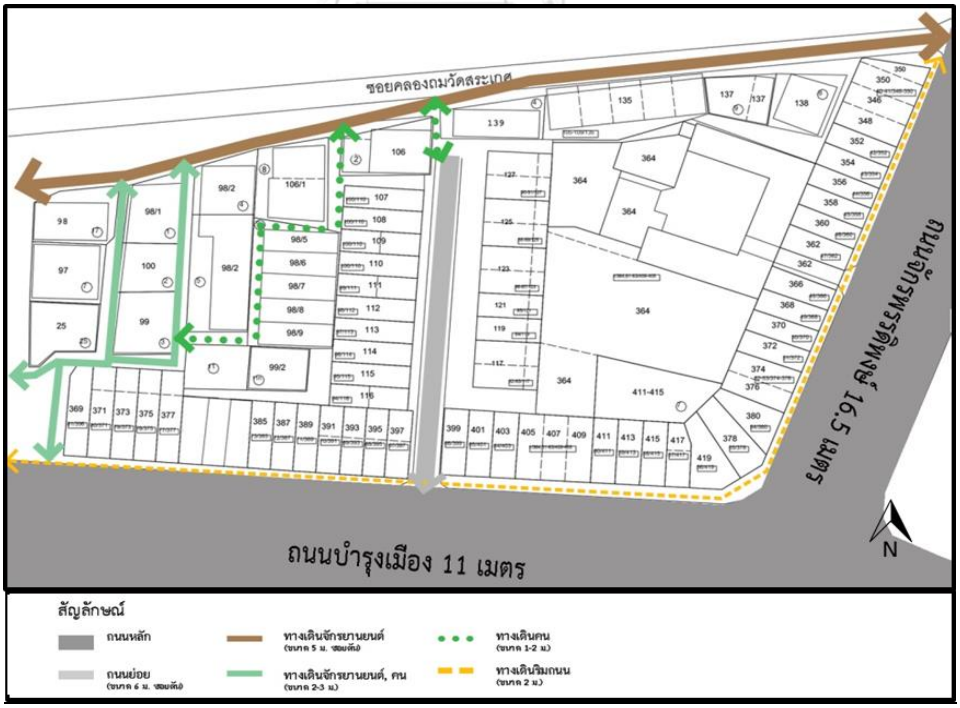

แผนผังที่ 4. 6 เส้นทางการสัญจรภายในชุมชนวัดสระเกศ

ที่มา : ผู้วิจัยจากการสำรวจปี 2560

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต สำรวจ ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ กองชุมชน3 โดยรวบรวมองค์ประกอบชอบชุมชนได้ดังต่อไปนี้ คือ เส้นทางสัญจร ลักษณะทางกายภาพของที่พักอาศัยและชุมชนสามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะคือ

1) เส้นทางรถ ประกอบด้วยถนนสายหลัก 2 สายคือ ถนนจักรพรรดิพงษ์และถนนบำรุงเมืองซึ่งเป็นถนนสายหลักของย่าน

2) เส้นทางจักรยานยนต์และทางคน ประกอบด้วย 2 แบบ คือ ซอยคลองถมวัดสระเกศซึ่งเชื่อมต่อพื้นที่ชุมชนของสนง.ทรัพย์สินฯกับพื้นที่วัด และเส้นทางสัญจรพื้นที่ภายในชุมชนแต่ไม่ได้เชื่อมถึงกันทั้งโครงการ

3) เส้นทางคนเดิน ประกอบด้วย 2 แบบ คือ ทางเท้าริมถนนและเส้นทางเท้า

4.3.3. สาธารณูปโภค

สิ่งก่อสร้างและอาคารพักอาศัยภายในชุมชนวัดสระเกศนั้นมีเลขที่บ้านทั้งหมด (ยกเว้นบ้านที่ถูกรื้อถอนและโดนไฟไหม้) โดยได้รับการจดทะเบียนจากฝ่ายทะเบียนสำนักงานเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย บ้านทุกหลังมีไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ แสงสว่างสาธารณะ การระบายน้ำที่ดีและมีประสิทธิภาพ

4.3.4. สาธารณูปการ

จากการสำรวจชุมชนวัดสระเกศนั้นผู้วิจัยพบว่า ชุมชนนั้นตั้งอยู่ใกล้กับวัด โรงเรียน ตลาด โรงพยาบาล โฮสเทล ร้านอาหาร สถานที่ท่องเที่ยวอยู่ภายใกล้เคียงกับชุมชน อีกทั้งภายในชุมชนมีร้านค้าขายของชำ อาหาร ร้านค้าอีกด้วย

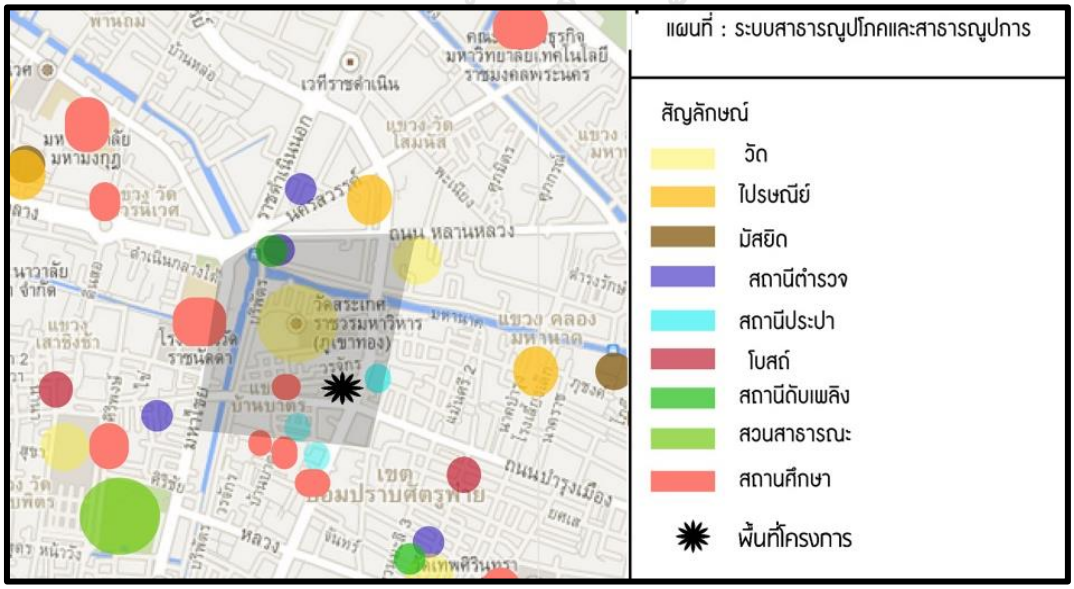

แผนผังที่ 4. 7 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการรอบชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัยจากการสำรวจปี 2560

4.3.5. การใช้ประโยชน์ที่ดิน

พื้นที่ชุมชนอยู่ในการใช้ประโยชน์ที่ดินพาณิชยกรรม พ.3 ซึ่งสามารถเพื่อการพาณิชยกรรม การอยู่อาศัย สถาบันราชการ และการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่น ให้ใช้ได้ไม่เกินร้อยละสิบของที่ดินประเภทนี้ โดยมี FAR 7:1 OSR 40 % สัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนวัดสระเกศนั้นประกอบด้วย พื้นที่พักอาศัยร้อยละ 61 พื้นที่พักอาศัยผสมพานิชยกรรม ร้อยละ 39 (ผังเมืองรวมกรุงเทพ, 2556)

4.3.6.การใช้ประโยชน์อาคาร

ชุมชนวัดสระเกศนั้นมีการใช้ประโยชน์อาคาร(ตามการสำรวจจริงของผู้วิจัย)พบว่า มีทั้งหมด 6 ประเภท ได้แก่ ที่พักอาศัยมีสัดส่วนมากสุดคิดเป็นร้อยละ55 ที่ว่างไม่ได้ใช้งานคิดเป็นร้อยละ17 โกดังคิดเป็นร้อยละ13 ที่พักอาศัยผสมพาณิชยกรรมคิดเป็นร้อยละ9 ที่พักอาศัยผสมโกดังคิดเป็นร้อยละ4 และพาณิชยกรรมคิดเป็นร้อยละ2

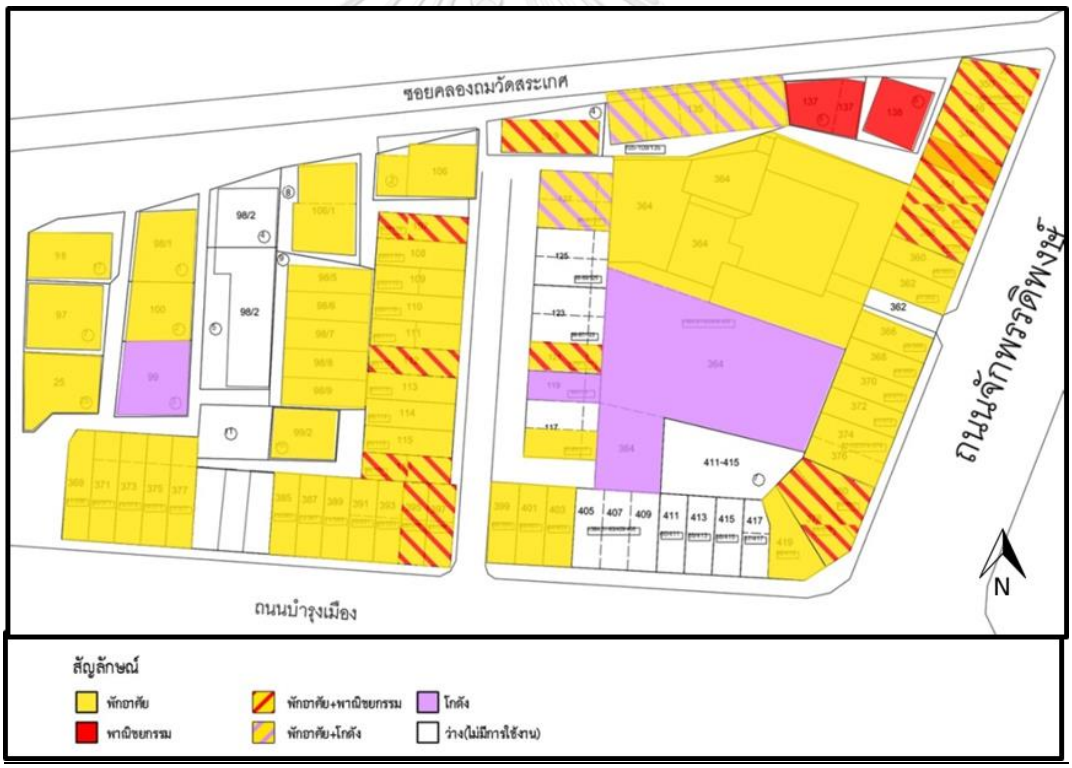

แผนผังที่ 4. 8 การใช้ประโยชน์อาคารในปัจจุบันของชุมชนวัดสระเกศ

ที่มา : ผู้วิจัยจากการสำรวจปี 2560

4.3.7. มรดกทางวัฒนธรรมจับต้องได้ (Tangible Heritage)

1. อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม

จากการสำรวจและการศึกษาข้อมูลชุมชนนั้นพบว่าภายในชุมชนนั้นมีอาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท โดยมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1) อาคารที่มีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมสูง มีทั้งหมด 51 หลังคาเรือน มีดังนี้ อาคารอนุรักษ์ 2 ชั้นครึ่งริมถนนจักรพรรดิพงษ์และถนนบำรุงเมือง อาคารอนุรักษ์ชั้นครึ่งตรอกเซี่ยงไฮ้ เป็นอาคารรูปแบบโคเนียลสมัยรัชกาลที่ 5 และไท้เฮง (เดิมเป็นวังหัสดินทร์)อาคารทรงปั้นหยา ที่ขึ้นทะเบียนอนุรักษ์กับกรมศิลปากร

2) อาคารที่มีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมปานกลาง มีทั้งหมด 3 หลัง มีดังนี้ บ้านเลขที่ 97 เป็นบ้านเก่าอายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 106และ 98/2 เป็นบ้านเก่าดั้งเดิมภายในชุมชนมีอายุประมาณ50-60ปี

3) อาคารที่มีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมน้อย มีทั้งหมด 30 หลัง ส่วนมากจะเป็นอาคารรูปแบบสมัยใหม่

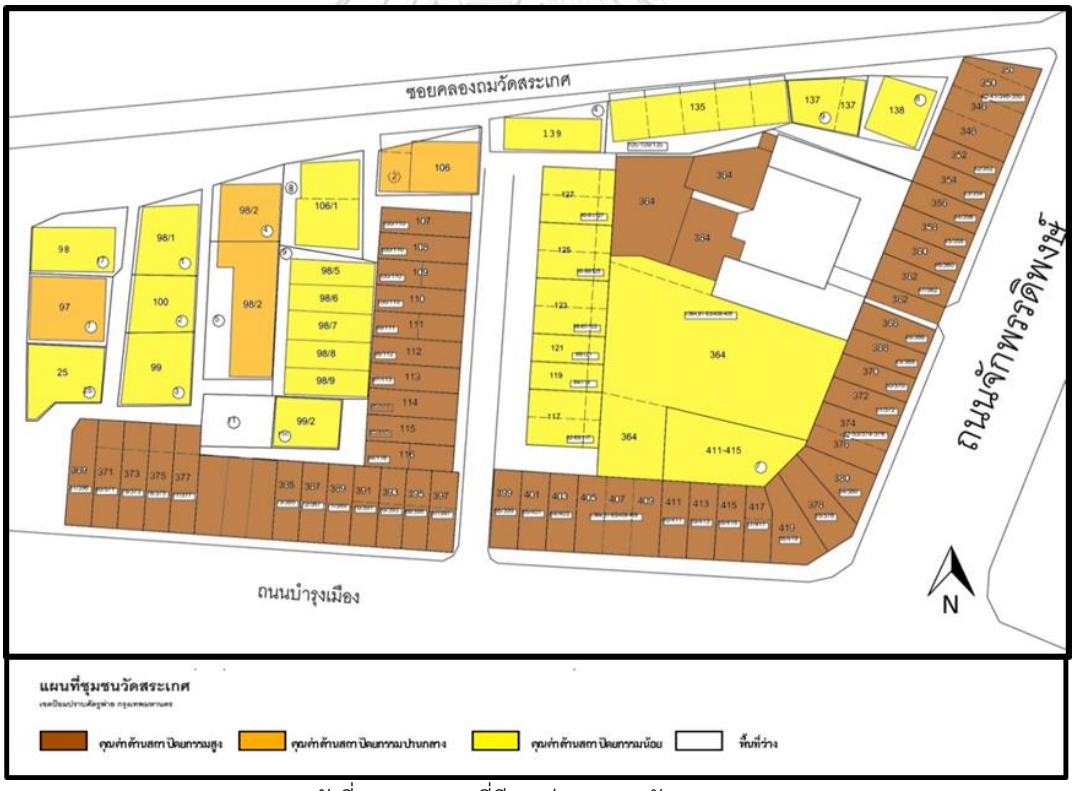

แผนผังที่ 4. 9 อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัยจากการสำรวจปี 2560

2. คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมด้านอาชีพ

จากการสำรวจพบว่าภายในชุมชนมีบ้านที่ประกอบอาชีพทำโลงศพมาตั้งแต่ยุคบรรพบุรุษชาวจีนที่เป็นช่างไม้ที่ได้ย้ายเข้ามาในชุมชนนี้คือบ้านเลขที่ 138 ของคุณสวัสดิ์ อังคศิริสรรพ ที่รับช่วงต่อกิจการทำโลง(ร้านฮกเชี้ยงเส็ง) และบ้านเลขที่ 116, 107, 139 ของคุณฐกฤตธรณ์ พิพัฒน์คณากุล ที่ทำกิจการต่อโลงเช่นเดียวกันอีกทั้งมีบ้านที่ทำเฟอร์นิเจอร์ไม้เก่าแก่ที่เคยถวายแด่ในหลวงรัชกาลที่ 9 คือบ้านของคุณนรารักษ์ กุลนิวัฒเจริญ (นรารักษ์ กุลนิวัฒเจริญ,สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2561)

4.3.8. สภาพอาคารที่พักอาศัย

ที่พักอาศัยในชุมชนวัดสระเกศ (กลุ่มออมทรัพย์สี่แยกแม้นศรี) ชุมชนนี้อยู่ติดกับพื้นที่ของวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร และใกล้กับประปาแม้นศรี(เก่า) ชุมชนจักรพรรดิพงษ์ ชุมชนบ้านบาตร โรงเรียนวัดสระเกศ และวิทยาลัยสารพัดช่างพระนคร เป็นต้น ที่พักอาศัยในชุมชนนี้นั้นมีอายุมากกว่า 60-80 ปีขึ้นไป มีทั้งอาคารเก่าประเภทตึกแถวริมถนนที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5-6 และบ้านเรือนต่างๆที่เกิดขึ้นมาในเวลาต่อมา ความเป็นอยู่อาศัยนั้นมีทั้งคนไทย และคนไทยเชื้อสายจีน โดยผู้ที่มีฐานะค่อนข้างดีจะอาศัยอยู่ในตึกแถวริมถนนและตึกแถวชั้นครึ่งในตรอกเซี่ยงไฮ้

ในที่นี้ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งเกณฑ์จำแนกสภาพอาคารตามเอกสารค้นคว้าจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังต่อไปนี้

1.อาคารสภาพดี คืออาคารที่มีโครงสร้างและรูปแบบภายนอกที่ดี สมบูรณ์ ได้รับการดูแลอย่างดี

2. อาคารสภาพปานกลาง คือ อาคารที่มีโครงสร้างดี สภาพภายนอกหรือภายในนั้นเริ่มทรุดโทรมไม่มากนัก หรือขาดการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง

3. อาคารสภาพทรุดโทรม คือ อาคารที่ทรุดโทรมทั้งภายนอก ภายใน รวมไปถึงโครงสร้างบางส่วนที่ผุผัง ไม่สมบูรณ์ และขาดการบำรุงรักษา

จากการสำรวจพบว่า ปัจจุบันที่อยู่อาศัยสภาพปานกลางถึงค่อยข้างทรุดโทรม ถึงแม้ว่าอาคารตึกแถวอนุรักษ์ด้านหน้าจัดอยู่ในสภาพดีแต่สภาพภายในนั้นบางหลังก็มีสภาพที่ทรุดโทรมอันเนื่องมาจากอายุการก่อสร้างนั้นค่อยข้างมาก ขาดการบำรุงรักษา อันด้วยเนื่องหลากหลายสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นการขาดความรักและความเป็นเจ้าของในที่อยู่อาศัยเพียงเพราะสิทธินั้นเป็นเพียงแค่ผู้เช่า การที่ผู้อยู่อาศัยเดิมย้ายออกและมีผู้เช่ารายใหม่ย้ายเข้ามาทดแทน พื้นที่พักอาศัยไม่เพียงพอต่อการอยู่อาศัยของสมาชิกภายในครอบครัวจึงต้องมีการต่อเติมพื้นที่การใช้สอย บ้างก็มีการรุกล้ำแนวคลองหรือสาเหตุด้านการเงินที่ไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงอาคาร อย่างไรก็ตามภายในชุมชนนี้ยังมีบ้านเรือนที่มีความเก่าแก่และได้รับการดูแลให้คงสภาพไว้เป็นอย่างดี โดยสรุปได้ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 4. 1 สภาพอาคารภายในชุมชน

สภาพอาคาร	จำนวน(หลังคาเรือน)	ร้อยละ
สภาพดี	59	70
สภาพปานกลาง	10	12
สภาพทรุดโทรม	15	18
รวม	84	100

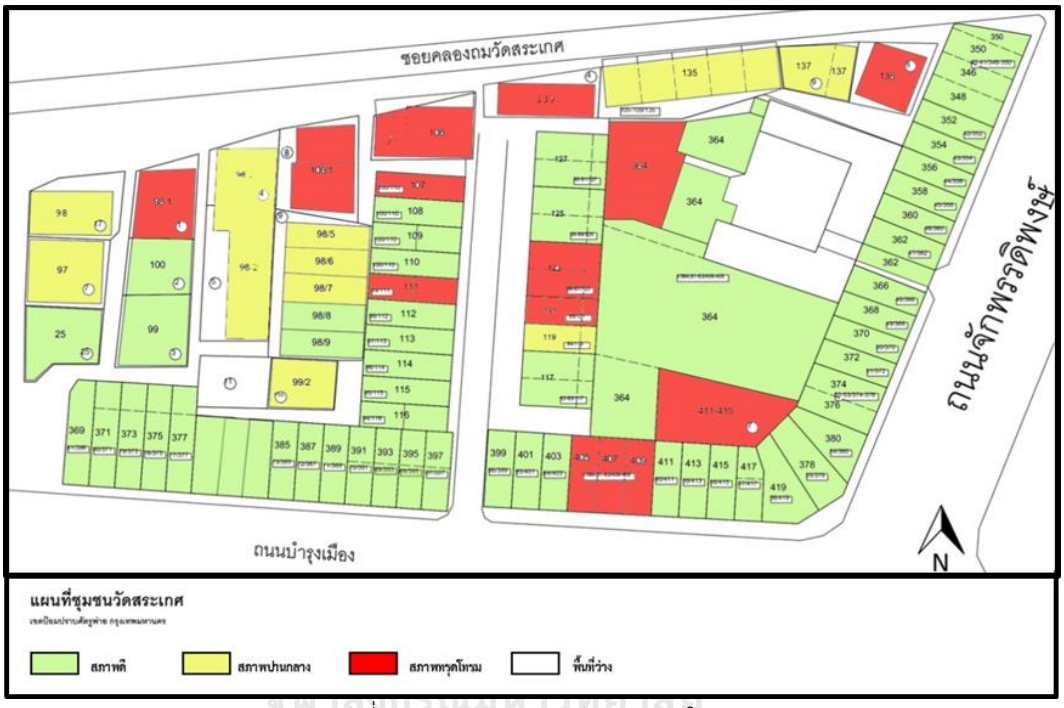

แผนผังที่ 4. 10 สภาพอาคารปัจจุบันภายในชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัยจากการสำรวจปี 2560

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.3.9. รูปแบบที่พักอาศัย

ภายในชุมชนนั้นมีความหลากหลายของรูปแบบที่พักอาศัยโดยแบ่งลักษณะที่พักอาศัย เป็น 3 ประเภท 6 รูปแบบอาคาร ดังนี้

1. อาคารอนุรักษ์ ประกอบไปด้วย ตึกแถวอนุรักษ์ 1 ชั้นครึ่ง และ2 ชั้นครึ่งทั้งหมด50 หลังคาเรือน
2. ตึกแถว ประกอบไปด้วย ตึกแถว 2 ชั้น และตึกแถว 4 ชั้น รวมทั้งหมด15 หลังคาเรือน
3. บ้าน ประกอบไปด้วย บ้าน 2 ชั้น และบ้าน 3 ชั้น รวมทั้งหมด 19 หลังคาเรือน

ตารางที่ 4. 2 รูปแบบและประเภทอาคารภายในชุมชน

รูปแบบ	ประเภท	จำนวน (หลังคาเรือน)	ร้อยละ
A อาคารอนุรักษ์	A1 = ตึกแถวอนุรักษ์ 1ชั้นครึ่ง	10	12
	A2 = ตึกแถวอนุรักษ์ 2 ชั้นครึ่ง	40	48
B ตึกแถว	B1 = ตึกแถว 2ชั้น	9	11
	B2 =ตึกแถว 4ชั้น	6	7
C บ้าน	C1 = บ้าน 2 ชั้น	17	20
	C2 = บ้าน 3 ชั้น	2	2
รวม		**84**	**100**

ภาพที่ 4. 1 สภาพอาคารปัจจุบันภายในชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัยจากการสำรวจร่วมกับชุมชนปี 2560

1.อาคารอนุรักษ์

พบว่าภายในชุมชนนี้มีอาคารอนุรักษ์ตึกแถว 2 ชั้นริมถนนนั้นมีจำนวนมากที่สุด คือ 40 หลังคาเรือน คิดเป็น ร้อยละ 48 ของจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด รองลงมาเป็นบ้าน 2 ชั้น คือ 17 หลังคาเรือนคิดเป็น ร้อยละ 20 และน้อยที่สุดคือบ้าน 3 ชั้นมีทั้งหมด 2 หลังคาเรือน คิดเป็น ร้อยละ2 ของจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

จำนวนอาคาร : 50 หน่วย คิดเป็นร้อยละ 58 ของจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด

พื้นที่อาคารต่อ 1 คูหา เฉลี่ยประมาณ 75- 110 ตารางเมตร

การใช้งานทั่วไป 1. เป็นพื้นที่พักอาศัยทั้งหมด

2. ชั้นล่างเป็นพื้นที่ค้าขาย ด้านบนเป็นพื้นที่พักอาศัย

ระดับความสำคัญ: เป็นอาคารอนุรักษ์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากรในปี 2560 ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะอาคารแถว 1ชั้น ครึ่ง และ 2 ชั้นครึ่งและตั้งอยู่บริเวณริมถนนจักรพรรดิพงษ์ ถนนบำรุงเมืองและตรอกเซี่ยงไฮ้ รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบโคโลเนียล หลังคากระเบื้องว่าว มีอายุมากกว่า 100 ปี อาคารนี้เปรียบเสมือนหน้าตาและเอกลักษณ์ของชุมชน

ลักษณะการเช่า : ผู้เช่าตรงจำนวน 44 หลัง คิดเป็นร้อยละ 88 และผู้เช่าช่วง 6 หลังคิดเป็นร้อยละ 12 ของจำนวนอาคารอนุรักษ์ เห็นได้ว่าจำนวนผู้เช่าช่วงที่อาศัยอยู่ในอาคารอนุรักษ์นั้นมีสัดส่วนที่น้อย

ตัวอย่างอาคารอนุรักษ์

เลขที่ 371,373,375,377 อยู่อาศัยแบบพักอาศัยเท่านั้น (มีการถือครองสิทธิ์เยอะที่สุด)

หมายเหตุ : รอการปรับปรุงให้เป็นไปตามรูปแบบที่สำนักงานทรัพย์สินฯกำหนด

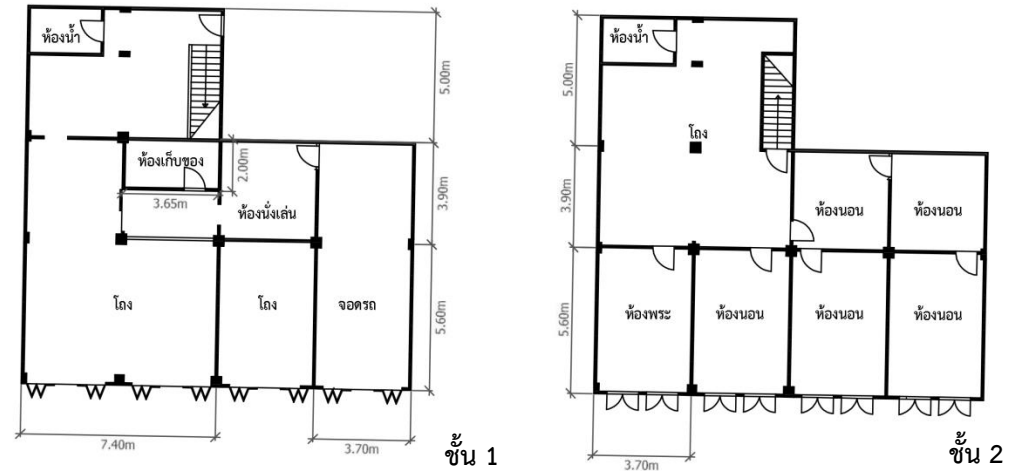

แผนผังที่ 4. 11 ตัวอย่างที่ 1 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยอาคารอนุรักษ์

ที่มา : สำรวจร่วมกับชาวชุมชนช่วงเดือน ธ.ค.60-ม.ค. 61

เลขที่ 369 อยู่อาศัยแบบพักอาศัยเท่านั้น

หมายเหตุ : รอการปรับปรุงให้เป็นไปตามรูปแบบที่สำนักงานทรัพย์สินฯกำหนด

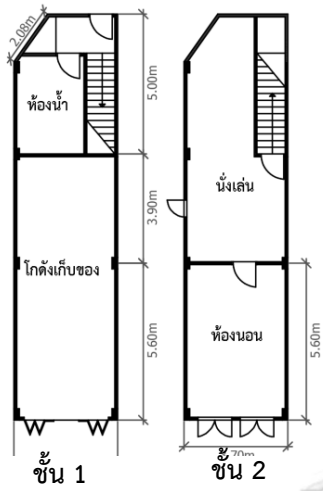

แผนผังที่ 4. 12 ตัวอย่างที่ 2 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยอาคารอนุรักษ์

ที่มา : สำรวจร่วมกับชาวชุมชนช่วงเดือน ธ.ค.60-ม.ค. 61

เลขที่ 378, 380 อยู่อาศัยแบบพักอาศัยผสมพาณิชยกรรม

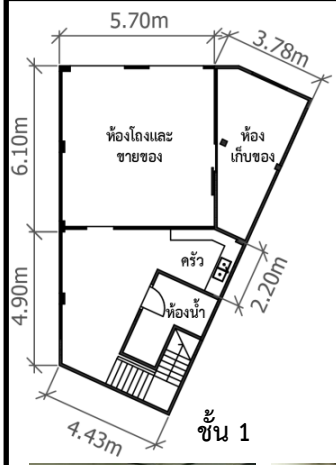

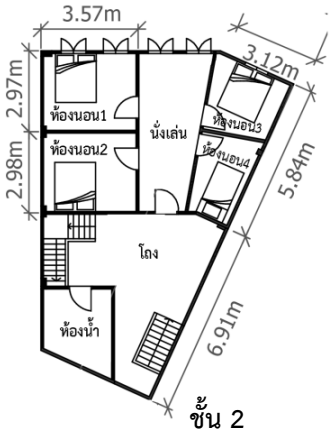

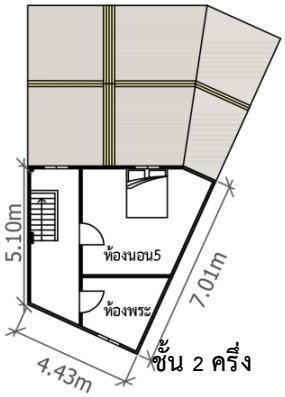

แผนผังที่ 4. 13 ตัวอย่างที่ 2 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยอาคารอนุรักษ์

ที่มา : สำรวจร่วมกับชาวชุมชนช่วงเดือน ธ.ค.60-ม.ค. 61

2.ตึกแถว

จำนวนอาคาร : 15 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 18 ของจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด

พื้นที่อาคารต่อ 1 คูหา เฉลี่ยประมาณ 75- 230 ตารางเมตร

การใช้งานทั่วไป 1. เป็นพื้นที่พักอาศัยทั้งหมด

2. ชั้นล่างเป็นพื้นที่ค้าขาย ด้านบนเป็นพื้นที่พักอาศัย

ระดับความสำคัญ: เป็นลักษณะตึกแถว2-4ชั้น รูปแบบอาคารทั่วไป บริเวณซอยคลองถมวัดสระเกศ ซอยเชี่ยงไฮ้และด้านในชุมชน ซึ่งมีทั้งแบบอาคารครึ่งไม้ครึ่งปูน และอาคารปูน

ลักษณะการเช่า : ผู้เช่าตรงจำนวน 5 หลัง คิดเป็นร้อยละ 33 และผู้เช่าช่วง 10 หลังคิดเป็นร้อยละ 67ของจำนวนตึกแถว แสดงให้เห็นถึงมีการปล่อยให้เช่าตึกแถวแก่ผู้เช่าช่วงมากที่สุด จากการสำรวจผู้เช่าตรงนั้นปล่อยให้เช่าเนื่องจากส่วนมากมีบ้านสำรองและพักอาศัยอยู่นอกชุมชน แต่ยังคงเช่าที่กับสำนักงานทรัพย์สินฯ จึงปล่อยให้เช่าแก่ผู้เช่าช่วงโดยผู้เช่าช่วงตึกแถวส่วนมากนั้นพักอาศัยมากกว่า 10 ปี ขึ้นไป

ตัวอย่างตึกแถว

เลขที่ 121 อยู่อาศัยแบบพักอาศัยเท่านั้น

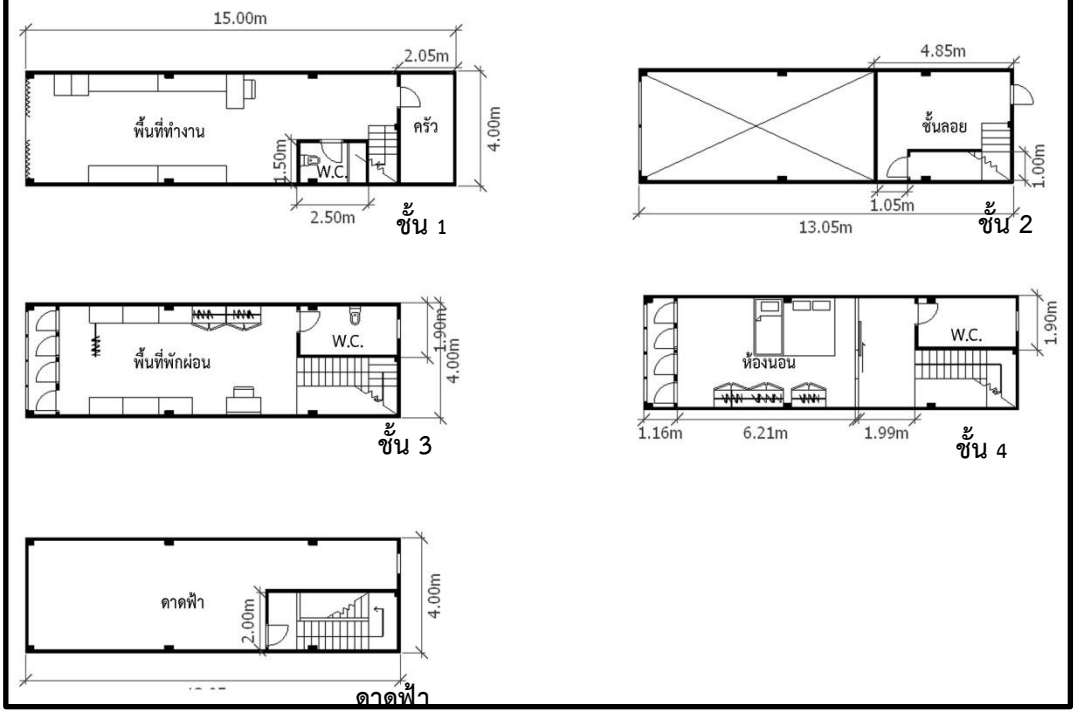

แผนผังที่ 4. 14 ตัวอย่างที่ 1 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยรูปแบบตึกแถว

ที่มา : สำรวจร่วมกับชาวชุมชนช่วงเดือน ธ.ค.60-ม.ค. 61

3.บ้านเดี่ยว

จำนวนอาคาร : 19 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 24 ของจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด

พื้นที่อาคารต่อ 1 หลัง เฉลี่ยประมาณ 90- 320 ตารางเมตร

การใช้งานทั่วไป 1. เป็นพื้นที่พักอาศัยทั้งหมด

ระดับความสำคัญ: ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้และแบบบ้านไม้กึ่งปูน 2 ชั้นมีอายุอาคารประมาณ 30-80 ปี ปลูกติดกันอย่างแออัดและหนาแน่นอยู่ด้านในชุมชน ส่วนมากมีการต่อเติม การสร้างคร่อมคลองและรุกล้ำแนวเขตที่ดินอย่างผิดข้อกฎหมาย

ลักษณะการเช่า : ผู้เช่าตรงจำนวน 12 หลัง คิดเป็นร้อยละ 63 และผู้เช่าช่วง 7 หลังคิดเป็นร้อยละ 37 ของจำนวนบ้านเดี่ยวทั้งหมด ถึงแม้ว่าจำนวนหลังคาเรือนของผู้เช่าช่วงจะน้อย แต่ภายในบ้านเช่านั้นประกอบไปทั้งหมด 13 ครัวเรือน แสดงให้เห็นถึงมีการปล่อยให้เช่าบ้านแก่ผู้เช่าช่วงมากที่สุด จากการสำรวจผู้เช่าตรงนั้นปล่อยให้เช่าเนื่องจากส่วนมากมีบ้านสำรองและพักอาศัยอยู่นอกชุมชน ผู้เช่าช่วงประเภทบ้านเดี่ยวนั้นมีอยู่การอยู่อาศัยน้อยโดยเฉลี่ย 5 -10 ปีอีกทั้งมีการย้ายเข้า-ออกมากที่สุด

ตัวอย่างบ้านพักอาศัย

เลขที่ 98/1 อยู่อาศัยแบบพักอาศัยเท่านั้น (บ้านไม้ 2 ชั้น)

แผนผังที่ 4. 15 ตัวอย่างที่ 1 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยรูปแบบบ้านทั่วไป

ที่มา : สำรวจร่วมกับชาวชุมชนช่วงเดือน ธ.ค.60-ม.ค. 61

เลขที่ 100 อยู่อาศัยแบบพักอาศัยเท่านั้น(บ้านปูน 3 ชั้น)

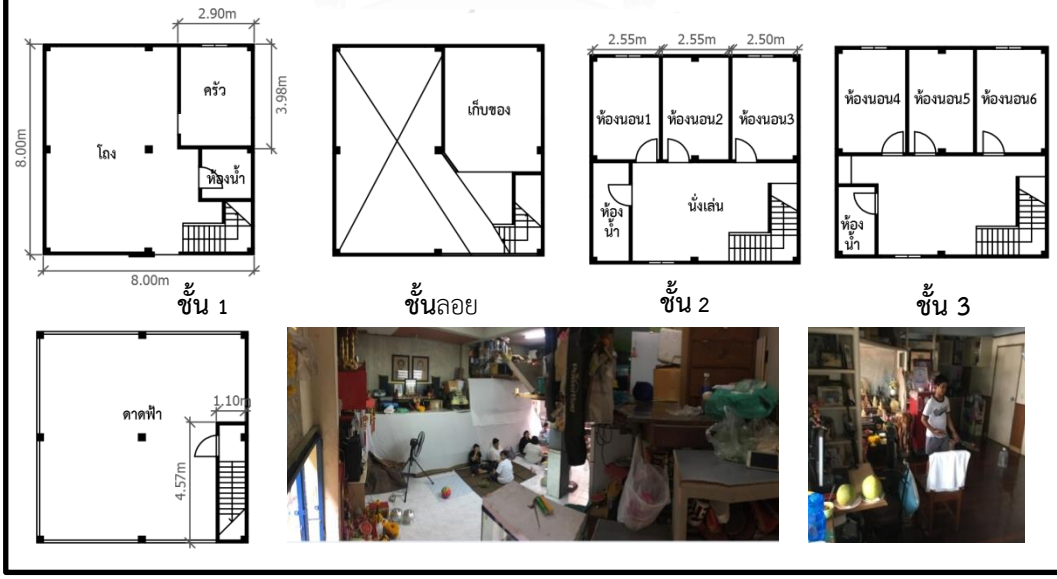

แผนผังที่ 4. 16 ตัวอย่างที่ 2 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยรูปแบบบ้านทั่วไป

ที่มา : สำรวจร่วมกับชาวชุมชนช่วงเดือน ธ.ค.60-ม.ค. 61

เลขที่106 อยู่อาศัยแบบพักอาศัยเท่านั้น (บ้านไม้ 2 ชั้น)

หมายเหตุ : แบ่งให้เช่าช่วงทั้งหมด 3 ครัวเรือน

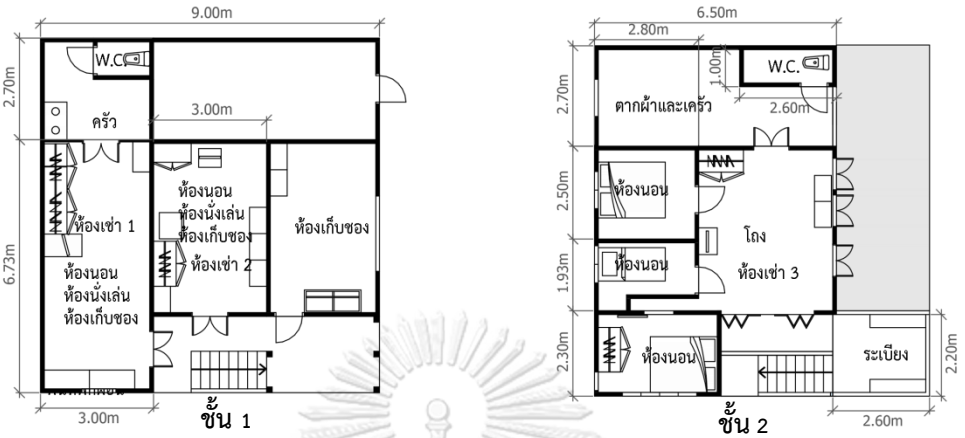

แผนผังที่ 4. 17 ตัวอย่างที่ 3 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยรูปแบบบ้านทั่วไป

ที่มา : สำรวจร่วมกับชาวชุมชนช่วงเดือน ธ.ค.60-ม.ค. 61

เลขที่99 ใช้เป็นโกดังเก็บของ (บ้านปูน 3 ชั้น)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

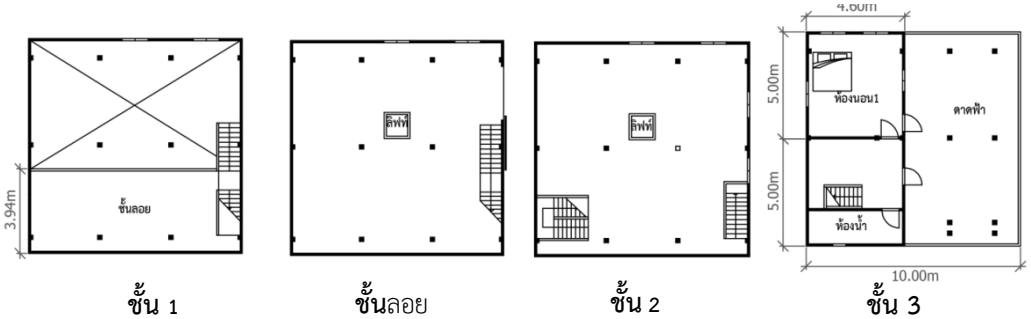

แผนผังที่ 4. 18 ตัวอย่างที่ 2 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยรูปแบบบ้านทั่วไป

ที่มา : สำรวจร่วมกับชาวชุมชนช่วงเดือน ธ.ค.60-ม.ค. 61

เลขที่ 98 อยู่อาศัยแบบที่พักอาศัยเท่านั้น (บ้านปูน 2 ชั้น)

หมายเหตุ : แบ่งให้เช่าช่วงทั้งหมด 10 ครัวเรือน

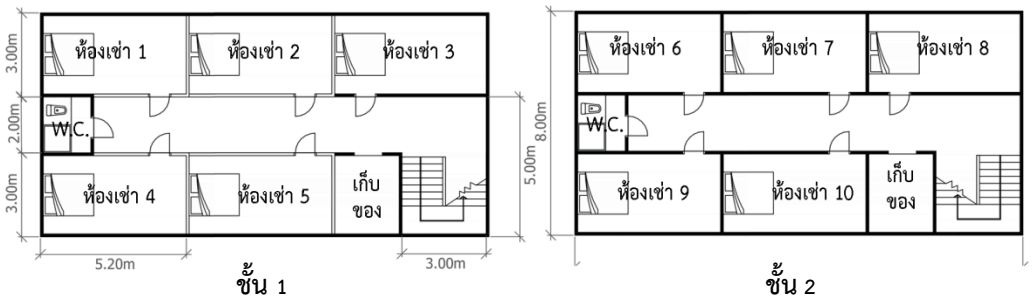

แผนผังที่ 4. 19 ตัวอย่างที่ 2 พื้นที่ใช้สอยภายในที่พักอาศัยรูปแบบบ้านทั่วไป

ที่มา : สำรวจร่วมกับชาวชุมชนช่วงเดือน ธ.ค.60-ม.ค. 61

4.4. ลักษณะสภาพของผู้อยู่อาศัย

4.4.1. จำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากร

จำนวนประชากร มีทั้งหมด 234 คน

จำนวนครัวเรือนมีทั้งหมด 80 ครัวเรือน

ตารางที่ 4. 3 สรุปข้อมูลประชากร

ประเภท	จำนวน (หน่วย)
1. ขนาดที่ดิน	3 ไร่ 1 งาน
2. อาคาร	84 หลังคาเรือน
3. ครัวเรือน	80 ครัวเรือน
4.ประชากร	234 คน
รวมความหนาแน่นสุทธิต่อครัวเรือน	2.92 คนต่อครัวเรือน
รวมความหนาแน่นสุทธิต่อไร่	78 คนต่อไร่

ที่มา : เอกสารข้อมูลการสำรวจด้านกายภาพ กองโครงการชุมชน3 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 2559

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.4.2.สถานะการเช่า

ลักษณะการอยู่อาศัยอยู่บนกรรมสิทธ์ที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้อยู่อาศัยนั้นมีสิทธิการเช่าโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ 1. ผู้เช่าตรง และ 2. ผู้เช่าช่วง ลักษณะการเช่านั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ 1.ผู้เช่าอาคาร 2.เช่าที่ดิน

ตารางที่ 4. 4 สถานะการเช่า

ประเภท	จำนวนหลังคาเรือน	ร้อยละ
1.ผู้เช่าตรงและทายาท	62	74
2.ผู้เช่าช่วง	17	20
3.อัตราว่าง	5	6
รวม	84	100

หมายเหตุอัตราว่างจำนวน 5 หลังคาเรือน เนื่องจาก

1. ยุบอัตรา (จำนวน 3 หลัง)
2. อัตราว่างเนื่องจากไฟไหม้ (จำนวน 1หลัง)
3. รื้อถอนเป็นพื้นที่ว่าง 1 หลัง

ที่มา : เอกสารข้อมูลการสำรวจด้านกายภาพ กองโครงการชุมชน3 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 2559 และประกอบจากการสำรวจของผู้วิจัย

จากข้อมูลจากเอกสารและการลงสำรวจในปี2560 พบว่า มีผู้สภาพผู้เช่าตรงมากที่สุด รองลงมาเป็นผู้เช่าช่วง และมีอัตราว่างตามลำดับ ผู้เช่าตรงส่วนใหญ่พบว่าอยู่บริเวณอาคารอนุรักษ์และบ้านเก่าบางส่วนด้านในชุมชุน ถึงแม้ว่าจะมีสิทธิในการอยู่อาศัยภายในพื้นที่เป็นผู้เช่าตรง ส่วนมากก็มีการเช่าทิ้งไว้หรือใช้อาคารเป็นโกดังเก็บของและไปพักอาศัยอยู่ที่อื่น ผู้เช่าช่วงส่วนมากจะอาศัยอยู่บริเวณด้านในชุมชนเนื่องด้วยเป็นการปล่อยเช่าราคาถูก ผู้คนส่วนมากมีรายได้ค่อยข้างน้อย นอกจากนี้จากการข้อมูลข้างต้นว่าการมีผู้เช่าตรงมีมากกว่าผู้เช่าช่วงนั้นแสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนของชุมชนวัดสระเกศนั้นยังมีอยู่มาก

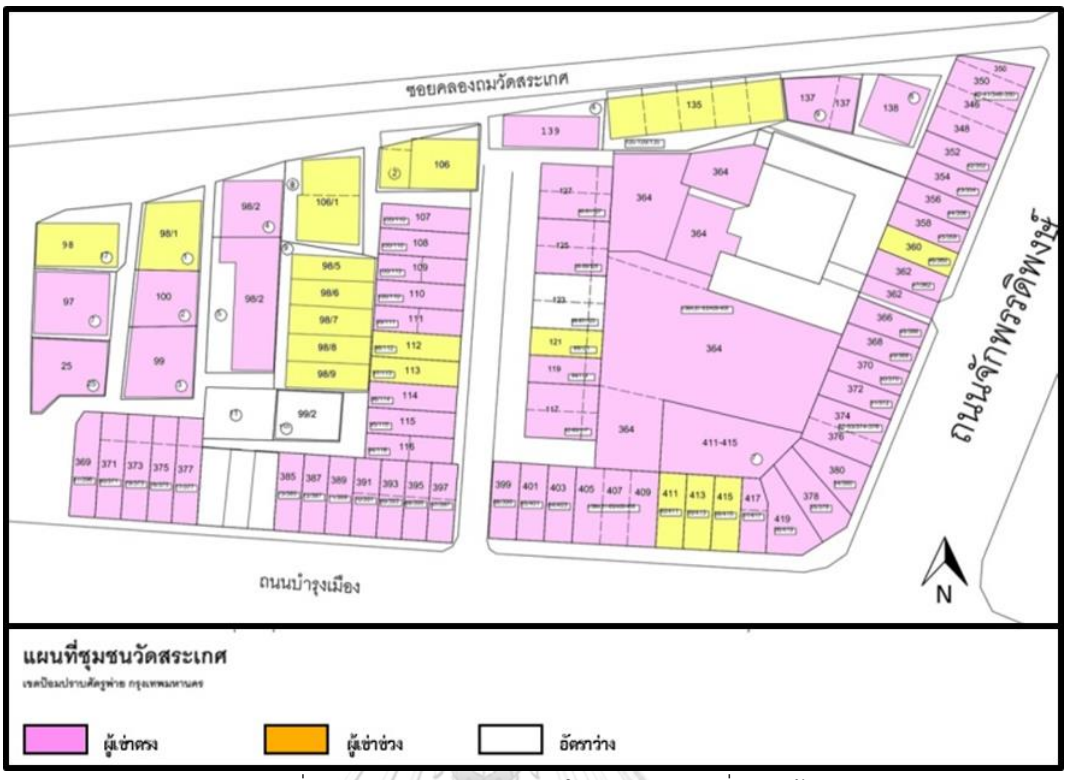

แผนผังที่ 4. 20 สถานะภาพเช่าภายในชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

ที่มา : เอกสารข้อมูลการสำรวจด้านกายภาพ กองโครงการชุมชน3 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 2559 และประกอบจากการสำรวจของผู้วิจัย

4.4.3.ระยะการอยู่อาศัย

ตารางที่ 4. 5 ระยะการอยู่อาศัย

จำนวนปี	หลังคาเรือน	ร้อยละ
5 – 10 ปี	4	7
11- 30 ปี	15	27
31-50 ปี	15	27
51-70 ปี	18	32
มากกว่า 70 ปีขึ้นไป	4	7
ไม่ระบุ	(26)	-
รวม	58	100

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

หมายเหตุรายการไม่มีข้อมูลจำนวน 26 หลังคาเรือน เนื่องจาก

1. ไม่มีผู้อยู่อาศัย (จำนวน 10 หลัง)
2. ไม่พบผู้อยู่อาศัยขณะสำรวจ (จำนวน 16 หลัง)

ที่มา : เอกสารข้อมูลการสำรวจด้านกายภาพ กองโครงการชุมชน3 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 2559 และประกอบจากการสำรวจของผู้วิจัย

4.5. สภาพเศรษฐกิจของชุมชน

จากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามและสัมภาษณ์ชาวชุมชนวัดสระเกศทั้งหมด 80 ครัวเรือน นั้นสามารถจำแนกข้อมูลทางเศรษฐกิจของชาวชุมชนได้ดังต่อไปนี้

4.5.1. รายได้ต่อครัวเรือน

จากการสำรวจ 80 ครัวเรือน มี 45 ครัวเรือนที่ระบุรายได้และไม่ระบุรายได้ โดยพบว่าชาวชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนอยู่ที่ 10,000 – 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 27.5 รองลงมาเป็นรายได้มากกว่า 40,000 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 10 และน้อยที่สุดรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 5

ตารางที่ 4. 6 รายได้ต่อครัวเรือน

รายได้ (บาท)	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
น้อยกว่า 10,000	4	5
10,000 – 20,000	22	27.5
>20,000 – 30,000	6	7.5
>30,000 – 40,000	5	7
40,000 บาทขึ้นไป	8	10
ไม่ระบุ	(35)	(43)
รวม	80	100

ที่มา : เอกสารข้อมูลการสำรวจด้านกายภาพ กองโครงการชุมชน3 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 2559 และประกอบจากการสำรวจของผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.5.2. รายจ่ายต่อครัวเรือน

จากการสำรวจ 80 ครัวเรือน มี 45 ครัวเรือนที่ระบุรายจ่ายและไม่ระบุรายจ่าย โดยพบว่าชาวชุมชนส่วนใหญ่มีรายจ่ายต่อเดือนอยู่ที่ 10,000 – 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 27.5 รองลงมาเป็นรายจ่ายน้อยกว่า 10,000บาท คิดเป็นร้อยละ 22 และน้อยที่สุดรายจ่าย30,000 - 40,000 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 2

ตาราง 4.7. รายจ่ายต่อครัวเรือน

รายจ่าย (บาท)	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
น้อยกว่า 10,000	20	25
10,000 – 20,000	22	27.5
>20,000 – 30,000	2	2.5
>30,000 – 40,000	1	2
40,000 บาทขึ้นไป	-	-
ไม่ระบุ	(35)	(43)
รวม	80	100

ที่มา : เอกสารข้อมูลการสำรวจด้านกายภาพ กองโครงการชุมชน3 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 2559 และประกอบจากการสำรวจของผู้วิจัย

4.5.3 รายจ่ายค่าที่พักอาศัยต่อครัวเรือน

จากการสำรวจ 80 ครัวเรือน มี 45 ครัวเรือนที่ระบุรายจ่ายและไม่ระบุรายจ่าย โดยพบว่าชาวชุมชนส่วนใหญ่มีรายจ่ายค่าที่พักอาศัยต่อเดือนอยู่ที่ 1,000 – 2,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 25 รองลงมาเป็นรายจ่าย4,000 บาทขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 12.5 และน้อยที่สุดรายจ่ายน้อยกว่า1,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 9.5

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 4. 7 รายจ่ายค่าที่พักอาศัยต่อครัวเรือน

รายจ่ายค่าที่พักอาศัย (บาท)	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
น้อยกว่า 1,000	7	9.5
1,000 – 2,000	20	25
>2,000 – 3,000	8	10
>3,000 – 4,000	-	-
4,000 บาทขึ้นไป	10	12.5
ไม่ระบุ	(35)	(43)
รวม	80	100

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย ปี 2561

4.5.4. ภาระหนี้สิน

ตารางที่ 4. 8 ภาระหนี้สิน

การมีหนี้สิน	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ไม่มีหนี้สิน	21	27
มีหนี้สิน	24	30
ไม่ระบุ	(35)	(43)
รวม	80	100

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย ปี 2561

4.5.5. การออมเงิน

ชุมชนวัดสระเกศ (กลุ่มออมทรัพย์สี่แยกแม้นศรี) มีจำนวนผู้เข้าร่วมออมทรัพย์ทั้งหมด 133 คน (มีการลาออกและเสียชีวิต 10 คน) โดยการออมทรัพย์ในกลุ่มออมทรัพย์นั้นประกอบด้วยผู้เช่าตรงและผู้เช่าช่วง ดังต่อไปนี้

1. ผู้เช่าตรงและทายาท ทั้งหมด 58 คน คิดเป็นร้อยละ 47 ของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์

2. ผู้เช่าช่วง ทั้งหมด 55 คน คิดเป็นร้อยละ 65 คน คิดเป็น ร้อยละ 53 ของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์

จากการข้อมูลข้างต้นพบว่ามีผู้เช่าช่วงเข้าร่วมการออมทรัพย์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53 ของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ทำให้เห็นว่าผู้เช่าช่วงนั้นมีความต้องการด้านการออมเพื่อเป็นแหล่งทุนสำรองในการใช้จ่าย

ที่มา : เอกสารข้อมูลการสำรวจด้านกายภาพ กองโครงการชุมชน3 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 2559 และประกอบจากการสำรวจของผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.5.6. อาชีพ

ข้อมูลด้านการประกอบอาชีพของผู้อยู่อาศัยภายในชุมชนวัดสระเกศนั้นสามารถเป็นหนึ่งในการบ่งชี้ถึงศักยภาพและทรัพยากรของชุมชน โดยพบว่าภายในชุมชนมีอาชีพมากกว่าการว่างงานและเป็นนักเรียน นักศึกษาจึงทำให้ครอบครัวส่วนมากมีเงินเพียงพอต่อการดำเนินชีวิต ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 4.10. ข้อมูลด้านอาชีพของคนในชุมชน

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รับจ้าง	54	23
ค้าขาย	39	17
นักเรียน นักศึกษา	23	10
พนักงานเอกชน	23	10
รับราชการ	2	1
ว่างงาน	11	5
ผู้สูงอายุ	22	9
ธุรกิจส่วนตัว	8	3
ทันตะแพทย์ เภสัช	2	1
ไม่ระบุ	(50)	(21)
รวม	234	100

ที่มา : เอกสารข้อมูลการสำรวจด้านกายภาพ กองโครงการชุมชน3 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 2559 และประกอบจากการสำรวจของผู้วิจัย

จากการสำรวจพบว่า คนในชุมชนนั้นประกอบอาชีพรับจ้างมีมากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 23 ของจำนวนประชากร รองลงมาเป็นอาชีพค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 17 และน้อยที่สุดคือรับราชการ ทันตะแพทย์ เภสัช คิดเป็นร้อยละ2

หมายเหตุไม่สามารถระบุอาชีพได้จำนวน 50 คน เนื่องจาก

1. ไม่มีผู้อยู่อาศัยในพื้นที่
2. ไม่พบผู้อยู่อาศัยขณะเก็บข้อมูล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.6. สภาพทางสังคมในชุมชน

4.6.1. ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

จากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลสภาพสังคมภายในชุมชน พบว่าส่วนมากเป็นครอบครัวขยายโดยลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนส่วนมากอยู่กับแบบเครือญาติ เพื่อนบ้านที่รู้จักกันมายาวนานตั้งแต่สมัยพ่อแม่ ผู้เช่าช่วงที่พักอาศัยอยู่นานจะมีความคุ้นเคยกันในช่วงวัยของพ่อ-แม่ แต่ในช่วงรุ่นลูกนั้นพบว่าความสนิทหรือรู้จักเพื่อนบ้านนั้นน้อยลง และผู้เช่าช่วงที่เพิ่งย้ายเข้ามาใหม่จะขาดความสัมพันธ์กับคนในชุมชน

ชุมชนนี้เห็นได้ว่าผู้นำและคณะกรรมการชุมชนนั้นเป็นที่ยอมรับของชุมชน สามารถรวมกลุ่มชาวบ้านให้มาเข้าร่วมการประชุมได้ทุกเดือนโดยผู้เข้าประชุมจะมีทั้งแบบมาทุกครั้งและผลัดเปลี่ยน

หมุนเวียนกันมา และคนในชุมชนให้ความร่วมมือทุกครั้งที่มีการทำกิจกรรมหรือสัมมนานอกสถานที่ นอกจากนี้ยังสังเกตได้ว่าผู้เช่าตรงและผู้เช่าช่วงเข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละการประชุมอีกด้วย

ด้านการบริหารจัดการชุมชนวัดสระเกศ (กลุ่มออมทรัพย์สี่แยกแม้นศรี) พบว่ามีความสามารถในการบริหารจัดการ เห็นได้จากมีการตั้งกลุ่มคณะทำงานในแต่ละส่วนโดยให้ชาวชุมชนทุกคนสมัครใจและเลือกปฏิบัติงานร่วมกัน โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการพิจารณาสิทธิชุมชนวัดสระเกศ เป็นต้น

<u>รายชื่อคณะกรรมการชุมชนวัดสระเกศ (กลุ่มออมทรัพย์สี่แยกแม้นศรี)</u>

1.นางสาวนรารักษ์ กุลนิวัฒเจริญ (ประธาน)

2. นางสาวสมพิศ เหล่าสุวรรณพงษ์ (รองประธาน)

3. นางสาวนราพร กุลนิวัฒเจริญ (เลขานุการ)

4. นางสุทธิญา เหล่าสุวรรณพงษ์ (เหรัญญิก)

5. นางสาวบุณยวีร์ วรชาติทวีชัย (บัญชี)

6. นายชัยมนูญ เอี่ยมกระสินธุ์ (ประชาสัมพันธ์)

7. นายไพโรจน์ วรชาติทวีชัย (ประชาสัมพันธ์)

8. นายชลธีร์ เหล่าสุวรรณพงษ์ (ประชาสัมพันธ์)

9. นายปิยะ จิระศิริโสภณ (ช่าง)

10. นายวีรพจน์ คงตระกูลพิทักษ์ (ช่าง)

11. นายกิตติ สุทธิ์สรรเสรี (ช่าง)

12. นายสืบชาติ สายบัว (ช่าง)

13. นายฐกฤษธรณ์ พิพัฒน์คณากุล (ช่าง)

14. นายญัตติชัย ญาโณทัย (ตรวจสอบ)

15. นางสาวสุพร ประทุมมา (ตรวจสอบ)

<u>รายชื่อคณะกรรมการพิจารณาสิทธิ (ส่วนที่เหลือ) ชุมชนวัดสระเกศ</u>

1.นายกิตติ สุทธิ์สรรเสรี

2. นางสาวนรารักษ์ กุลนิวัฒเจริญ

3. นายฐกฤษธรณ์ พิพัฒน์คณากุล (เปลี่ยนชื่อจากนายนภดล พิพัฒน์สัตยากูล)

4. นางสาวสมพิศ เหล่าสุวรรณพงษ์

5. นางวันทนา ลิ้มวิบูลย์ (เปลี่ยนผู้พิจารณาแทนนายภาคิน จิตโภคเกษม)

6. นางสาวสุพร ประทุมมา

7. นางสุทธิญา เหล่าสุวรรณพงษ์

8. นางสาวบุณยวีร์ วรชาติทวีชัย (เปลี่ยนผู้พิจารณาแทนนายสวัสดิ์ อังคศิริสรรพ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.7. สภาพปัญหาด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4.7.1. สภาพปัญหาด้านกายภาพ

จากการเข้าร่วมกิจกรรมลำดับความสำคัญของปัญหาด้านกายภาพที่ควรได้รับการปรับปรุง พบว่าปัญหาที่พบในปัจจุบันนั้นส่วนใหญ่ คือ น้ำรั่ว น้ำซึมเป็นปัญหามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 35 รองลงมาคือปัญหาสภาพปัญหาผนังชำรุด พื้นบ้านทรุดโทรม คิดเป็นร้อยละ 27 และน้อยที่สุดคือที่อยู่อาศัยเสี่ยงต่อการถูกรื้อคิดเป็นร้อยละ 4

ตารางที่ 4. 9 สรุปสภาพปัญหาด้านกายภาพ

ลำดับ	สภาพปัญหา	จำนวนความคิดเห็น (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1	น้ำรั่ว น้ำซึม	18	35
2	ผนังชำรุด พื้นบ้านทรุดโทรม	14	27
3	สิทธิการเช่า	9	18
4	พื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอ	5	10
5	เสี่ยงต่อเพลิงไหม้	3	6
6	ที่อยู่อาศัยเสี่ยงต่อการถูกรื้อ	2	4
รวม		**52**	**100**

พบว่าชุมชนมีความต้องการปรับปรุงซ่อมแซมที่พักอาศัยแต่ขาดเงินทุนในการซ่อมแซมบ้าน รองลงมาคือ ต้องการแนวทางในการพัฒนาและทราบข้อจำกัดในการซ่อมแซมต่อเติม และน้อยที่สุด คือ ความปลอดภัยในยามวิกาลที่ได้รับผลกระทบจากวัยรุ่นของชุมชนข้างเคียงมักมีการมั่วสุมบริเวณหลังชุมชน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.7.2. สภาพปัญหาด้านเศรษฐกิจ

จากการสำรวจและการทำกิจกรรมเพื่อรวบรวมความต้องการในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนพบว่า ปัญหาในเชิงเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายในชุมชนนั้นมีดังต่อไปนี้

ตาราง 4.12. สรุปสภาพปัญหาด้านเศรษฐกิจ

ลำดับ	สภาพปัญหาเศรษฐกิจ	จำนวนความคิดเห็น (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1	แหล่งทุนในการปรับปรุงที่พักอาศัย	25	47
2	ความไม่มั่นคงในนโยบายการพัฒนา	4	8
3	ขาดแคลนพื้นที่เศรษฐกิจในชุมชน	10	19
4	อัตราค่าเช่าที่เปลี่ยนแปลง	6	11
5	ภาระหนี้สิน	8	15
รวม		**52**	**100**

พบว่าชุมชนมีปัญหาด้านเศรษฐกิจเรื่องแหล่งเงินทุนในการปรับปรุงซ่อมแซมที่พักอาศัยแต่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47 รองลงมาคือขาดแคลนพื้นที่เศรษฐกิจในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 19 และความไม่มั่นคงในนโยบายการพัฒนา คิดเป็นร้อยละ 4

4.7.3. สภาพปัญหาด้านสังคม

จากการสำรวจและการทำกิจกรรมเพื่อรวบรวมความต้องการในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนพบว่า นอกจากปัญหาด้านกายภาพ และเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายในชุมชนแล้วนั้น ยังมีปัญหาด้านสังคมที่เป็นข้อจำกัดการพัฒนาและปรับปรุงที่อยู่อาศัยดังต่อไปนี้

ตาราง 4.13. สรุปสภาพปัญหาด้านสังคม

ลำดับ	สภาพปัญหาสังคม	จำนวนความคิดเห็น (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1	ไม่มีปัญหาสังคม	17	33
2	ความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย	12	23
3	ทะเลาะวิวาท	3	6
4	ซอยเปลี่ยว	9	17
5	การพนัน/ยาเสพติด	8	15
5	ประวัติศาสตร์ชุมชนเลือนหาย	3	6
รวม		**52**	**100**

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

พบว่าชุมชนมีปัญหาด้านสังคม นั้นชาวชุมชนเห็นว่าไม่มีปัญหาสังคมมากที่สุดคือ ร้อยละ33 รองลงมาเป็นปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย คิดเป็นร้อยละ 12 และน้อยที่สุดคือปัญหาทะเลาะวิวาทและประวัติศาสตร์ชุมชนเลือนหาย คิดเป็นร้อยละ 6

4.8. ความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชน

จากการสำรวจและการรวบรวมความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนอย่างมีส่วนร่วมนั้น พบว่าชาวชุมชนต้องการที่จะอยู่อาศัยในชุมชนต่อไปและมีการปรับปรุงที่พักอาศัยให้ดีขึ้น โดยความต้องการนั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ดังต่อไปนี้

4.8.1. ความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัย

1.ต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัยเพื่อการพักอาศัยเท่านั้น โดยต้องการต่อเติมกั้นห้องเพื่อให้เพียงพอต่อการใช้งาน รองลงมาคือ ปรับปรุงสภาพอาคารให้ดีและมีความปลอดภัยมากขึ้น น้อยที่สุด คือการปรับปรุงห้องน้ำให้ดีขึ้น

2. ต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยผสมกับการค้า (Mixed- use) เนื่องจากต้องการพื้นที่ขายเพื่อสร้างอาชีพ อีกทั้งจะได้ไม่ต้องเดินทางหรือเสียค่าเช่าที่สำหรับค้าขาย เช่น ต้องการปรับปรุงเป็นร้านค้า โชห่วย คาเฟ่ และโฮสเทล

3. ต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ และการเรียนวัฒนธรรม อาชีพดั้งเดิมภายในชุมชน เป็นต้น

4.ต้องการอยู่ในชุมชนต่อไปและมีสิทธิเช่าในระยะยาวโดยค่าเช่านั้นเหมาะสมกับความสามารถในการจ่าย อีกทั้งปรับปรุงซ่อมแซมที่พักอาศัยให้ดูดีขึ้นเพื่อดึงดูดให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาชมภายในชุมชน รองลงมาคือ ย้ายออกและซื้อบ้านเป็นของตนเอง น้อยที่สุดคือเช่าต่อแต่ไม่ต้องการปรับปรุงที่พักอาศัย

4.8.2. ความต้องการในการปรับปรุงชุมชน

ชาวชุมชนส่วนมากนั้นมีความต้องการปรับปรุงให้ชุมชนมีทางเดินเชื่อมถึงกันทั้งชุมชน มีแสงสว่างเพียงพอในเวลากลางคืน มีพื้นที่จอดรถ รองลงมาคือพื้นที่สาธารณะสำหรับคนในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ และน้อยที่สุดคือ ปรับปรุงให้ชุมชนไม่มีแหล่งเสื่อมโทรมเป็นที่ส่องสุมของวัยรุ่น

จากข้อมูลที่ทำเสนอไปข้างต้นนั้น นั้นมาจากการลงพื้นที่เข้าไปสัมภาษณ์กับชาวชุมชนทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม อีกทั้งบางส่วนนั้นได้มาจากการสังเกตชุมชนอย่างมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการศึกษาโดยของแนวคิดการทำPAR เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเบื้องต้นที่จะนำไปเป็นส่วนประกอบสำหรับการวิเคราะห์ถึงศักยภาพ ปัญหา และความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนในมุมมองที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 5

กระบวนการศึกษาความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัยในชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

จากการที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ Participatory Action Research และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จนนำไปสู่แนวทางการดำเนินการศึกษาความต้องการพื้นที่พักอาศัยในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนวัดสระเกศอย่างมีส่วนร่วมเพื่อให้ชาวชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของในพื้นที่พักอาศัย จนนำไปสู่ความต้องการที่จะเข้ามาร่วมกับพัฒนาที่พักอาศัยและชุมชนของตนให้นำไปสู่ความยั่งยืนตามนโยบายการการพัฒนาที่อยู่อาศัยของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ การสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีดังต่อไปนี้

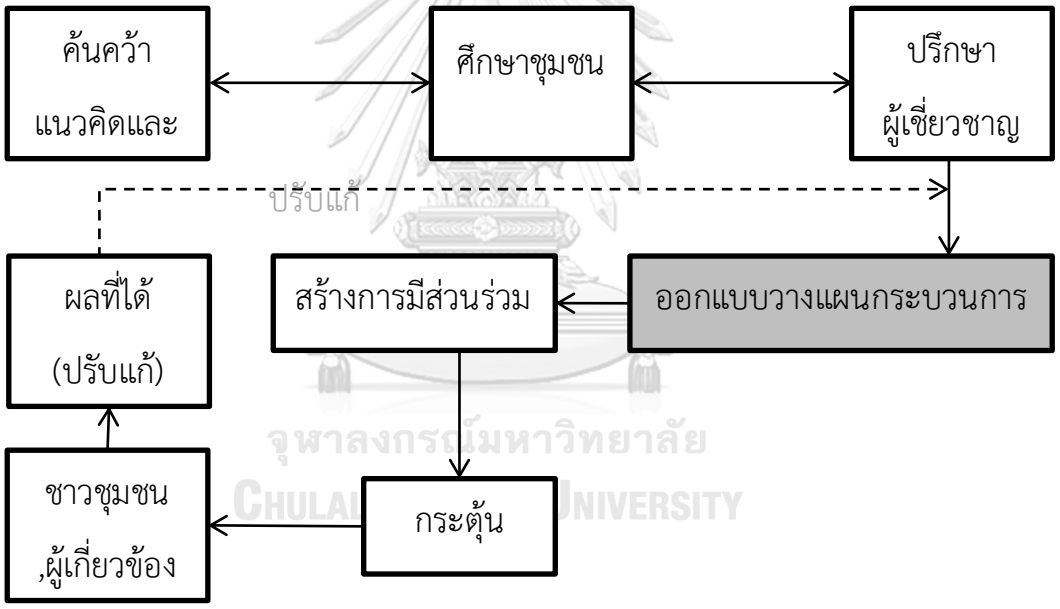

แผนภูมิที่ 5. 1 ขั้นตอนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม

5.1. นโยบายการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรีของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

5.1.1. กระบวนการดำเนินงานในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินฯ

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์นั้นได้มุ่งการดำเนินงานให้สอดคล้องกับ การพัฒนาเมือง และให้ความสำคัญกับการปรับปรุงพัฒนา ในทางกายภาพและคุณภาพชีวิตของผู้เช่าในพื้นที่

และมีแนวทางต่าง ๆ เพื่อช่วยสนับสนุนผู้เช่าให้ได้รับประโยชน์และผลกระทบน้อยที่สุด อีกทั้งมุ่งมั่นที่จะสร้างความเข้มแข็ง และศักยภาพชุมชน ในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนของตนเอง จากความพร้อมและความต้องการที่แท้จริง ดังนั้น จึงได้มีแนวคิดในการพัฒนาย่านเมืองเก่าบนพื้นที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ภายใต้โครงการบ้านมั่นคงขึ้น (ดูตารางที่ 5.1. ประกอบ)

การขับเคลื่อนแนวคิดชุมชนจัดการตนเอง พัฒนาคนให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ด้วยความเข้าใจ เห็นคุณค่าของตนเอง ครอบครัวและชุมชน อีกทั้งเชื่อมโยงภาคีในการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน จนเกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมและชุดความรู้นี้จะเป็นประโยชน์ในการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยการดำเนินกระบวนพัฒนาชุมชนตามแนวทางการทำงานของบ้านมั่นคง 8 ขั้นตอนดังนี้

1. สร้างความเข้าใจ สร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชน ที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชน

2. ตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อสร้างหลักประกันของตัวเองและชุมชน เกิดโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระบบการจัดการร่วมกัน ช่วยสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

3. แบ่งงาน เตรียมพร้อม ทำงานร่วมกัน แบ่งกลุ่มย่อยและแบ่งหน้าที่กันทำงานในทุกเรื่องตามความถนัด เช่น งานสำรวจข้อมูลชุมชน งานด้านสังคม (ให้ข่าวสาร) งานด้านการก่อสร้าง (ออกแบบ) เป็นต้น

4.ร่วมสำรวจข้อมูลชุมชน ชุมชนร่วมกันสำรวจข้อมูลรายครัวเรือนที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลความต้องการที่แท้จริงของชุมชน นำไปสู่การวางแผนพัฒนาชุมชนทุก ๆ เรื่อง

5.ร่วมจัดสิทธิการเช่า จัดตั้งสหกรณ์ชุมชน เพื่อให้สิทธิการเช่ากับคนในชุมชนที่ถูกต้องจากความเอื้ออาทร ความเข้าใจในการจัดสิทธิที่ตรงกัน จากข้อมูลที่ชุมชนร่วมกันสำรวจ และจัดตั้งสหกรณ์ บริหารจัดการดูแลแทนชุมชน

6.ร่วมวางผัง ออกแบบ ปรับปรุง ก่อสร้างบ้าน ร่วมกันคิดที่จะสร้างสรรค์ชุมชน ตามวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีสถาปนิกจากสถาบันการศึกษาหรือภาคีอื่น ร่วมสนับสนุนการออกแบบ เพื่อนำเสนอของบประมาณจากรัฐ

7.ร่วมสร้างระบบสาธารณูปโภคที่ดี พร้อมซ่อมแซม ปรับปรุง ก่อสร้างบ้าน ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการงานก่อสร้าง โดย ชุมชนจะปรับปรุง/ซ่อมแซมด้วยตนเอง โดยใช้ช่างฝีมือและแรงงานในชุมชน หรือจ้างผู้รับเหมาจากภายนอก หรือทำเองบางส่วนจ้างผู้รับเหมาบางส่วน

8. สร้างชุมชนที่เข้มแข็ง มั่นคง อย่างยั่งยืน_ด้วยการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีระบบการดูแลซึ่งกันและกันในชุมชนควบคู่ไปด้วย เช่น การมีกองทุนสวัสดิการ เอื้อหนุนกันในชุมชน ทั้งในปัญหาเด็กเล็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ ยาเสพติด สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

5.1.2. กระบวนการดำเนินงานในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรีเป็นหนึ่งในชุมชนเป้าหมายการขับเคลื่อนแนวคิดชุมชนจัดการตนเองด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ริเริ่มโครงการดำเนินการพัฒนาชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี 2551 จากการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจในกระบวนการบ้านมั่นคงแก่ชาวชุมชน และในปีต่อมา 2552 ชุมชนสามารถร่วมกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์โดยต้องการร่วมกันออมเงินสมทบเพื่อเป็นหลักประกันของชุมชนในการขอสินเชื่อจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และร่วมกันออมเรือนหุ้นเพื่อจัดสวัสดิการเงินกู้ให้กับสมาชิกที่มีความเดือดร้อน สำหรับช่วยเหลือกันแก้ไขปัญหาของสมาชิกและเป็นทุนหมุนเวียนภายในของชุมชนเพื่อการประกอบอาชีพ เครื่องมือที่ใช้ในการทำงานของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่นำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนวัดสระเกศมีดังนี้คือ แนวคิดบวร หลักการโครงการบ้านมั่นคง กระบวนการสร้างคน การแลกเปลี่ยนความรู้กับปราชญ์ชุมชน การสร้างแกนนำด้วยโครงการสานต่อรอยพ่อ และการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบมีส่วนร่วม(PACM)

ข้อมูลของโครงการพัฒนาชุมชนวัดสระเกศจากการดำเนินงานที่ผ่านมาของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์มีดังต่อไปนี้

1). นโยบายการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนตามแนวพระราชดำริ “บวร” และโครงการบ้านมั่นคงของ พอช.

2). ปี 2552

- เริ่มต้นโครงการสนับสนุนการปรับปรุง/ก่อสร้างที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการบ้านมั่นคงชุมชนสระเกศและจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเป็นกองทุนในการพัฒนาชุมชนภายใต้โครงการบ้านมั่นคง

3). ปี 2553

- กิจกรรม Big Cleaning Dayเตรียมงานเตร่ ตรอก ลัดรั้วบ้าน

ฟื้นตำนานป้อมปราบฯ – พระนคร ครั้งที่ 1

- สืบค้นประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อสร้างอัตลักษณ์ในการจัดการเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมภายใต้โครงการเตร่ตรอก ลัดรั้ว บ้าน ฟื้นตำนานป้อมปราบฯ –พระนคร

- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานพัฒนาชุมชนเชิงอนุรักษ์ (ในประเทศ) ที่ตลาดร้อยปีสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ตลาดอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และสำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพฯ

- สนับสนุนชุมชนในการนำเสนอโครงการพัฒนาต่างๆ ต่อหน่วยงานภาคีพัฒนาและแลกเปลี่ยนดูงาน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4). ปี 2554 ชุมชนหยุดการออมเงินเนื่องจากมีเหตุการณ์ไม่สงบทางการเมือง เริ่มต้นสำรวจพื้นที่ด้วยCPBเอง

5). ปี 2556-ปัจจุบัน

- โครงการเสริมสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้กับเด็กและเยาวชน โครงการศิลปะสร้างสรรค์ และพิจารณาสิทธิเพื่อจัดตั้งสหกรณ์

6). ปี 2557

- โครงการประวัติศาสตร์สังคมกรุงเทพฯ ย่านเมืองเก่า โดยหน่วยงานของรศ.ดร. ศรีศักร วัลลิโภดม และคณะ

7). ปี 2559 กระบวนการออกแบบและปรับปรุงอาคารอนุรักษ์เฟส 1

8). ปี 2560

น้อมนำแนวคิดการพัฒนาชุมชนจัดการตนเอง ตามแนวพระราชดำริ "บวร" บนพื้นที่สำนักงานทรัพย์สินฯ โดยมีการรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรชุมชนในการบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริม ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก โดยช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการของสหกรณ์

- พิจารณาสิทธิ(ส่วนที่เหลือ)
- วางแผนการปรับปรุงหน้ากากอาคารอนุรักษ์
- ให้ข้อมูลและปรึกษาหารือเพื่อร่างข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดตั้งสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงสี่แยกแม้นศรี จำกัด
- เตรียมความพร้อมการจัดผังที่ดินใหม่ด้านหลังอาคารอนุรักษ์

8).ปัจจุบัน

- วางแผนการพัฒนาเพื่อเริ่มกระบวนการออกแบบเฟสต่อไป มีการให้แกนนำชุมชนเข้าร่วมศึกษาดูงานนอกสถานที่ และร่างข้อกำหนดการจัดตั้งสหกรณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

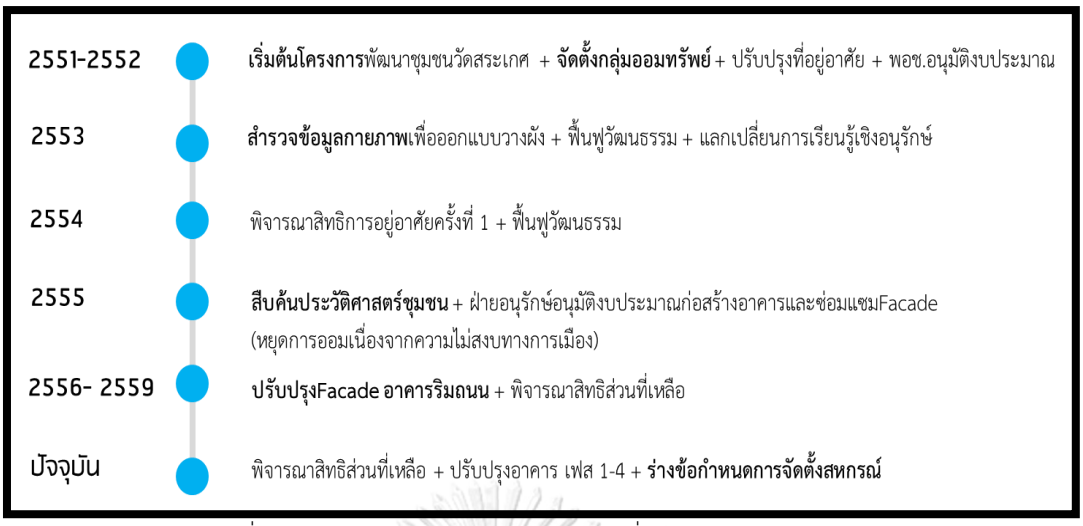

แผนภูมิที่ 5. 2 สรุปการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงโดยสำนักงานทรัพย์สินฯ

ที่มา : กองโครงการชุมชน 3 ฝ่ายบริหารงานชุมชน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 2559

ภาพที่ 5. 1 กิจกรรมที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2552

ที่มา : กองโครงการชุมชน 3 ฝ่ายบริหารงานชุมชน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 2559

ตารางที่ 5. 1 สรุปนโยบายและกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินฯ

	นโยบาย	แนวคิด	กระบวนการ	กระบวนการชุมชน
2552	มั่นพัฒนาบนเส้นทางแห่งความยั่งยืน	ต่อยอดการพัฒนาชุมชนกับ พอช. เพื่อเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ครอบคลุม	- สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม - ผสานความร่วมมือของคนในชุมชน - ส่งเสริมกระบวนการรวมกลุ่มในชุมชน - ดูแลและพัฒนาที่อยู่อาศัยให้อยู่สภาพดี - พัฒนาชุมชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - การพัฒนาเชิงอนุรักษ์ - การส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	- เริ่มต้นโครงการพัฒนาชุมชนวัดคระเภศ (กลุ่มออมทรัพย์สีแยกแม้นศรี) - สนับสนุนการปรับปรุง/ก่อสร้างที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการบ้านมั่นคง - สนับสนุนการการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ - จัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ ก.ค.2552 - พอช. อนุมัติงบประมาณสนับสนุนโครงการ
2553	องค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีการพัฒนาแบบองค์รวม	สร้างชุมชนเข้มแข็งร่วมกันระหว่างชุมชน ค.พ.ช.ส. และสำนักงานทรัพย์สินฯ	- ทำการส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัย ทำ MOU กับ พอช. - สร้างระบบชุมชนและระบบสวัสดิการชุมชนด้วยการจัดตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย”	- สำรวจข้อมูลภายภาพเพื่อออกแบบวางผังชุมชน เพื่อปรับปรุงและระบบป้องกันอัคคีภัย , จัดระเบียบสายไฟ, ความต้องการพื้นที่ส่วนกลางในชุมชน, ปรับปรุงทางสัญจร - กิจกรรมฟื้นฟูวัฒนธรรม - ปรับปรุงอาคารแถวในรูปแบบอาคารอนุรักษ์ - การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานพัฒนาชุมชนเชิงอนุรักษ์
2554	หาคุณค่าหลักร่วมเพื่อพลังขององค์กร	ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	- นำแนวคิดบวร ตามแนวพระราชดำริมาใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรม	- พิจารณาสิทธิการอยู่อาศัยครั้งที่ 1 (10 ก.ค. 2554) - กิจกรรมฟื้นฟูวัฒนธรรมครั้งที่ 2
2555	พัฒนาพื้นที่อย่างสมประโยชน์ที่ร่วมสร้างสังคมแห่งคุณภาพชีวิตอย่างสมดุล			

ตารางที่ 5. 2 สรุปนโยบายและกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินฯ (ต่อ)

นโยบาย	แนวคิด	กระบวนการ	กลุ่มกระบวนการ
2556 - 2559	พัฒนาคนสู่องค์กรอย่างยั่งยืน อย่างพอเพียง	เน้นการพัฒนาอย่างสมดุล และยั่งยืนทั้ง 4 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคมและ สิ่งแวดล้อม	- นำแนวคิด “ บวร” มาประยุกต์ใช้ กับการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้ง 4 มิติ	- การสืบค้นประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อสร้างอัตลักษณ์ในการจัดเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
				- * เหตุการณ์น้ำท่วม ต.ค. –พ.ย.57 ความไม่สงบทางการเมืองทำให้ ชุมชนหยุดกระบวนการออม - มิ.ย. 57 ฟื้นฟูการออมอีกครั้งแต่กระบวนการยังเคลื่อนไปได้ช้า ขาด ความเข้าใจหลักการ พอช.
				- ฝ่ายอนุรักษ์ยอมรับงบประมาณก่อสร้างอาคารชุมชนแทนและช่วยแชม หน้ากากอาคาร
2560	พัฒนาคนสู่องค์กรอย่างยั่งยืน ตามแนวพระราชดำริ “บวร”	แนวคิดการพัฒนาชุมชน จัดการตนเอง ตามแนว พระราชดำริ "บวร" บนพื้นที่ สำนักงานทรัพย์สิน โดยมี การรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กร ชุมชนในการบริหารจัดการ	- แนวคิด บวร (เข้มแข็ง เข้าใจ พัฒนา) สู่เป้าหมาย 3 S คือ อยู่ดีมีสุข พึ่งพา ตนเองและอยู่อย่างยั่งยืน	- ปรับปรุงหน้ากากอาคารอนุรักษ์ชั้นแชม - พิจารณาสิทธิ์(ส่วนที่เหลือ)
2561				- พิจารณาสิทธิ์(ส่วนที่เหลือ) - กระบวนการออกแบบและปรับปรุงอาคารอนุรักษ์เฟส 1-4 และ ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค - ร่างข้อกำหนดการจัดตั้งสหกรณ์

5.2. กระบวนการวางแผนปฏิบัติการศึกษาความต้องการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

การดำเนินการที่ผ่านมาในด้านการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นลักษณะที่ถูกกำหนดโดยองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยอยู่ในฐานะเป็นผู้วางแผนและมอบหมายหน้าที่ให้ชาวชุมชนดำเนินการตาม จึงทำให้ชาวชุมชนไม่เกิดความรู้สึกร่วมหรือความเป็นเจ้าของในพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ ในบางครั้งจึงเกิดความไม่เข้าใจจนนำไปสู่ความไม่ร่วมมือเนื่องจากเป็นการแก้ปัญหาไม่ตรงจุด จนทำให้ชาวบ้านไม่เห็นคุณค่าของตนเองในบทบาทผู้พัฒนาชุมชน ชุมชนไม่เข้มแข็ง จึงทำให้การพัฒนาที่ได้รับนั้นเข้าสู่ภาวะที่ชาวบ้านไม่สามารถรับช่วงการพัฒนาต่อจากองค์กรได้

การรู้จักพึ่งพาตนเองและร่วมกันดำเนินการพัฒนาชุมชนด้วยความสามารถและตามศักยภาพของชาวชุมชนด้วยจุดมุ่งหมายอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และเห็นความสำคัญในการแก้ไขสภาพปัญหาชุมชนด้วยตนเองจนนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถถ่ายทอดและขยายผลแก่ชมรุ่นหลังได้ต่อไป

5.2.1.การปฏิบัติการศึกษาความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัยแลชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

การดำเนินการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการดำเนินงาน PAR มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทาง โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

1. ช่วงที่ 1 การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Community Engagement)
2. ช่วงที่ 2 ขั้นตอนดำเนินการ (Methods)
3. ช่วงที่ 3 การวิเคราะห์และการเผยแพร่ (Analysis and Dissemination)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

1. ก่อนการปฏิบัติ

1) การศึกษาชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี (กันยายน 2559)

การเข้าไปศึกษาและสำรวจชุมชนเบื้องต้นนั้นทำโดยทบทวนวรรณกรรมประกอบการสอบถามข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ กองโครงการชุมชน 3 โดยมีการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนวัดสระเกศ มีทั้งหมด 3 คน ประกอบด้วย

คุณบุญเลิศ เสาะแสวง หัวหน้าฝ่ายโครงการชุมชน
คุณพงษ์สันต์ วิสุวงศ์ พนักงาน ปฏิบัติงานชุมชน
คุณเมธาวี ฐานกุล เจ้าหน้าที่บริหารงานชุมชน

ประเด็นที่ในการขอข้อมูลมีดังนี้

1. ความเป็นมาของการพัฒนาชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

2. นโยบายและแนวคิดการพัฒนาชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

3. แนวทางการพัฒนาในอนาคตของชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

ผลที่ได้รับ

1. ทราบถึงความเป็นมาและความสำคัญในการพัฒนาชุมชน คือ เดิมทีนั้นพื้นที่นี้ไม่ได้ถูก ขึ้นทะเบียนเป็นชุมชน สนง.ทรัพย์สินฯเล็งเห็นศักยภาพของพื้นที่จึงได้นำแนวคิดโครงการบ้านมั่นคงเข้ามาปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน

2. แนวคิดการพัฒนาภายในใต้โครงการบ้านมั่นคง และ “บวร” มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน และชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

3. พัฒนาชุมชนนี้ให้เกิดการจัดตั้งเป็นสหกรณ์เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยชุมชนเอง

2) สำรวจพื้นที่เบื้องต้น (2 ธันวาคม 2559)

เพื่อเป็นการดูสภาพชุมชนในปัจจุบัน โดยติดต่อและขอข้อมูลจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และขออนุญาตเข้าไปสังเกตการณ์ศึกษาในพื้นที่ชุมชนชน ข้อมูลจากการศึกษาพบว่าชุมชนวัดสระเกศนี้ได้มีหน่วยงานต่างๆเข้ามาศึกษาและลงมาสำรวจหลายครั้งจากหลายฝ่ายหน่วยงาน เช่น สำนักงานเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กองอนุรักษ์ของสำนักงานทรัพย์สินฯและกองฝ่ายบริหารงานชุมชนสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งได้มีการสำรวจและเก็บข้อมูลนั้นอันมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป เช่น การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 5. 2 การสำรวจพื้นที่เบื้องต้น

ที่มา : สำรวจโดยผู้วิจัย 2 ธ.ค.2559

การศึกษาสภาพปัจจุบันและข้อมูลเบื้องต้นของแต่ละครัวเรือน และมีการทำงานและการดำเนินการศึกษานั้นมีขั้นตอนทั้งหมด 7 ขั้นตอน โดยเริ่มการศึกษาตั้งแต่ช่วงเดือน พฤศจิกายน 2560 จนถึงเดือนพฤษภาคม 2561 ดังนี้

<u>ครั้งที่ 1 ช่วงก่อนการปฏิบัติจริง</u>(พ.ย. 2560)

กระบวนการแรกเป็นการวางแผนแนวทางการศึกษาความต้องการอย่างมีส่วนร่วม ก่อนที่จะนำไปปฏิบัติจริงกับชุมชนวัดสระเกศเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการศึกษาเบื้องต้น แผนงานในการดำเนินการศึกษาหาความต้องการในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรีนั้นมีการนำแนวคิดและทฤษฎีของการทำ Action planning ของ Nabeel Hamdi มาประยุกต์ในการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการนั้นจะมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือสิ่งที่ต้องการศึกษา(ดูตารางที่ 5.3 ประกอบ

ขั้นตอนก่อนการปฏิบัติจริงนั้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.กำหนดวัตถุประสงค์การศึกษา เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิจัย

2.ศึกษาข้อมูลชุมชนเบื้องต้นโดยศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์สำนักงานทรัพย์สินฯ การลงชุมชน(เข้าร่วมประชุมชุมชนทุกเดือน แบบไม่มีส่วนร่วม)

3.นำข้อมูลเบื้องต้นมาสร้างกระบวนการและวางแผนงานตั้งแต่ต้นจนจบ

4.สร้างแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เพื่อนำไปประกอบการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

5.ปรึกษาแผนงานกระบวนการมีส่วนร่วมกับนักวิชาการและอาจารย์ที่ปรึกษาก่อนที่จะไปนำเสนอแผนการกับชาวชุมชน

6.ก่อนมีการจัดประชุมต้องมีการเข้าไปสร้างความเข้าใจและนำเสนอโครงการการวิจัยแก่ประธานชุมชน และผู้ที่ดูแลชุมชนวัดสระเกศของสำนักงานทรัพย์สินฯ เป็นผู้ช่วยและผู้ประสานงานในการจัดกิจกรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 5. 3 การวางแผนกิจกรรมก่อนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

กิจกรรม	เวลา	ผู้เข้าร่วม	วิธีดำเนินการ	วัตถุประสงค์
1.ประชุมรวมครั้งที่1 (พ.ย. 2560) ที่โกดังไท้เฮง	2 .30ช.ม.	ชาวชุมชน สำนักงานทรัพย์สินฯ	1.สร้างความรู้และความเข้าใจในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วม ยกตัวอย่างของชุมชนที่เคยมีการทำกระบวนการมีส่วนร่วม 2. นำเสนอแนวทางและหลักการของการพัฒนาอยู่อาศัยอย่างยั่งยืน 3.ให้ชาวชุมชนเสนอความเป็นมา ข้อดี ข้อเสียของชุมน สิ่งที่ควรปรับปรุงและสิ่งที่อยากให้เป็นในอนาคต	กิจกรรมครั้งนี้มุ่งหวังก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่แท้จริง 2.สร้างเสริมการมีส่วนร่วมและปรับทัศนคติให้ชาวชุมชนเกิดการกระตุ้นความคิดในการพัฒนา
2.สำรวจชุมชน (พ.ย.-ธ.ค. 2560) (ร่วมกับชาวชุมชน)	2-3 อาทิตย์	ชาวชุมชน	- สำรวจและสอบถามชาวชุมชนโดยการใช้แผนที่ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลไปใช้ในการประชุมครั้งต่อไป -ให้ชาวชุมชนถ่ายรูปบ้านของตนมาและให้จักลำดับความสำคัญพื้นที่ภายในบ้าน	- กระตุ้นให้เกิดความเป็นเจ้าของและสร้างความภูมิใจแก่ชาวชุมชน - สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวชุมชนและผู้วิจัย
3. จัดกิจกรรมครั้งที่ 1 “สระเกศนี้..นี่นี้..เราครอง” (ธ.ค. 2560)	3 ช.ม.	ชาวชุมชน	แบ่งกลุ่มเป็นทั้งหมด4กลุ่ม โดยให้ชาวชุมชนนำข้อมูลจากการลงไปสำรวจมามาร์กจุดลงบนแผนที่และลิสต์รายการความต้องการปรับปรุงพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชน ดังต่อไปนี้ เพื่อเป็นความเห็นในการพัฒนา 1. บ้าน 2.พื้นที่ในชุมชน	- สร้างสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวชุมชน -เพื่อให้เห็นพื้นที่ที่ควรพัฒนา
3. จัดกิจกรรมครั้งที่ 1 “สระเกศนี้..นี่นี้..เราครอง” (ธ.ค. 2560) **4.กิจกรรมครั้งที่ 2 “สระเกศนี้มีมากกว่าแค่ตาเห็น” (ม.ค. 2561)**	3 ช.ม. 3 ชม	ชาวชุมชน ชาวชุมชน ผู้วิจัย	ร่วมกันวาดภาพบ้านและชุมชนในมุมมองของตนเอง	-เพื่อให้เห็นพื้นที่ที่ควรพัฒนาที่เป็นความต้องการแฝงผ่านการวาดภาพ
			- ให้คนภายในกลุ่มแสดงบทบาทสมมุติดังนี้ ชาวชุมชน สำนักงานทรัพย์สินฯ หน่วยงานภายนอก โดยให้เป็นผู้นำเสนอความคิดเห็นด้านการพัฒนาบ้านและชุมชน	- ทำให้ชาวบ้านเกิดมุมมองความคิดที่แตกต่างที่มากกว่าเป็นผู้อยู่อาศัย
4.กิจกรรมครั้งที่ 2 “สระเกศนี้มีมากกว่าแค่ตาเห็น”	3 ชม 3 ชม	ชาวชุมชน ผู้วิจัย ชาวชุมชน ผู้วิจัย	- ร่วมกันเขียนแผนผังความต้องการและศักยภาพที่เป็นไปได้ในการพัฒฯ	-คิดวิเคราะห์และลำดับความสำคัญในการพัฒนา -แสดงให้เห็นถึงพื้นที่ที่จำเป็นและควรจะมีในการใช้งานจริง
			- แบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่ม (โซนตึกแถว และ	- ให้ชาวชุมนำความรู้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

(ม.ค. 2561) **5. กิจกรรมครั้งที่ 3 “บ้านของฉัน สระเกศของเรา”** **(ก.พ. 2561)**			โซนด้านหลังชุมชน) รวบรวมความต้องการมาสู่แผนผังและนำความต้องการพื้นที่อาคารและชุมชนมาเพิ่มและปรับลดขนาด ตามความเป็นไปได้ทางกฎหมาย การเงินฯลฯ	ความสามารถมาใช้และนำเสนิร่วมคิดวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการพัฒนาที่อยู่อาศัยด้วยตนเอง - ได้พื้นที่อาคารที่เกิดจากผู้ใช้ตรง -ได้ข้อมูลเพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาเบื้องต้น
6.กิจกรรมครั้งที่ 3.1. “บ้านของฉัน สระเกศของเรา 1” **(มี.ค. 2561)**		ชาวชุมชน ผู้วิจัย	- แบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่ม (โซนตีกแถว และโซนด้านหลังชุมชน) รวบรวมความต้องการมาสู่แผนผังและนำความต้องการพื้นที่อาคารและชุมชนมาเพิ่มและปรับลดขนาด ตามความเป็นไปได้ทางกฎหมาย การเงินฯลฯ (ปรับปรุงครั้งที่ 2)	- ได้พื้นที่อาคารที่เกิดจากผู้ใช้ตรง -ได้ข้อมูลเพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาเบื้องต้น หลังจากการพูดคุยกับสำนักงานทรัพย์สิน
7.กิจกรรมครั้งที่ 4 **“อนาคตชุมชนสระเกศ”** **(เม.ย.. 2561)**	2 ช.ม.	ชาวชุมชน ผู้วิจัย สำนักงานทรัพย์สินฯ	- แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม จับกลุ่มทดลองวางผังโครงการเบื้องต้นตามความคิด พร้อมทั้งนำเสนอต่อที่ประชุม	- ได้แผนผังไปปรึกษากับสำนักงานทรัพย์สิน สถาปนิกและผู้ที่เกี่ยวข้อง
8.กิจกรรมครั้งที่ 5 **“ ทัศนคติของภาคี”** **(พ.ค. 2561)**	2 ชม	Key person ผู้วิจัย สำนักงานทรัพย์สิน ภาคี	- นำผลที่ได้จากการประชุมครั้งที่ 4 ไปปรึกษาถึงความคิดเห็นและทัศนคติต่อการพัฒนาชุมชน พร้อมข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการ	- ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาหาความต้องการปรับปรุงพื้นที่พักอาศัยและชุมชน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

<u>ผลที่ได้</u>

1.ข้อคิดเห็นจากอาจารย์ปฐมา หรุ่นรักวิทย์ (6 ธันวาคม 2560) :

- ควรให้มีการเข้าถึงประธานชุมชนแล้วค่อยเข้าหาชาวบ้าน พร้อมทั้งอธิบายกระบวนการการมีส่วนร่วมให้เข้าใจตรงกัน

- สอบถามแนวทางความต้องการการพัฒนาให้ตรงจุด ทุกกิจกรรมควรทำเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และพร้อมเชิญชวนกลุ่มย่อยมาร่วมสำรวจ

- ควรสร้างCheck list ให้ครบทั้ง 3 ด้าน (กายภาพ สังคม เศรษฐกิจ) โดยกิจกรรมต้องให้ครอบคลุม พยามยามให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมและรับรู้ความเข้าใจสภาพปัจจุบัน พร้อมทั้งให้ชาวชุมชนเกิดความรวมกลุ่มและสร้างความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน

ปัญหาและข้อจำกัด :

เนื่องด้วยกิจกรรมที่วางแผนไว้นั้นไม่คลอบคลุมและยังไม่นำไปสู่คำตอบในงานวิจัยบางส่วน ควรมีการปรับกิจกรรมและการสร้างความเข้าใจในการทำกระบวนการและการเชิญชวนชาวชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม

แนวทางการปรับแก้กระบวนการ

1.ปรับกิจกรรมให้มีความน่าสนใจและให้ครอบคลุมกับสิ่งที่ต้องการจะศึกษา พร้อมทั้งปรับทัศนคติกับชาวชุมชนให้เกิดความเข้าในในแนวทางการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม

2.ปรับตารางกิจกรรมให้มีทั้งกิจกรรมหลัก คือการประชุมประจำเดือน และเพิ่มกิจกรรมย่อย คือการลงพื้นที่สำรวจ และสอบถามร่วมกับชาวชุมชน ให้มีความถี่ในการเก็บข้อมูล

3.จัดทำวงจรในการศึกษาชุมชนโดยอ้างอิงจากกระบวนการของ Karen Hacker (2013) มาเป็นแนวทางในการดำเนินการ

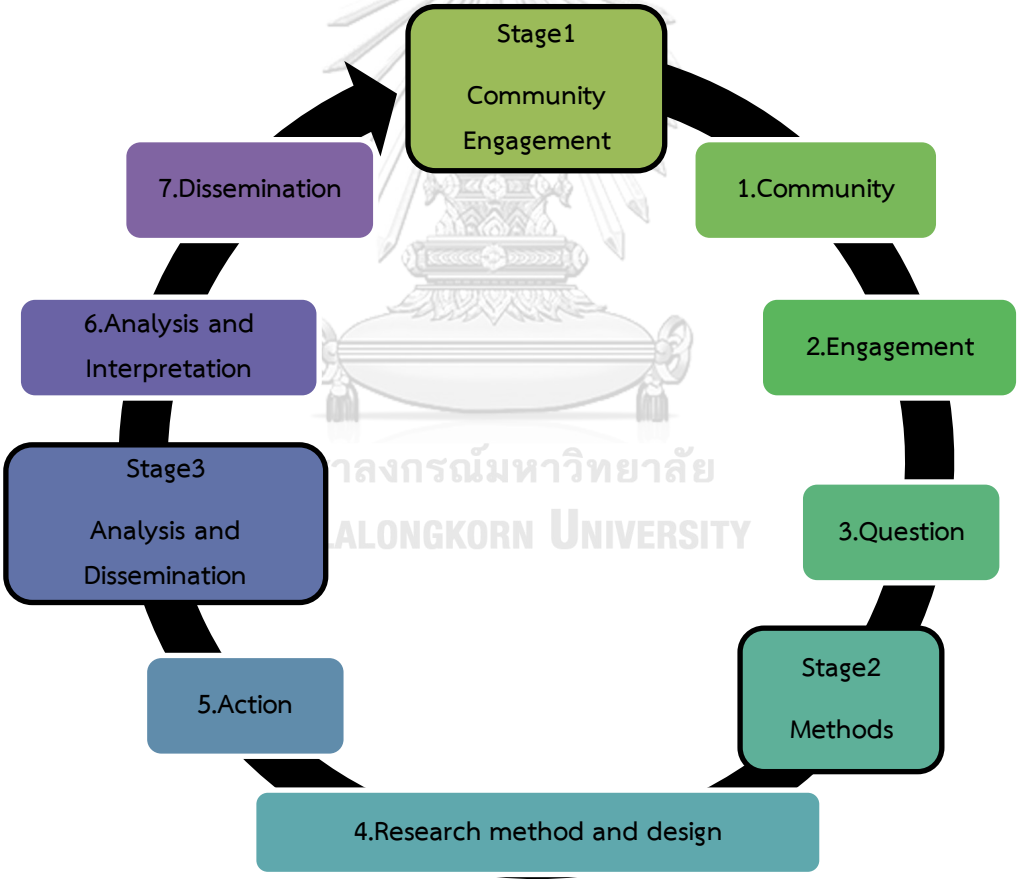

แผนภูมิที่ 5. 3 วงจรกระบวนการวางแผนปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมด้วยแนวคิด PAR

ที่มา : (Karen Hacker, 2013)

1. ช่วงที่ 1 การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Community Engagement)ระยะก่อนปฏิบัติการ

<u>ครั้งที่ 2 ช่วงการปฏิบัติจริง (11 ธันวาคม 2560)</u>

ประเด็นในการศึกษา : ประชุมชี้แจงการศึกษาความต้องการพัฒนาปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชน

วันที่ : 11 ธันวาคม 2560

สถานที่: โกดังไท้เฮง เวลา 9.00-12.00น.

ผู้เข้าร่วมการประชุม : ผู้วิจัย , ชาวชุมชน(สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์), เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

มีชาวชุมชนเข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 54 ครัวเรือน คิดเป็น 67% ของครัวเรือนทั้งหมด

1.1. กิจกรรมการประชุม

1) ประธานชุมชนและสำนักงานทรัพย์สินฯช่วงเวลา 9.00- 10.30น . ได้มีการชี้แจงความคืบหน้าการจำทำร่างข้อบังคับสหกรณ์ เพื่อเตรียมความพร้อมกับการดำเนินธุรกิจสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงสี่แยกแม้นศรี จำกัด นอกจากนี้มีการประชาสัมพันธ์การเข้าร่วมกิจกรรม “สานต่อรอยพ่อ” เป็นเวทีสัญจรแลกเปลี่ยนความรู้ให้กับชาวชุมชน

2) ผู้วิจัย แนะนำตนเองและเล่าถึงความเป็นมาของการศึกษาชุมชนในที่ประชุม ช่วงเวลา 10.30-11.30 น. เพื่อเป็นการปรับแนวคิดและการสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน อีกทั้งเป็นการสร้างความคุ้นเคยและสร้างความยอมรับจากชาวชุมชน กิจกรรมครั้งนี้มีการเชิญชวนชาวชุมชนร่วมการสำรวจและให้ข้อมูลทั้งเชิงกายภาพ-สังคม-เศรษฐกิจนอกจากนี้ประธานชุมชนเชิญชวนลูกบ้านและกระตุ้นให้ร่วมกันสำรวจ และนัดหมายตารางการเปิดบ้านให้เข้ามาสำรวจ

2.1.ผลที่ได้จากการประชุม

1) ความต้องการของผู้อยู่อาศัย

- ชาวชุมชนรับรู้การดำเนินกระบวนการแต่ยังไม่มีการโต้ตอบหรือสอบถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับการศึกษา แต่ก็ให้ความร่วมมือและยินดีที่จะให้สัมภาษณ์ พร้อมทั้งมีชาวชุมชน อาสาร่วมสำรวจทั้งหมด 2 คนคือประธานชุมชนและกรรมการชุมชน พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ดังนั้นเจ้าหน้าที่จากสำนักงานทรัพย์สินจึงต้องเข้ามาร่วมสำรวจกับผู้วิจัย เพื่อเป็นการแนะนำตัวและสร้างความคุ้นเคยกับชาวชุมชน

2) การมีส่วนร่วม

- ชาวชุมชนให้ความร่วมมือในการขอสำรวจบ้านและชุมชนร่วมกัน โดยมีการเข้ามาลงชื่อเปิดบ้านทั้งหมด 5 หลัง คือ บ้านเลขที่ 99, 100 , 106 , 121 และ 112

3) ปัญหาของชาวชุมชน

- ชาวชุมชนยังไม่เข้าใจและไม่เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการศึกษาความต้องการพัฒนาปรับปรุงที่พักอาศัย อันเนื่องมาจากชาวชุมชนเข้าใจว่าผู้วิจัยนั้นเป็นเจ้าหน้าที่จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เข้ามาเก็บข้อมูล และก่อนหน้านี้ได้เคยมีหน่วยงานต่างๆเข้ามาสำรวจหลายครั้งจึงเกิดคำถามว่าทำไมถึงมีการเข้ามาสำรวจพื้นที่อีก

- ชาวชุมชนบางส่วนเข้าใจผิดในการเข้ามาศึกษาของผู้วิจัย ซึ่งเข้าใจว่าจะเข้ามาช่วยปรับปรุงและออกแบบบ้านให้ จึงเกิดการคาดหวังที่จะได้รูปแบบการปรับปรุงบ้าน

4) ศักยภาพของชุมชน

- นอกเหนือจากการประชุมถึงประเด็นในการศึกษาของผู้วิจัยแล้ว พบว่าชาวชุมชนนี้มีการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆที่ได้รับมอบหมาย อีกทั้งยังมีการเข้าร่วมการประชุมทุกครั้งซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสมัครใจของชาวชุมชนเองที่เป็นข้อดีในการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และถือได้ว่าเป็นหนึ่งในความเข้มแข็งของชาวชุมชน

3.ปัญหาและข้อจำกัดของกระบวนการ

- เนื่องจากกระบวนการปฏิบัติการด้วย PAR นั้นยังเป็นสิ่งที่ใหม่กับชาวชุมชนเป็นอย่างมาก จึงต้องมีการปรับความเข้าใจและเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับข้อดี ข้อเสียของกระบวนการให้ชาวชุมชนเข้าใจมากยิ่งขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

- ผู้วิจัยยังไม่สามารถทำความเข้าใจต่อการพัฒนาได้อย่างชัดเจนมากนัก อีกทั้งข้อมูลที่ได้จากการสำรวจนั้นได้ไม่ครบตามเป้าที่วางไว้ เนื่องจากปัจจัยต่างๆดังนี้

1. ชาวบ้านยังไม่เข้าใจถึงแนวทางการศึกษาหาความต้องการมากเท่าที่ควร เพราะคิดว่าเคยมีการสำรวจมาก่อนหน้าแล้ว

2.การสำรวจครั้งแรกนั้นยังไม่ได้มีตารางนัดหมายชาวบ้านที่ชัดเจนทำให้บางบ้านไม่พร้อมที่จะเปิดบ้าน ดังนั้นจึงเริ่มสำรวจจากบ้านของประธานชุมชนเป็นบ้านแรก ซึ่งผลพลอยได้นั้นเกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างประธานชุมชนและผู้วิจัย

3. ชาวบ้านยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาอย่างแท้จริง จึงเกิดการแสดงความคิดเห็นในรูปแบบของการร้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆให้เข้ามาช่วยซ่อมแซมบ้าน ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าชาวบ้านยังไม่เกิดมุมมองการพัฒนาในภาพรวม

4.แนวทางการปรับแก้กระบวนการ

1.อธิบายวัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษาให้แก่ประธานชุมชนให้เข้าใจ เพื่อให้กระจายข่าวและอธิบายถึงการดำเนินงานของผู้วิจัย

2.ปรับกระบวนการให้มีความเป็นทางการน้อยลงและมีความเป็นกันเองมากขึ้น เพื่อให้ชาวชุมชนเข้าใจและกล้าการตอบคำถาม

3.ปรับกระบวนการให้มีการสำรวจเป็นโซนหรือแบ่งเป็นกลุ่มย่อยเพื่อให้ง่ายต่อการเก็บข้อมูล

4.นำกระบวนการไปปรึกษากับอาจารย์และสำนักงานทรัพย์สินฯ

5. กิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างช่วงการประชุมเดือนถัดไป

มีการดำเนินการเก็บข้อมูลสำรวจความต้องการของชาวชุมชนด้วยแบบสัมภาษณ์อาทิตย์ละครั้ง เนื่องจากชาวบ้านส่วนมากว่างวันเสาร์-อาทิตย์ และบางบ้านนั้นเลิกงานดึกทำให้ยากต่อการนัดวันขอเข้าสำรวจบ้าน บ้านที่สามารถเข้าไปเก็บข้อมูลในวันธรรมดาได้ส่วนมากจะเป็นอาคารอนุรักษ์ริมถนนเนื่องจากทำการค้าเป็นส่วนมาก ทำให้เปิดบ้านในช่วงวันธรรมดาทั้งวัน นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการถ่ายภาพลักษณะอาคาร การใช้งานที่พักอาศัยแต่ละหลังคาเรือน พื้นที่ว่างในชุมชน กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

ภาพที่ 5. 3 การเข้าร่วมการประชุมและสำรวจพื้นที่กับเจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินฯ

ที่มา : สำรวจโดยผู้วิจัย 11 ธ.ค.2560

<u>ครั้งที่ 3 ช่วงการปฏิบัติจริง (14 มกราคม 2561)</u>

ประเด็นในการศึกษา : แลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความเป็นมาในอดีต อีกทั้งเป็นการกระตุ้นให้เกิดความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

วันที่ : 14 มกราคม 2561

สถานที่: โกดังไท้เฮง เวลา 9.00-12.00น.

ผู้เข้าร่วมการประชุม : ผู้วิจัย , ชาวชุมชน(สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์), เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, ผู้ชำนาญการสำนักส่งเสริมและพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

มีชาวชุมชนเข้าร่วมการประชุมที่ทั้งหมด 53 ครัวเรือน คิดเป็น 66 % ของครัวเรือนทั้งหมด

<u>หมายเหตุ</u> จำนวนผู้เข้าร่วมลดลงเนื่องจากบางส่วนติดภารกิจจึงไม่สามารถมาประชุมได้

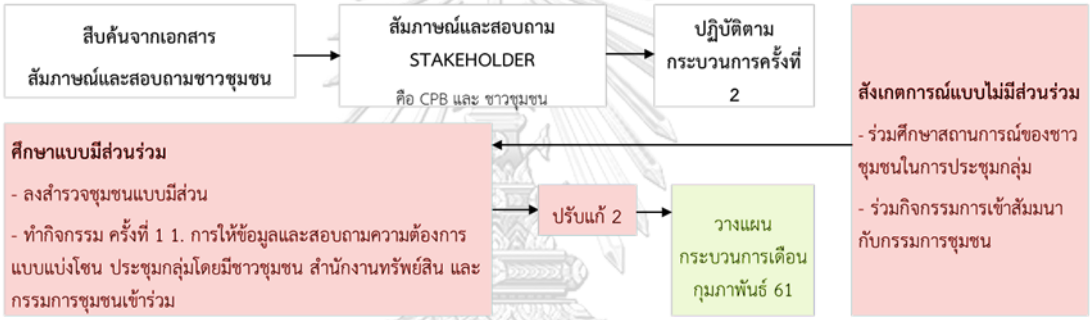

แผนภูมิที่ 5. 4 แนวทางการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประจำเดือน ม.ค. 2561

1. กิจกรรมการประชุม

- ประธานชุมชนรายงานความคืบหน้าการขับเคลื่อนการจัดตั้งสหกรณ์ 9.00-10.00 เนื่องจากการชาวชุมชนขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีชาวชุมชนบางคนยังไม่ยื่นสิทธิในการเข้าร่วม ส่งผลให้การจัดตั้งสหกรณ์นั้นยังเป็นไปอย่างล่าช้า

- นายณรงค์ กฤติขจรกรกุล ได้มาชี้แจงความเป็นมาเกี่ยวกับนโยบายการจัดการและพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนและเมือง เพื่อสุขภาวะซึ่งเป็นหนึ่งในนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมผ่านเครื่องมือสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 9 โดยอธิบายและเชิญชวนชาวชุมชนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนา การจัดทำแผนการพัฒนาชุมชนโดยเริ่มต้นการสำรวจสาธารณูปโภคและสาธารณูปการของชุมชนพร้อมทั้งมอบหมายการสำรวจสาธารณูปโภคชุมชนเพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบความสำคัญของการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนให้ได้มาซึ่งความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยในอนาคตโดยให้เข้าข่ายโครงการบ้านมั่นคง

- ผู้วิจัยดำเนินการประชุม เวลา 11.00 -12.00 ครั้งนี้ได้มีการเข้าร่วมการประชุมเพื่อเป็นการให้ความรู้และเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความเป็นมาในอดีต อีกทั้งเป็นการกระตุ้นให้เกิดความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา มีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้วิจัยได้บอกว่าความเป็นมาและความสำคัญในอดีตของชุมชนวัดสระเกศ พร้อมทั้งชาวชุมชนเสริมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนว่า จุดกำเนิดของงานไม้และการทำโลงนั้นมาจากคุณพ่อของคุณหลี และยังมีการเก็บเครื่องมือการทำงานไม้ตั้งแต่สมัยของคุณพ่อไว้โดยสามารถเปิดให้เข้าชมได้ เป็นต้น

2. หลังจากการประชุมได้มีการเข้าร่วมสำรวจเก็บข้อมูลกับชาวชุมชนเพิ่มเติม พร้อมทั้งเก็บข้อมูลด้านสาธารณูปโภคเพื่อส่งต่อให้กับสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติในการประชุมครั้งต่อไป โดยมีชาวบ้านที่ร่วมการสำรวจครั้งนี้ด้วยคือ คุณธนภร อยู่โพธิ์ บ้านเลขที่ 121 (ผู้เช่าช่วง) คุณสุทธิญา เหล่าสุวรรณพงษ์ บ้านเลขที่397-395 (ผู้เช่าตรง) พร้อมทั้งผู้วิจัยเข้าร่วมสำรวจครั้งนี้ โดยผลการสำรวจสามารถสรุปได้ดังนี้คือ ชุมชนนั้นมีระบบสาธารณูปโภคอย่างครบครัน แต่หน่วยงานที่ดูแลเรื่องการระบายน้ำนั้นประกอบด้วยหลายหน่วยงานมากมาย เช่น กรุงเทพมหานคร(กทม.) สำนักงานเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย และสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เห็นได้ว่าถึงแม้มีหลายหน่วยงานเข้ามารับผิดชอบในชุมชนนี้แต่การทำงานนั้นไม่ได้สอดคล้องกันกับหน่วยงานอื่น กล่าวคือ ขนาดท่อระบายน้ำที่ขนาดแตกต่างกันนั้นส่งผลให้การไหลของน้ำที่อาจจะเกิดปัญหาในอนาคตได้ นอกจากการสำรวจท่อระบายน้ำแล้วยังมีการสำรวจสายไฟในชุมชนพบว่า มีบางจุดที่เป็นชุมสายไฟอาจจะทำให้เกิดความเสี่ยงต่ออัคคีภัยภายในชุมชน

2.ผลที่ได้จากการประชุม

2.1.ความต้องการของผู้อยู่อาศัย

- จากการร่วมลงไปสำรวจชุมชนทั้ง 5 หลังพบว่า ที่พักอาศัยภายในชุมชนส่วนใหญ่นั้นมีการต่อเติมพื้นที่ใช้สอย โดยส่วนมากต่อเติมเป็นพื้นที่เก็บของ และพื้นที่ตากผ้า นอกจากนี้สภาพบ้านเรือนภายนอกนั้นยังคงมีสภาพที่ดี แต่สภาพภาพในอาคารนั้นทรุดโทรมควรได้รับการปรับปรุง จากการสอบถามชาวชุมชนนั้นมีความต้องการปรับปรุงอาคารภายในให้มีสภาพที่ดีขึ้น เพื่อให้บ้านน่าอยู่มากขึ้น แต่ขาดเรื่องทุนทรัพย์และแรงงานในการปรับปรุง

2.2.การมีส่วนร่วม

- จากการร่วมสำรวจสาธารณูปโภคเรื่องการระบายน้ำของชุมชนวัดสระเกศ พบว่า มีความพร้อมครบครันอีกทั้งยังมีหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามาดูและในเรื่องนี้เป็นประจำทุกปี จึงทำให้ไม่มีปัญหาในด้านสาธารณูปโภคภายใย

- ในการสำรวจชุมชนยังขาดข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และศักยภาพของชุมชนที่จะแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงและความเป็นชุมชนมากยิ่งขึ้น

- ในที่ประชุมครั้งนี้ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเชิญชวนและขอความร่วมมือจากชาวชุมชนนอกเหนือจากประธานชุมชนคือ นางสาวสมพิศ เหล่าสุวรรณพงษ์ ที่ตระหนักและเห็นความสำคัญของการร่วมกันปรับปรุงพัฒนาที่อยู่อาศัย

- มีจิตอาสาผู้ทำเอกสารเกี่ยวกับรายงานการประชุมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเตรียมการจัดตั้งสหกรณ์ จำนวน 1 คนได้แก่ นายญัตติชัย ญาโณทัย คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ฯ

2.3.ปัญหาของชาวชุมชน

- ในการประชุมครั้งนี้ผู้นำชุมชนนั้นได้มีการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมมากกว่าชาวชุมชนที่เหลือ อีกทั้งยังช่วยโน้มน้าวให้ชาวชุมชนร่วมกันแสดงความคิดเห็น พร้อมทั้งบอกปัญหาในที่ประชุมเพื่อที่จะได้ร่วมกันแก้ไขซึ่งจะเป็นการดีกว่าที่ไปคุยนอกรอบจนเกิดความเข้าใจผิดในการพัฒนาที่อาจจะส่งผลกระทบต่อการเดินหน้าพัฒนาชุมชน โดยคนส่วนมากที่มีปัญหาแต่ไม่เสนอที่ประชุมจากการสังเกตของผู้วิจัยนั้นพบว่าแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้เช่าตรงริมอาคารอนุรักษ์ และผู้เช่าช่วง

1) ผู้เช่าตรงริมถนนที่เป็นอาคารอนุรักษ์นั้นมีปัญหาเรื่องความไม่พอใจในข้อจำกัดการพัฒนาปรับปรุงบ้านของกรมศิลปากรที่มีข้อกำหนดมากมาย อีกทั้งเมื่อมีการยื่นเรื่องขอปรับปรุง ระยะเวลาการดำเนินการก็ล่าช้า นอกจากนี้ยังเกิดความไม่พอใจจากการได้รับข้อมูลถึงการรื้อทิ้งอาคารที่ตนอาจจะได้รับผลกระทบ

2) ผู้เช่าช่วง ที่เข้ามาประชุมทุกครั้งมีปัญหาด้านสิทธิการอยู่อาศัยเนื่องจากตนเป็นผู้เช่าช่วงที่อาจจะได้รับผลกระทบมากกว่าผู้เช่าตรงแต่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นมากนั้น ซึ่งคิดว่าตนเป็นผู้เช่าช่วงที่ไม่มีสิทธิการออกความคิดเห็นมากกว่าผู้เช่าตรง โดยกลัวปัญหาอาจจะถูกย้ายออก หรือถ้าไม่ถูกย้ายออกก็อาจจะต้องรับภาระด้านค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงบ้านชาวบ้าน

2.4.ศักยภาพของชาวชุมชน

- บางส่วนให้ความสนใจและเริ่มอาสาที่จะเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาเพื่ออาจจะแสดงให้เห็นถึงความเป็นเจ้าของและต้องการเป็นผู้ให้ข้อมูลผู้วิจัยให้รับรู้ถึงสภาพความเป็นจริง

- ชาวชุมชนบางส่วนยังไม่มีการตื่นตัวในการพัฒนาที่อยู่อาศัย เนื่องจากไม่มีความแน่ใจในนโยบายและการพัฒนาของสำนักงานทรัพย์สินฯ จึงยังไม่ค่อยกล้าที่จะเข้าร่วมการพัฒนาครั้งนี้ ซึ่งทำให้เห็นได้ว่า ชาวบ้านยังรอรับการพัฒนาจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เพื่อให้มากำหนดทิศทางและข้อจำกัดในการปรับปรุงที่พักอาศัยมากกว่าการริเริ่มปรับปรุงบ้านด้วยตนเอง

3.ปัญหาและข้อจำกัดของกระบวนการ

- ชาวชุมชนนั้นมีการนับหนึ่งใหม่ในการพัฒนาบ่อยครั้ง เพราะจากการทำงานที่ผ่านมาตั้งแต่ 8 ปีที่ที่สำนักงานทรัพย์สินฯเข้ามาดำเนินการนั้นยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมมากเท่าที่ควร ทำให้ประธานชุมชนและชาวบ้านบางส่วนยังไม่แน่ใจในการสานต่อการพัฒนา

- การขาดความเข้าใจในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง และชาวชุมชนยังมีความเคยชินกับการรอการพัฒนาจากรัฐและสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

4.แนวทางการปรับแก้กระบวนการ

1. สร้างความเข้าใจและให้ตระหนักเห็นถึงสภาพปัญหา โอกาส และศักยภาพของคนภายนอกที่มองเข้ามาในชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความตื่นตัว

2. ผู้วิจัยควรที่จะเก็บข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและศักยภาพของชุมชนเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของระบบสังคมในชุมชน

3.ควรให้ชาวบ้านปรับมุมมองการพัฒนาใหม่ แทนที่จะเป็นการรอให้สำนักงานทรัพย์สินฯชัดเจนในการพัฒนา ทางชุมชนควรที่จะเตรียมการรับมือกับทุกรูปแบบปัญหาร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งที่แท้จริงภายในชุมชน

5.กิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างการประชุมรอบถัดไป

มีการดำเนินการเก็บข้อมูลสำรวจความต้องการของชาวชุมชนด้วยแบบสัมภาษณ์ส่วนที่เหลือ การสำรวจครั้งนี้มีการนัดเก็บข้อมูลกับชาวชุมชน โดยไม่มีเจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินฯ ผลที่ได้คือ มีการสำรวจโซนตรอกเซี่ยงไฮ้ ประกอบด้วย บ้านเลขที่ 106 107 110 112 114 115 116 121 139 พบว่าบ้านในชุมชนตรอกเซี่ยงไฮ้ที่เป็นอาคารอนุรักษ์นั้นภายนอกมีสภาพที่ดีเนื่องจากได้รับการปรับปรุงจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ บางบ้านอย่างเช่นบ้านเลขที่ 106 นั้นมีสภาพดีทั้งภายในและภายนอก เนื่องจากมีเงินและแรงงานที่จะมาปรับปรุงที่พักอาศัย แต่บางหลังสภาพภายในนั้นยังทรุดโทรม น้ำรั่ว น้ำซึม นอกจากนี้มีการต่อเติม การกั้นห้อง เนื่องจากพื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอ

ภาพที่ 5. 4 กิจกรรมการประชุมประจำเดือน ม.ค. 2561

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

<u>ครั้งที่ 4 ช่วงการปฏิบัติจริง</u> (11 กุมภาพันธ์ 2561)

ประเด็นในการศึกษา : แลกเปลี่ยนข้อมูลจาการสำรวจชุมชน และมีการจำแนก จัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาในแต่ละโซนเพื่อนำไปประกอบการวิเคราะห์

วันที่ : 11 กุมภาพันธ์ 2561

สถานที่: โกดังไท้เฮง เวลา 9.00-12.00น.

ผู้เข้าร่วมการประชุม : ผู้วิจัย , ชาวชุมชน(สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์), เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, ผู้ชำนาญการสำนักส่งเสริมและพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

มีชาวชุมชนเข้าร่วมการประชุมที่ทั้งหมด 53 ครัวเรือน คิดเป็น 66 % ของครัวเรือนทั้งหมด

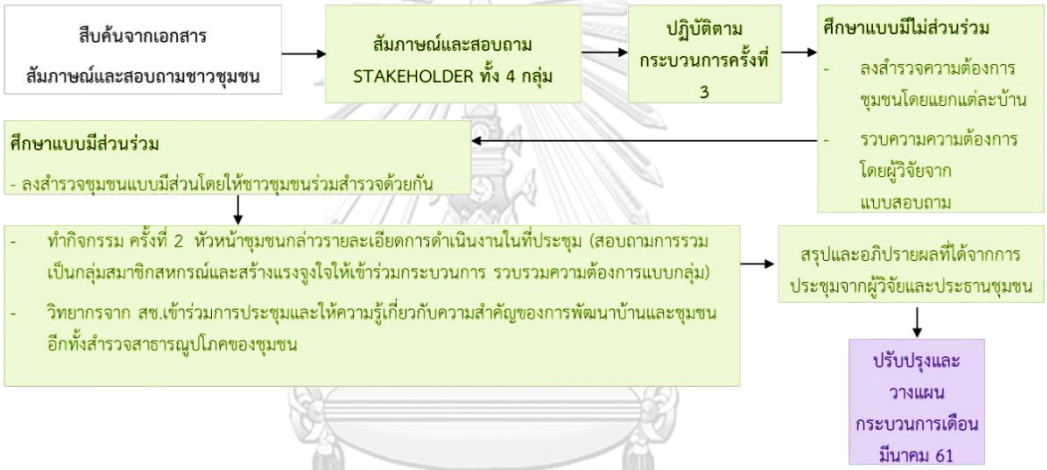

แผนภูมิที่ 5. 5 แนวทางการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประจำเดือน ก.พ.61

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

1. กิจกรรมการประชุม

- หัวหน้าแผนกอาวุโส แผนกโครงการชุมชน 7 และเจ้าหน้าที่บริหารงานชุมชน ขึ้นชี้แจง เวลา 9.00- 10.00 น. ซึ่งมากระตุ้นให้ชาวชุมชนเกิดความอยากรู้และตื่นตัวในการที่จะต้องร่วมกันดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัยด้วยตนเอง นอกจากนี้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้ชี้แจงและบอกแนวทางการจัดตั้งเป็นสหกรณ์เพื่อให้เกิดความมั่นคงในการพัฒนา รวมไปถึงการขอความร่วมมือในการพัฒนาที่อยู่อาศัย เพื่อให้สามารถจดทะเบียนการจัดตั้งสหกรณ์ได้และคาดว่าตะดำเนินการจัดทำสัญญาเช่าในรูปแบบสหกรณ์ได้ภายในปี 2562

- เวลา 10.00-11.00 น จ้าหน้าที่จากสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ได้เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับชุมชนสุขภาวะและให้ความรู้เกี่ยวกับนโยบายการจัดและพัฒนาที่อยู่อาศัยสุขภาวะเพื่อสร้าง “ความสุข” ร่วมกัน อีกทั้งส่งเสริมจิตอาสาผู้เข้าร่วมสำรวจสาธารณูปโภคภายในชุมชน

- เวลา 11.00-12.00 น. ผู้วิจัยได้มีการดำเนินกิจกรรมโดยการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของการเปลี่ยนแปลงจากโครงการพัฒนาระบบขนส่งรถไฟฟ้า ผังเมืองรวมกรุงเทพต่อพื้นที่ชุมชน และกิจกรรมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวชุมชนได้มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นถึงสภาพปัญหาปัจจุบันทั้งในระดับที่อยู่อาศัยและระดับชุมชน รวมไปถึงการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาพรวมการพัฒนาเมืองที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ให้ชาวชุมชนร่วมกันเสนอความคิด และเขียนถึงสภาพปัญหาของพื้นที่ สิ่งที่ควรพัฒนา และร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยแบ่งตามโซนการอยู่อาศัยซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

กลุ่ม 1 บริเวณตึกแถวริมถนนจักรพรรดิพงษ์และไท้เฮง (เช่าอาคาร)

กลุ่ม2 บริเวณตึกแถวริมถนนบำรุงเมือง(เช่าอาคาร)

กลุ่ม 3 ตรอกเซี่ยงไฮ้(เช่าอาคาร)

กลุ่ม 4 บ้านด้านในชุมชน(เช่าที่ดิน)

ซึ่งการดำเนินกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยวิธีการรวบรวมความต้องการทั้ง 3 ด้านและนำข้อมูลไปสรุปเพื่อเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์หาความเป็นไปได้ของการพัฒนา

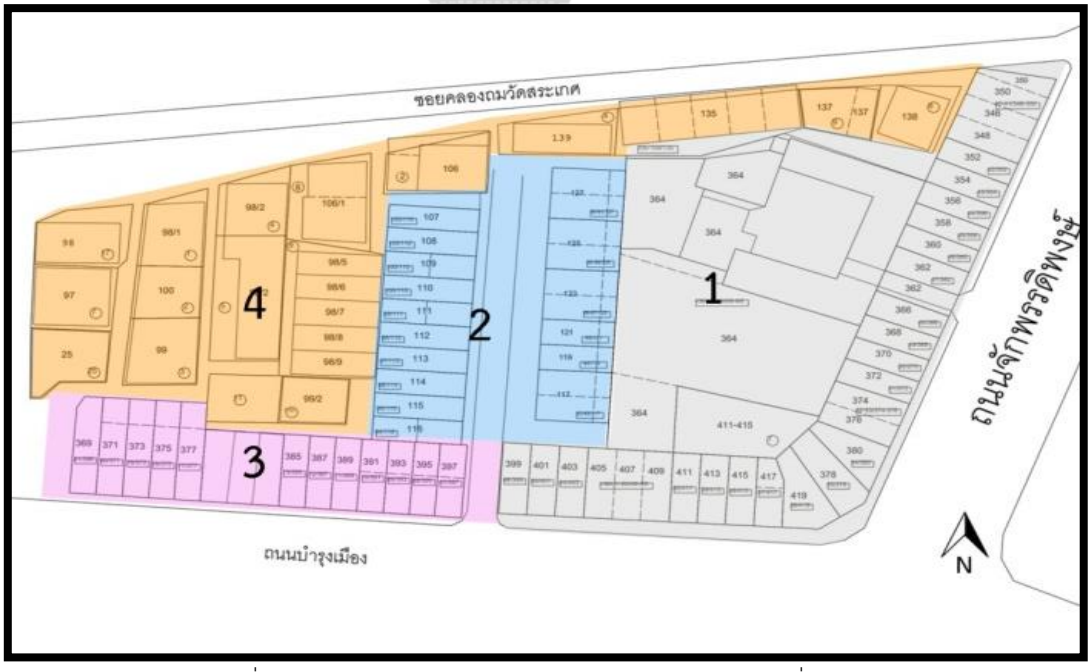

แผนผังที่ 5. 1 การแบ่งโซนตามการอยู่อาศัยภายในชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

2.ผลที่ได้จากการประชุม

2.1.ความต้องการของผู้อยู่อาศัย

- จากการดำเนินกิจกรรม ครั้งนี้แตกต่างจากตอนช่วงที่ได้วางแผนกิจกรรม เนื่องจากเวลาในการทำกิจกรรมนั้นสั้นเพราะมีการดำเนินการประชุมหลังจากการประชุมประจำเดือน จึงต้องมีการปรับกิจกรรมบางส่วนให้มีความกระชับมากขึ้น โดยมีการแบ่งชาวชุมชนออกเป็น 4 โซน เพื่อให้เขียนข้อดี-ข้อเสียของที่พักอาศัยและชุมชนของตน เพื่อเป็นการให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นและมีการทำเป็นลายลักษณ์อักษรไว้เป็นเครื่องแสดงความต้องการที่มาจากชาวชุมชนอย่างแท้จริง แล้วนำไปประกอบกับข้อมูลที่ทางผู้วิจัยได้สำรวจเพื่อเป็นการตรวจทานข้อมูลอีกครั้ง

- ความต้องการในการปรับปรุงนั้นพบว่าช่วงแรกของกิจกรรมชาวบ้านนั้นเริ่มตื่นตัว และให้ความสนใจเมื่อมีการนำเสนอการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การสร้างความเข้าใจในบริบทของเมืองที่จะเปลี่ยนแปลงไปหลังจากมีโครงการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนทางราง (รถไฟฟ้า)ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และรายงานสภาพปัจจุบันที่ได้จากการสำรวจชุมชนร่วมกันกับชาวบ้านให้เห็น ถึงทั้งศักยภาพและข้อจำกัด เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการฉุกคิดให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง แต่ก็ยังพบว่ามีชาวบ้านบางส่วนไม่ยอมแสดงความคิดเห็นและส่วนมากเป็นความคิดเห็นด้านการซ่อมแซมแบบปัจเจกไม่มองภาพการพัฒนาแบบองค์รวม เนื่องจากปัญหาสำคัญที่ชาวบ้านกลุ่มนี้กังวลอยู่ก็คือ สัญญาเช่าที่จะได้ในอนาคต อัตราค่าเช่าที่เปลี่ยนแปลงหากยังไม่มีการชัดเจนชาวบ้านกลุ่มนี้ก็มองว่า หากยังไม่มีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยแล้วจะไปดำเนินการเรื่องการปรับปรุงบ้านได้อย่างไร

2.2.การมีส่วนร่วม

- หลังจากมีการให้เขียนแสดงความคิดเห็นพบว่า ชาวชุมชนกล้าแสดงความคิดเห็นมากกว่าการให้แสดงความคิดเห็นแบบปากเปล่าในที่ประชุม จึงได้ข้อมูลในเชิงลึกมากขึ้นจากกิจกรรมครั้งนี้

- มีการจัดกลุ่มแสดงความคิดเห็นทำให้ภายในกลุ่มนั้นมีการปรึกษาและพูดคุยแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น อีกทั้งทำให้เห็นปัญหาของเพื่อนบ้านที่เกิดขึ้นในปัจจุบันซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้ตระหนักเห็นถึงสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในชุมชน

ตารางที่ 5. 4 การวิเคราะห์ความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชน

ตารางกลุ่ม 1

กลุ่ม1	บ้าน	ชุมชน	คำสำคัญ
1.สภาพปัจจุบัน	No.378-380/399-401 : สภาพภายนอกทาสีใหม่ ตกแต่งดี ดูเรียบร้อยดี เป็นจุดแข็งให้นักท่องเที่ยวมาถ่ายรูปได้ จุดด้อย- สภาพภายในบ้านทรุดโทรม ต้องปรับปรุงทาสีใหม่ No.368-370 : สภาพภายนอกดูดีแล้วแต่ภายในต้องปรับปรุง ระบบระบายน้ำ ทางเดินทางเท้า ต้นไม้ริมทางเกะกะทางเท้า No. 364,405,407,409 : จุดดีเป็นวังเก่ามีประวัติศาสตร์ จุดด้อย- ตัวบ้านเก่ามาก ทรุดโทรม กลัวไฟไหม้ ต้องการซ่อมแซม No.380 : จุดด้อย – ภายในอาคาร ต้องซ่อมอย่างรุนแรง การต่อเติมทำไม่ดีอาจต้องปรับปรุงใหม่แต่ติดกฎระเบียบทรัพย์สินฯ จุดดี – อยู่หน้าไท้เฮงและเดินไปวัดสระเกศไม่ไกล	บ้านปิดเป็นส่วนใหญ่ส่งผลให้ดูเงียบเหงา เป็นชุมชนที่เป็นอนุรักษ์ได้ อยู่ใกล้วัดภูเขาทอง เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวรอบๆ น้อย เงียบมาก เพราะเป็นระบบปิดของชุมชนนี้	**สภาพอาคาร** - สภาพทรุดโทรม น้ำรั่ว ระบบระบายน้ำและเสี่ยงต่อไฟไหม้ควรปรับปรุงภายในใหม่และซ่อมแซม - มีอาคารประวัติศาสตร์ที่เป็นวังเก่า - ใกล้กับวัดสระเกศ **สภาพชุมชน** - อยู่ใกล้วัดภูเขาทองเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว - บ้านส่วนมากปิดทำให้ชุมชนเงียบ
2.ศักยภาพของพื้นที่	- พื้นที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ หรือเป็นตลาด 100 ปีก็ได้ - มีนักท่องเที่ยวเดินผ่านไปมา สามารถทำร้านค้าได้แต่ไม่สามารถมีที่จอดรถ (ปัญหา) - สามารถพัฒนาเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนได้ เพราะเป็นสถานที่ประวัติศาสตร์เหมาะกับการทำการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เปิดร้านค้าเพิ่มรายได้ให้แต่ละบ้านได้	- สามารถพัฒนาสร้างรายได้ทั้งชุมชนโดยมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองและร่วมมือกัน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติ	**ศักยภาพบ้าน** - สามารถทำร้านค้าแหล่งท่องเที่ยว แต่ข้อเสียคือ ขาดแคลนที่จอดรถ **ศักยภาพชุมชน** - สามารถร่วมมือกันพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กลุ่ม1	บ้าน	ชุมชน	คำสำคัญ
3.ความต้องการการพัฒนา	No.378-380 - ถ้าเปิดขายของเหมือนในตลาด 100 ปี จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ No.364,405,407,409 - ต้องการสนับสนุนเปลี่ยนบ้านให้เป็นเป็นลักษณ์ มั่นคง และมีที่จอดรถเพื่อรองรับคนในบ้านและนักท่องเที่ยวในอนาคต	No. 417 - ขอที่จอดรถได้บ้างก็จะดี No.368-370 - พัฒนาพื้นที่ให้เดินได้สะดวกร่มเย็น มีป้าย แหล่งท่องเที่ยว Photo spot และ Street art No. 411,413, 415 - ต้องการที่จอดรถชั่วคราวเพื่อจอดรับส่งนักท่องเที่ยวและสินค้า	**ความต้องการพัฒนาบ้าน** - ต้องการเปลี่ยนบ้านให้เป็นเอกลักษณ์ มีความมั่นคง และสามารถทำการค้าได้ **ความต้องการพัฒนาชุมชน** - ต้องการพื้นที่จอดรถและจุดรับส่งนักท่องเที่ยว - สร้างLandmark , Street art เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
4.แนวทางการพัฒนา	No.368,370 - หาจุดขายของชุมชนเพื่อเป็นตัวชูโรงให้สามารถโปรโมทต่อเนื่องได้ เช่น บ้านไท้เฮงมีประวัติอย่างไร เป็นวังเก่าใช่หรือไม่ ถ้าใช่ควรทำStory ต่อเนื่องนำนักท่องเที่ยวให้อยากมา No.378-380 - อยากให้ทุกบ้านเปิดบ้านค้าขายกัน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนไปด้วยกันทั้งชุมชน No.417 ,362 - ปรับปรุงทัศนวิสัยให้ดีกว่านี้เพื่อเป็นตัวอย่างสมกับกรุงเทพ No.364 - ปรับปรุงบ้านให้เป็นพิพิธภัณฑ์ ออฟฟิศชั้นบนเป็นที่อยู่อาศัย	No.411-413-415 - ต้องการให้มีที่ประชาสัมพันธ์ชุมชนติดประกาศ หรือจัดกิจกรรมชุมชนที่ประชาสัมพันธ์ได้หลากหลายจุดและชัดเจนสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้อาศัย No.364,405,407,409 - พัฒนาเป็นร้านค้าเพื่อเพิ่มรายได้และเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว	
สรุป	**พื้นที่กลุ่ม1** - นั้นมีความต้องการด้านการพัฒนาเป็นพื้นที่ค้าขายและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และปรับปรุงบ้านให้มีความปลอดภัยได้เพียงแค่ด้านนอกอาคารเท่านั้น และปรับปรุงบ้านเหมาะกับการพัฒนาในอนาคต		

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางของกลุ่ม 2

กลุ่ม 2	บ้าน	ชุมชน	คำสำคัญ
1.สภาพปัจจุบัน	No.395-397,369 : สภาพบ้านด้านหน้าดูสวยงามหลังจากมีการปรับปรุง ด้านในตัวบ้านยังคงสภาพเดิมตามสภาพ -หน้าบ้านเป็นแบบสมัยก่อน สวยกว่าเดิม -มีจุดทิ้งขยะใกล้บ้าน -ไม่มีที่จอดรถ	ส่วนมาจะปิดบ้าน ตอนเย็นๆ จะเงียบ	**สภาพอาคาร** - สภาพภายนอกสวยงาม แต่ภายในยังคงเหมือนเดิม ไม่ได้มีการปรับปรุง **สภาพชุมชน** - บ้านส่วนมากปิดทำให้ชุมชนเงียบ
2.ศักยภาพของพื้นที่	No.369 ข้อดี - นักท่องเที่ยวเดินผ่านตลอดทั้งวัน แต่ข้อเสียคือจอดรถไม่ได้ แต่การเดินทางด้วยรถสาธารณะก็สะดวก ข้อด้อย - บ้านในละแวกพื้นที่ข้างๆส่วนใหญ่มีแค่คนพักอาศัย พอตกดึกทุกบ้านปิดเงียบหมด ทำให้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวกลางคืนยาก รวมทั้งฝั่งตรงข้ามที่เป็นประปา ไม่มีการพัฒนาให้ใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม	- พื้นที่อยู่กลางแหล่งท่องเที่ยวรายล้อมด้วยวัดภูเขาทอง	**ศักยภาพบ้าน** - มีนักท่องเที่ยวเดินผ่านตลอดทั้งวัน ทำให้เกิดโอกาสในการดึงดูด - เดินทางสะดวกมีรถสาธารณะผ่าน **ศักยภาพชุมชน** - ยังพัฒนาได้ไม่เต็มศักยภาพเท่าที่ควร
3.ความต้องการการพัฒนา	- ต้องการอยู่อาศัยเดิมและทำธุรกิจให้เกิดรายได้ และให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว อยากให้ประปาเก่าเกิดการใช้ประโยชน์มากกว่าการปล่อยร้างจนสภาพทรุดโทรม	-อยากให้มีแสงสว่างทั้งแนวถนน เนื่องจากตลอดกลางคืนค่อยข้างมือ	**ความต้องการพัฒนาบ้าน** - ให้เกิดการผสานระหว่างที่พักอาศัยและการค้า -อยากให้ประปาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้นซึ่งจะส่งผลให้บ้านมีรายได้ **ความต้องการพัฒนาชุมชน** - แสงสว่างไม่เพียงพอ ทำให้ค่อยข้างมืด
4.แนวทางการพัฒนา	-พัฒนาให้เป็นที่พักชั่วคราวให้ชาวต่างชาติ เช่น โฮสเทล เกสเฮ้าส์		พัฒนาให้เกิดรายได้ เช่น เกสเฮาส์ โฮสเทล
สรุป	**พื้นที่กลุ่ม2** - นั้นมีความต้องการด้านการพัฒนาเป็นพื้นที่พักอาศัย ค้าขาย เกสเฮาส์ หรือพื้นที่สร้างรายได้ที่เชื่อมต่อกับประปาให้เกิดประโยชน์มากขึ้น		

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางของกลุ่ม 3

กลุ่ม 3	บ้าน	ชุมชน	คำสำคัญ
1.สภาพปัจจุบัน	No.109: สภาพบ้านปัจจุบันเป็นโกดังสินค้า No.121 สภาพบ้านทรุดโทรมทั้งแถว ไม่มีเพื่อนบ้านอยู่ อันตรายต่อทรัพย์สินและชีวิต No.112 สภาพภายในบ้านทรุดโทรม ต้องปรับปรุง No.111 สภาพเก่าทรุดโทรม ต้องปรับปรุงสภาพปูน	No.121 เพื่อนบ้านในชุมชนอยู่อาศัยกันอย่างพี่น้อง พึ่งพาอาศัยกันได้ No.112 ชุมชนอยู่ด้วยความสามัคคี No.111 ชุมชนช่วยเหลือกัน	**สภาพอาคาร** - โครงสร้างใช้ได้แต่สภาพการใช้งานในอาคารทรุมโทรม ควรเร่งการปรับปรุง **สภาพชุมชน** - สภาพสังคมของชุมชนมีความสามัคคี ช่วยเหลือกันและกัน
2.ศักยภาพของพื้นที่	No.109 อยู่กลางพื้นที่ในการเดินทาง No.121 อยากได้ที่อยู่อาศัยเป็นของตัวเอง ตอนนี้เช่าอยู่ แพงมาก No.112 เดินทางสะดวกสบาย No.111 เหมาะสมกับการเป็นที่อยู่อาศัย	No.125 พร้อมให้ความร่วมมือกับการพัฒนาชุมชน	**ศักยภาพบ้าน** - เดินทางง่ายสะดวกสบาย **เหมาะแก่การพักอาศัย**
3.ความต้องการการพัฒนา	No.121 อยากได้ที่อยู่อาศัยเป็นของตัวเอง ตอนนี้เช่าเขาอยู่	No.112 มีพื้นที่เล็กๆในการออกกำลังกาย No.125 จัดระเบียบการจอดรถ	**ความต้องการพัฒนาบ้าน** - ผู้เช่าช่วงบางรายต้องการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง เนื่องจากราคาเช่าสูง **ความต้องการพัฒนาชุมชน** -ต้องการพื้นที่ออกกำลังกายและพื้นที่จอดรถ
4.แนวทางการพัฒนา	No.121 ถ้ามีที่อยู่อาศัยเป็นของตัวเอง พร้อมที่จะให้ความร่วมมือทุกอย่าง ตอนนี้ขายผ้าไทยอยู่ต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ของไทย เพื่อนำเสนอสู่สายตาชาวโลกในอนาคต No.111 พื้นที่ และสภาพแวดล้อมเหมาะเป็นที่อยู่อาศัย อยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองทำให้มีโอกาสในการทำการค้า	No.112 ให้มีการสนับสนุนโปรโมตสินค้าในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน No.125 ทำให้เห็นเป็นรูปธรรมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน No.117 ต้องการปรับปรุงบ้านร้าง (บ้านไฟไหม้) ให้เป็นพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน เช่น พื้นที่ทำกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับผู้สูงอายุ ร้านกาแฟ พื้นที่ประชุมชุมชน โดยให้เป็นพื้นที่ส่วนกลางของสหกรณ์และรายได้ก็นำมาปันผลในชุมชน	- พื้นที่ค้าขายในที่พักอาศัยและต้องการการพัฒนาที่ยั่งยืน - ฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชน - พื้นที่สาธารณะสำหรับคนในชุมชน และผลกำไรจากการค้าขายมาช่วยเหลือเป็นเงินปันผล
สรุป	**พื้นที่กลุ่ม3** - นั้นมีความต้องการด้านการพัฒนาเป็นพื้นที่พักอาศัยผสมกับค้าขาย อีกทั้งต้องการพัฒนาฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชน และสร้างพื้นที่สาธารณะที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนด้านการใช้งานและผลกำไร		

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางของกลุ่ม 4

กลุ่ม 4	บ้าน	ชุมชน	คำสำคัญ
1.สภาพปัจจุบัน	No. 98/1 บ้านไม้ 2 ชั้น สร้างมาหลายสิบปี สภาพเก่ามาก ทรุดโทรม ถ้ามีการปรับปรุงแล้วน่าจะทำเป็นที่ค้าขายในบ้าน เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา No.96 บ้านชั้น2 ชั้นครึ่งปูน ครั้งไม้ เป็นบ้านหลังเดิมยังคงสภาพดีอยู่ แต่มีข้อเสียเวลาฝนตกน้ำจะสาดและรั่ว No.97 ต้องปรับปรุงโครงสร้างบ้านและซ่อมแซมชั้นล่าง อนาคตอาจะมีการค้าขายเล็กๆน้อยๆได้ No.98/2 บ้านไม้ทรงโบราณ และเป็นพื้นที่แปลงใหญ่ ตัวบ้านปัจจุบันทรุดโทรม ต้องมีการบูรณะทั้งหลัง No.106 บ้านไม้เก่าแก่ สภาพบ้านดี No.98 สภาพปัจจุบันทรุดโทรม	No.98/1 ทางเดินไม่สะอาด ไม่สวย ถ้าปรับปรุงจะน่าเดินขึ้นมาก No.96 ทางด้านหลังชุมชนค่อนข้างทรุดโทรม เป็นที่เก็บเศษของ รถเข็นที่ไม่ค่อยได้ใช้ No.97 ทางเดินไม่มีแสงสว่างทั่วถึง ของข้างทางเกะกะ มีเศษขยะ ควรปรับปรุงให้ดีกว่าเดิม No.98/2 ความสะอาดและความเป็นระเบียบ	**สภาพอาคาร** - โครงสร้างใช้ได้แต่สภาพการใช้งานในอาคารทรุมโทรม ควรเร่งการปรับปรุง - ต้องการบูรณะบ้านเก่าแก่ **สภาพชุมชน** - ทางเดินไม่สะอาด เป็นที่เก็บเศษขยะและที่เก็บรถเข็น ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งแสงสว่างไม่พียงพอ
2.ศักยภาพของพื้นที่	- อยู่ด้านหลังโซน1และ 2 คนภายนอกก็จะสนใจที่จะเข้ามาเดินด้านในว่ามีอะไร ถ้าทำทางเดินให้น่าเดินมากขึ้น มองว่าการพัฒนาพื้นที่เป็นแบบสามชุก หรืออัมพวา (ค้าขาย+ที่อยู่อาศัย) - น่าจะทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนได้ เนื่องจากมีชาวต่างชาติเข้ามาถ่ายรูปบ้านเป็นระยะ - เป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับพื้นที่ในแผนการพัฒนาชุมชนวัดสระเกศและใกล้กับรถไฟฟ้า -พัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว และที่พักให้กับนักท่องเที่ยว	- น่าจะพัฒนาเป็นชุมชนโบราณได้ เนื่องจากเคยอยู่มาไม่น้อยกว่า 80 ปี และมีแหล่งความรู้ชุมชน เช่น งานฝีมือ อาหาร ประวัติศาสตร์ - ทำเลอยู่หัวมุมถนน ถ้าจัดให้มีถนนหรือทางเดินไม่รอบชุมชนก็จะดีมาก	**ศักยภาพบ้าน** - บ้านส่วนมากมีความเก่าแก่ เป็นบ้านไม้ ควรค่าแก่กับเก็บรักษา **ให้ชุมชนและนักท่องเที่ยว** **- สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและค้าขายระดับชุมชน**

CHULALONGKORN UNIVERSITY

กลุ่ม4	บ้าน	ชุมชน	คำสำคัญ
4.แนวทางการพัฒนา	No.98/2 ต้องเงินทุน แหล่งเงินมาปรับปรุงบ้าน เช่น เงินสนับสนุนจาก พอช. ทรัพย์สินฯ No.98 ต้องการปรับปรุงบ้านและก่อให้เกิดรายได้ เช่นปล่อยเช่าร้านอาหาร ห้องเช่า และต้องการเก็บบ้านเก่าไว้ให้คนรุ่นหลัง	No.98/2 จัดผังให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาชุมชน No.98 หากมีแผนการพัฒนาก็ยินดีร่วมปรับปรุงให้ดีขึ้น ให้มีแหล่งเงินทุนเพื่อมาพัฒนาบ้านและชุมชน -มีพื้นที่สาธารณะ และปลอดภัย	- แหล่งเงินทุนสนับสนุนการปรับปรุงบ้านและชุมชน - เก็บบ้านเก่ารักษาไว้ให้คนรุ่นหลังดู - แผนพัฒนาให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพื้นที่สาธารณะและมีความปลอดภัย
สรุป	**พื้นที่กลุ่ม4** - นั้นมีความต้องการด้านการพัฒนาเป็นพื้นที่พักอาศัยผสมกับค้าขาย อีกทั้งต้องการเก็บรักษาอาคารเก่าไว้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและให้คนรุ่นหลัง - แหล่งเงินทุนหรือเงินสนับสนุนมีความจำเป็นต่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย - ทำผังให้สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชน และยินดีที่จะร่วมกันพัฒนาที่อยู่อาศัย - สร้างพื้นที่สาธารณะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อยู่อาศัย		

2.3.ปัญหาของชาวชุมชน

สรุป	**พื้นที่กลุ่ม1** **- นั้นมีความต้องการด้านการพัฒนาเป็นพื้นที่ค้าขายและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และปรับปรุงบ้านให้มีความปลอดภัยได้เพียงแค่ด้านนอกอาคารเท่านั้น และปรับปรุงบ้านเหมาะกับการพัฒนาในอนาคต**
สรุป	**พื้นที่กลุ่ม2** **- นั้นมีความต้องการด้านการพัฒนาเป็นพื้นที่พักอาศัย ค้าขาย เกสเฮาส์ หรือพื้นที่สร้างรายได้ที่เชื่อมต่อกับประปาให้เกิดประโยชน์มากขึ้น**
สรุป	**พื้นที่กลุ่ม3** **- นั้นมีความต้องการด้านการพัฒนาเป็นพื้นที่พักอาศัยผสมกับค้าขาย อีกทั้งต้องการพัฒนาฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชน** **- สร้างพื้นที่สาธารณะที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนด้านการใช้งานและผลกำไร**
สรุป	**พื้นที่กลุ่ม4** **- นั้นมีความต้องการด้านการพัฒนาเป็นพื้นที่พักอาศัยผสมกับค้าขาย อีกทั้งต้องการเก็บรักษาอาคารเก่าไว้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและให้คนรุ่นหลัง** **- แหล่งเงินทุนหรือเงินสนับสนุนมีความจำเป็นต่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย** **- ทำผังให้สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชน และยินดีที่จะร่วมกันพัฒนาที่อยู่อาศัย** **- สร้างพื้นที่สาธารณะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อยู่อาศัย**

2.4.ศักยภาพของชาวชุมชน

- ชาวชุมชนนั้นมีความรู้ความสามารถในการคิดและพัฒนาปรับปรุงที่พักอาศัยของตนเอง แต่ยังขาดความมั่นใจในด้านการพัฒนา และการลงทุนปรับปรุงบ้าน จึงกลายเป็นข้อจำกัดศักยภาพชาวชุมชน

- นอกเหนือจากกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการมาแล้วนั้น พบว่า ภายในชุมชนนั้นมีจิตอาสาที่จะเข้าร่วมสำรวจชุมชนดังนี้คือ นางสาวนราพร กุลนิวัฒเจริญ(ผู้เช่าตรง) นางสุทธิญา เหล่าสุวรรณพงษ์(ผู้เช่าตรง) นางธนกร อยู่โพธิ์ (ผู้เช่าช่วง) อีกทั้งยังมีตัวแทนเข้าร่วมเวทีการกระชุมอื่นๆอีก 5 คน คือ นายญัตติชัย ญาโณทัย นายปิยะ จิระโสภณ นายกิตติ สุทธิ์สรรรเสรี นางสาวสมพิศ เหล่า

สุวรรณพงษ์ และนางสาวสีดา โสสา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในเวทีต่างๆที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน

- สิ่งที่ค้นพบคือ ชาวชุมชนนั้นจะสามารถเข้าใจและรับรู้ถึงวัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรมได้ง่ายขึ้น ผ่านการนำเสนอด้วยรูปภาพ แผนผัง หรือสิ่งที่เป็นรูปธรรม นอกจากนั้นถึงแม้ว่าจะมีข้อขัดแย้งหรือกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยในการศึกษาความต้องการปรับปรุงพัฒนาที่พักอาศัยและชุมชนก็ตาม นั้นแสดงให้เห็นถึงมุมมองที่ได้จากความเป็นจริงเพื่อสามารถให้แก้ไขและปรับความเข้าใจได้ตรงจุดมากขึ้น นอกจากกิจกรรมที่ทางผู้วิจัยได้ดำเนินการแล้ว การประชุมที่ทางชุมชนได้นำมาเป็นวาระในที่ประชุมเรื่องการติดตามความคืบหน้าการพัฒนาชุมชนวัดสระเกศและมีการเข้าร่วมการประชุมในเวทีมี่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาย่าน ซึ่งถือว่าเป็นข้อดีของชุมชนที่ให้ความร่วมมือและเปิดกว้างในการรับรู้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์แก่คนในชุมชน

3.ปัญหาและข้อจำกัดของกระบวนการ

ข้อเสนอแนะของคุณณรงค์ กฤติขจรกรกุล จาก สำนักงานคณะกรรการสุขภาพแห่งชาติ. :

“...การที่ทำแผนทางเลือกนั้นแน่นอนต้องมาจากการรวบรวมความต้องการของผู้อยู่อาศัยอย่างแท้จริง แต่แผนที่ได้มานั้นไม่ใช่มาจากเราแล้วเอาไปให้ชาวบ้านเลือก แต่เป็นการนำแผนเป็นไกด์ไลน์เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจและแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้มาซึ่งแผนพัฒนาที่แท้จริง .... และแผนพัฒนานั้นต้องมาเชื่อมไปสู่ภาพรวมในอนาคตกับชุมชนโดยรอบ เพราะถ้าเราพัฒนาชุมชนโดยรอบก็จะส่งลกระทบไม่มากก็น้อย เปรียบเสมือนการหาทางหนีทีไล่ ให้ครอบคลุม..” – คุณตี๋-

ข้อเสนอแนะของประธานชุมชน :

“ระหว่างทำกิจกรรมที่รอชาวบ้านเขียนข้อมูล เราต้องอธิบายถึงความสำคัญของพื้นที่ ป้อนข้อมูล และชวนชาวบ้านคุย เพื่อให้เกิดความคิด ความรู้ ความเข้าใจ และกระตุ้นให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นให้มากที่สุด..” – คุณหนิง -

ข้อค้นพบ : การทำกิจกรรมควรเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่เป็นวิชาการมากเกินไป และต้องสร้างความเป็นกันเอง นอกจากนั้นต้องมีการให้ความรู้ ข้อมูลของชุมชนจากการสำรวจเพื่อเป็นการประกอบความเข้าใจให้ชาวชุมชนเกิดความกระตือรือร้นที่จะต้องการแสดงความคิดเห็น

ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินฯ : “... อัพเดตข้อมูลของแผนการพัฒนาเมืองของเกาะรัตนโกสินทร์และโครงการถนน 17 สายนำร่อง เพื่อนำมาเป็นหนึ่งในข้อมูลการพัฒนา .... การประชุมครั้งหน้าควรที่จะมีผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครั้งนี้เข้ามาร่วมความคิดเห็น เพื่อให้รับทราบทั้งชาวบ้านและภาคี โดยจะเชิญ สถาปนิกชุมชน พอช. สำนักงานเขต กทม. เป็นต้น” – คุณผึ้ง-

ข้อค้นพบ : การทำแผนทางเลือกนั้นผู้วิจัยควรมีทางเลือกในใจเพื่อเป็นข้อมูลประกอบกับการที่ชาวชุมชนคิดและร่วมกันออกแบบแผนทางเลือกเบื้องต้นด้วยตนเอง อีกทั้งต้องบูรณาการกับพื้นที่โดยรอบเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสอดคล้อง และเป็นไปได้จริง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

: การพัฒนาที่พักอาศัยและชุมชนนั้นไม่เพียงแต่การประชุมระหว่างผู้เช่าและเจ้าของที่ดินเท่านั้น ต้องมีการเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามารับรู้และร่วมเสนอความคิดเห็น

ข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา: ควรมีการประชุมกลุ่ม Key participants เพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างแรงผลักดันในการพัฒนาชุม เนื่องจาก Key participants จะเป็นผู้ขยายผลของการดำเนินกระบวนการต่อไปยังชาวชุมชนได้ง่ายและเร็วมากขึ้น มากกว่าการที่เราจะสำรวจข้อมูลครั้งละกลุ่มใหญ่

4.แนวทางการปรับแก้กระบวนการ

1.จัดประชุมกลุ่มย่อยคือ ประชุมกับ Key participants ทั้ง 6 คนและตัวแทนสำนักงานทรัพย์สินฯเพื่อปรับกระบวนการให้กระชับและตรงประเด็นมากขึ้น

2. สร้างความเข้าใจและมองภาพอนาคตของการพัฒนาชุมชนโดยจากการเสนอความคิดเห็นของKey participants ก่อนที่เข้าสู่ที่ประชุมครั้งต่อไป

5.กิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างการประชุมรอบถัดไป

มีการดำเนินการเก็บข้อมูลสำรวจความต้องการของชาวชุมชนด้วยแบบสัมภาษณ์ส่วนที่เหลือการสำรวจครั้งนี้มีการนัดเก็บข้อมูลกับชาวชุมชน โดยไม่มีเจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินฯ ผลที่ได้คือ มีการสำรวจบ้านด้านในชุมชน ประกอบด้วย บ้านเลขที่ 98/9 98/8 98/7 98/1 98/2 106/1 พบว่าบ้านในด้านในชุมชนส่วนมากจะเป็นผู้เช่าช่วงที่มีการอยู่อาศัยตั้งแต่ 5 -30 ปี ส่วนมาประกอบอาชีพรับจ้าง และเป็นคนสูงอายุ สภาพบ้านส่วนมากทรุดโทรม ขาดการดูและเนื่องจากไม่มีเวลามาปรับปรุงอีกทั้งขาดเงินทุนในการซ่อมแซมมีปัญหาด้าน น้ำรั่ว น้ำซึม นอกจากนี้มีการต่อเติม การกั้นห้องเพิ่มเติมเนื่องจากพื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอ อีกทั้งยังมีบางส่วนที่จะส่งคืนพื้นที่ให้กับสำนักงานทรัพย์สินฯ เพราะวางแผนจะย้ายไปอยู่กับลูกหลานนอกพื้นที่

ภาพที่ 5. 5 กิจกรรมการประชุมประจำเดือน ก.พ. 2561

<u>ครั้งที่ 5 ช่วงการปฏิบัติจริง(17-18 มีนาคม 2561)</u>

ประเด็นในการศึกษา : แลกเปลี่ยนข้อมูลจากการสำรวจชุมชน และมีการจำแนก จัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาในแต่ละโซนเพื่อนำไปประกอบการวิเคราะห์

วันที่ : 17 มีนาคม 2561

สถานที่: SPACE @ SIAM เวลา 18.00-21.00น.

ผู้เข้าร่วมการประชุม : ผู้วิจัย , แกนนำชาวชุมชน(สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์), เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

การจัดกิจกรรมครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ ช่วงก่อนการประชุมประจำเดือน เป็นการประชุมปรึกษาและขอความคิดเห็นจากKey participants ทั้ง 6 คน เพื่อนำไปสู่การขยายผลในประเด็น

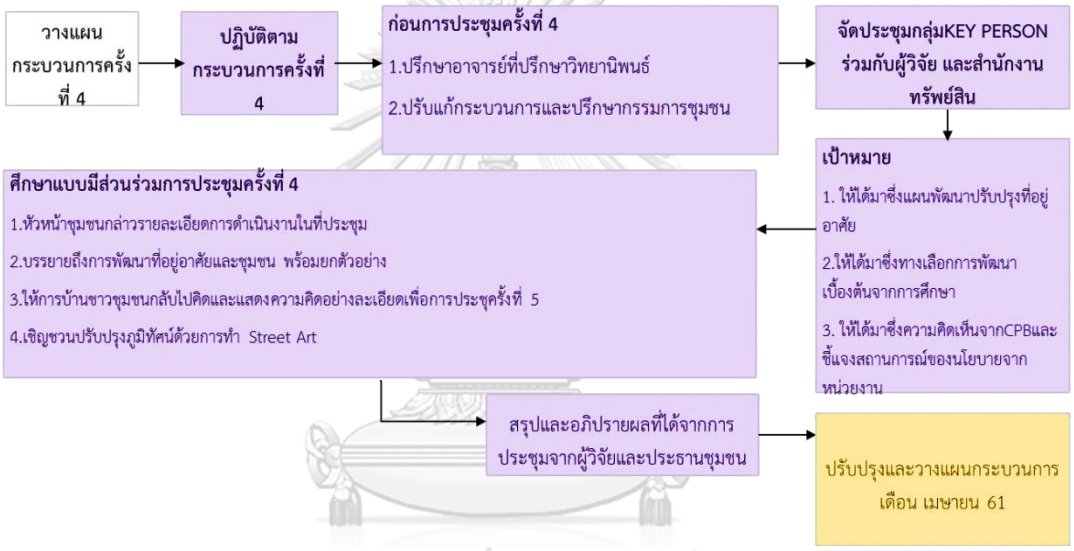

แผนภูมิที่ 5. 6 แนวทางการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประจำเดือน มี.ค.61

1. กิจกรรมการประชุม

<u>ช่วงก่อนการประชุมประจำเดือน</u> มีการคัดเลือกผู้เข้าร่วมประชุมนั้นมาจากการที่เป็นผู้มีความรู้ความสามรถ และความเข้าใจในการพัฒนาชุมชน อีกทั้งเป็นผู้มีจิตอาสาในการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆที่ผ่านมาจึงเลือกมาเป็นหนึ่งในKey participants ครั้งนี้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ผู้เข้าร่วมการประชุมประกอบด้วย

1. คุณนรารักษ์ กุลนิวัฒเจริญ (ประธานชุมชนและกลุ่มกุลนิวัฒเจริญ)
2. คุณสมพิศ เหล่าสุวรรณพงษ์ (รองประธานชุมชน และกลุ่มเหล่าสุวรรณพงษ์)
3. คุณนราพร กุลนิวัฒเจริญ (เลขานุการ)
4. คุณญัตติชัย ญาโนทัย (กลุ่มญาโนทัย)
5. คุณพัฒนศักดิ์ ฮุ่นตระกูล และลูกสาว (สมาชิกชุมชนและเจ้าของไท้เฮง)
6. คุณวีรพจน์ คงตระกูลพิทักษ์(กรรมการชุมชน)

ประเด็นในการประชุม

1.วางแผนกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชน

2.แผนการพัฒนาในอนาคตและการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์

3.วิเคราะห์ความเป็นไปได้โครงการและทางเลือกการพัฒนา

4.การประชุมกับหน่วยงานอื่นๆและภาคี

การนัดประชุมกลุ่มย่อยมีการนำเสนอประเด็นในการประชุมดังต่อไปนี้

1.การนำเสนอ CASE STUDY ชุมชนตัวอย่างในการฟื้นฟูชุมชน

- ทางผู้วิจัยได้เข้ามานำเสนอแนวทางตัวอย่างในการฟื้นฟูชุมชนของประเทศไต้หวัน และจีน เพื่อให้ชาวชุมชนรับรู้และเกิดภาพความคิดของชุมชน ผ่านการนำเสนอ CASE STUDY

2.การสอบถามความคิดเห็นและรวบรวมความคิดเห็นในการปรับปรุงชุมชนเพื่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลายจากแกนนำ

3.อภิปรายสภาพปัจจุบันของชุมชนและศักยภาพชุมชน

- อธิบายศักยภาพของชุมชนให้ทราบถึงสถานการณ์ปัจจุบัน เกี่ยวกับข้อมูลทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม รวมไปถึงการสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมถึงความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนเบื้องต้น เพื่อนำข้อมูลไปประกอบการวางผังหรือปรับปรุงเส้นทางในชุมชน

4. Key participants ได้ออกมาให้ความคิดเห็นและโน้มน้าวชาวชุมชนให้ร่วมกันออกมาแสดงความคิดเห็นในความต้องการการพัฒนาที่พักอาศัยและชุมชนในอนาคต

2.ผลที่ได้จากการประชุม

2.1.ความต้องการของผู้อยู่อาศัย

- กลุ่มผู้นำชุมชนนั้นได้มีการร่วมกันปรึกษาหารือถึงปัญหา ข้อจำกัด ข้อดี ข้อเสียที่ได้จากการประชุมครั้งที่แล้วมาพูดคุยในกลุ่มย่อย เพื่อร่วมหาทางแก้ปัญหาให้กับคนในชุมชนและจุดประกายให้ชาวชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมลงมือในการขับเคลื่อนชุมชนไปข้างหน้า

- บรรยากาศการประชุมเป็นไปอย่างราบรื่น แกนนำแต่ละคนได้ตั้งคำถามและเสนอความคิดเห็นในหลากหลายมุมมอง เช่น

- มุมมองเกี่ยวกับลักษณะของคนในชุมชน ต้องมีการพูดคุยผ่านรูป หรือแผนผังเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ เพราะคนส่วนใหญ่ที่เข้าประชุมนั้นมีความหลากหลายทางการรับรู้ คือมีทั้งผู้สูงอายุ คนวัยทำงานที่ต่างอาชีพ ต่างระดับการศึกษาที่จะ

ส่งผลต่อการรับรู้และความเข้าใจ ดังนั้นผู้วิจัยควรที่จะต้องสังเกตและปรับการนำเสนอตามสถานการณ์

- มุมองเกี่ยวกับแหล่งเงินทุนด้านการพัฒนา กล่าวคือ เมื่อมีการนำเสนอการพัฒนาในอนาคต สิ่งที่นำเสนอต้องอยู่บนพื้นฐานของความสามารถของคนในชุมชน มิฉะนั้นจะเป็นเหมือนการขายฝันให้กับคนในชุมชน ที่ไม่สามารถพัฒนาไปให้ถึงภาพอนาคตอย่างที่ตั้งใจได้ ดังนั้นต้องคิดถึงแหล่งเงินทุนว่าจะหามาจากที่ใด ด้วยวิธีการใด เป็นต้น
- มุมมองด้านกิจกรรมที่ควรเพิ่มเข้าไปในชุมชน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจและเกิดเม็ดเงินมาช่วยเหลือด้านการพัฒนาปรับปรุงที่พักอาศัย

นอกจากมีการเสนอในมุมมองต่างๆของแกนนำแล้ว หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ให้แกนนำร่วมกันคิดและปรับปรุงแก้ไขกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนรวมครั้งหน้าเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างรวดเร็ว

2.2.การมีส่วนร่วม

- จากการประชุมกลุ่มครั้งนี้ พบว่า กลุ่มผู้นำชุมชนนั้นมีใส่ใจในปัญหาที่เกิดขึ้นและต้องการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวมโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ให้ความสำคัญกับผู้เช่าตรงและผู้เช่าช่วงที่มีความต้องการเข้าร่วมปรับปรุงที่พักอาศัย

- ผู้นำมีความรู้ความสามารถในแต่ละด้านต่างๆดังนี้ ประธานชุมชนมีความสามารถในด้านการจูงใจผู้คนในชุมชน และเป็นที่ให้การยอมรับ กรรมการชุมชนมีความสารมารถในด้านการเงินและด้านกฎหมาย ด้านธุรกิจ ซึ่งเป็นผลดีต่อการพัฒนาชุมชน

- มีความเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อส่วนรวมได้ เห็นได้จาก หนึ่งในคณะกรรมการชุมชน (ไท้เฮง) ที่ได้มีการเสนอว่า ... “ หากต้องการจัดกิจกรรมทางไท้เฮงนั้นสามารถให้ชาวชุมชนหรือคนภายนอกเข้ามาจอดรถได้เป็นบางช่วงเวลา อีกทั้งสามารถแบ่งสถานที่ไปจัดกิจกรรมต่างเพื่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชนและต่อเจ้าบ้านอีกด้วย....”

2.3.ศักยภาพของชาวชุมชน

<u>ช่วงก่อนการประชุม</u>

1. กลุ่มผู้นำชุมชนเริ่มเห็นถึงโอกาสของการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ เนื่องจากต้องการแหล่งเงินทุนมาช่วยเหลือด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัยและเห็นประโยชน์ทั้งด้านความมั่นคงในในการเช่า อัตราค่าเช่าที่ดีกว่าการไม่รวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ และการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง แต่ก็ยังมีข้อตกลงบางประการที่ต้องมาประชุมและปรึกษาหารือให้เกิดความยุติธรรมทั้งสองฝ่าย

2. ร่วมกันปรับปรุงกระบวนการการดำเนินงานให้มีความกระชับและตรงประเด็นมากขึ้น โดยจะมีแกนนำมาร่วมกระตุ้น และช่วยอธิบายให้ชาวชุมชนเข้าใจพร้อมจูงใจให้เกิดความรู้สึกร่วมใน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การเป็นส่วนหนึ่งของการเสนอความคิดเห็น เพื่อให้เห็นว่าแนวคิดที่เกิดขึ้นนั้นมาจากความคิด ความต้องการของชาวชุมชนเอง ไม่ได้มาจากบุคคลภายนอกหรือจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นผู้คิดให้ และปรับกระบวนการให้มีการใช้โมเดลมาประกอบให้ชาวบ้านเห็นภาพ 3 มิติซึ่งจะสร้างจินตนาการและสนุกไปกับกิจกรรม

3. มีการเสนอความคิดเห็นถึงการปรับปรุงที่พักอาศัยอนุรักษ์เนื่องจากผู้เช่ามีความต้องการปรับปรุงเพื่อทำการค้า แต่ติดขัดในเรื่องกฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้อง จึงต้องการให้ทางสำนักงานทรัพย์สินหรือผู้ที่มีความรู้เข้ามาให้คำแนะนำถึงวิธีการขออนุญาตในการปรับปรุงที่พักอาศัย เป็นต้น

4.คุณณัตติชัย ญาโนทัย หนึ่งในแกนนำได้สรุปแนวทางพัฒนาชุมชนจากแกนนำออกมาเป็น 4 เฟสการพัฒนาดังนี้ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อชาวชุมชนมากที่สุด

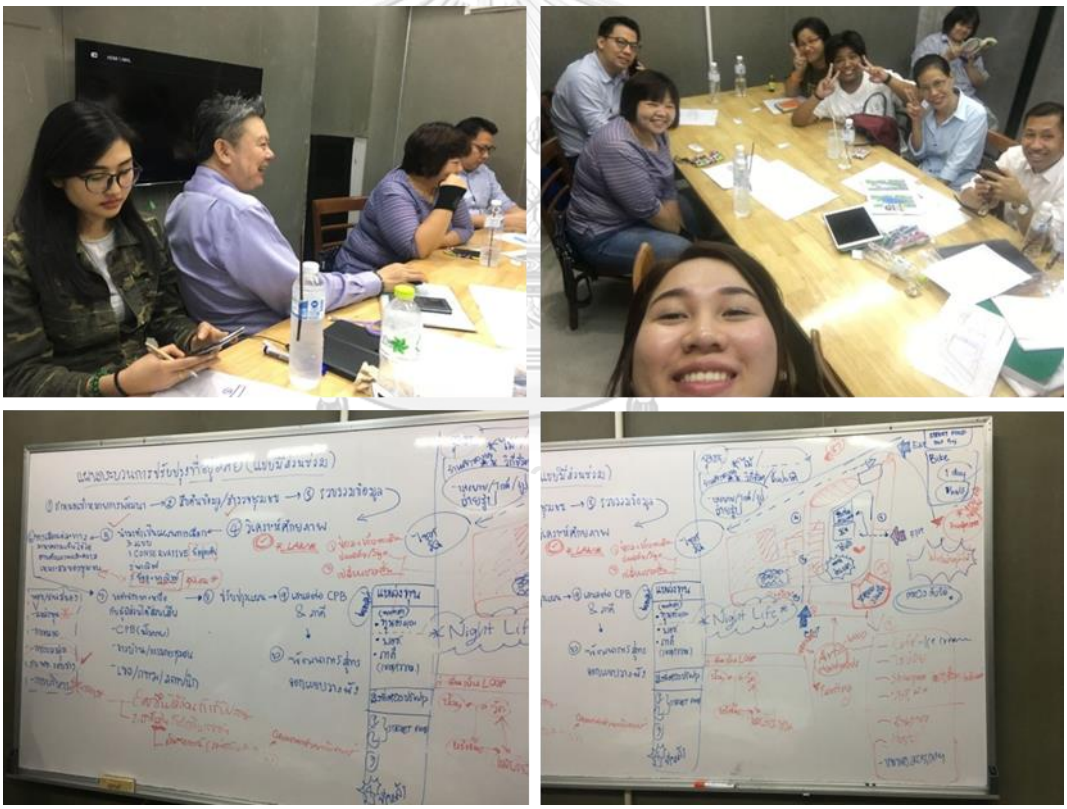

ภาพที่ 5. 6 กิจกรรมการประชุมKey participants ก่อนการประชุมประจำเดือน
วันที่ 17 มี.ค. 2561

การกำหนดแผนในภาพใหญ่ กำหนดเป็น 4 เฟส

เฟส 1 กลุ่มอาคารอนุรักษ์ โซน 1 และ 2

1.ชี้ให้เห็นว่า การให้ทุกอาคารริมถนนเปิดเป็นสถานประกอบการ จะทำให้ตลอดแนวด้านหน้าชุมชน มีชีวิต และมีผู้คนแวะเวียนมาซื้อสินค้าและบริการ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชน และจะทำให้เจ้าของพื้นที่ คือ สนง.ท/ส และ การประปา รับรู้ว่าชุมชนมีการพัฒนา และมีโอกาสรอดพ้นจากการถูกเวนคืน

2.แจ้งนโยบายที่ชัดเจนที่สุด คือ อาคารอนุรักษ์ริมถนน หากประสงค์จะปิดบ้านเพื่อใช้อาศัยอย่างเดียว จะต้องเสียค่าธรรมเนียมปิดบ้าน เนื่องจากนโยบายชุมชน/สหกรณ์ คือ ต้องการให้มีการค้าขายเพื่อผลตามแผนที่ 1

3.แจ้งแผนการเปิดหน้าร้าน เป็นดังนี้

3.1) ใครที่เคยค้าขายสิ่งใด ก็ขอให้เปิดค้าขายแบบเดิม หรือ จะเปลี่ยนไปค้าขายอย่างอื่นก็ให้แจ้งมา

3.2) บ้านที่ไม่เคยค้าขาย หรือ บ้านที่เคยขายและต้องการจะเปลี่ยนไปขายอย่างอื่น ให้ขายตามหมวดธุรกิจที่สหกรณ์จะให้เลือกทำ ได้แก่ หมวดอาหาร/เครื่องดื่ม/เบเกอรี่/ขนมหวาน , หมวดงานประดิษฐ์/งานฝีมือ , หมวดที่พัก (โฮสเทล , เกสเฮ้าส์) , หมวดร้านค้าสินค้าทั่วไป , หมวดบริษัทห้างร้าน (Office) , หมวดบริการอื่น โดยให้ยื่นแผนทำธุรกิจภายในกำหนด โดยมีรูปแบบดำเนินการเป็น 2 แบบ คือ ทำเอง , ให้คนอื่นทำ (กรณีให้คนอื่นทำ จะต้องให้เช่าพื้นที่ตามราคากลางและระยะเวลาที่สหกรณ์จะกำหนด เพื่อให้อยู่ได้ทั้งเจ้าของอาคารและผู้เช่าค้าขาย แต่หากขายดีมากสหกรณ์และเจ้าของอาคารมีสิทธิ์ร่วมกันพิจารณาเพิ่มค่าเช่าได้หลังจากสัญญาเช่ารายปี ครบกำหนด

หมายเหตุ - หากมีการเลือกทำค้าขายซ้ำประเภทกันมาก จะใช้วิธีจับสลาก

3.3) สำหรับบ้านที่ไม่เปิดค้าขาย , ไม่ให้ความร่วมมือ หรือ ไม่เปิดพื้นที่ชั้นล่างให้เช่าค้าขาย จะต้องเสียค่าธรรมเนียมปิดบ้าน เพิ่มเติมจากค่าเช่าปกติ (ประเด็นนี้ต้องหาแผนรองรับ กรณีผู้เช่าอาคารไม่ยอมชำระ)

3.4) หากค้าขายแล้วไม่คุ้มทุน สหกรณ์จะหาแผนช่วยเหลือตามสมควร เช่น หาผู้เช่ารายอื่นมาเช่าทำต่อ

หรือ ให้เลิกทำและอนุญาตให้ปิดบ้าน โดยจะเข้าไปประเมินต้นทุน/อุปกรณ์ที่ลงไป และชดเชยด้วยค่าเช่า

ปกติ (ไม่คิดค่าปิดบ้าน) ไปจนกว่าส่วนลดจะทดแทนได้เท่ากับส่วนทุนของอุปกรณ์ที่ลงไป

3.5) อยากเสนอไอเดีย ให้แนวอาคารริมถนน เปิดขายถึงเวลากลางคืน และทุกด้านหน้าของอาคารให้เปิดไฟให้สว่างโดยอาจลงทุนติดตั้งหลอดไฟแบบ LED ให้ เนื่องจากให้แสงสว่างมากและประหยัดไฟมาก

3.6) ถ้าหาแรงงานไม่ได้ ใช้แรงงานจากนักเรียน นักศึกษา ที่ด้อยโอกาสมาทำงานในร้าน โดยสหกรณ์จะช่วยบริหารจัดการด้านแรงงานให้ เช่น ไปประสานกับบ้านสงเคราะห์เด็กกำพร้าเ หรือ เยาวชนในพื้นที่ที่ต้องการหารายได้พิเศษ เป็นต้น

เฟส 2 อาคารในตรอกเชี่ยงไฮ้

หากแจ้งว่าจะใช้เป็นที่อยู่อาศัยโดยตนเอง / ญาติชั้นสายเลือดเดียวกัน (แสดงหลักฐาน) ก็ให้สิทธิ์ค่าเช่าอัตราอาศัย

ถ้าให้เช่าช่วง หรือเปิดค้าขาย ก็ต้องเสียอัตราหาประโยชน์ (ประเภทที่ 1 กรณีให้ความร่วมมือ)

สำหรับอาคารที่ไม่ให้ความร่วมมือเสนอแผน จะกำหนดค่าเช่าสูงสุดในอัตราหาประโยชน์ (ประเภทที่ 2 กรณีไม่ให้ความร่วมมือ) – กลุ่มนี้ต้องหาแผนรองรับหากไม่ยอมเซ็นต์สัญญากับสหกรณ์ หรือ ไม่ยอมชำระค่าเช่าตามกำหนด จะทำอย่างไร

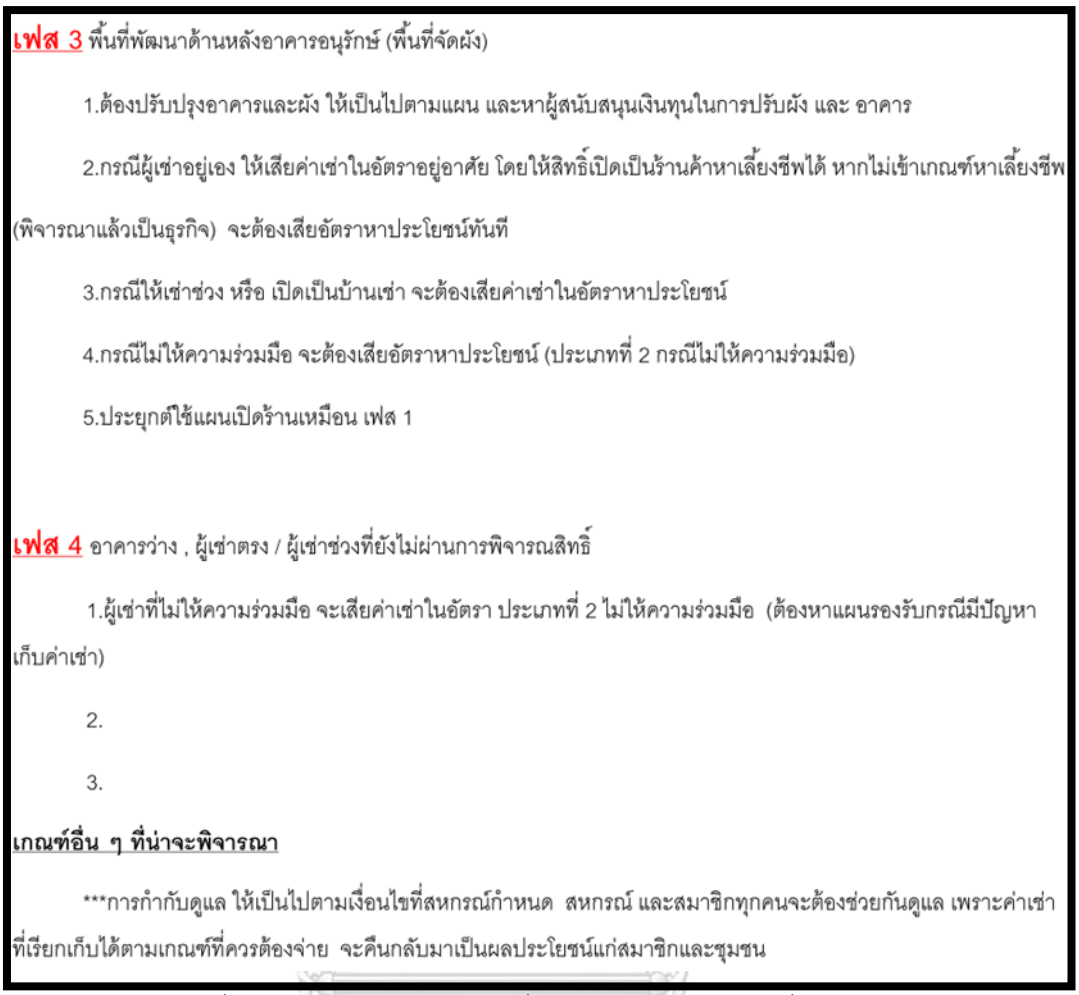

ภาพที่ 5. 7 แผนการปรับปรุงพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

ที่มา : Key participants เป็นผู้ร่างแผน ในวันที่ 17 มี.ค. 2561

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ช่วงการประชุมประจำเดือน

ประเด็นในการศึกษา : แลกเปลี่ยนข้อมูลจาการสำรวจชุมชน และมีการจำแนก จัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาในแต่ละโซนเพื่อนำไปประกอบการวิเคราะห์ อีกทั้งให้ชาวชุมชนร่วมออกแบบผังแนวคิดการพัฒนาในอนาคต

วันที่ : 18 มีนาคม 2561

สถานที่: โกดังไท้เฮง เวลา 9.00 - 12.00น.

ผู้เข้าร่วมการประชุม : ผู้วิจัย , แกนนำชาวชุมชน(สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์)

มีชาวชุมชนเข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 50 ครัวเรือน คิดเป็น 42 % ของครัวเรือนทั้งหมด

1. กิจกรรมการประชุม

- ผู้วิจัยได้มีการนำเสนอข้อมูลร่วมกับKEY PERSON คือ คุณนรารักษ์ กุลนิวัฒเจริญ ประธานชุมชน และคุณญัตติชัย ญาโนทัย กรรมการชุมชน ได้ร่วมนำเสนอโดยให้ชาวชุมชนได้มีร่วมกันคิดในการปรับปรุงพัฒนาที่พักอาศัยเบื้องต้น ให้มีการพักอาศัย ผสมกับการค้า และการท่องเที่ยวในชุมชน ในครั้งนี้มีการนำเสนอปรับปรุงเส้นทางให้มีการเชื่อมต่อกันมาขึ้นด้วยเส้นทางเดินและเส้นทางจักรยาน อีกทั้งต้องการให้มีกิจกรรมตอนกลางคืน เช่น Night Market หรือStreet food ในบริเวณตึกแถวริมถนน เพื่อให้ชุมชนมีความคึกคัก ไม่เปลี่ยว และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

- ผู้วิจัยได้มีการร่วมนำเสนอและเชิญชวนชาวชุมชนร่วมกันมาวาดรูปบนผืนผ้า ถ่ายทอดความเป็นชุมชนผ่านรูปวาด เพื่อสร้างสรรค์เป็นผลงานร่วมกันของคนในชุมชนและกระตุ้นให้ความต้องการส่งเสริมชุมชนแก่นักท่องเที่ยว

2.ผลที่ได้จากการประชุม

2.1.ความต้องการของผู้อยู่อาศัย

- จากความต้องการของชุมชนนั้นต้องการพื้นที่อยู่อาศัยเพียงพอสำหรับทุกคนในชุมชนทั้งผู้เช่าตรงและผู้เช่าช่วง ปรับปรุงเส้นทางเดินให้เชื่อมต่อกันและเปิดเส้นทางด้านหลังอาคารให้เดินทะลุเชื่อมกันได้ เพื่อสร้างโอกาสด้านการท่องเที่ยวและลดความเปลี่ยวของซอยได้ และยังต้องการเก็บอาคารเก่าที่มีคุณค่าไว้เพื่อคงไว้ถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนดั้งเดิม

แผนผังที่ 5. 2 แนวความคิดการปรับปรุงและพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนเบื้องต้น

ที่มา : ผู้วิจัยจัดทำแผนผังจากการรวบรวมความต้องการจากชาวชุมชน 18 มีนาคม 2561

2.2.การมีส่วนร่วม

- ชาวชุมชนเริ่มมีความจริงจังในการเสนอความคิดเห็นและกล่าวถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัดต่างๆที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตามหลักความเป็นจริง

- ชาวชุมชนมีความตื่นตัวมากขึ้นในด้านการขวนขวายหาความรู้เพื่อให้เห็นช่องทางในการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และข้อกฎหมาย ชาวบ้านมีการพูดคุยและเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากขึ้นถึงแม้จะมีข้อขัดแย้งแต่การประชุมก็เป็นไปอย่างราบรื่นและน่าสนใจ ประธานชุมชนก็ดำเนินการประชุมได้อย่างดีมีประสิทธิภาพ ชาวชุมชนเริ่มมองเห็นภาพการพัฒนาในอนาคตแบบองค์รวมมากกว่าแบบปัจเจก จากการที่เริ่มมีการเสนอแนะให้เพื่อนบ้านสามารถมาใช้ประโยชน์หรือเช่าที่เพื่อทำการค้าสำหรับคนที่อยากค้าขาย แต่ไม่อยากไปทำงานนอกชุมชน มีการคิดแบ่งปันพื้นที่ให้ส่วนร่วมได้ใช้งาน เช่น การจอดรถ หรือจัดกิจกรรมในบริเวณโรงกลึงไท้เฮงที่จะเป็นการดึงดูดคนภายนอกให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น

- ชาวบ้านเริ่มเห็นความสำคัญของการพัฒนาไปพร้อมกันหรือการเกื้อกูลเงินเพื่อไปช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งถือได้ว่าชุมชนนี้มีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจดำเนินการ แต่ในการปฏิบัติจะสำเร็จหรือไม่นั้นจะต้องอยู่ในลำดับต่อไป

2.3.ปัญหาของชาวชุมชน

- ชาวชุมชนได้บอกถึงข้อจำกัดในการพัฒนาว่า ขาดความรู้ด้านภาพจึงเสนอให้ในการเชิญสถาปนิก วิศวกร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลถึงโอกาสและข้อจำกัดในแต่ละการพัฒนาเพื่อให้ปรับปรุงที่พักอาศัยได้ถูกต้องตามกฎหมายและด้านการเงินที่เป็นปัจจัยหลักในการที่จะเริ่มปรับปรุงที่พักอาศัยให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนด้านกายภาพ

2.4.ศักยภาพของชาวชุมชน

- ผู้เช่าช่วง เริ่มมีการแสดงความคิดเห็นในการปรับปรุงครั้งนี้ถึงแม้ว่าจะไม่ทราบทิศทางแน่ชัดในนโยบายการพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิทธิการเช่าของตนในอนาคต แต่ยังแสดงความคิดเห็นเพื่อที่จะได้เป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อส่วนร่วม ด้วยกันถึง 3 คน คือผู้เช่าบ้านเลขที่ 121 106

- ผู้เช่าตรงได้เริ่มออกความคิดเห็นในการปรับปรุงอาคารด้านในชุมชนเช่น การปรับปรุงเส้นทาง หรือการเพิ่มกิจกรรมต่างเข้าไปให้เกิดพื้นที่เศรษฐกิจชุมชน อีกทั้งอาสาในการทำกิจกรรมวาดภาพระบายสีเพื่อถ่ายทอดประวัติศาสตร์ชุมชนผ่านงานศิลปะให้บุคคลภายนอกได้รับทราบ

- ชาวชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและโต้แย้งมากขึ้นจากช่วง2-3 เดือนที่ผ่านมา มีการเสนอให้ปรับปรุงพัฒนาที่มีการรื้อถอนน้อยที่สุดในระยะแรกของการพัฒนาเพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยนั้นสามารถปรับปรุงที่พักอาศัยของตนได้โดยเป็นไปตามแนวโน้มการพัฒนาชุมชน

- ผู้นำมีส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านไว้ใจและกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น อีกทั้งได้รับการสนับสนุนข้อมูลจากบุคคลภายนอกซึ่งทำให้ชาวบ้านได้รับข้อมูลจากหลากหลายมุมมอง เกิดความ

เข้าใจต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน และให้มีมุมมองต่อสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ดีขึ้นอีกด้วย

3.ปัญหาและข้อจำกัดของกระบวนการ

- ขาดความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก หรือภาคีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาร่วมการประชุมเพื่อเป็นแรงในการสนับสนุนและผลักดันชาวชุมชนให้คิดและตัดสินใจดำเนินการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง จึงมีการปรับกระบวนการอีกครั้งเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

4.แนวทางการปรับแก้กระบวนการ

1. ข้อมูลที่ต้องการเพิ่มเติม คือ ความคิดเห็นจากมุมมองและความรู้ต่างๆนักอสังหาริมทรัพย์ผู้เชี่ยวชาญ สถาปนิกและภาคี นอกเหนือจากข้อมูลที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ไม่สามารถให้ได้

2. ให้ชาวชุมชนกลับไปคิดและเขียนความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัยของแต่ละบ้านบนพื้นฐานของความเป็นจริงเพื่อนำไปประกอบการประชุมครั้งต่อไป

3. เชิญชุมชนร่วมกันจัดเตรียมข้อมูล และโมเดลประกอบการประชุม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

<u>ครั้งที่ 6 ช่วงการปฏิบัติจริง</u> (29 เมษายน 2561)

ประเด็นในการศึกษา : แลกเปลี่ยนข้อมูลจากการสำรวจชุมชน และมีการจำแนก จัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาในแต่ละโซนเพื่อนำไปประกอบการวิเคราะห์

วันที่ : 29 เมษายน 2561

สถานที่: โกดังไท้เฮง เวลา 9.00 - 12.00น.

ผู้เข้าร่วมการประชุม : ผู้วิจัย , ชาวชุมชน, เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และนักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์

จำนวนผู้เข้าร่วมการประชุมมีทั้งหมด 51 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 63 ของครัวเรือนทั้งหมด

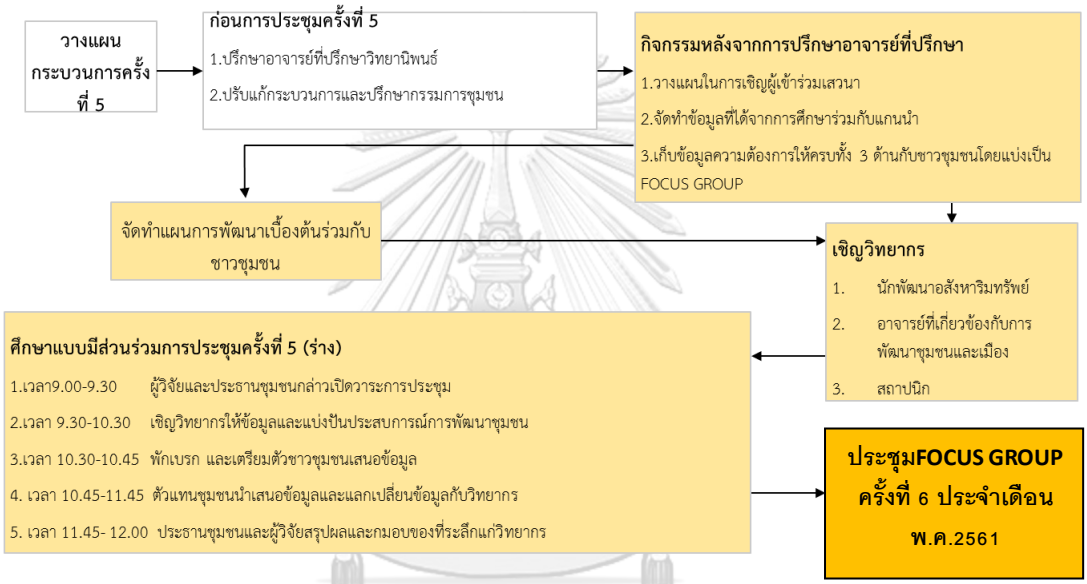

แผนภูมิที่ 5. 7 แนวทางการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประจำเดือน เม.ย. 61

1. กิจกรรมการประชุม

ก่อนการจัดประชุมได้มีการปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และเจ้าหน้าที่ชำนาญการ หน่วยงานสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติถึงหัวข้อการประชุมและการเชิญวิทยากรมาเป็นผู้เปิดมุมมองและให้ข้อมูลแก่ชาวชุมชน โดยจะมีการเชิญสถาปนิกจากพอช. เจ้าของโฮสเทล เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย และนักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์มาเป็นผู้บรรยาย แต่เนื่องด้วยติดข้อจำกัดด้านเวลาที่ไม่ตรงกันทำให้ไม่สามารถนัดหมายผู้บรรยายได้ทั้งหมด จึงมีผู้มาบรรยายที่เป็นนักอสังหาริมทรัพย์และเป็นอาจารย์มาให้ข้อมูลแก่ชาวชุมชนเพียงฝ่ายเดียว

เป้าหมายของกระบวนการครั้งนี้ คือ ให้ได้มาซึ่งความรู้ความเข้าใจในการร่วมกันคิดแผนงานหรือแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยในอนาคต อีกทั้งมีการเชิญผู้รู้ด้านอสังหาริมทรัพย์มาเปิดมุมมองและให้ความรู้กับชาวชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.เชิญอาจารย์อภิชาติ โมลีชาติ ให้ความรู้เกี่ยวกับ

- ถ่ายทอดแนวคิดการพัฒนาชุมชนย่านเมืองเก่าในมุมของนักอสังหาริมทรัพย์
- ปัจจัยที่จำเป็นหรือสิ่งที่ชุมชนควรจะมีเพื่อนไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง
- ตัวอย่างการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา

<u>คำบรรยายจากอาจารย์อภิชาต โมลีชาติ</u> : “... ในมุมมองของนักลงทุนพัฒนาอสังหาริมทรัพย์เห็นว่าพื้นที่นี้มีศักยภาพ มีโอกาสทางธุรกิจที่สูงขึ้นซึ่งเป็นได้ทั้งวิกฤตและโอกาส ดังนั้นการพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับชุมชนและสำนักงานทรัพย์สินฯว่าจะต้องการให้เป็นในทิศทางใด จึงจำเป็นต้องมีการคิดวางแผนไปในอนาคตว่า เราจะอยู่อย่างไรเพราะเราเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนนี้ จะทำอะไรและลูกหลานจะเป็นอย่างไร ให้เกิดรายได้ ใครจะได้ประโยชน์...”

2. แบ่งกลุ่มชาวชุมชนออกเป็น 2 กลุ่ม โดยคละโซนพื้นที่พักอาศัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถึงแนวทางการพัฒนาในอนาคต ศักยภาพ และข้อจำกัด หลังจากการฟังการบรรยายจากวิทยากร ช่วงแรกของการจัดกลุ่มย่อย ผู้วิจัยมีการจัดกลุ่มแบบคละคนในแต่ละโซนให้ผสมกันจำนวน 2 กลุ่ม แล้วแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในด้านสภาพปัญหาปัจจุบัน ความต้องการในการปรับปรุงที่อยู่อาศัย และวางแผนพัฒนาในอนาคตอีก 5 ปี ข้างหน้า แต่เมื่อดำเนินการประชุมไปเห็นว่าไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากการคละคนให้มีความหลากหลายกันในกลุ่มนั้นมีข้อจำกัดอย่างหนึ่งคือเงื่อนไขการเช่านั้นแตกต่างกัน การเช่าอาคารนั้นมีเงื่อนไขและมุมมองคนละแบบกับผู้ที่เช่าที่ดินจึงทำให้ในช่วงแรกแต่ละคนไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ (ประธานชุมชนเป็นผู้แนะนำให้จัดกลุ่มใหม่เพื่อให้ง่ายต่อการทำกิจกรรม)

มีการจัดกลุ่มใหม่โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้เช่าอาคาร และผู้เช่าที่ดิน ซึ่งในแต่ละกลุ่มจะมีทั้งผู้เช่าตรงและผู้เช่าช่วงรวมกัน เพื่อให้เห็นความคิดเห็นของทั้งสองฝ่ายเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาต่อไป

3. สรุปความคิดเห็นและเสนอข้อมูลแลกเปลี่ยนกับวิทยากร

4. การรวบรวมข้อมูลสู่แผนพัฒนาเบื้องต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.ผลที่ได้จากการประชุม

2.1.ความต้องการของผู้อยู่อาศัย

- ชาวชุมชนกลุ่มแรก(ผู้เช่าอาคาร) มีการวางแผนเน้นการทำธุรกิจเป็นหลัก คุณอ๊อดบ้านไท้เฮงจะแบ่งปันพื้นที่ให้สามารถจอดรถหรือจัดกิจกรรมได้ เช่น การทำเป็นจุดบริการข้อมูล พื้นที่เปิดร้านขายของ นอกจากนี้บ้านคุณหลี บ้านเลขที่ 378 มีการนำเสนอด้านความต้องการจัดทำพิพิธภัณฑ์ของเก่าด้านเครื่องมือการทำอาชีพไม้ ที่เป็นของบรรพบุรุษตั้งแต่ดั้งเดิมเพื่อเป็นการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนและเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามายังชุมชนเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น แต่ยังไม่ได้ลงลึกถึงรายละเอียดด้านต้นทุนและผลประโยชน์ของการปรับปรุงพัฒนา อีกทั้งให้ความเห็นว่าควรมีการวางแผนให้ได้แนวทางที่ทุกคนเห็นพ้องร่วมกันหรือเสียงข้างมากแล้วค่อยมาคุยในรายละเอียดต้นทุน การจัดหาแหล่งทุนอีกครั้งในลำดับต่อไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป และถือว่าการประชุมครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการพัฒนาชุมชนไปด้วยกัน

กลุ่มสอง(ผู้เช่าที่ดิน) ทุกคนมีความเข้าใจถึงการรื้อแล้วใหม่ หรือต้องปรับปรุงอาคารให้เป็นไปตามเกณฑ์บ้านมั่นคง แต่ประเด็นที่ต้องการเสนอคือ หลังจากการพัฒนาหรือจัดผังใหม่แล้วนั้นทุกคนในชุมชนทั้งผู้เช่าตรงและผู้เช่าช่วงสามารถอาศัยต่อในพื้นที่นี้ได้ต่อไป และทุกคนพร้อมที่จะอยู่ต่อไป โดยค่าเช่าที่เปลี่ยนแปลงไปอยากเสนอให้มีเหมาะสมตามความสามารถในการจ่ายของผู้เช่า โดยปัญหาส่วนใหญ่ที่พบคือปัญหาด้านแหล่งทุน ซึ่งจะอยู่รายละเอียดลำดับต่อไปและเห็นด้วยกับการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อเป็นหนึ่งช่องทางของแหล่งทุน สุดท้ายที่ทางกลุ่มต้องการเสนอคือ หลังการปรับปรุงแล้วอยากเห็นชุมชนมีความเป็นระเบียบ อยากให้ชุมชุนพึ่งพาตนเองได้และยังคงเอกลักษณ์เดิมของความเป็นชุมชนนี้ไว้ต่อไป

2.2.การมีส่วนร่วม

- ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้นมีมากขึ้น เนื่องจากได้รับความรู้และข้อมูลในด้านอสังหาริมทรัพย์เบื้องต้นจากวิทยากร แล้วนำมาประชุมในลุ่มย่อยให้ร่วมกันออกความคิดเห็นและวางแผนการพัฒนาในอนาคต

- มีการร่วมกันอธิบายแก่เพื่อนบ้านที่ยังไม่มีความเข้าใจต่อการศึกษาและการพัฒนาครั้งในให้เข้าใจเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งเกิดแรงกระตุ้นภายในกลุ่มในช่วยกันคิดและตัดสินใจ เพื่อที่จะได้นำความคิดเห็นของตนนั้นไปเป็นหนึ่งในข้อมูลประกอบการพัฒนาต่อไปในอนาคต

2.3.ศักยภาพของชาวชุมชน

1. ชาวชุมชนนั้นมีความตื่นตัวมากขึ้น กล้าคิด กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นถึงการพัฒนาในอนาคต

2. ชาวชุมชนส่วนใหญ่เริ่มมีความเข้าใจในบทบาท การปรับเปลี่ยนการพัฒนาในอนาคต บ้างอาจจะเห็นถึงช่องทางของการปรับปรุงที่พักอาศัย ภายใต้เงื่อนไขผู้เช่าตรงและผู้เช่าช่วงมีสิทธิและสามารถอยู่อาศัยในพื้นที่ได้ต่อไป

3. ชาวชุมชนมีความต้องการที่จะอยู่ในพื้นที่ของสำนักงานทรัพย์สินฯซึ่งสามารถโยกย้ายที่พักอาศัย หรือปรับปรุงที่พักอาศัยให้เป็นไปตามผังการพัฒนา แต่ติดข้อจำกัดด้านเงินทุนที่จะนำมาปรับปรุงที่พักอาศัยและข้อจำกัดด้านสิทธิการเช่าที่อาจจะยังทำให้ไม่สามารถ ดำเนินการปรับปรุงได้มากนัก

4. สำนักงานทรัพย์สินได้มีการลงมาช่วยอธิบายและช่วยดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

3.ปัญหาและข้อจำกัดของกระบวนการ

เนื่องด้วยวิทยากรที่ได้มีการวางแผนไว้นั้นบางท่านติดภารกิจทำให้ไม่สามารถเข้ามาร่วมการประชุมได้เช่น สถาปนิกจากพอช. ผู้วิจัยจึงได้มีการเข้าร่วมการประชุมแนวคิดการออกแบบวางผังพัฒนาชุมชนย่านเมืองเก่า เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายและเขตพระนคร ณ สำนักงานทรัพย์สินฯก่อนที่จะมีการจัดประชุม เพื่อให้ทราบถึงความเป็นไปของการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนอีกทั้งนำข้อมูลที่ได้ส่งต่อคืนกลับให้ชาวชุมชนได้รับรู้ต่อไป

จากการทำกิจกรรมครั้งนี้ยังไม่ได้ข้อมูลหรือบทสรุปด้านแนวทางการวางผังหรือด้านการเงินที่เป็นเงื่อนไขหลักเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องด้วยการจำกัดของเวลาและความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านซึ่งชาวชุมชนได้เสนอว่าขอให้ค่อยเป็นค่อยไปทีละขั้นตอนเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน แต่ต้องให้ทันการเข้าร่วมจัดตั้งเป็นสหกรณ์ภายในเดือนตุลาคม 2561นี้

4.แนวทางการปรับแก้กระบวนการ

1. มีการนำเสนอผังแนวความคิดครั้งที่ 2 หลังจากการรวบรวมข้อมูลจากการประชุมครั้งนี้
2. มีการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อสอบถามความคิดเห็นและทัศนคติในด้านต่างๆดังต่อไปนี้

1.1.ด้านความเข้มแข็งของชุมชน - สอบถามชาวชุมชน กรรการชุมชน และCPB

1.2.ด้านแนวทางการพัฒนา - สอบถามกรรมการชุมชน CPBและผู้เชี่ยวชาญ

1.3. ด้านการจัดตั้งสหกรณ์ - สอบถามกรรมการชุมชนเพื่อนำไปประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลในวิทยานิพนธ์

ภาพที่ 5. 8 กิจกรรมการประชุมประจำเดือน เม.ย. 2561

<u>ครั้งที่ 7 ช่วงการจัดทำแผน</u> (20 พฤษภาคม 2561)

ประเด็นในการศึกษา : เสนอแนะแนวทางการวางผังเบื้องต้นครั้งที่ 2 และการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

วันที่ : 20 พฤษภาคม 2561

สถานที่: โกดังไท้เฮง เวลา 9.00 - 12.00น.

ผู้เข้าร่วมการประชุม : ผู้วิจัย , ชาวชุมชน และเจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินฯ

จำนวนผู้เข้าร่วมการประชุมมีทั้งหมด 55 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 68 ของครัวเรือนทั้งหมด

1. กิจกรรมการประชุม

ผู้วิจัยได้มีการรวบรวมความต้องการและวางผังเบื้องต้นที่มาจากความต้องการของชุมชน เพื่อนำมาเสนอในที่ประชุมและให้ชาวชุมชนตัดสินใจ โดยประเด็นในการปรับปรุงผังมี 3 ประเด็นคือ

1. รื้อแล้วสร้างใหม่ให้เป็นอาคาร 3 ชั้น บริเวณพื้นที่ชุมชนด้านใน เพื่อเป็นการเพิ่มความหนาแน่นแนวสูง เพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นที่สาธารณะของชุมชน และการรื้อแล้วสร้างอาคารใหม่ 2 ชั้น เนื่องจากการปรับปรุงเส้นทางด้านในและเดิมสภาพปัจจุบันนั้นมีความทรุดโทรม

2. ปรับปรุงอาคารเก่า โดยการเพิ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจกับที่อยู่อาศัยเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดรายได้ในชุมชน

3.ปรับปรุงเส้นทางเดินภายในชุมชนให้มีเชื่อมต่อถึงกันทั้งโครงการ ดังแผนผังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

แผนผังที่ 5. 3 แนวความคิดการปรับปรุงและพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนเบื้องต้น

ที่มา : ผู้วิจัยจัดทำแผนผังจากการรวบรวมความต้องการจากชาวชุมชน 20 พ.ค. 2561

2.ผลที่ได้จากการประชุม

2.1.ความต้องการของผู้อยู่อาศัย

<u>ด้านการวางผัง</u>

เนื่องด้วยข้อกำหนดด้านกฎหมายของการควบคุมอาคารทำให้พื้นที่บางโซนต้องมีการปรับผังใหม่ เพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมายที่กำหนด แต่แนวคิดของการเพิ่มความหนาแน่น และการปรับปรุงเส้นทางนั้นชาวชุมชนบางส่วนเห็นด้วยกับการผัง

คุณพิมลดา วรชาติทวีชัย เสนอในที่ประชุมว่า ถึงแม้ว่าผังครั้งนี้ยังต้องกลับไปแก้ไขให้ถูกตามข้อกฎหมาย ถ้าสามารถปรับผังได้ตามแนวทางนี้ได้จะดีมากเพราะเป็นการทำให้ชุมชนดูดีขึ้น และอาจจะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

คุณปิยะ จิระศิริโสภณ เสนอในที่ประชุมว่า ผังนี้ด้านการมีพื้นที่สาธารณะให้ชุมชน ซึ่งอนาคตสามารถย้ายที่ประชุมไปจัดในสวนได้ และการเปิดพื้นที่ด้านหลังอาคารนั้นเห็นด้วยเพื่อที่จะมีคนเดินผ่าน และรู้สึกโปร่งสบายมากขึ้น

คุณวีรพจน์ คงตระกูลพิทักษ์ เสนอในที่ประชุมว่า ควรมีการทบทวนกฎหมายให้ถูกต้องก่อนมานำเสนอชาวชุมชนเพื่อที่ชาวบ้านจะได้ไม่ติดภาพจำแบบผิดๆ และเสนอให้มีการรื้อถอนน้อยที่สุดก่อนเป็นอันดับแรก พร้อมทำการพัฒนาทีละเฟสโดยให้เริ่มจากโซนด้านหน้าเพื่อทำกิจกรรมค้าขาย โดยให้มีการจัดงานออกร้านขายของบริเวณโกดังไท้เฮง (ต้องทำข้อตกลงกับไท้เฮงในการขอใช้สถานที่) เนื่องจากโกดังนั้นอยู่ในสภาพที่ดีมาก อีกทั้งโครงสร้างยังทำมาจากไม้ที่แข็งแรงสามารถสร้างเอกลักษณ์ให้กับตลาดได้ เมื่อชาวชุมชนมีเงินจากการขายของแล้วจึงไปสร้างในเฟสถัดไป บ้านเก่าอายุเกือบ100ปีนั้นมีคุณค่าทางวัฒนธรรมก็จริงแต่สร้างผิดกฎหมายอาจจะต้องรื้อถอนและปรึกษาหารือกับสถาปนิกอีกครั้งเพื่อหาทางเก็บรักษาอาคารที่มีคุณค่าต่างๆไว้

คุณนรารักษ์ กุลนิวัฒเจริญ ได้เข้ามาร่วมนำเสนอผังในการย้ำถึงข้อแม้ของการวางผังครั้งนี้เพื่อไม่ให้ชาวชุมชนเกิดความสับสัน

2.2.การมีส่วนร่วม

<u>ด้านความคิดเห็นต่อการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม</u>

ชาวบ้านส่วนใหญ่มีระดับการมีส่วนร่วมมากขึ้นนับตั้งแต่เริ่มทำกิจกรรม โดยที่ชาวบ้านไม่รู้ตัวว่าได้เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งข้อมูลเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ตรงและเหมาะสมกับชาวบ้านมากที่สุด และเกิดความอยากรู้ข้อมูลในด้านต่างๆเพิ่มขึ้น อยากที่จะลงมีปฏิบัติและพร้อมที่จะพัฒนาเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมให้เป็นไปตามที่คิดไว้

2.3.ปัญหาของชาวชุมชน

- ต้องการความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ สถาปนิก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน เพื่อให้คำแนะนำในการวางผังปรับปรุงชุมชนเพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และต้องการแหล่งเงินทุนมาช่วยเหลือในการพัฒนาครั้งนี้

2.4.ศักยภาพของชาวชุมชน

- ชาวชุมชนมีความพร้อมมากขึ้น และเข้าใจถึงข้อจำกัดต่างๆในการพัฒนาปรับปรุงชุมชนที่จะส่งผลกระทบต่อการอยู่อาศัย แต่ก็ให้ความร่วมมือในการดำเนินกระบวนการต่อไป โดยมีความคิดเห็นว่า ต้องการให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เข้ามาช่วยเหลือหรือแนะนำถึงทางแก้ไขต่อปัญหาต่างๆที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

- ชาวชุมชนเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์และ อัตลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งยังมีความรู้สึกหวงแหนต่ออาคารบ้านเรือนที่เก่าแก่และมีคุณค่าที่ควรแก่การเก็บรักษาไว้ให้ชนรุ่นหลังสืบไป

- พบว่านอกจากการประชุมเพื่อการพัฒนาและร่างแนวความคิดในการปรับปรุงผังชุมชนแล้ว ชาวชุมชนมีการจัดประชุมครั้งที่ 3 เพื่อร่างแผนการดำเนินธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงสี่แยกแม้นศรี จำกัด มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี)ตั้งอยู่ระหว่างถนนบำรุงเมืองและถนนจักรพรรดิพงษ์ เลขที่โฉนด ฉ.547,548 ประชากรทั้งหมด 234 คน สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้างและรับราชการ

1.แผนการรับสมาชิกสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงสี่แยกแม้นศรี จำกัด มีสมาชิกชุมชน 62 อัตราเช่า(58สิทธิ)

2. การหาทุนดำเนินการ

3.การใช้จ่ายทุน ประกอบด้วยเงินกู้ฉุกเฉิน และเงินกู้สามัญ

4.ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ คาดว่าจะมีที่อยู่อาศัยมั่นคง มีสัญญาเช่าระยะยาวสามารถประกอบกิจการและใช้ชีวิตในชุมชนได้อย่างมีความสุข

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

<u>รายชื่อคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ (6 พ.ค. 2561)</u>

1.นางสาวนรารักษ์	กุลนิวัฒเจริญ	ประธานคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
2.นายญัตติชัย	ญาโนทัย	รองประธานคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
3.นายวีรพจน์	คงตระกูลพิทักษ์	รองประธานคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
4.นางสุทธิญา	เหล่าสุวรรณพงษ์	เหรัญญิกคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
5.นายชลธีร์	เหล่าสุวรรณพงษ์	เลขานุการคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
6.นางสาวสมพิศ	เหล่าสุวรรณพงษ์	คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์

7.นายปิยะ	จิระศิริโสภณ	คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
8.นายกิตติ	สุทธิ์สรรเสรี	คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
9.นางสาวสุพร	ประทุมมา	คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
10.นายไพโรจน์	วรชาติทวีชัย	คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
11.นายสืบชาติ	สายบัว	คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
12.นายพัฒนศักย์	ฮุ่นตระกูล	คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์

3.ปัญหาและข้อจำกัดของกระบวนการ

เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านเวลาทำให้การศึกษากฎหมายและข้อกำหนดกำหนดการก่อสร้างภายในพื้นที่นี้ทำได้ยังไม่ครอบคลุม จึงต้องมีการปรับปรุงผังร่วมกับชาวชุมชนอีกครั้ง นอกจากนี้การนัดประชุมชาวชุมชนเพื่อมาร่วมกันออกแบบวางผังนั้นมีความติดขัดเรื่องเวลาที่ไม่ตรงกันทำให้การทำงานร่วมกันในขั้นตอนนี้มีส่วนร่วมค่อยข้างน้อย

ชาวชุมชนบางคนนั้นยังไม่ใจแผนผังจึงต้องใช้เวลาและการอธิบายให้เกิดความเข้าใจ อีกทั้งควรมีการเชิญสถาปนิกสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มาร่วมการประชุมเพื่อที่จะอธิบายและทำกิจกรรมให้นำไปสู่ผลลัพธ์ตามเป้าหมาย

ภาพที่ 5. 9 กิจกรรมการประชุมประจำเดือน พ.ค. 2561

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

1.ผู้เชี่ยวชาญ

1.1.อาจารย์ ศรินพร พุ่มมณี ผู้อำนวยการโครงการย่านจีนถิ่นบางกอก และผู้จัดการโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง (17 พ.ค. 2561)

- **สร้างความเข้าใจในสถานการณ์ปัจจุบัน** กล่าวคือ ทุกอย่างในสังคมต้องมีการแลกเปลี่ยน ทุกคนมีทั้งส่วนได้และส่วนเสียในการพัฒนาทั้งสิ้น
- ผู้เช่าอาจจะโดนผลกระทบมากกว่า ดังนั้นต้อง**มีแนวทางตั้งมือรับ**
- **สร้างความเชื่อมั่นระหว่างสำนักงานทรัพย์สินฯด้านนโนบาย**แก่ชาวชุมชน
- **เพิ่มข้อมูลด้านบ้านมั่นคง - สหกรณ์** บอกข้อมูลความเป็นจริงถึง ข้อดี-เสีย ของการรวมกลุ่มในการพัฒนาและการจัดตั้งเป็นสหกรณ์
- **ต้องสามารถพัฒนาความสามารถด้านการบริหารจัดการด้วยตนเองของชุมชน** โดยต้องมีคณะทำงานมาบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เที่ยงตรง และเป็นที่ยอมรับของชาวชุมชน
- ชาวชุมชนก็ถือเป็นหนึ่งของเศรษฐกิจเมืองเก่าที่ให้ดำเนินต่อไปได้ ดังนั้น ต้องหาเครื่องมือที่จะส่งเสริมความสามารถของชาวชุมชนให้สามารถจัดการตนเองได้ จนเกิดการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมที่ทุกคนเกิดความเป็นเจ้าของและร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนา

1.2.จากคุณณรงค์ กฤดิขจรกรกุล ผู้ชำนาญการสำนักส่งเสริมและพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (17 พ.ค. 2561)

- **การพัฒนาด้านกายภาพ** ควรให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าในตนเอง และเข้าใจในพื้นที่หาอัตลักษณ์ของชุมชน และให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมกับศักยภาพที่ดินในปัจจุบัน
- **การพัฒนาด้านสังคม** ควรให้ชาวบ้านนำไปสู่ การ Collaborate กล่าวคือ ต้องเกิดความเป็นเจ้าของในพื้นที่ การร่วมมือร่วมใจในการเปลี่ยนแปลงเพื่อเป้าหมายการพัฒนาตามหลักการ 3 S ของ บวร โดยให้ชาวบ้านมีอำนาจในการตัดสินใจ และมีทำงานร่วมกันให้เกิดการเปลี่ยนเปลี่ยนทั้งรูปธรรมและนามธรรม โดยมีสำนักงานทรัพย์สินฯและผู้เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนและสร้างแรงผลักดัน
- **ต้องเกิดการร่วมมือ**ระหว่างภาคีและหน่วยงานอย่างแท้จริง พร้อมทั้งให้เข้ามารับรู้ในการประชุมร่วมกับชาวชุมชน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

- สำนักงานทรัพย์สินฯ ควรสนับสนุนชาวบ้านให้เกิดการจัดการตนเองได้ เช่นการสนับสนุนด้าน Platform ด้านงบประมาณ เป็นต้น
- วัด ควรสร้างความเชื่อมโยงการพัฒนากับพื้นที่วัดและชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินฯ ให้เป็นไปตามแนวทางเดียวกัน
- NO ONE LEFT BEHIND

2.สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

หลังจากการประชุมครั้งที่ 7 ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาไปนำเสนอต่อที่ประชุมของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ในวันที่ 21 พ.ค. 2561 ณ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เพื่อสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชน โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมดังต่อไปนี้

คุณบุญเลิศ เสาะแสวง หัวหน้าฝ่ายโครงการชุมชน
คุณพงษ์สันต์ วิสุวงศ์ พนักงาน ปฏิบัติงานชุมชน
คุณเมธาวี ฐานกุล เจ้าหน้าที่บริหารงานชุมชน

<u>ข้อความคิดเห็นเสนอแนะ</u>

- สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์นั้นมีจุดมุ่งหมายให้ชาวชุมชนเป็นผู้คิดและตัดสินใจ อีกทั้งจัดตั้งเป็นสหกรณ์เพื่อให้บริหารชุมชนด้วยตัวเองจนสามารถพัฒนาชุมชนด้วยตนเองจนเกิดความยั่งยืน โดยมีสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นพี่เลี้ยงและช่วยดูแลการพัฒนาให้แก่ชาวชุมชน

- กระบวนการนี้มีข้อดีที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความคิดและเกิดการตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง

- สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เห็นศักยภาพของคนในชุมชนนั้นมีความเข้มแข็งที่จะต่อสู้เพื่อส่วนร่วม ต่อสู้เพื่อตนเอง และต่อสู้กับหน่วยงานให้ได้นำมาสู่การพึ่งพาตนเอง

- อยากให้ชาวชุมชนนั้นขับเคลื่อนสู่กระบวนการสหกรณ์ และจะทำให้ชาวบ้านนั้นรับรู้ถึงศักยภาพของตนที่มีอยู่ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตารางที่ 5. 5 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่1/7)

ขั้นตอนที่ 1 พฤศจิกายน 2560			ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย					
			ชุมชน		ผู้วิจัย	CPB	ผู้เกี่ยวข้อง	
			ชาวชุมชน	ผู้นำชุมชน			ผู้เชี่ยวชาญ	
1.ความต้องการปรับประยุกต์อยู่อาศัย	1.1.กายภาพ		×	×	ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นทั้ง3ด้าน ทบทวนวรรณกรรมและวางแผนกิจกรรม	ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานที่ผ่านมา นโยบาย แนวคิดและเป้าหมายการพัฒนา	ร่วมให้ความรู้และคำปรึกษาเกี่ยวกับการวางแผนกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม	
	1.2.สังคม							
	1.3.เศรษฐกิจ							
	สรุป		ไม่มีการเข้าร่วม	ไม่มีการเข้าร่วม	ศึกษา/วางแผน	ให้ข้อมูลและเอกสาร	ให้คำปรึกษา	
2. การมีส่วนร่วม	2.1.ระดับการมีส่วนร่วม		×	×	×	×		×
	2.2.วิธีการ		×	×	×	×		×
	สรุป		ไม่มีการมีส่วนร่วม เนื่องจากอยู่ในขั้นตอนที่ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล ศึกษาและวางแผนกิจกรรม					
3.ความเข้มแข็ง	3.1.ชุมชนแห่งการเรียนรู้		×	×	×	×		×
	3.2.ชุมชนจัดการตนเอง							
	3.3.ชุมชนมีจิตวิญญาณ							
	3.4. ชุมชนมีความสงบและคุณธรรม							
	สรุป/		ไม่มีการเข้าร่วม	ไม่มีการเข้าร่วม	ไม่ได้มีการสำรวจ	ไม่ได้มีการสำรวจ	ไม่ได้มีการสำรวจ	

ตารางที่ 5. 6 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่2/7)

ขั้นตอนที่ 2 11 ธันวาคม 2560		ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย									
		ชุมชน		ผู้วิจัย	CPB	ผู้เกี่ยวข้อง					
		ชาวชุมชน	ผู้นำชุมชน			นักอสังหา	ทอง.	สจ.	อื่นๆ		
1.ความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัย	1.1.กายภาพ	ต้องการพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น เช่น พื้นที่ตากผ้า ห้องนอน	ปรับปรุงอาคารที่ทรุดโทรม	×	ปรับปรุงอาคารFacadeอนุรักษ์ ขัดผังชุมชนด้านหลัง	×	×	×	×		
	1.2.สังคม	×		×							
	1.3.เศรษฐกิจ	ต้องการช่วยเหลือด้านเงินทุน		×	จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์						
2. การมีส่วนร่วม	2.1.ระดับการมีส่วนร่วม	●○○○○	●●○○○	●●●○○	●●●●○	○○○○○					
	2.2.วิธีการ	รับรู้ รับฟัง	ร่วมรับฟัง และมีส่วนร่วมทางอ้อมคือ เชิญชวนชาวบ้านเข้ามา	ร่วมปรึกษาหารือ และแนะนำแนวทางมาประยุกต์ใช้กับชุมชน	ร่วมปรึกษาหารือ และควบคุมให้ชาวชุมชนคิดพัฒนาด้วยตนเอง	×	×	×	×		
	สรุป/	ชาวชุมชนร่วมรับฟัง	ผู้นำมีส่วนร่วมทางอ้อม	ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมเอง	CPB คอยให้ข้อมูล ควบคุมให้เกิดการดำเนินการ และกระตุ้นชาวบ้านให้ลงมือทำกิจกรรม	ไม่มีการเข้าร่วม					
3.ความเข้มแข็ง	3.1.ชุมชนแห่งการเรียนรู้	×	✓	×	×	ไม่มีการเข้าร่วม					
	3.2.ชุมชนจัดการตนเอง	×	✓								
	3.3.ชุมชนมีจิตวิญญาณ	×	×								
	3.4. ชุมชนมีความสงบและคุณธรรม	✓	✓								
	สรุป/	ความเข้มแข็งของชาวบ้านได้ 1 คะแนน	ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนได้ 3 คะแนน	ไม่ได้มีการสำรวจ	ไม่ได้มีการสำรวจ						

ตารางที่ 5. 7 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่3/7)

ขั้นตอนที่ 3 14 มกราคม 2561		ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย					
		ชุมชน		ผู้วิจัย	CPB	ผู้เกี่ยวข้อง	
		ชาวชุมชน	ผู้นำชุมชน			สช.	
1.ความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัย	1.1.กายภาพ	1.มีความต้องการปรับปรุงบ้านอนุรักษ์ ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น 2.ปรับปรุงภายในอาคารให้ดี	ปรับสังชุมชน และบ้านเรือนให้ถูกกฎหมาย	×	ปรับปรุงบ้านให้ถูกกฎหมาย เพื่อสิ่งอัตลักษิการเช่า	1.ปรับปรุงสาธารณูปโภคภายในชุมชนให้ดีขึ้น 2.ให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของที่อยู่อาศัย	
	1.2.สังคม	1.ต้องการให้มีพื้นที่สาธารณะ 2.อนุรักษ์บ้านเก่า	ต้องการให้ชุมชนออกเสียง ความคิดเห็นมากขึ้น	×	×	1.ให้ชุมชนเกิดความตระหนักในชุมชนมากขึ้น	
	1.3.เศรษฐกิจ	ต้องการช่วยเหลือด้านเงินทุนและพื้นที่ค้าขาย		×	ให้ชุมชนมีแหล่งเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงตนเอง	1.เสนอให้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์	
2. การมีส่วนร่วม	2.1.ระดับการมีส่วนร่วม	●○○○○	●●●○○	●●●●○	●●●●○	●●●○○	
	2.2.วิธีการ	รับรู้ รับฟัง ออกความคิดเห็น บ้างบางส่วน	มีส่วนร่วมทางอ้อม ร่วมปรึกษาหารือ เพื่อให้ชาวบ้านเกิดการเคลื่อนไหว	ร่วมปรึกษาหารือ และแนะนำแนวในการรวบรวมความต้องการ	ร่วมปรึกษาหารือ และควบคุมให้ชาวชุมชนคิดพัฒนาด้วยตนเอง	มีส่วนร่วมทางอ้อม โดยให้ข้อคิดและคำแนะนำแก่ชุมชน	
	สรุป	เริ่มมีการออกความคิดเห็นบ้างบางส่วน	ผู้นำมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเป็นอย่างมากทั้งผู้นำและคณะกรรมการบางส่วน	กระตุ้นให้ชาวชุมชนกล้าแสดงออกในที่ประชุมมากขึ้น	ต้องการให้ชาวชุมชนสามารถจัดการตนเองได้	ต้องการให้ชาวชุมชนรวมกลุ่มเพื่อหาแหล่งทุนมาปรับปรุงที่พักอาศัย	
3.ความเข้มแข็ง	3.1.ชุมชนแห่งการเรียนรู้	×	✓	×	×	×	
	3.2.ชุมชนจัดการตนเอง	×	×				
	3.3.ชุมชนมีจิตวิญญาณ	✓	✓				
	3.4. ชุมชนมีความสงบและคุณธรรม	✓	✓				
	สรุป	ความเข้มแข็งของชาวบ้านได้ 2 คะแนน	ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนได้ 3 คะแนน	ไม่ได้มีการสำรวจ	ไม่ได้มีการสำรวจ	ไม่ได้มีการสำรวจ	

ตารางที่ 5. 8 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่4/7)

ชั้นตอนที่ 4 11 กุมภาพันธ์ 2561		ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย					
		ชุมชน		ผู้วิจัย	CPB	ผู้เกี่ยวข้อง	
		ชาวชุมชน	ผู้นำชุมชน			สช.	
1 ความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัย	1.1.กายภาพ	1.ปรับปรุงอาคารให้เหมาะกับการค้าขาย และท่องเที่ยว 2.ปรับปรุงบ้านให้สวยงามและยืนนานขึ้น 3.รวบรวมความต้องการ และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น		×	ให้ชาวชุมชนเห็นมองมุมมองอื่นของพื้นที่รอบข้างซึ่งการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นและส่งผลต่อการพัฒนาในอนาคต	1..ให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของที่อยู่อาศัยที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามแผนพัฒนาเมือง	
	1.2.สังคม	1.ต้องการพัฒนาชุมชนให้เป็นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	1.ต้องการพัฒนาชุมชนให้ชาวบ้านคิด เริ่มตัดสินใจ	×		1.ให้ชุมชนเกิดจิตสาธา	
	1.3.เศรษฐกิจ	ต้องการความแข็งแรงในสิ่งปลูกเช่า และความมั่นใจหลังจากการพัฒนาที่อยู่อาศัย		×		1.เสนอให้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์	
2 การมีส่วนร่วม	2.1.ระดับการมีส่วนร่วม	●●●○○	●●●●○	●●●●○	●●●○○	●●●○○	
	2.2.วิธีการ	รับรู้ รับฟัง ออกความคิดเห็น บ้างบางส่วน	มีส่วนร่วมทางอ้อม ร่วมปรึกษาหารือ เพื่อให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้	ร่วมปรึกษาหารือ และแนะนำแนวในการรวบรวมความต้องการ	ร่วมปรึกษาหารือ และคอยสังเกตการณ์	มีส่วนร่วมทางอ้อม โดยให้ข้อคิดและคำแนะนำในกลุ่มชน	
	สรุป	เริ่มมีการออกความคิดเห็นบ้างบางส่วน	ผู้นำเป็นผู้ดำเนินรายการร่วมกับผู้วิจัย และคอยกระตุ้นชาวชุมชนเกิดการแสดงความคิดเห็นและเปิดมุมมองใหม่ๆ	กระตุ้นให้ชาวชุมเกิดความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นและเปิดมุมมองใหม่ๆ	ต้องการให้ชาวชุมชนสามารถจัดการตนเองได้	ต้องการให้ชาวชุมชนรวมกลุ่มเพื่อหาแหล่งทุนมาปรับปรุงที่พักอาศัย	
3 ความเข้มแข็ง	3.1.ชุมชนแห่งการเรียนรู้	✓	✓	×	×	×	
	3.2.ชุมชนจัดการตนเอง	×	×				
	3.3.ชุมชนมีจิตวิญญาณ	✓	✓				
	3.4. ชุมชนมีความสงบและคุณธรรม	✓	✓				
	สรุป	ความเข้มแข็งของชาวบ้านได้ 3 คะแนน	ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนได้ 3 คะแนน	ไม่ได้มีการสำรวจ	ไม่ได้มีการสำรวจ	ไม่ได้มีการสำรวจ	

ตารางที่ 5. 9 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่5/7)

ขั้นตอนที่ 5 17-18 มีนาคม 2561		ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย				
		ชุมชน		ผู้วิจัย	CPB	ผู้เกี่ยวข้อง
		ชาวชุมชน	ผู้นำชุมชน			สปข.
1 ความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัย	1.1.ภายภาพ	1.ปรับปรุงโครงสร้างให้แข็งแรงและต่อเติมพื้นที่ใช้สอยอย่างถูกกฎหมาย 2.ปรับปรุงให้มีความเป็นระเบียบและต้นทุนต่ำ	1. วางแผนการพัฒนาเป็นโซนตามลักษณะการอยู่อาศัย โดยให้มีพื้นที่สีเขียว พื้นที่ทางวัฒนธรรม	×	เป็นผู้ประสานงาน และให้ความช่วยเหลือชุมชน	×
	1.2.สังคม	ที่นนทุอาชีพการทำโลง เพื่อเป็นจุดขายการท่องเที่ยว	2. มีการคิดหาแหล่งทุนจากการจัดตั้งสหกรณ์ พอช.	×		×
	1.3.เศรษฐกิจ	ต้องการแหล่งเงินทุนภายนอก เช่น การรู้จักนาคารอาคารสงเคราะห์ พอช.อื่นๆ	หรือบ้านมั่นคงเข้าร่วม	×		×
2. การมีส่วนร่วม	2.1.ระดับการมีส่วนร่วม	●●●○○	●●●●○	●●●●○	●●●○○	ไม่มีการเข้าร่วม
	2.2.วิธีการ	รับรู้ รับฟัง ออกความคิดเห็นมากขึ้น	มีส่วนร่วมทางอ้อม ร่วมปรึกษาหารือ ควบคุมร่วมกัน	มีส่วนร่วมทางอ้อม ร่วมปรึกษาหารือ ควบคุมร่วมกัน	ร่วมปรึกษาหารือ และคอยสังเกตการณ์	มีส่วนร่วมทางอ้อม โดยให้ข้อคิดและคำแนะนำแก่ชุมชน
	สรุป	เริ่มมีการออกความคิดเห็นมากขึ้น เพื่อให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง	ผู้นำเป็นผู้ดำเนินรายการร่วมกับผู้วิจัย และคณะกรรมการร่วมอธิบายข้อมูลแก่ลูกบ้านและเกิด Key participants	กระตุ้นให้การชุมนุมเกิดความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นและเปิดมุมมองใหม่ๆ	ต้องการให้การชุมนุมสามารถจัดการตนเองได้	ต้องการให้การชุมนุมรวมกลุ่มเพื่อหาแหล่งทุนมาปรับปรุงที่พักอาศัย
3 ความเข้มแข็ง	3.1.ชุมชนแห่งการเรียนรู้	✓	✓	×	×	×
	3.2.ชุมชนจัดการตนเอง	×	✓			
	3.3.ชุมชนมีจิตวิญญาณ	✓	✓			
	3.4. ชุมชนมีความสงบและคุณธรรม	✓	✓			
	สรุป	ความเข้มแข็งของชาวบ้านได้ 3 คะแนน	ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนได้ 4คะแนน	ไม่ได้มีการสำรวจ	ไม่ได้มีการสำรวจ	ไม่ได้มีการสำรวจ

ตารางที่ 5. 10 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่6/7)

ขั้นตอนที่ 6 29 เมษายน 2561		ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย					
		ชุมชน		ผู้วิจัย	CPB	ผู้เกี่ยวข้อง	
		ชาวชุมชน	ผู้นำชุมชน			นักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	
1.ความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัย	1.1.กายภาพ	1.จัดลำดับความสำคัญของปัญหา 2.ผู้เข้าร่วมเสนอความคิดว่าต้องการปรับปรุงบ้านและต้องการอยู่ในพื้นที่เหมือนเดิม	1. Key participants เริ่มเข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรม กระตุ้นให้ชุมชนแสดงออกถึงความต้องการและปัญหา 2.พบปัญหาด้านแหล่งทุน	×	เป็นผู้ประสานงาน และให้ความช่วยเหลือชุมชน	1. เปิดมุมมองการพัฒนา 2.ให้ข้อมูลด้านภายภาพถึงศักยภาพของชุมชนในการปรับปรุงพื้นที่ทั้งแนวดิ่งและแนวราบ	
	1.2.สังคม	พื้นฟูวัฒนธรรม เส้นทางท่องเที่ยวชุมชน จุดถ่ายรูป	และผู้เข่าช่วงที่เข้ารับผลกระทบแต่ยังไม่ได้สิทธิใน	×		1. การรวมกลุ่ม พัฒนาพร้อมกัน ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง	
	1.3.เศรษฐกิจ	ร่วมกันคิดและริเริ่มที่จะดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์	การตัดสินใจย้ายออกต้องให้ผู้เข่าตรงเป็นผู้ตัดสินใจ	×		1. ให้ข้อมูลด้านแหล่งทุน ต้นทุนพื้นที่ และทรัพยากรที่มีในชุมชน	
2. การมีส่วนร่วม	2.1.ระดับการมีส่วนร่วม	●●●●○	●●●●●	●●●○○	●●○○○	●●○○○	
	2.2.วิธีการ	รับรู้ รับฟัง ออกความคิดเห็นมากขึ้น มีส่วนร่วมทางร้อมและทางตรง ร่วมปรึกษาหารือ	มีส่วนร่วมทางร้อม ร่วมปรึกษาหารือ ควบคุมอย่างเต็มที่	ลดบทบาท และคอยเป็นผู้กระตุ้น ร่วมปรึกษาหารือ	ผู้ให้การสนับสนุน และสังเกตการณ์	มีส่วนร่วมทางร้อม โดยให้ข้อคิดและคำแนะนำแก่ชุมชน	
	สรุป	มีการวางแผนการพัฒนาในอนาคตของชุมชนร่วมกัน	ผู้นำและKey participants เริ่มเข้าใจและเห็นช่องทางการพัฒนาในอนาคต	กระตุ้นให้ชาวชุมเกิดความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นและเปิดมุมมองใหม่ๆ	ต้องการให้ชาวชุมชนสามารถจัดการตนเองได้	เปิดมุมมองการพัฒนาให้กับชุมชน	
3.ความเข้มแข็ง	3.1.ชุมชนแห่งการเรียนรู้	✓	✓	×	×	×	
	3.2.ชุมชนจัดการตนเอง	✓	✓				
	3.3.ชุมชนมีอัตวิญญาณ	✓	✓				
	3.4. ชุมชนมีความเสมอและคุณธรรม	✓	✓				
	สรุป	ความเข้มแข็งของชาวบ้านได้ 4 คะแนน	ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ได้ 4คะแนน	ไม่ได้มีการสำรวจ	ไม่ได้มีการสำรวจ	ไม่ได้มีการสำรวจ	

ตารางที่ 5. 11 สรุปความต้องการ การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ครั้งที่7/7)

ขั้นตอนที่ 7 20 พฤษภาคม 2561	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย				
	ชุมชน		ผู้วิจัย	CPB	ผู้เกี่ยวข้อง
	ตัวแทนชุมชน	ผู้นำชุมชน			
1.1.กายภาพ	1. ปรับประชาสัมพันธ์สื่อสารและเส้นทางจักรยาน อาคารชุด และเคียงบ้านกับบ้านเก่า 2. ใช้พื้นที่ว่างมาเป็นพื้นที่ขายของ	1. Key participants ร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดตั้งคณะกรรมการสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงสี่แยกแม้นศรี โดย	×	ร่วมเป็นผู้ประชุมในการร่างข้อกำหนดสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงสี่แยกแม้นศรี	×
1.2.สังคม	ฟื้นฟูวัฒนธรรม เส้นทางท่องเที่ยวชุมชน จุดถ่ายรูป	ร่วมกับประชุมและร่างข้อกำหนด	×		×
1.3.เศรษฐกิจ	เริ่มแก้ไขตั้งแต่ก่อนการจัดตั้งสหกรณ์		×		×
2.1.ระดับการมีส่วนร่วม	●●●●○	●●●●●	●●○○○	●●●○○	ไม่มีผู้เข้าร่วม
2.2.วิธีการ	รับรู้ รับฟัง ออกความคิดเห็นมากขึ้น มีส่วนร่วมทางอ้อมและทางตรง ร่วมปรึกษาหารือ	มีส่วนร่วมทางอ้อม ร่วมปรึกษาหารือ ควบคุมอย่างเต็มที่	ลดบทบาท และคอยเป็นผู้กระตุ้น ร่วมปรึกษาหารือ	ผู้ให้การสนับสนุน และสังเกตการณ์	×
สรุป	มีการร่วมกันแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในการปรับปรุงฝั่งเพื่อให้เหมาะแก่การพัฒนาชุมชน		ให้ความช่วยเหลือด้านการวางผังและให้คำแนะนำแก่ชุมชน	ต้องการให้ชาวชุมชนสามารถจัดการตนเองได้	×
3.1.ชุมชนแห่งการเรียนรู้	✓	✓	×	×	×
3.2.ชุมชนจัดการตนเอง	✓	✓			
3.3.ชุมชนมีจิตวิญญาณ	✓	✓			
3.4. ชุมชนมีความสงบและคุณธรรม	✓	✓			
สรุป	ความเข้มแข็งของชาวบ้านได้ 4 คะแนน	ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนได้ 4คะแนน	ไม่ได้มีการสำรวจ	ไม่ได้มีการสำรวจ	ไม่ได้มีการสำรวจ

ตารางที่ 5. 12 สรุปแผนการดำเนินการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
1. การวางแผนกระบวนการก่อนการดำเนินการปฏิบัติการ	1.เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินกระบวนการ	- ชาวบ้าน - สำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ส่วนพระมหากษัตริย์ - หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	1.ทบทวนวรรณกรรม 2.ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษา	1. ได้แนวทางของการจัดกระบวนการดำเนินการเบื้องต้น
2. การสร้างความสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจในชุมชน	1. เพื่อสร้างความเข้าใจกระบวนการเข้ามาศึกษาวิจัย 2.เพื่อสร้างแนวร่วมในการทำงาน	- ชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมกระบวนการทั้งผู้เข้าร่วมและผู้เข้าร่วม	1. จัดเวทีการพูดคุยกับชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้าใจ 2. ลงสำรวจพื้นที่ร่วมกับชาวชุมชนเพื่อสร้างความคุ้นเคยและสร้างแนวร่วมในการทำงาน 3.ชี้แจงและขอความร่วมมือจากคณะกรรมการชุมชน	1.ชาวชุมชนยอมรับและให้ความร่วมมือในการดำเนินการศึกษาร่วมกับผู้วิจัย 2.ความเข้าใจด้านการศึกษาหาความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนอย่างมีส่วนร่วมนั้นยังไม่ชัดเจนมากเท่าที่ควร 3.ขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR)จึงทำให้ผลที่ได้มาไม่ตรงเป้าหมายในแต่ละกิจกรรม
3.การร่วมสำรวจและเก็บข้อมูลทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ	1. เพื่อทราบถึงบริบทชุมชน/ประวัติศาสตร์ชุมชน และสถานการณ์ความเป็นไปของชุมชน 2. ค้นหาศักยภาพของศักยภาพด้านกายภาพ ทรัพยากรในชุมชน ทรัพยากรคนเป็นต้น	- ชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมกระบวนการทั้งผู้เข้าร่วมและผู้เข้าร่วม	1. เข้าไปพูดคุยและสัมภาษณ์แต่ละบ้านร่วมกับอาสาสมัครที่เป็นคณะสำรวจเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆของชุมชน อย่างน้อย 20 หลังคาเรือนซึ่งครอบคลุมทุกรูปแบบการอยู่อาศัย	1.ชาวชุมชนบางส่วนยังไม่เข้าใจและให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกระบวนการน้อย 2.ชาวชุมชนทั้งผู้เข้าร่วมและผู้เข้าร่วมยินดีที่จะให้ข้อมูล แต่ยังคิดถึงปัญหาแบบปัจเจกและแบบองค์รวมยังไม่ชัดเจน
4. จัดลำดับและสรุปข้อมูลรายงานผลการดำเนินการระยะที่ 1	1. เพื่อรายงานผลการดำเนินการที่ได้จากการศึกษา	- ชาวบ้าน - สำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ส่วนพระมหากษัตริย์ - หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	1.ปรับกระบวนให้มีความกระชับ และตรงประเด็น 2.ร่วมจัดลำดับข้อมูลด้านสภาพปัญหา ความต้องการที่จะปรับปรุงในอนาคต	1.ชาวชุมชนรับรู้การดำเนินการจากการประชุมครั้งที่ผ่านมา 2.ชาวชุมเริ่มเข้าใจและบอกสภาพปัญหาที่ประสบมากขึ้น 3.ผู้เข้าร่วมการร่วมประชุมเกือบทุกครั้ง ทำให้เห็นถึงความตั้งตัวและต้องการขยายแนวในการพัฒนา

ตารางสรุปแผนการดำเนินการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (ต่อ)

ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่ได้รับ
5. แลกเปลี่ยนข้อมูลจากการสำรวจชุมชน และผังการจำแนก จัดลำดับความสำคัญปัญหาของการพัฒนาในแต่ละโซนเพื่อนำไปประกอบการวิเคราะห์อนาคต	1.เพื่อเป็นการรวบรวมการโดยการกระตุ้นแกนนำกลุ่มเพื่อขยายผลต่อชาวชุมชน 2.ให้แกนนำแสดงบทบาทกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันและวางแผนอนาคต	- ชาวบ้าน - KEY PERSON	1.ประชุมกลุ่มย่อยFOCUS GROUP 2.สร้างความเข้าใจและให้แกนนำร่วมคิดและเสนอแนวทางในการพัฒนาเบื้องต้นเพื่อนำไปปรึกษาในที่ประชุมครั้งต่อไป 3.นำผลที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อยมาเสนอ และจัดทำแผนผังความคิดเบื้องต้นในการปรับปรุงชุมชน	1. ชุมชนเห็นภาพการพัฒนาในอนาคต 2. เกิดแรงจูงใจและความรู้สึกร่วมต่อชุมชนในการดำเนินการพัฒนา 3. แกนนำมีการประชุมหารือและร่างแผนการพัฒนาในแต่ละเฟสเพื่อเป็นแนวทางให้กับชาวชุมชนได้ร่วมคิดและตัดสินใจ
6.ประชุมเพื่อการวางแผนและผังการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชน	1. เป็นการส่งเสริมและยกระดับพัฒนาศักยภาพชาวชุมชนให้เห็นมิติการพัฒนาที่หลากหลาย 2.ให้ข้อมูลแก่ชาวชุมชนและสำนักงานทรัพย์สินฯในมุมมองของบุคคลภายนอกที่มีต่อชุมชน	- ชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมกระบวนการทั้งผู้เช่าตรงและผู้เช่าช่วง - สำนักงานทรัพย์สินฯ - บุคคลภายนอก เช่น นักพัฒนา อสังหาริมทรัพย์	1. ทำแผนผังที่ได้จากการรวบรวมความต้องการปัญหา และข้อจำกัดต่าง มาจัดทำผังและนำเสนอต่อที่ประชุม เพื่อให้ชาวชุมชนคิดและร่วมตัดสินใจ 2. เปิดมุมมองจากบ้านจากนักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์เพื่อให้ชาวชุมชนเข้าใจ สถานการณ์ที่เกิดขึ้น และบทบาทของสำนักงานทรัพย์สินฯ 3.แบ่งกลุ่มทำกิจกรรมการสำหรับปัญหา โอกาสและวางแผนพัฒนาชุมชนใน 5ปีข้างหน้า	1. ชาวชุมชนเข้าใจสถานการณ์และผลกระทบทั้งแง่ที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดจากการพัฒนาเมือง 2. สามารถวางแผนพัฒนาในอนาคต อีกทั้งอยากเห็นชุมชนมีความเป็นระเบียบ อยากให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และยังคงเอกลักษณ์เดิมของความเป็นชุมชนไว้ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและแนวคิดในการพัฒนาทรัพย์สินฯ
7.เสนอแนะแนวทางการวางผังเบื้องต้นครั้งที่ 2 และการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม	1.เพื่อสรุปข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมความต้องการที่ผ่านมาและจัดหมวดหมู่และวางผัง 2.นำผลการศึกษาที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข พัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ 3. เพื่อได้รับข้อเสนอแนะจากเจ้าของที่ดินและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกระบวนการ	- ชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมกระบวนการทั้งผู้เช่าตรงและผู้เช่าช่วง - สำนักงานทรัพย์สินฯ - บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง	1. ทำแผนผังที่ได้จากการพัฒนาจากครั้งที่ 1 มาปรับปรุงและนำเสนอต่อที่ประชุม เพื่อให้ชาวชุมชนคิดและร่วมตัดสินใจ 2. ปรับรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นจริงจากการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม 3. สัมภาษณ์หัวหน้าฝ่ายองชุมชน สนง.ทรัพย์สิน, ผู้เชี่ยวชาญผู้ดำเนินการกระบวนการชุมชน เพื่อขอความคิดเห็นและคำแนะนำต่อการทำกระบวนการ	1. ได้ทราบถึงข้อเสนอแนะจากชาวชุมชนที่มีต่อการวางผังครั้งที่ 2 2. เกิดแรงจูงใจในการวางแผนร่างแผนการดำเนินชุมชนที่รอบคอบ 3. ชาวชุมชนชุมความรู้และข้อมูลที่ได้จากการร่วมกันศึกษาเพื่อนำไปใช้ในกระบวนการออกแบบร่วมกันพอใจในลำดับต่อไปในอนาคต 4. ทราบถึงความคิดเห็นจาก CPBและผู้เชี่ยวชาญ

แผนภูมิที่ 5. 8 สรุปขั้นตอนและข้อค้นพบจากการศึกษา

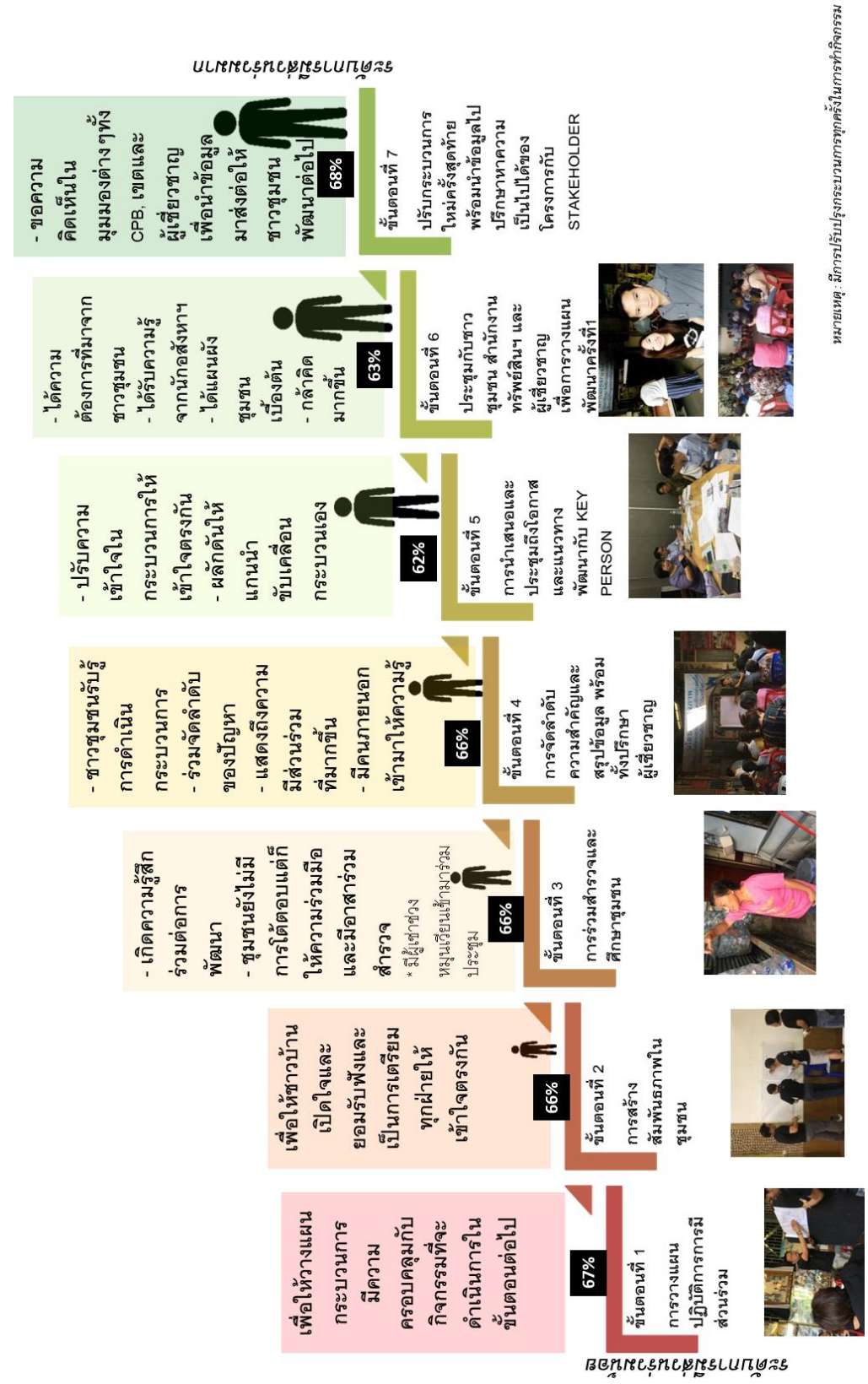

5.3.สรุปการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาหาความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

สิ่งที่เกิดขึ้นที่ได้จากการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนคือ กระบวนการในการดำเนินการศึกษานั้นต้องมีการปรับเปลี่ยนตลอดให้เข้ากับสถานการณ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า อีกทั้งความล่าช้าในการปฏิบัติงานเนื่องจากเป็นการศึกษาความต้องการที่เกี่ยวข้องกับคนหมู่มากจึงทำให้บางครั้งเกิดความล่าช้าและไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางแผนไว้ภายในระยะเวลาที่กำหนด ส่งผลให้ไม่สามารถทำการศึกษากระบวนการได้ครบทุกขั้นตอน จากการร่วมปฏิบัติการอย่างส่วนร่วมกับชาวชุมชนและสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

5.3.1.ความสำคัญของการพัฒนาปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี

1) เพื่อให้ชาวชุมชนเกิดความรู้สึกร่วมต่อการรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชน และให้เกิดความตระหนักในด้านความสำคัญของชุมชนมากขึ้นโดยให้เกิดความคิดในการพัฒนาร่วมกันแบบองค์รวมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและนำไปสู่การจัดการบริหารชุมชนด้วยตนเอง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลเดช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

2) เพื่อให้ได้มาซึ่งชุดข้อมูลความต้องการพัฒนาปรับปรุงที่อยู่อาศัยเชิงลึกและถูกต้องแม่นยำและแนวทางการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยภายในชุมชนให้ดีขึ้นภายใต้การทำงานร่วมกันของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งจนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นแบบอย่างการพัฒนาเพื่อไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นๆต่อไป

5.3.2. ปัญหาและข้อจำกัดในการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

ตารางที่ 5. 13 สรุปปัญหาและข้อจำกัดในการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

สภาพปัญหา	ลำดับ 1	ลำดับ 2	ลำดับ 3
ด้านกายภาพ	ที่อยู่อาศัยมีความทรุดโทรม ขาดการดูแลจากผู้เช่า	สิทธิการเช่า และสัญญาเช่า	พื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอส่งผลให้ต้องต่อเติมบ้าน
ด้านสังคม	ไม่มีปัญหา	ความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย	ซอยเปลี่ยว
ด้านเศรษฐกิจ	ขาดแหล่งทุนการปรับปรุงที่พักอาศัย	ขาดแคลนพื้นที่เศรษฐกิจในชุมชน	ภาระหนี้สิน

1) สรุปความต้องการพัฒนาที่อยู่อาศัย

ที่พักอาศัยนั้นเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ที่สำคัญของมนุษย์ เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลให้สภาพที่อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงตาม จากการสำรวจและทำกิจกรรมเพื่อศึกษาหาความต้องการในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรีนั้นมีความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัยดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5. 14 ความต้องการพัฒนาที่อยู่อาศัย

ลำดับ	การปรับปรุงที่พักอาศัย	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1	รื้อแล้วสร้างใหม่	-	-
2	ปรับปรุงทั้งหลัง	13	15
3	ปรับปรุงเฉพาะที่	32	40
4	ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้	(35)	45
รวม		80	100

จากการสำรวจความต้องการชุมชนพบว่า ชาวชุมชนนั้นมีความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัยเฉพาะที่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40 โดยพื้นที่ที่ต้องการปรับปรุงมากที่สุดในบ้านคือผนังและพื้น รองลงมาเป็นหลังคาและน้อยที่สุดคือ รั้ว เนื่องจากติดข้อจำกัดด้านเงินทุนในการปรับปรุงจึงต้องทำให้ปรับปรุงไปทีละส่วน รองลงมาเป็นความต้องการปรับปรุงทั้งหลัง คิดเป็น ร้อยละ 15

2) สรุปความต้องการพัฒนาชุมชน

นอกจากความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัยแล้ว ชาวชุมชนยังมีความต้องการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบองค์รวม ไม่เพียงแต่ปรับปรุงตัวบ้านเท่านั้นยังต้องการปรับปรุงชุมชนให้สวยงาน และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในอนาคต จากการสำรวจและทำกิจกรรมเพื่อศึกษาหาความต้องการในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรีนั้นมีความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัยดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5. 15 ความต้องการพัฒนาชุมชน

ลำดับ	การปรับปรุงที่พักอาศัย	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1	ปรับปรุงเส้นทางสัญจร	21	26
2	เพิ่มพื้นที่ส่วนกลาง	13	16
3	เพิ่มกิจกรรมภายในชุมชน	11	13
4	ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้	(35)	45
รวม		80	100

จากการสำรวจความต้องการชุมชนพบว่า ชาวชุมชนนั้นมีความต้องการปรับปรุงเส้นทางสัญจรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26 โดยพื้นที่ที่ต้องการปรับปรุงเส้นทางและเชื่อมต่อให้เป็นทางเดินทางจักรยาน รองลงมาเพิ่มพื้นที่ส่วนกลาง คิดเป็น ร้อยละ 13 โดยต้องการให้มีพื้นที่ลานเอนกประสงค์มากสุด และสุดท้ายคือการเพิ่มกิจกรรมภายในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 13 โดยต้องการเพิ่มกิจกรรมดังต่อไปนี้เป็นลำดับ ร้านค้าแนวใหม่ เส้นทางจักรยาน พื้นที่ขายของ โชห่วย พิพิธภัณฑ์ชุมชน และโฮสเทล เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

6.1. สรุปผลการศึกษา

การศึกษาความต้องการในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี (ชุมชนวัดสระเกศ)นั้นมีโอกาสและข้อจำกัดต่าง ๆ มากมายในการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชน ในการปฏิบัติการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาร่วมกันระหว่างชาวชุมชนและผู้วิจัย อีกทั้งมีหน่วยงานสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้ให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและการเชิญภาคีเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานครั้งนี้ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนเกิดความรู้สึกร่วม การร่วมรับฟัง รับรู้ และรับผิดชอบในการพัฒนาต่างๆ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยในชุมชนในขั้นการสำรวจเพื่อหาความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนเป็นระยะเวลาทั้งหมด 7 เดือน โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1.ศึกษานโยบายและแนวคิดในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์กรณีศึกษาชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี (ชุมชนวัดสระเกศ) เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายกรุงเทพฯ

2.ศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้แนวคิดทฤษฎี คือ Participatory Action Research

3.ศึกษาและวิเคราะห์ผลที่ได้จากการเรียนรู้ เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของการนำกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้แนวคิดทฤษฎี คือ Participatory Action Research มาใช้ในการศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชน กับระดับการมีส่วนร่วมในการนำกระบวนการบ้านมั่นคงไปใช้ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนจากสำนักงานทรัพย์สินได้เคยดำเนินงานมาก่อนหน้า

4.เพื่อเสนอแนะแนวทาง ในการปรับปรุงพื้นที่อยู่อาศัยและชุมชนที่เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี (ชุมชนวัดสระเกศ) ให้กับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในอนาคต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

6.1.1. นโยบายและแนวคิดในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์กรณีศึกษาชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ

จากการศึกษาพบว่า การดำเนินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายเพื่อปรับให้เหมาะสมกับการพพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไป นโยบายของการพัฒนาโครงการด้านการบริหารและพัฒนาชุมชนนั้น เริ่มจาก แนวคิดการแบ่งปันที่ดินจนมาสู่การพัฒนาชุมชนด้วยโครงการบ้านปัจจุบัน คือการพัฒนาชุมชนจัดการตนเอง

ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี (ชุมชนวัดสระเกศ) ได้เริ่มต้นดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัยอย่างมีส่วนร่วม ในปี 2552 ด้วยแนวคิดโครงการบ้านมั่นคงของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เข้ามาปรับใช้กับชุมชน ช่วงปี 2540 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) มาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้วยการจัดการตนเองของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

เมื่อนโยบายการพัฒนาที่อยู่อาศัยเปลี่ยนไปย่อมส่งผลต่อกระบวนการในการพัฒนาให้เปลี่ยนตาม โดยกระบวนการที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์นำมาประยุกต์ใช้ คือ พัฒนาตามกระบวนการโครงการบ้านมั่นคง 8 ขั้นตอนผสมผสานกับแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ก่อนการดำเนินโครงการสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายและกระบวนการ เพื่อให้ชุมชนรับทราบและเกิดความเป็นเจ้าของร่วมกันในพื้นที่ที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชน

2. ได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ให้กับชุมชนวัดสระเกศในปี 2552 เพื่อสร้างหลักประกันของแก่ชาวชุมชน อีกทั้งเป็นการก่อให้เกิดการรวมกลุ่มทำงานร่วมกัน

3. มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อทำงานและแบ่งหน้าที่กันทำงาน อีกทั้งมีการเชิญชวนให้ชาวชุมชนร่วมมือให้การทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน

4.การสำรวจชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ผ่านมานั้น เกิดจากการสำรวจฝ่ายเดียว ไม่ได้มีการชวนชาวขุมขนร่วมสำรวจข้อมูลชุมชน และเป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

5.สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์มีการกระตุ้นการจัดสิทธิการเช่า จัดสิทธิกลุ่มออมทรัพย์เพื่อให้สิทธิการเช่ากับคนในชุมชนได้อย่างถูกต้อง
จากข้อมูลที่ชุมชนร่วมกันสำรวจ และจัดตั้งสหกรณ์ บริหารจัดการดูแลแทนชุมชน

6.การร่วมออกแบบวางผังในเบื้องต้นนั้นเกิดจากการนำข้อมูลผลสำรวจที่ได้ ส่งต่อให้สถาปนิกและออกแบบ ปรับปรุง ก่อสร้างบ้าน แทนที่การร่วมกันเพื่อนำเสนอของบประมาณจากพอช.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

7.ร่วมสร้างระบบสาธารณูปโภคที่ดี พร้อมซ่อมแซม ปรับปรุง ก่อสร้างบ้าน ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการงานก่อสร้าง โดย ชุมชนจะปรับปรุง/ซ่อมแซมด้วยตนเอง โดยใช้ช่างฝีมือและแรงงานในชุมชน หรือจ้างผู้รับเหมาจากภายนอก หรือทำเองบางส่วนจ้างผู้รับเหมาบางส่วน

8. สร้างชุมชนที่เข้มแข็ง มั่นคง อย่างยั่งยืน ด้วยการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีระบบการดูแลซึ่งกันและกันในชุมชนควบคู่ไปด้วย เห็นได้ว่าชุมชนวัดสระเกศนั้นมีความเข้มแข็งในระดับหนึ่งแต่บางครั้งก็พบปัญหา ทำให้บางช่วงชุมชนขาดความเข้มแข็ง

ในการศึกษาผลดำเนินการพบว่า ภาพรวมนั้นสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้ดำเนินตามขั้นตอนเกือบสมบูรณ์ อาจจะมีบางกรณี เช่น ด้านการสำรวจอย่างมีส่วนร่วมที่เป็นเพียงการดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว นอกจากนี้ด้านการใช้แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชน นั้นยังพบว่าการบูรณาการเป็นไปได้ครบทั้งการทำกิจกรรมร่วมกันกับหน่วยงานภาคีสนับสนุน แต่เป็นเพียงการทำกิจกรรมร่วมเท่านั้น ส่วนในด้านการพัฒนาปรับปรุงที่อยู่อาศัยนั้นยังขาดการประสานงานร่วมกันกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ อาทิ วัดและโรงเรียน ซึ่งเห็นได้จากการประชุมชนชนที่ขาดเวทีการดำเนินการร่วมกันของทั้ง 3 ฝ่าย หากมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการดำเนินการ ให้ทั้ง 3 ฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในเวทีการประชุมจะทำให้บรรลุตามนโยบายและเป้าหมายที่สำนักงานทรัพย์สิน ส่วนพระมหากษัตริย์ได้วางไว้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

6.1.2. ผลความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้แนวคิดทฤษฎี Participatory Action Research

ตารางที่ 6. 1 สรุปผลความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชน

แผนผัง	ผังปัจจุบัน	ผังแนวคิดเบื้องต้นครั้งที่ 1	ผังแนวคิดเบื้องต้นครั้งที่ 2
ความต้องการ แต่ละกลุ่ม	ปัจจุบันสภาพชุมชนมีความทรุดโทรม ความต้องการ : 1.ปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนให้มีสภาพที่ดีขึ้น 2.สำนักงานทรัพย์สินฯควรจัดการราคาค่าเช่าควรให้มีผู้เช่าก่อนที่จะให้ขึ้นเป็นสหกรณ์ 3.เป็นชุมชนที่มีความน่าอยู่เชื่อมต่อจากวัดและชุมชนรอบข้าง 4.อาคารอนุรักษ์ควรมีข้อกำหนดให้ทางบ้านรับทราบถึงโอกาสที่สามารถปรับปรุงได้	แนวความคิด : ให้เป็นชุมชนที่เหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ความต้องการ : 1.เชื่อมต่อเส้นทางให้เหมาะแก่การเดินเท้าและจักรยาน 2.จัดอาคารให้มีความหลากหลายและมีความหลากหลายทางเลือกในการรับประทานอาหาร เพื่อให้ผู้เข้าชมมีทางเลือกในการอยู่อาศัยและหาประโยชน์ได้มากขึ้น 3.เปิดมุมมองด้านหน้าอาคารให้น่าท่องเที่ยวสามารถเดินเที่ยวได้และแนะนำให้เปิดไฟตลอดแนวเพื่อตอบความเปลี่ยวของซอย 4.เพิ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจเข้าไปในชุมชน 5.Subsidy รายได้จากคนรวยไปช่วยเหลือคนมีรายได้น้อย 6.ผู้เช่าทั้งเชิดตรง และเช่าช่วงมีสิทธิ์ในการอยู่อาศัยทั้งหมด	แนวความคิด : ให้เป็นชุมชนที่เหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเพิ่มพื้นที่เศรษฐกิจ ความต้องการ : 1.เชื่อมต่อเส้นทางให้เหมาะแก่การเดินเท้าและจักรยาน 2.รื้อถอนอาคารที่ชำรุดทรุดโทรมและไม่มีความจำเป็นออกและเพิ่มความหลากหลายทางเลือกในการรับประทานอาหาร เพื่อให้มีพื้นที่สาธารณะในชุมชน 3.เพิ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจเข้าไปในชุมชน ข้อเสนอแนะ :1. ต้องการเก็บอาคารเก่าที่มีคุณค่า ถึงแม้ว่าจะผิดกฎหมายหรือต้องถูกรื้อ อยากให้สถาปนิกช่วยให้คำแนะนำในส่วนนี้ 2. แรกเริ่มควรจัดทำตลาดภายในโครงไม้ก่อน เพื่อจัดหารายได้ไปปรับปรุงชุมชนต่อไป 3. จัดตั้งชุมชนขึ้นเป็นสหกรณ์ เพื่อจะได้มีแหล่งเงินทุนสนับสนุน	1. เกิดจากการวิเคราะห์ปัญหา ศักยภาพ โอกาสและข้อจำกัดที่มาจากความคิดของคนในชุมชน 2. แรงกระตุ้นและเกิดการมองภาพการพัฒนาแบบองค์รวม 3. ได้รับแรงสนับสนุนจากเจ้าของพื้นที่ หน่วยงานภาคี
ไม่ใช่สิ่งที่ใช้ แต่เป็นสิ่งที่	เกิดจากสภาพปัจจุบันที่ทรุดโทรมและเงียบเหงา	1. เกิดจากปัญหาและโอกาสเป็นแรงผลักดันและเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการคิดปรับปรุงชุมชนจากความคิดของผู้อยู่อาศัยเอง	

Chulalongkorn University

6.1.2.1. ความต้องการด้านกายภาพ

ผลจากตารางความต้องการด้านกายภาพ จากการศึกษานั้นกล่าวได้ว่า แรกเริ่มก่อนการเข้าไปศึกษาหาความต้องการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น ผังการปรับปรุงชุมชนนั้นได้มีการถูกออกแบบจากสถาปนิกที่เข้ามาสำรวจเบื้องต้น ประกอบกับข้อมูลจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เพื่อที่จะนำไปประกอบการทำข้อมูลในการยื่นของบประมาณจากทางสถาบันองค์กรพัฒนาชุมชน แต่ผังนั้นยังไม่ถูกนำมาปรับใช้หรือพัฒนาต่อการพัฒนาที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นในรูปแบบการปรับปรุงหน้ากากอาคารอนุรักษ์ และการปรับปรุงสาธารณูปโภคเรื่องระบบระบายน้ำเท่านั้น

หลังจากการเข้ามาศึกษาด้วยกระบวนการอย่างมีส่วนร่วมแล้วนั้นพบว่าเกิดแผนผังความคิด 2 ผังด้วยกัน โดยผังแรกนั้นเกิดจากการรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจร่วมกันกับชาวชุมชน การประชุมกลุ่มในการประชุมประจำเดือน และการประชุมกลุ่มย่อยคณะกรรมการชุมชน โดยความต้องการในการพัฒนาด้านกายภาพของชาวชุมชนแบ่งออกเป็น 3 พื้นที่ได้ดังนี้

1. กลุ่มอาคารอนุรักษ์ มีความต้องการปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยภายในเพียงพอต่อสมาชิกภายในครอบครัว และต้องการปรับปรุงอาคารให้เป็นพื้นที่ค้าขาย และโฮสเทล เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับตน เป็นต้น อีกทั้งต้องการปรับปรุงแก้ปัญหาเรื่องน้ำรั่ว น้ำซึม หลังคารั่วที่เกิดจากการอยู่อาศัยมาเป็นระยะเวลานาน

2. กลุ่มซอยตรอกเซี่ยงไฮ้ ต้องการปรับปรังพื้นที่ใช้สอยในบ้าน แก้ไขน้ำรั่วน้ำซึม หลังคารั่ว และฟื้นฟูอาชีพเก่า วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนให้กลับมามีชีวิตมากขึ้น

3. กลุ่มบ้านด้านในชุมชน ต้องการปรับปรุงบ้านให้มีสภาพดี ถูกกฎหมาย เป็นระเบียบ และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือหากมีการรื้อถอนบ้านเพื่อสร้างใหม่ เพียงแค่ขอความช่วยเหลือด้านงบประมานในการปรับปรุง อีกทั้งสัญญาเช่าแก่ผู้เช่าช่วงให้มีสิทธิในการอยู่อาศัยต่อไป เป็นต้น

จากการรวบรวมความคิดเห็นข้างต้นจึงนำมาสู่แผนผังครั้งที่ 1 โดยผู้วิจัยได้เป็นผู้ช่วยให้การรวบรวมข้อมูลและออกแบบจากความต้องการจริงของชาวชุมชน เพื่อมาสู่แผนผังครั้งที่ 2 และนำมาเสนอในที่ประชุมเพื่อให้ชุมชนร่วมตัดสินใจอีกครั้ง โดยผังที่2 พบว่า ชาวชุมชนมีความต้องการเพิ่มพื้นที่สาธารณะ และยินยอมเพื่อจะย้ายขึ้นไปอยู่อาศัยในแนวสูง พร้อมข้อเสนอให้หน่วยงานภายนอก เช่น พอช. หรือสถาปนิก เข้ามาร่วมให้คำแนะนำเพิ่มเติมถึงความเป็นไปได้ของผัง อีกทั้งมีการปรับปรุงพื้นที่อาคารจากผังครั้งที่ 2 ที่อาจจะมีต้นทุนการปรับปรุงที่สูง จึงมีการเสนอให้เริ่มจากการใช้พื้นที่ที่มีอยู่เดิมโดยขออนุญาตไท้เฮงเข้ามาทำการค้าในช่วงแรก เพื่อเพิ่มรายได้แล้วจึงค่อยพัฒนาไปทีละเฟสอย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นต้น

6.1.2.2. ความต้องการด้านเศรษฐกิจ

จากการทำกิจกรรมในขั้นตอนที่ 4 – 7 พบว่า ชาวชุมชนมีความต้องการในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชนและตนเองดังนี้

1. ชาวชุมชนต้องการพื้นที่หรือสถานที่สาธารณะจัดกิจกรรมขายเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ตนเอง อีกทั้งลดค่าใช้จ่ายในการออกไปทำงานนอกพื้นที่ เป็นต้น

2. ชาวชุมชนต้องการให้อาคารอนุรักษ์ริมถนนนั้นสามารถทำการค้า เปิดเป็นโฮสเทล เกสเฮ้าส์ หรือทำเป็นถนนอาคารตอนกลางคืน (Street food nigh market) เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้และลดความเปลี่ยวของพื้นที่ในตอนกลางคืน เป็นต้น

3. ชาวชุมชนรวมกลุ่มและร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงสี่แยกแม้นศรี จำกัด เพื่อเป็นการสร้างช่องทางการสนับสนุนแหล่งเงินทุนในด้านการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชน อีกทั้งเป็นการสร้างเสริมศักยภาพในการบริหารพัฒนาจัดการด้วยชุมชนเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนมากยิ่งขึ้น

6.1.2.3. ความต้องการด้านสังคมและวัฒนธรรม

จากการดำเนินกิจกรรมทั้ง 7 ขั้นตอนที่ผ่านมีสามารถสรุปความต้องการได้ดังต่อไปนี้

1. ชาวชุมชนนั้นมีความต้องการพัฒนาปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนให้มีสภาพที่ดีขึ้น นอกจากนี้หลังการพัฒนาปรับปรุงผังชุมชนแล้วต้องการให้ทุกคนทั้งผู้เช่าตรงและผู้เช่าช่วงนั้นมีสิทธิในการอยู่อาศัยภายในพื้นที่เช่นเดิม

2. การปรับปรุงที่พักอาศัยนั้นควรเหมาะสมทั้งระดับค่าเช่าที่รับได้ของเจ้าของที่ดินกับความสามารถในการจ่ายของผู้เช่า

3. ต้องการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม กล่าวคือ ควรจะมีการพัฒนาเป็นเฟส โดยเริ่มจากพื้นที่ที่พร้อมในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยจนสามารถเกิดรายได้มาช่วยเหลือชาวชุมชนที่ยังไม่มีความพร้อมในการพัฒนา นอกจากการพัฒนาโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังภายในชุมชนแล้ว มีการวางแผนการพัฒนาเชื่อมต่อกับพื้นที่ชุมชนโดยรอบให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

สรุปได้ว่า ผังแนวคิดที่ได้นี้จะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สะท้อนถึงระดับการมีส่วนร่วมที่มากขึ้นและเห็นถึงแรงผลักดันในการขับเคลื่อนที่พร้อมจะสานต่อกระบวนการการออกแบบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป นอกจากนี้เป็นการก่อให้เกิดความเข้าใจในการพัฒนาที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์คอยผลักดันให้เกิดขึ้นและทำให้ชาวชุมชนเรียนรู้ที่จะตัดสินใจเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม

เมื่อเกิดแรงผลักดันในด้านกายภาพ ก็จะส่งผลต่อไปถึงด้านสังคมและเศรษฐกิจ กล่าวคือ เมื่อกายภาพต้องได้รับการพัฒนาจึงจำเป็นต้องหาแหล่งเงินทุนมาเพื่อสนับสนุนในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชน ทำให้โอกาสที่จะนำไปสู่การจัดตั้งเป็นสหกรณ์มีมากขึ้นและไวขึ้น โดยชุมชนวันสระเกศได้

มีเกิดการจัดตั้งคณะกรรมการผู้จัดตั้งสหกรณ์เพื่อร่วมกันร่างแผนสหกรณ์เคหะสถานเป็นครั้งที่3 เพื่อหาข้อตกลงต่างๆที่เป็นธรรมและเหมาะสมกับชุมชน เพื่อให้ได้ซึ่งถึงโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน อีกทั้งมีการมองภาพอนาคตหลังจากการจัดตั้งเป็นสหกรณ์แล้วชุมชนคาดว่าจะดำเนินการพัฒนาปรับปรุงชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาคีต่อไป

6.1.3. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของการนำกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้แนวคิดทฤษฎีPAR กับการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนจากสำนักงานทรัพย์สินได้เคยดำเนินงานมาก่อนหน้า

ตารางที่ 6. 2 ความแตกต่างจากผลของกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับการดำเนินการก่อนหน้าของCPB

การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	การดำเนินงานที่เคยทำมาก่อนหน้า
1.ชาวชุมชนเกิดศักยภาพให้การเรียนรู้แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง	1. ชุมชนรอการพัฒนาจากเจ้าของที่ดินและหน่วยงานต่างๆ
2.เกิดความต้องการให้หน่วยงานช่วยเสริมในส่วนที่ต้องการพัฒนา ลดการขัดแย้ง	2. ขาดความเข้าใจและดำเนินการพัฒนาไปไม่ตรงเป้าหมาย จนนำไปสู่ความขัดแย้ง
3. หากแม้เกิดปัญหาระดับนโยบายหรือระดับปฏิบัติการ ชุมชนจะสามารถหาทางแก้ไขด้วยตนเองได้	3. รอให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่แน่ชัดแล้วจึงดำเนินการตามเป้าหมายที่เจ้าของที่ดินวางไว้
4. เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และเกิดความเข้มแข็ง	4.ชุมชนขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้การพัฒนาเกิดความล่าช้า
5. เกิดการจุดประกายและแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน	5. ขาดแรงผลักดันในการขับเคลื่อนการพัฒนา
6.ระดับการมีส่วนร่วมมากขึ้น คือ สามารถร่วมตัดสินใจในการพัฒนา	6. ระดับการมีส่วนร่วมปานกลางถึงน้อย คือ ร่วมรับฟัง ร่วมคิด และร่วมทำบางส่วน

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาชุมชนในระยะแรก (พ.ศ. 2552) นั้นสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่เคยดำเนินงานมาก่อนหน้าเป็นผู้ให้ข้อมูลและชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับการรับฟังข้อมูล อีกทั้งทำให้เกิดปัญหาด้านความเข้าใจและความรู้ของสถานการณ์ปัจจุบัน จนทำให้การพัฒนาเป็นได้อย่างล่าช้าและไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาได้เท่าที่ควร

การวางแผนด้วยกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับแนวความคิดการพัฒนาชุมชนด้วยการวางแผนแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมกล่าวคือมีการดำเนินงาน ติดตามผลและพัฒนากิจกรรมทุกกระบวนการให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพกับบริบทนั้นๆ ชาวชุมชนมีคิดริเริ่มวางแผนพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เห็นได้จากเดิมทางสำนักงานทรัพย์สินฯได้ผลักดันชุมชนให้จัดตั้งเป็นสหกรณ์มาเป็นเวลานาน ปัจจุบันชุมชนได้เริ่มมีการประชุมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางให้การจัดตั้งสหกรณ์ นอกจากนี้การพัฒนา

นี้เป็นการเริ่มจากคนกลุ่มเล็กแล้วขยายผลไปสู่กลุ่มใหญ่ซึ่งมีประชาชนเป็นผู้นำการพัฒนามากกว่าการวางแผนแบบเดิมที่มีหน่วยงานหรือภาครัฐมานำการพัฒนา อีกทั้งชาวชุมชนยังมีการขวนขวายที่จะหาผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆเข้ามาให้ความรู้มากขึ้นแทนที่จะเป็นการรับฟังข้อมูลเพียงทางเดียว

ข้อดีของกระบวนการการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมนั้นคือ เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนมีช่องทางในการร่วมคิด ร่วมพัฒนาในด้านการตัดสินที่ใจที่มีผลต่อผู้อยู่อาศัย อีกทั้งเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมและหวงแหนชุมชนจนเกิดเป็นความเข้มแข็งในชุมชนด้วยการที่ชาวชุมชนต้องมีการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของแต่ละฝ่ายเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางความต้องการที่เหมาะและเป็นประโยชน์ต่อตนและส่วนรวมเพื่อการพัฒนาระยะยาวอย่างยั่งยืน

ข้อจำกัดของกระบวนการการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมนั้นคือ การดำเนินการพัฒนาจากประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ ซึ่งในบางครั้งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นก็ไม่ได้เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่หวังไว้ ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริง การรวมตัวนั้นยังไม่สามรถเป็นการรวมกลุ่มได้อย่างแท้จริงเนื่องจากกระบวนการนี้เกิดจากกลุ่มของผู้ที่สนใจจะเข้าร่วมการพัฒนา ซึ่งในส่วนผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมจะยังไม่เกิดวิสัยทัศน์หรือแนวทางร่วมในการพัฒนา

ข้อสรุปด้านความเข้มแข็งของชุมชน

- ความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ นั้นเพิ่มมากขึ้นเห็นได้จากมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดตั้งสหกรณ์ของชุมชนสี่แยกแม้นศรี เพื่อนำมาซึ่งช่องทางของแหล่งเงินทุนมาสนับสนุนการปรับปรุงที่พักอาศัย ก่อให้เกิดการสร้างพื้นที่เศรษฐกิจให้เกิดรายได้เลี้ยงตนเองและชุมชนในรูปแบบการค้า และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

- ชุมชนมีความเข้มแข็งในมิติด้านสังคม นั้นเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ เห็นได้จากการมีส่วนร่วมและเข้าร่วมรับฟังการประชุมชุมชนทุกเดือน แต่ยังขาดการออกความคิดเห็นในด้านการพัฒนาปรับปรุงที่อยู่อาศัย มีการเข้าร่วมการประชุมต่างๆและการแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างชุมชนภายในกรุงรัตนโกสินทร์ให้เห็นความเป็นไปและการเปลี่ยน

- ความเข้มแข็งด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีดูแลสภาพแวดล้อมภายในชุมชนให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยพร้อมทั้งมีการตั้งกฎการอยู่อาศัยภายในชุมชนเพื่อประโยชน์สุขของผู้อยู่อาศัย

6.2. การอภิปรายผลการศึกษา

จากการสรุปผลการศึกษาความต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี อย่างมีส่วนร่วมภายในแนวคิดการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) ตลอดระยะเวลา 7 เดือน 7 ขั้นตอนนั้นสามารถอภิปรายผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6. 3 การอภิปรายผลการศึกษา

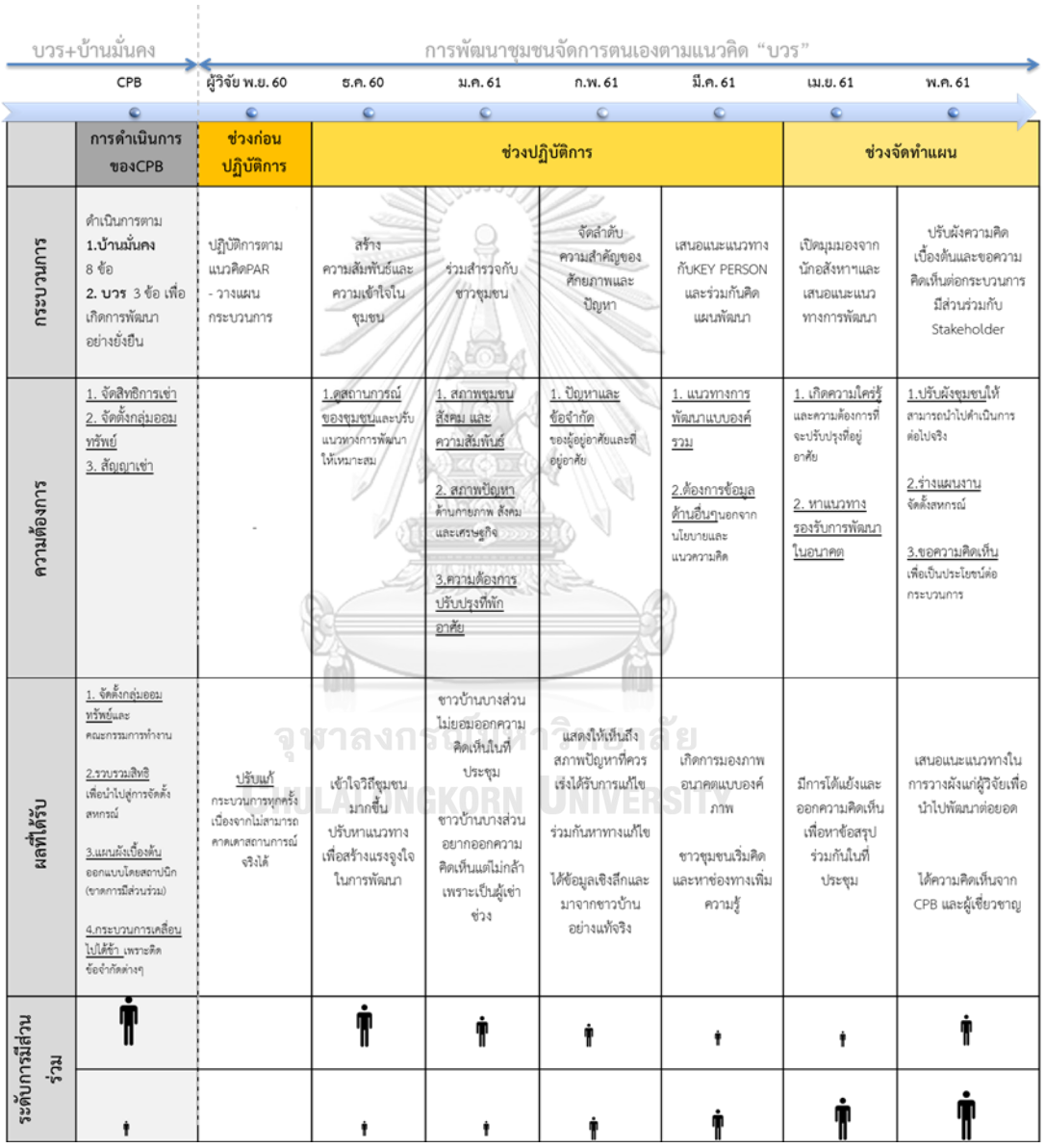

ปัจจุบันการการศึกษาความต้องการในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชน และการพัฒนาชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี นั้นพบว่ายิ่งชาวชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าไหร่ ก็จะส่งผลให้การพัฒนานั้นมีความสำเร็จมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากชาวชุมชนเกิดการเรียนรู้พัฒนาศักยภาพ และความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในพื้นที่ที่จะส่งผลให้การดำเนินการนั้นเป็นไปได้อย่าง

รัดกุม รวดเร็ว และเหมาะสม อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นการส่งเสริมประสิทธิภาพในการพัฒนายิ่งขึ้นไป

การศึกษาความต้องการในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชนครั้งนี้นั้นสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของ Nabeel Hamdi เกี่ยวกับกระบวนการ Action Planning กล่าวคือ โดยเป็นชุมชนที่มีขนาดเล็ก ประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเห็นได้จากการเข้าร่วมประชุมทุกเดือนของชาวชุมชน ถึงแม้จะไม่มีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เข้ามาร่วมประชุมด้วย อีกทั้งมีการเป็นหุ้นส่วนด้านการรวมเป็นกลุ่มออมทรัพย์แยกแม้นศรีและในอนาคตมีแนวโน้มที่จะจัดตั้ง สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงสี่แยกแม้นศรี จำกัด ลักษณะการดำเนินการพัฒนานั้นมีรากฐานมาจากปัญหาด้านที่อยู่อาศัย และโอกาส ศักยภาพ ทำเลที่ตั้งเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนา มีการดำเนินงานรวดเร็วแต่ไม่รีบเร่งโดยทุกขั้นตอนจะผ่านการปรึกษาหารือกันระหว่างชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเพื่อให้ได้ข้อตกลงในการดำเนินการแต่ละขั้นร่วมกัน ไม่ขึ้นอยู่กับความครบถ้วนสมบูรณ์แบบก็สามารถดำเนินการศึกษาหาให้ได้มาซึ่งความต้องการที่แท้จริงจากชาวชุมชน และมีการคิดที่รอบคอบ คลอบคลุมในทุกด้านโดยคำนึงถึงศักยภาพทางกายภาพและทรัพยากรที่มีภายในชุมชนอย่างเหมาะสม จนนำไปสู่ความเข้มแข็งภายในชุมชน

จากการเข้าไปศึกษาชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี (ชุมชนวัดสระเกศ) นั้นพบว่า การนำขั้นตอนและกระบวนการวิจัยแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หรือ PAR ของ Karen Hacker (2013) มีใช้ในการศึกษาหาความต้องการชุมชนนั้น เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นภายในชุมชนดังนี้ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดีขึ้น 2)ชาวชุมมีบทบาทในการจัดการและควบคุมการพัฒนาด้วยตนเอง 3) รับรู้ปัญหาและศักยภาพภาพที่ตรงกับสิ่งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนซึ่งทำให้การพัฒนานั้นมีแนวโน้มที่จะแก้ไข และปรับปรุงได้ตรงจุด 4)เสริมศักยภาพและเกิดภาวะผู้นำที่เข้มแข็งภายในชุมชน นอกจากนี้สิ่งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนนั้นอดคล้องกับลักษณะชุมชนที่มีความเข้มแข็งกล่าวคือ ชุมชนนี้มีความสามารถ และความรอบรู้ของข้อมูลต่างๆทั้งภายในและภายนอกชุมชน เป็นชุมชนที่มีการประกอบอาชีพที่มั่นคง มีการออมเงินของชุมชนเป็นประจำและดำเนินการติดต่อมาหลายปี นอกจากนี้มีความพร้อมด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน มีคุณภาพชีวิตที่ดีในระดับปานกลาง และมีประเพณี ประวัติศาสตร์ชุมชนด้านงานไม้และการประกอบโลงศพที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนต่อไป

ผลที่ได้จากกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้นพบว่า ชาวชุมชนมีความตื่นตัวสามารถคิด วิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้ อีกทั้งยังให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน อีกทั้งชาวบ้านยังเป็นผู้ร่วมแก้ปัญหาและหาทางออกในการศึกษาหาความต้องการ ถึงแม้จะไม่ทั้งหมดแต่ก็ถือว่าเป็นประโยชน์ นอกจากนี้ยังมีการสร้างแกนนำเพื่อการพัฒนาชุมชนของตน เห็นได้จากมีการจัดตั้งคณะกลุ่มทำงานที่หลากหลายเช่น

คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมพิจารณาสิทธิ คณะทำงานกลุ่มออมทรัพย์สี่แยกแม้นศรี และคณะกรรมการจัดตั้งสหกรณ์เคหสถานสี่แยกแม้นศรี ซึ่งสอดคล้องกับประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมตามแนวคิด PAR (Karen Hacker,2013)

ในด้านความต้องการของชุมชนนั้นจากการศึกษาพบว่า ชุมชนบริเวณสี่แยกแม้นศรี (ชุมชนวัดสระเกศ) มีความเข้มแข็งของชุมชนทั้ง 3 มิติดังนี้

1. มิติด้านกายภาพ ชาวชุมชนนั้นมีการปรับปรุงบ้านให้มีสภาพที่ดีขึ้น เช่น การปรับปรุงหน้ากากอาคารอนุรักษ์ริมถนนจักรพรรดิพงษ์และถนนบำรุงเมือง และเกิดความเข้าใจต่อความจำเป็นด้านการปรับปรุงที่พักอาศัยให้มีสภาพที่ดีเข้าเกณฑ์ของบ้านมั่นคงอีกด้วย อีกทั้งชาวชุมชนยังร่วมคิดและตัดสินใจทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนที่มาจากความต้องการของคนในชุมชนเพื่อทำไปเป็นข้อเสนอกับภาคีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไปไม่อย่างมั่นใจ

2. มิติด้านสังคม ชาวชุมชนให้ความร่วมมือในการมีส่วนร่วมมากขึ้นจากเดิม และมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม พร้อมทั้งช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

3. มิติด้านเศรษฐกิจ ชาวชุมชนมีการจัดตั้งคณะกรรมการสหกรณ์เคหสถาน เพื่อร่างข้อกำหนดและวางแผนการจัดตั้งสหกรณ์ในอนาคตจากความร่วมมือของคนในชุมชน และสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

กล่าวคือ ปัจจัยที่ได้กล่าวไปข่างต้นนั้นส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่แตกต่างออกไปจากเดิม เนื่องจากมีการประยุกต์ใช้แนวคิดใหม่เข้ามาประสานการทำงานของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จากเดิมที่เจ้าของที่ดิน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีบทบาทที่มากกว่าคนภายในชุมชน ภายหลังได้มีการลดบทบาทบุคคลภายนอก และกระตุ้น เพิ่มศักยภาพของบุคคลภายในมากสามารถคิดและดำเนินการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง โดยเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชน มอบหมายงานและหน้าที่ให้กับผู้นำ คณะกรรมการชุมชนและชาวชุมชนให้ร่วมกันรับผิดชอบต่อการพัฒนา อีกทั้งก่อให้เกิด Key participants ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีศักยภาพในด้านต่างๆเข้ามาร่วมกันเป็นแกนนำในการกระตุ้น และจุดประกายให้ชาวชุมชนเกิดการพัฒนาด้วยตนเอง จนท้ายที่สุดเกิดการวางแผนฟื้นฟูชุมชนที่มาจากความต้องการที่แท้จริงจากผู้อยู่อาศัยเป็นหลัก

6.3. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

6.3.1.การปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

1). ในการดำเนินงานปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้น ควรเป็นการทำงานที่ต้องอาศัยระยะเวลา ความรู้ความเข้าใจ ความเสียสละ แล การประสานงาน ความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้เข้ามารับรู้ และร่วมปฏิบัติการร่วมกันจากทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2) วิเคราะห์และศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจในบริบทของพื้นที่ และกระบวนการ รวมไปถึงรายละเอียดและข้อจำกัดเบื้องต้นก่อนลงมือปฏิบัติ เพื่อจะได้วางแผนการวิจัยให้สอดคล้องกับการทำงานและสารถเก็บข้อมูลได้รวดเร็วมากขึ้น

3) ควรมีการปรับกระบวนการทุกครั้งในการดำเนินการ เนื่องด้วยสิ่งที่จะเกิดขึ้นนั้นผู้วิจัยหรือผู้ดำเนินการไม่สามารถคาดเดาได้ ดังนั้นหลังจากการดำเนินการแต่ละครั้งควรมีการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำเพื่อปรับแก้กระบวนการให้เหมาะสมกับบริบทมากขึ้น

4). ควรมีการบูรณาการแนวความคิดการมีส่วนร่วมเข้ากับแนวคิดอื่นๆที่ส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนานี้ดำเนินการต่อไปจนเสร็จสิ้นกระบวนการ

6.3.2. ข้อเสนอแนะต่อกระบวนการทำงานของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในอนาคต

1). เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ควรมีการพิจารณาจัดทำกระบวนการเป็นของตนเอง เนื่องจากบริบทของชุมชนภายใต้การดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์นั้นมีความแตกต่างจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จึงต้องมีการปรับและประยุกต์แนวคิดทฤษฎีอื่นเข้าไปร่วมกับแนวคิดโครงการบ้านมั่นคงที่มีอยู่เดิม เพื่อให้เกิดแบบแผนของกระบวนการที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินฯมากยิ่งขึ้น

2) สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ควรที่จะมีบุคคลากรที่เข้าใจเรื่องกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมอย่างถ่องแท้ เพราะบุคลากรนี้จะเป็นตัวกลางที่สำคัญที่มีหน้าผลักดันและขับเคลื่อนกระบวนการให้ประสบความสำเร็จ

3).นอกจากเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการเข้าไปดำเนินการในพื้นที่แล้ว ควรที่จะมีหัวหน้าฝ่ายโครงการเข้าไปร่วมลงพื้นที่ด้วยในบางครั้ง เนื่องจากการที่บุคคลสำคัญขององค์กรลงพื้นที่จะทำให้ชาวชุมชนเกิดความรู้สึกเห็นความสำคัญ แรงกระตุ้นและเกิดความมั่นใจในการดำเนินกระบวนการพัฒนาชุมชน

4). สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้มีวิสัยทัศน์ที่ดีต่อการกระตุ้นให้ชาวชุมชนสามารถบริหารจัดการจนเองภายในชุมชนได้ โดยการนำบุคคลภายนอกที่มีความรู้ความสามารถเข้ามากระตุ้นชาวชุมชนในขับเคลื่อนกระบวนการด้วยตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีต่อการพัฒนาและสามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามเป้าประสงค์ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ได้ตั้งไว้

6.4. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นมีข้อจำกัดด้านระยะเวลาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานที่ผู้วิจัยไม่สามารถทำการศึกษาได้ครบทุกขั้นคอนของกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ผลที่ได้จากงานวิจัยนี้จึงเป็นแนวทางเบื้องต้นอันเกิดจากการศึกษาและปฏิบัติการในระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งยังมีประเด็นที่ควรได้รับการศึกษาต่อดังต่อไปนี้

1. ศึกษากระบวนการออกแบบที่พักอาศัยชุมชนวัดสระเกศ ซึ่งจะเป็นขั้นตอนต่อจากกระบวนการศึกษาความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยต่อไป

2. ศึกษากระบวนการดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์เคหะสถานของชุมชนวัดสระเกศ(กลุ่มออมทรัพย์สี่แยกแม้นศรี) ต่อไปเนื่องจากชุมชนนี้เป็นเพียงแค่กลุ่มออมทรัพย์ที่มีศักยภาพในการวางแผนจัดตั้งเป็นสหกรณ์ จึงควรทำการศึกษาสาระสำคัญเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนต่อไป

3. ศึกษาแนวทางการจัดสิทธิแก่ผู้เช่าตรงและผู้เช่าช่วงว่าจะดำเนินการต่อไปอย่างไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กมล สุดประเสริฐ. (2540). การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร: เจ. เอ็น.ที.

กุณฑลทิพย พานิชภักดิ์ และปฐมา หรุ่นรักวิทย์. (2557). การวางแผนปฏิบัติการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชน เอกสารประกอบการสอน. ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ขนิฏฐา กาญจนรังษีนนท์. (2555). กระบวนการชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชน. สืบค้นเมื่อ 9 ธันวาคม 2560, จาก https://www.researchgate.net/publication/276409969_krabwnkarchumchnkhemkhaeng

ชอบ เข็มกลัด และโกวิทย์ พวงงาม. (2547). การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ = Applied participatory action research. กรุงเทพมหานคร: สำนักเสมาธรรม.

ถิรวัฒน์ พิมพ์เวิน. (2558). การประยุกต์แนวคิดโครงการบ้านมั่นคงในการพัฒนาชุมชนที่อยู่อาศัยของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ กรณีศึกษา ชุมชนในเขตวังทองหลาง กรุงเทพ. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรางโชสุก สุพรรณนานา. (2554). กระบวนการจัดการทำรายละเอียดโครงการและบริหารจัดการโครงการศูนย์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน บึงพระราม 9. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วนิดา นาสูงชน. (2554). การติดตามผลการดำเนินงานโครงการปรับปรุงฟื้นฟูอาคารอนุรักษ์ประเภทอาคารพาณิชย์พักอาศัย ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ในเขตพระนคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรีศักร วัลลิโภดม, วลัยลักษณ์ ทรงศิริ และคณะ. (2559a). โครงการวิจัยการศึกษาแบบมีส่วนร่วม" สร้างประวัติศาสตร์สังคมย่านเมืองเก่ากรุงเทพฯ. มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ศศิกาญจน์ ศรีโสภณ. (2548). การวางแผนปฏิบัติการพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบมีส่วนร่วมชุมชนท่าน้ำสามเสน. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมชาย เกตุรัตนมาลี. (2552). ศักยภาพในการพัฒนาที่อยู่อาศัยย่านเมืองเก่า ชุมชนนางเลิ้ง. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2544). การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท: ฉบับรวมชุด. กรุงเทพมหานคร: สภาวิจัยแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2560b). สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔. สืบค้นเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2561, จาก http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. (2560). พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. ๒๕๖๐. สืบค้นเมื่อ 8 ธันวาคม 2560, จาก http://www.crownproperty.or.th

ภาษาอังกฤษ

Andrew Baum and Stuart Valins. (1977). Architecture and social behavior : psychology studies of social density. Hillsdale, N.J: Lawrence Erlbaum Associates.

Chevalier, J. M. and Daniel J. Buckles. (2013). Participatory action research : theory and methods for engaged inquiry. Abingdon, Oxon: Routledge.

Clare Cooper Marcus. (1971). The House as a Symbol of Self. Berkeley: University of California.

Karen Hacker. (2013). Community-based participatory research. Thousand Oaks, CA: SAGE.

Kira Alexander. (1976b). The bathroom: Criteria for design. Penguin Books.

Nabeel Hamdi and Reinhard Goethert. (1997). Action Planning for Cities: A Guide to Community Practice. Chichester: John Wiley & Sons.

Richard F. Muth. (1974). Cities and Housing. Chicago: University of Chicago Press.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

Robert Summer. (1974b). Looking back at personal space In J. Lang (Ed.). Stroudsburg, Pennsylvania: Dowden Hutchinson & Ross.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

หลักสูตรการพัฒนาที่อยู่อาศัยและอสังหาริมทรัพย์
MASTER PROGRAM IN HOUSING AND REAL ESTATE DEVELOPMENT

แบบสัมภาษณ์ เป็นส่วยหนึ่งของวิทยานิพนธ์ หัวข้อ กระบวนการศึกษาความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ : กรณีศึกษา ชุมชนวัดสระเกศ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ

การตอบแบบสอบสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับ และจะทำการเสนอข้อมูลเพื่อสรุปภาพรวมโดยไม่แสดงข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็นรายบุคคลแต่อย่างใด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านที่ให้ความร่วมมืออย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

แบบสอบสัมภาษณ์สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

1.ข้อดี – ข้อจำกัดของกระบวนการที่ได้จากการศึกษาของผู้วิจัยเป็นอย่างไร

.....

.....

2.ผลที่ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นมีความชัดเจน หรือถูกต้องแม่นยำมากน้อยแค่ไหนอย่างไร

.....

.....

.3.สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการศึกษาครั้งนี้อย่างไร

.....

.....

.4.ความคิดเห็นในทิศทางดำเนินการพัฒนาชุมชนวัดสระเกศในอนาคต ด้านกายภาพ/สังคม/เศรษฐกิจ

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

หลักสูตรการพัฒนาที่อยู่อาศัยและอสังหาริมทรัพย์
MASTER PROGRAM IN HOUSING AND REAL ESTATE DEVELOPMENT

แบบสัมภาษณ์ เป็นส่วยหนึ่งของวิทยานิพนธ์ หัวข้อ กระบวนการศึกษาความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ : กรณีศึกษา ชุมชนวัดสระเกศ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ

การตอบแบบสอบสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับ และจะทำการเสนอข้อมูลเพื่อสรุปภาพรวมโดยไม่แสดงข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็นรายบุคคลแต่อย่างใด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านที่ให้ความร่วมมืออย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

แบบสอบสัมภาษณ์ความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัย

ข้อมูลประชากร

1) ชื่อ.....ชื่อเล่น.....

ศาสนา ..... อายุ.....ปี..... เบอร์โทรติดต่อ.....

ระดับการศึกษา ☐มัธยมศึกษา ☐อุดมศึกษา ☐กศน. ☐อื่นๆ.....

อาชีพหลัก..... สถานที่ทำงาน.....เงินเดือน.....

อาชีพเสริม..... สถานที่ทำงาน.....รายได้.....

อาชีพเสริมที่ต้องการทำ(กรณีไม่มีอาชีพเสริม).....

2) สิทธิการครอบครอง

1.สถานะ : ☐ ผู้เช่าตรง ☐ ผู้เช่าช่วง ☐ทายาทผู้เช่าตรง ☐ อื่นๆ.....

2.สถานภาพในครอบครัว : ☐ เจ้าบ้าน ☐ หัวหน้าครอบครัว ☐สมาชิก ☐อื่นๆ.....

3.การครอบครองที่อยู่อาศัย: ☐ เช่าอาคา ค่าเช่า.....บาท ☐ เช่าที่ดิน ค่าเช่า.....บาท

4.ระยะเวลาการอยู่อาศัย : ☐ < 5 ปี ☐ 5-10ปี ☐ 11-20ปี ☐ 21-30ปี ☐31- 40 ปี ☐41-50ปี
☐41- 50 ปี ☐ 51-60 ปี ☐61- 70 ปี ☐ 71-80 ปี ☐มากกว่า 80ปี.....

3) ลักษณะอาคาร(*พร้อมระบุว่าต่อเติมหรือไม่)

☐อาคารอนุรักษ์ 1ชั้นครึ่ง ..... ☐ อาคารอนุรักษ์ 2 ชั้นครึ่ง..... ☐ บ้านอนุรักษ์ 2 ชั้น.....

☐ตึกแถวไม้ 2 ชั้น ..... ☐ ตึกแถวปูน 2 ชั้น ..... ☐ ตึกแถว 4 ชั้น .....

☐บ้านไม้ 2 ชั้น ..... ☐ บ้านไม้+ปูน 2 ชั้น ..... ☐ บ้านปูน 3 ชั้น .....

☐โกดัง.....

4) ลักษณะการใช้ประโยชน์อาคาร

☐1. พักอาศัยเท่านั้น

☐ อาศัยเอง ☐ ญาติ ☐คนงาน

☐2. แบบผสมผสาน

☐ พักอาศัย+การค้า ☐ พักอาศัย+โรงงาน ☐พักอาศัย+ออฟฟิศ

☐3. หาประโยชน์ .....

5) ข้อมูลสมาชิกในครอบครัว

1.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

2.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

3.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

4.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

5.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

6.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

7.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

8.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

9.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

10.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

11.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

12.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

13.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

14.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

15.ชื่อ.....อายุ.....อาชีพ.....รายได้.....ความสามารถอื่นๆ.....

6).กิจกรรมยามว่าง(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐วาดภาพ ☐ซ่อมรถ ☐ทำงานไม้ ☐ อ่านหนังสือ

☐สวดมนต์ ☐เล่นกีฬา ☐ดูทีวี ☐เลี้ยงสัตว์

☐ทำอาหาร ☐พบปะสังสรรค์ ☐ท่องเที่ยว ☐เลี้ยงเด็ก

☐อื่นๆ.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

7) สิ่งอำนวยสะดวกในบ้าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐วิทยุ ☐ทีวี ☐พัดลม ☐ แอร์ ☐ ตู้เย็น ☐ ไมโครเวฟ

☐เครื่องซักผ้า ☐ คอมพิวเตอร์ ☐เครื่องทำน้ำอุ่น ☐อื่นๆ

.....

8) ยานพาหนะ

☐รถยนต์.....คัน สถานที่จอด..... ☐รถจักรยานยนต์.....คัน สถานที่จอด.....

☐จักยาน.....คัน สถานที่จอด..... ☐ ไม่มี

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

1). รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน..... ค่าเช่าบ้าน.....

2).หนี้สิน ☐ มีหนี้สิน..... บาท

☐ หนี้ในระบบ

(สหกรณ์, ออมทรัพย์ , กองทุน, ธนาคาร อื่นๆเป็น

ต้น).....

☐ หนี้นอกระบบ

.....

☐ ไม่มีหนี้สิน

3). จำนวนเงินกู้

☐กู้กลุ่มออมทรัพย์.....บาท ☐กู้แหล่งอื่น.....บาท ☐ ไม่กู้

4). จำนวนเงินออม

☐ออมกลุ่มออมทรัพย์.....บาท☐ออมแหล่งอื่น.....บาท ☐ ไม่ออม

5) ปัญหาด้านการเงิน(ถ้าไม่มีให้ข้าม)

☐เงินไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ☐เงินไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงที่พักอาศัย ☐ อื่นๆ.....

ข้อมูลด้านสังคม และวัฒนธรรม

1.ความสัมพันธ์ในครอบครัว

☐ ดีมาก ☐ ดี ☐ปานกลาง ☐พอใช้ ☐แย่ เพราะ.....

2.ความสัมพันธ์ในชุมชน

☐ ดีมาก ☐ ดี ☐ปานกลาง ☐พอใช้ ☐แย่ เพราะ.....

3.ท่านมีเพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้องในชุมชนหรือไม่

☐ มี บ้านเลขที่..... ☐ อยู่ชุมชนใกล้เคียง ..... ☐ ไม่มี

4.กิจกรรมประจำครอบครัว

☐ พบปะหรือทานข้าวร่วมกันทุกอาทิตย์ ☐ ไปมาหาสู่กันทุกเดือน ☐มาเยี่ยมเยียนประจำเทศกาล

5.กิจกรรมประจำชุมชน

☐ งานเทศกาล ☐ทำความสะอาดชุมชน ☐ประชุมชุมชน ☐ตรวจสุขภาพ ☐อื่นๆ

.....

6.ความสามารถของแกนนำชุมชนอยู่ในระดับใด(ให้คะแนน1 – 5)

ประธานชุมชน

1.ความสามารถ ..... 2. การเป็นที่ยอมรับ.....

คณะกรรมการชุมชน

1.ความสามารถ ..... 2. การเป็นที่ยอมรับ.....

คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์

1.ความสามารถ ..... 2. การเป็นที่ยอมรับ.....

7. ท่านเคยร่วมกิจกรรมใดบ้างในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ งานเทศกาล ☐ทำความสะอาดชุมชน ☐ประชุมชุมชน ☐ตรวจสุขภาพ ☐อื่นๆ

.....

8.ความเข้มแข็งของชุมชนท่านคิดว่าอยู่ในระดับใด (ให้คะแนน 1 – 5 พร้อมให้เหตุผล)

☐ 1 เพราะ.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

☐ 2 เพราะ.....

☐ 3 เพราะ.....

☐ 4 เพราะ.....

☐ 5 เพราะ.....

9. ภายในชุมชนเคยมีหน่วยงานใดมาเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่

☐ เคย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ☐ไม่เคย ☐ไม่ทราบ

☐สำนักงานทรัพย์สินฯ ☐สำนักงานเขตฯ ☐สาธารณสุข ☐การเคหะแห่งชาติ

☐สมาคม/มูลนิธิ ☐นักการเมือง ☐อื่นๆ.....

10.ปัญหาสังคมภายในชุมชน

☐ความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย ☐ว่างงาน ☐การพนัน/ยาเสพติด ☐ทะเลาะวิวาท

☐ ซอยเปลี่ยว

ข้อมูลด้านการพัฒนาปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมชน

1). สภาพปัจจุบันของที่พักอาศัย

☐ สภาพดีมาก ☐สภาพปานกลาง ☐สภาพทรุดโทรม

2).สภาพปัญหาของที่พักอาศัย

☐ เสี่ยงต่อเพลิงไหม้ ☐ ผนัง/พื้นชำรุด ☐น้ำรั่ว ☐พื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอต่อสมาชิกในครอบครัว

☐ สิทธิการเช่า ☐ อื่นๆ.....

3). ท่านจะซ่อมแซมบ้านอย่างไร

☐ รื้อแล้วสร้างใหม่ ☐ ปรับปรุงทั้งหลัง ☐ปรับปรุงเฉพาะที่

〇ห้องนอน 〇ห้องน้ำ 〇ห้องโถง 〇ผนังบ้าน/พื้นบ้าน 〇รั้ว 〇หลังคา

〇อื่นๆ.....

4).ท่านมีความพร้อมในการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนหือไม่

☐ พร้อม

〇มีเงินพร้อมปรับปรุง 〇บ้านควรปรับปรุง 〇ต้องการความมั่นคงด้านที่พักอาศัย 〇อื่น

.....

แหล่งเงิน 〇เงินออมของตนเอง 〇กู้กลุ่มออมทรัพย์ 〇กู้ธนาคาร/สถาบันการเงิน 〇อื่นๆ

.....

☐ ไม่พร้อม

〇เงินไม่พอในการปรับปรุง 〇ไม่แน่ใจในแนวทางการดำเนินการ 〇พอใจในที่พักอาศัย 〇อื่น

.....

แนวทางหาแหล่งเงินหากจำเป็นต้องปรับปรุงบ้าน

〇กู้กลุ่มออมทรัพย์ 〇กู้ธนาคาร/สถาบันการเงิน 〇ยืมญาติ 〇อื่นๆ.....

5) หากจำเป็นต้องมีการปรับปรุงที่พักอาศัยท่านจะทำอย่างไร

☐ยอมปรับปรุงตามการพัฒนาของทรัพย์สินฯ ☐ยอมปรับปรุงตามการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมที่เหมาะกับการอยู่อาศัย

☐ยอมปรับปรุงและอยู่หลังอื่นภายในชุมชน

สถาบันวิทยบริการ
CHULALONGKORN UNIVERSITY

☐ไม่ยอมปรับปรุงและคืนพื้นที่ ☐อื่นๆ.....

6) หากท่านต้องการปรับปรุงท่านต้องการให้หน่วยงานใดช่วยเหลือ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ สนง.ทรัพย์สินฯ ช่วยเหลือด้าน.....

☐สนง.เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ช่วยเหลือด้าน .....

☐พอช. ช่วยเหลือด้าน.....

☐อื่นๆ.....

ทางเลือกในการผังชุมชน

1) ผังชุมชนที่ท่านต้องการนั้นควรเป็นอย่างไร

☐ปรับปรุงเส้นทางการสัญจร

〇เชื่อมต่อเส้นทางให้เป็นถนน 〇เชื่อมต่อเส้นทางให้เป็นทางเดิน/ทางจักรยาน 〇คงแบบเดิม

☐พื้นที่ส่วนกลางภายในชุมชนเพื่อเป็นศูนย์รวมทำกิจกรรม

〇พื้นที่จอดรถ 〇จุดรับส่งของ 〇ลานเอนกประสงค์(กลางแจ้ง) 〇อาคารเอนกประสงค์ (โดยแบ่งอาคารให้กลายเป็นของชุมชน)

☐กิจกรรมภายในชุมชนควรมีอะไรบ้าง

พื้นที่เศรษฐกิจ

〇โชห่วย 〇ร้านค้าดั้งเดิม 〇ร้านค้าแนวใหม่ 〇 Food night market 〇ร้านสาธิตทำไม้ 〇ร้านอาหาร

〇 ผับ/บาร์ 〇ร้านค้าทั่วไป 〇ร้านกาแฟ/คาเฟ่ 〇Home office

พื้นที่ท่องเที่ยว

〇 Street Art 〇Check-point ถ่ายรูป 〇พิพิธภัณฑ์ 〇Gallery 〇เส้นทางปั่นจักรยานชมย่าน

〇 กิจกรรมจัดงานศิลปะ 〇ออกร้านขายของ 〇เทศกาลประจำชุมชนเพื่อสร้างเอกลักษณ์ใหม่

.....

พื้นที่พักอาศัย

〇Hostel 〇Guest house 〇ห้องเช่า 〇อพาร์ตเม้น2 ชั้น 〇อพาร์ตเม้นไม่เกิน7ชั้น

2) สำหรับผู้ที่คาดว่าโดนผลกระทบต่อการพัฒนา ท่านอยากได้รับการสนับสนุนเรื่องใด

☐ สิทธิพิเศษในรูปแบบอายุสัญญาเช่าที่มีระยะยาวมากขึ้น

☐ สิทธิพิเศษสำหรับผู้เพิ่มพื้นที่ส่วนร่วมด้านค่าเช่าหรืออื่นๆ

☐ เงินสำรองหรืออัตราดอกเบี้ยที่ถูกลง

☐ เงินสนับสนุนในการออกไปเช่าระหว่างมีการปรับปรุงที่อยู่อาศัย

☐ เงินสนับสนุนในการหาที่อยู่อาศัยใหม่

☐ อื่นๆ.....

แบบสอบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาที่พักอาศัยและชุมชน

1.การเข้าร่วมประชุมประจำเดือน

☐ เข้าร่วมทุกเดือน ☐ เข้าบางเป็นบางครั้ง ☐ นานๆทีเข้าประชุม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เหตุผล.....

2.ท่านมีส่วนร่วมใดบ้างในชุมชน

☐1. ร่วมคิด และออกความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชน

☐2. ร่วมเผยแพร่ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและนักศึกษา

☐3. ร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์

☐4. ร่วมทำงานเมื่อได้รับมอบหมาย

3.ความคิดเห็นต่อกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาความต้องการของชุมชน

☐ เห็นด้วย เพราะ

.....

.....

☐ ไม่เห็นด้วย เพราะ

.....

.....

4.ท่านมีความเข้าใจเรื่องกระบวนการทำการมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด

☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อยมาก

5.**ก่อนที่ผู้วิจัยเข้ามาศึกษา**ท่านคิดว่า มีหน่วยงานเข้ามาดำเนินการพัฒนาชุมชน ท่านคิดว่าท่ามีระดับการมีส่วนร่วมในระดับใด?

☐ ระดับที่ 1 คนนอกดำเนินการทั้งหมด

☐ ระดับที่ 2 เข้าร่วมรับฟังข้อมูล

☐ ระดับที่ 3 ร่วมให้คำปรึกษา

☐ ระดับที่ 4 เป็นตัวแทนเข้าร่วมตัดสินใจ

☐ ระดับที่ 5 มีอำนาจตัดสินใจ

เพราะเหตุใด.....

6.หลังที่ผู้วิจัยเข้ามาศึกษาท่านคิดว่า มีหน่วยงานเข้ามาดำเนินการพัฒนาชุมชน ท่านคิดว่าท่ามีระดับการมีส่วนร่วมในระดับใด?

☐ ระดับที่ 1 คนนอกดำเนินการทั้งหมด

☐ ระดับที่ 2 เข้าร่วมรับฟังข้อมูล

☐ ระดับที่ 3 ร่วมให้คำปรึกษา

☐ ระดับที่ 4 เป็นตัวแทนเข้าร่วมตัดสินใจ

☐ ระดับที่ 5 มีอำนาจตัดสินใจ

เพราะเหตุใด.....

7. **ความแตกต่าง**ของการดำเนินการระหว่าง**ผู้วิจัยและทางหน่วยงานก่อนหน้า**นั้นเป็นอย่างไร

☐ แตกต่าง เพราะ.....

☐ ไม่แตกต่าง เพราะ.....

8. ความคิดเห็นต่อ**ผู้วิจัย**ที่เข้ามาทำกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน (ให้คะแนน 1- 5และเหตุผล)

☐ 1 เพราะ.....

☐ 2 เพราะ.....

☐ 3 เพราะ.....

☐ 4 เพราะ.....

☐ 5 เพราะ.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

9. ความคิดเห็นต่อ**หน่วยงานอื่นๆ**ที่เข้ามาศึกษาชุมชน(ให้คะแนน 1- 5และเหตุผล)

☐ 1 เพราะ.....

☐ 2 เพราะ.....

☐ 3 เพราะ.....

☐ 4 เพราะ.....

☐ 5 เพราะ.....

10. ความคิดเห็นต่อ**สำนักงานทรัพย์สินฯ**ที่เข้ามาดำเนินการพัฒนาชุมชน(ให้คะแนน 1- 5และเหตุผล)

☐ 1 เพราะ.....

☐ 2 เพราะ.....

☐ 3 เพราะ.....

☐ 4 เพราะ.....

☐ 5 เพราะ.....

11. ท่านอยากให้มีภาคีหรือสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เชิญผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความรู้ด้านใด

☐1.ด้านที่พักอาศัย

☐ สถาปนิก☐ พอช. ☐ วิศวกร ☐ นักศึกษา ☐ วัด

☐นักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ☐ สำนักงานเขต ☐ อื่นๆ.....

☐2.ด้านกฎหมาย

☐นักกฎหมาย ☐สถาปนิก ☐ พอช. ☐ อื่นๆ.....

☐3.ด้านอาชีพ

☐ศูนย์ฝึกอาชีพ ☐เจ้าของกิจการ ☐ วัด ☐ อื่นๆ.....

☐4.ด้านความเป็นอยู่และแหล่งเงินทุน

☐สำนักงานทรัพย์สินฯ ☐ พอช. ☐ อื่นๆ.....

12.ท่านต้องการเข้าร่วมการจัดตั้งเป็นสหกรณ์หรือไม่

☐ ต้องการเข้าร่วม เพราะ.....

☐ ต้องการเข้าร่วมแต่ยังติดเงื่อนไข เพราะ.....

☐ ขอตัดสินใจก่อน เพราะ..... ☐ ไม่ต้องการ เพราะ.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตัวอย่างแบบบันทึก

แบบสัมภาษณ์ **6-12-60**

ชื่อ อาจารย์ปฐมา หรุ่นรักษ์

เบอร์ติดต่อ 081-9038363 สถานที่ ออฟฟิสสนาม

หัวข้อ แนวทางการจัดทำกระบวนการการมีส่วนร่วม

เนื้อความ

แนวทางการจัดทำกระบวนการการมีส่วนร่วม

1. การจัดทำกระบวนการการมีส่วนร่วมนั้นควรเริ่มจากการที่จะรวบรวมให้ได้มาซึ่งความต้องการ

2.การริเริ่มกระบวนการ ควรเริ่มจากปัญหาที่กระทบต่อชาวชุมชนที่แท้จริง จับจุดให้ได้มาซึ่งความต้องการ เพื่ออะไร ให้เกิดอะไร ผลสรุป และสิ่งที่ควรจะเป็นไป

3. พบหัวหน้าชุมชนเพื่อคุยถึงศักยภาพ ความเป็นไปได้ และทำแผนเรื่องที่อยู่อาศัย เข้าไปคุยเรื่องเป้าหมายการศึกษา เช่น

: ผู้วิจัยสามารถช่วยเชิงเทคนิคอะไรได้บ้าง

: เชิญชวนให้ชาวชุมชนมาสำรวจก่อนในเบื้องต้น

: ชาวชุมชนต้องการอะไร

: เคยลองทำแผนที่ชุมชน หรือร่วมสำรวจรูปแบบบ้าน แบบอาคารลักษณะเด่นของบ้าน

: ดูด้านเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว เนื่องจะด้านนี้จะต้องไปเป็นต้นทุนในการพัฒนาที่พักอาศัย

: แหล่งเงินของชุมชนนั้นมาจากทางไหนได้บ้าง (การกู้/บันไดค่าเช่า/การออม)

: ประโยชน์หรือข้อดีของ สำนักงานทรัพย์สิน - โครงการบ้านมั่นคง พอช.- ชาวชุมชน

4. สิ่งที่สามารถทำได้ด้วยตัวผู้วิจัย(ตามที่วางแผนไว้)

- การลงสำรวจExistingแต่ละหลัง จุดเด่น จุดด้อย ศักยภาพชุมชน
- วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน
- ทำแผนเบื้องต้นในการปรับปรุงที่อยู่อาศัย
- สอบถามความเป็นอยู่ทั้งวันของผู้อยู่อาศัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตัวอย่างแบบบันทึก

แบบสัมภาษณ์ **2-1-61**

ชื่อ นางสาวนรารักษ์ กุลนิวัฒเจริญ (ประธาน) และนางสาวนราพร กุลนิวัฒเจริญ (เลขานุการ)
เบอร์ติดต่อ 085-6246269 **สถานที่** บ้านของประธานชุมชน
หัวข้อ สถานการณ์ปัจจุบันของชุมชนและการขออนุญาตจัดกิจกรรมเพื่อทำกระบวนการการมีส่วนร่วม

เนื้อความ

สถานการณ์ปัจจุบัน

- อาคารริมถนนด้านหน้าชุมชนมีการปรับปรุง และมีการซ่อมเฉพาะFacadeและหลังคาอาคาร

- ที่พักอาศัยชุมชนยังไม่มีแผนในการปรับปรุง ว่าจะต้องรื้อ ทำใหม่ เนื่องจากนโยบายการพัฒนาของCPBยังไม่ชัดเจนและแน่นอน เนื่องจากปัญหาทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องภายในพื้นที่และปัญหาทางด้านการเงินภายในชุมชน

- กำลังจัดตั้งสหกรณ์ เพื่อจะทำเป็นโครงการเพื่อให้เข้าข่ายโครงการบ้านมั่นคง แต่อาคารริมถนนไม่สามารถเข้าข่ายโครงการบ้านมั่นคง เนื่องจากเป็นอาคารอนุรักษ์

- การที่จะปรับปรุงอาคาร คนในชุมชนนั้นมีแนวโน้มที่จะพัฒนาที่พักอาศัยเนื่องจากส่วนมากเป็นผู้เช่าช่วง ที่มีความต้องการจะมีที่พักอาศัยที่ดีแต่ไม่มีความกระตือรือร้นในการจะปรับปรุงที่พักอาศัย

- บางส่วนมีการซ่อมแซมเองและมีการยื่นหรือรุกล้ำอย่างผิดกฎหมาย

- การรื้อและสร้างใหม่นั้นเป็นสิ่งที่ยากต่อการพัฒนาชุมชนนี้

- CPB ยังไม่มีความแน่ชัดส่งผลให้ชาวชุมชนไม่กล้าที่จะพัฒนาที่พักอาศัยตน เพื่อลดความเสี่ยงในการพัฒนาที่พักอาศัย

ข้อดีของชุมชน :

1. บางส่วนของชาวชุมชนนั้นมีความรู้ การศึกษาและมีความพร้อมที่ช่วยกันคิดและพัฒนาเนื่องจากมีความหลากหลายของอาชีพ เช่น วิศวะ หมอ นัก บัญชี ที่ปรึกษาด้านกฎหมายและเจ้าของธุรกิจ
2. ชาวชุมชนให้ความร่วมมือในการประชุม หรือทำกิจกรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.มีอาคารอนุรักษ์ที่ทำให้พื้นที่มีความเฉพาะตัวชุมชนอยู่ในทำเลที่ดี เนื่องจากใกล้วัด โรงเรียน ชุมชนและมีเอกชนที่อยากจะเข้ามาลงทุน

ข้อเสียของชุมชน:

1.เนื่องจากความเหลื่อมล้ำทางสังคม ด้านฐานะทางเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างของรายได้ ทำให้การปรับปรุงที่พักอาศัยให้เป็นแนวทางเดียวกันนั้นยาก ถึงแม้ผู้เช่าตรงมีกำลังทรัพย์ในการพัฒนาแต่ก็ยังไม่กล้าที่จะปรับปรุงเนื่องจากความไม่แน่นอนของนโยบายจากทรัพย์สินฯ ส่วนผู้เช่าช่วงนั้นมีความต้องการปรับปรุงที่พักอาศัยแต่ไม่มีกำลังทรัพย์พอที่จะปรับปรุงอาคาร

การขออนุญาตเพื่อดำเนินการศึกษา

- มีการประชุมประจำเดือนของชุมชนในวันที่ 14 มกราคม 2560 ให้เตรียมข้อมูลหรือ PowerPoint มานำเสนอต่อคณะกรรมการชุมชน และชาวชุมชน เพื่อลงมติและจัดตารางการทำกระบวนการการมีส่วนร่วม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตัวอย่างแบบบันทึก

แบบสัมภาษณ์ **11-2-61**

ชื่อ คุณตี๋ (สถาปนิก สช.) **เบอร์ติดต่อ** 061-4166195

คุณหนิง (ประธานชุมชน) **เบอร์ติดต่อ** 085-6246269

คุณผึ้ง (เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินฯ กองชุมชน) **เบอร์ติดต่อ** 0917592927

สถานที่ : โกดังไท้เฮง **เวลา:** 10.00-11.00

เนื้อความ

1. การดำเนินกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการมีส่วนร่วม

“การทำกิจกรรมควรที่จะต้องใช้ภาษาที่ง่าย ไม่เป็นทางการมากนักในการสื่อสารกับชาวบ้าน และต้องบอกถึงเป้าหมาย รวมถึงที่มาของกิจกรรมพร้อมยกตัวอย่างเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น นอกจากนี้ต้องท้าวความเดิมหลังจากการประชุมเมื่อเดือนมกราคม เพื่อความต่อเนื่องในการทำกิจกรรม .....” -คุณตี๋-

“ระหว่างทำกิจกรรมที่รอเค้าเขียนข้อมูล เราต้องอธิบายถึงความสำคัญของพื้นที่ป้อนข้อมูล และชวนชาวบ้านคุย เพื่อให้เกิดความคิด ความรู้ ความเข้าใจ และกระตุ้นให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นให้มากที่สุด..” – คุณหนิง -

ข้อค้นพบ : การทำกิจกรรมควรเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่เป็นวิชาการมากเกินไป และต้องสร้างความเป็นกันเอง นอกจากนั้นต้องมีการให้ความรู้ ข้อมูลของชุมชนจากการสำรวจเพื่อเป็นการประกอบความเข้าใจให้ชาวชุมชนเกิดความกระตือรือร้นที่จะต้องการแสดงความคิดเห็น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2. การรวบรวมข้อมูลสู่แผนพัฒนาเบื้องต้น

“...การที่ทำแผนทางเลือกนั้นแน่นอนต้องมาจากการรวบรวมความต้องการของผู้อยู่อาศัยอย่างแท้จริง แต่แผนที่ได้มานั้นไม่ใช่มาจากเราแล้วเอาไปให้ชาวบ้านเลือก แต่เป็นการนำแผนเป็นไกด์ไลน์เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจและแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้มาซึ่งแผนพัฒนาที่แท้จริง .... และแผนพัฒนานั้นต้องมาเชื่อมไปสู่ภาพรวมในอนาคตกับชุมชนโดยรอบ เพราะถ้าเราพัฒนาชุมชนโดยรอบก็จะส่งลกระทบไม่มากก็น้อย เปรียบเสมือนการหาทางหนีทีไล่ ให้ครอบคลุม..” – คุณตี๋-

“... อัพเดตข้อมูลของแผนการพัฒนาเมืองของเกาะรัตนโกสินทร์และโครงการถนน 17 สายนำร่อง เพื่อนำมาเป็นหนึ่งในข้อมูลการพัฒนา .... การประชุมครั้งหน้าควรที่จะมีผู้เกี่ยวข้องกับการ

พัฒนาครั้งนี้เข้ามาร่วมความคิดเห็น เพื่อให้รับทราบทั้งชาวบ้านและภาคี โดยจะเชิญ สถาปนิกชุมชน พอช. สำนักงานเขต กทม. เป็นต้น” – คุณผึ้ง-

ข้อค้นพบ : การทำแผนทางเลือกนั้นผู้วิจัยควรมีทางเลือกในใจเพื่อเป็นข้อมูลประกอบกับการที่ชาวชุมชนคิดและร่วมกันออกแบบแผนทางเลือกเบื้องต้นด้วยตนเอง อีกทั้งต้องบูรณาการกับพื้นที่โดยรอบเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสอดคล้อง และเป็นไปได้จริง

: การพัฒนาที่พักอาศัยและชุมชนนั้นไม่เพียงแต่การประชุมระหว่างผู้เช่าและเจ้าของที่ดินเท่านั้น ต้องมีการเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามารับรู้และร่วมเสนอความคิดเห็น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตัวอย่างแบบบันทึกการประชุม **17-3-61**

หัวข้อในการประชุม : การประชุมเพื่อหาแนวทางและวางแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนวัดสระเกศ

ผู้เข้าร่วมการประชุม :

KEY PARTICIPANTS

1. คุณนรารักษ์ กุลนิวัฒเจริญ (ประธานชุมชนและกลุ่มกุลนิวัฒเจริญ)
2. คุณสมพิศ เหล่าสุวรรณพงษ์ (รองประธานชุมชน และกลุ่มเหล่าสุวรรณพงษ์)
3. คุณนราพร กุลนิวัฒเจริญ (เลขานุการ)
4. คุณญัตติชัย ญาโนทัย (กรรมการชุมชน)
5. คุณพัฒนศักดิ์ ฮุ่นตระกูลและลูกสาว (กรรมการชุมชนและเจ้าของไท้เฮง)
6. คุณวีรพจน์ คงตระกูลพิทักษ์(กรรมการชุมชน)

สำนักงานทรัพย์สินฯ

1คุณเมธาวี ฐานกุล เจ้าหน้าที่บริหารงานชุมชน

สถานที่การประชุม : SPACE@SIAM สยามสแควร์

เวลา : 19.00-21.00

สาระในการประชุม

1. วางแผนกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชน
2. แผนการพัฒนาในอนาคต
3. วิเคราะห์ความเป็นไปได้โครงการและทางเลือกการพัฒนา
4. การประชุมกับหน่วยงานอื่นๆและภาคี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

- ทางผู้วิจัยได้เข้ามานำเสนอแนวทางตัวอย่างในการฟื้นฟูชุมชนของประเทศไต้หวัน และจีน เพื่อให้ชาวชุมชนรับรู้และเกิดภาพความคิดของชุมชน ผ่านการนำเสนอ CASE STUDY

- มีการอธิบายถึงศักยภาพของชุมชนให้ทราบถึงสถานการณ์ปัจจุบัน เกี่ยวกับข้อมูลทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม รวมไปถึงการสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมถึงความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัยและชุมชนเบื้องต้น เพื่อนำข้อมูลไปประกอบการวางผังหรือปรับปรุงเส้นทางในชุมชน

- ชาวชุมชนได้มีร่วมกันคิดในการปรับปรุงพัฒนาที่พักอาศัยเบื้องต้น ให้มีการพักอาศัย ผสมกับการค้า และการท่องเที่ยวในชุมชน ในครั้งนี้มีการนำเสนอปรับปรุงเส้นทางให้มีการเชื่อมต่อกันมาขึ้นด้วยเส้นทางเดิน และเส้นทางจักรยาน อีกทั้งต้องการให้มีกิจกรรมตอนกลางคืน เช่น Night

Market หรือStreet food ในบริเวณตึกแถวริมถนน เพื่อให้ชุมชนมีความคึกคัก ไม่เปลี่ยว และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

มีการแสดงความคิดเห็นถึงการปรับปรุงที่พักอาศัยอนุรักษ์เนื่องจากผู้เช่ามีความต้องการปรับปรุงเพื่อทำการค้า แต่ติดขัดในเรื่องกฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้อง จึงต้องการให้ทางสำนักงานทรัพย์สินหรือผู้ที่มีความรู้เข้ามาให้คำแนะนำถึงวิธีการขออนุญาตในการปรับปรุงที่พักอาศัย เป็นต้น

- ผู้วิจัยได้มีการร่วมนำเสนอและเชิญชวนชาวชุมชนร่วมกันมาวาดรูปบนผืนผ้า ถ่ายทอดความเป็นชุมชนผ่านรูปวาด เพื่อสร้างสรรค์เป็นผลงานร่วมกันของคนในชุมชนและกระตุ้นให้ความต้องการโปรโมทชุมชนแก่นักท่องเที่ยว

สรุป

- ชาวชุมชนเกิดความคิดและเริ่มเห็นภาพในการพัฒนาชุมชน แต่ขาดเพียงแรงจูงใจ ความรู้ด้านกายภาพและการเงินที่เป็นปัจจัยหลักในการที่จะเริ่มปรับปรุงที่พักอาศัยให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน

- ให้ชาวชุมชนกลับไปคิดและเขียนความต้องการในการปรับปรุงที่พักอาศัยของแต่ละบ้านบนพื้นฐานของความเป็นจริงเพื่อนำไปประกอบการประชุมครั้งต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ นางสาวมนสิชา ศรีบุญเพ็ง

บ้านเลขที่ 148/1 หมู่3 ตำบลอู่ทอง อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี 72160

เกิดวันที่ 28 กรกฎาคม 2535

อีเมลล์ติดต่อ aimsicha28@gmail.com

ประวัติการศึกษามีดังนี้

ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนสงวนหญิง จังหวัดสุพรรณบุรี

ระดับปริญญาตรี ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รุ่น 78

ระดับปริญญาโท ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(C29)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University